Türk Dermatolojisinin Öncüsü

Celal Muhtar Özden

Adem Köşlü - Burhan Akgün

DERİ VE ZÜHREVİ HASTALIKLAR DERNEĞİ
1930

DERİ VE ZÜHREVİ HASTALIKLAR DERNEĞİ
1930

Türk Dermatolojisinin Öncüsü
Celal Muhtar Özden

Adem Köşlü - Burhan Akgün

Ağustos 2026

ISBN: 978-625-92323-1-7

Basım Tarihi: Galenos Yayınevi, İstanbul, Ağustos 2026

Bu kitabın hiçbir bölümü Deri ve Zührevi Hastalıklar Derneği'nden yazılı izin alınmaksızın çoğaltılamaz, elektronik ortamda saklanamaz, elektronik ve fotografik olarak kopyalanamaz ve herhangi bir şekilde yayınlanamaz.

Yayına Hazırlık
Galenos Yayınevi Tic. Ltd. Şti.
Molla Gürani Mh. Kaçamak Sk. No: 21, 34093 Fındıkzade, İstanbul, Türkiye
Tel.: +90 (530) 177 30 97 / +90 (539) 307 32 03 **Yayıncı Sertifika No:** 14521
Web: www.galenos.com.tr **e-posta:** info@galenos.com.tr

Baskı
Özgün Basım Tanıtım San. Tic. Ltd. Şti.
Yeşilce Mah. Aytekin Sok. Oto Sanayi Sitesi No: 21 Kat: 2 Seyrantepe Sanayi, Kağıthane, İstanbul, Türkiye
Tel.: +90 (212) 280 00 09 **Sertifika No:** 48150

Celal Muhtar Özden Kitabına Önsöz

Klinik dermatolojinin kurumsallaşmasına ve modernizasyonuna öncülük eden, eğitim, araştırma ve hasta bakımına yaptığı katkılarla dermatoloji disiplininin gelişiminde belirleyici rol üstlenen Prof. Dr. Celalettin Muhtar Özden'in Türk dermatolojisinin gelişiminde özel bir yeri vardır.

Değerli Hocamız, Doç. Dr. Adem Köşlü, uzun yıllardır Türk dermatoloji tarihine yönelik yürüttüğü araştırmalar, oluşturduğu zengin arşiv ve bu alanda ortaya koyduğu bilimsel çalışmalarıyla önemli bir birikime sahiptir. Elinizdeki eser, hocamızın bu uzun soluklu emeğinin değerli bir ürünüdür. Kitapta; Celalettin Muhtar'ın yaşam öyküsü, mesleki gelişimi, bilimsel çalışmaları ve Türk dermatolojisine yaptığı katkılar, tarihsel belgeler ve güvenilir kaynaklar ışığında kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır.

Ülkemizin en köklü dermatoloji derneği olan Deri ve Zührevi Hastalıklar Derneği olarak, mesleğimizin bilimsel mirasının korunmasını ve dermatoloji tarihine ilişkin güvenilir kaynakların gelecek kuşaklara aktarılmasını temel sorumluluklarımızdan biri olarak görmekteyiz. Bu çerçevede, Türk dermatolojisinin öncü isimlerinden Prof. Dr. Celalettin Muhtar Özden'e adanan bu değerli eseri derneğimizin yayını olarak bilim dünyasına kazandırmaktan memnuniyet duyuyoruz.

Eserin hazırlanmasında emeği geçen başta Doç. Dr. Adem Köşlü olmak üzere Sayın Burhan Akgün ve katkı sağlayan herkese teşekkür ediyor; kitabın dermatoloji camiasına, tıp tarihçilerine ve konuya ilgi duyan tüm okuyuculara yararlı olmasını diliyoruz.

Prof. Dr. İlkin Zindancı
Deri ve Zührevi Hastalıklar Derneği
Yönetim Kurulu Başkanı

Prof. Dr. Fatih Göktay
Deri ve Zührevi Hastalıklar Derneği
Yönetim Kurulu Üyesi

Bu Eser Hakkında

Geçmişte gerek ilmî gerek sosyal konularda çok çalışmış, eser vermiş değerli insanlarımızı unutmamalıyız. Onlar; ilmin, sanatın, şifanın ve fikrin peşinde adanmış hayatlar yaşayan abide şahsiyetlerdir. Bir toplumun gerçek zenginliği, yer altındaki madenlerinde yahut göğe uzanan binalarında değil; işte bu adanmış ömürlerin bıraktığı silinmez izlerde gizlidir.

Onların isimlerini tozlu raf aralarından çıkarıp parlatmak, hatıralarını ve eserlerini gün yüzüne taşımak, sıradan bir tarih merakı yahut kuru bir nostalji övgüsü değildir. Bu çaba:

- İnsani bir borçtur; Çünkü emeğe, akıtılan alın terine ve insanlığa sunulan hizmete hürmet göstermek, insan olmanın en temel haysiyetidir.
- Vicdani bir sorumluluktur; Çünkü bizler bugün onların yaktığı meşalenin ışığında yolumuzu buluyor, onların kurduğu felsefi ve ilmi zemin üzerinde yükseliyoruz.
- Ve en önemlisi, kutsal bir milli vazifemizdir; Çünkü bir millet, kahramanlarını ve alimlerini nesiller boyu yaşatabildiği müddetçe "millet" olma vasfını korur. Kendi dehalarını tanımayan, onların mirasına sırt çeviren toplumlar, başkalarının gölgesinde yürümeye mahkûmdur.

Türk dermatolojisinin öncüsü Prof. Dr. Celal Muhtar Özden hatırasına adadığımız çalışmayı bu düşüncelerle hazırladık.

Amacına ulaşmasını dileriz.

Bu kitap yıllardır Türk Tıp Tarihi ve özelinde Türk Dermatoloji Tarihi konularında çalışma yapan iki uzmanın sinerjisi ile oluşurken birçok kaynaktan destek almış bulunuyoruz. Başta Deri ve Zührevi Hastalıklar Derneği Yönetim Kurulu'na ve onların şahsında Sayın Başkan Prof. Dr. İlkin Zindancı ve Prof. Dr. Fatih Göktay'a sonsuz teşekkürler ederiz. Kartpostal arşivini bizlere sınırsız kullanım izni ile açan koleksiyoner dostumuz Ülkü Feyyaz Taktak'a teşekkür ediyoruz.

Galenos'tan her zamanki mükemmel desteği aldık. Bu konuda Sevgili Erkan Mor dostumuza ve tasarımdaki üstün becerisiyle Sevgili grafiker Çiğdem Birinci'ye minnettarız.

Doç. Dr. Adem Köşlü
Dermatoloji Uzmanı

Dr. Burhan Akgün
Aile Hekimliği Uzmanlığı ve
Tıp Tarihi Araştırmacısı

İçindekiler

CELAL MUHTAR'IN AİLE BİLGİLERİ

Celal Muhtar'ın Aile Bilgileri 2
Babası Mehmet Muhtar Bey 2
Kardeşi Akil Muhtar Özden [1877-1949] 4
Kardeşi Kemal Muhtar Bey [1874-1958] 4
Eşi Hatice Muhtar Hanım 6
Kızı Emine Adviye Bülder 8

CELAL MUHTAR'IN OKUDUĞU OKULLAR

Celal Muhtar'ın Okuduğu Okullar 11
Fıstıklı Mektebi 11
Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi 12

CELALETTİN MUHTAR MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE'DE

Celal Muhtar Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de 14
Demirkapı Tıbbiyesi 15
Mekteb-i Tıbbiye'de Eğitim Sistemi 16
Deri Hastalıkları [Emraz-ı Cildiye ve Efrenciye] 16
Celal Muhtar Kuduz Hastanesinde Görevli 18

CELALEDDİN MUHTAR SAİNT LOUİS HASTANESİ'NDE

Celal Muhtar Saint Louis Hastanesi'nde 21
Celal Muhtar Paris'te 1. Dünya Dermatoloji Kongresi'nde 25
Celal Muhtar'ın Mantar Hastalıkları Konusunda Çalışmaları 27
Saint Louis Mulaj Müzesi'nde Sergilenen Celal Muhtar Mulajları 28
Saint Louis Hastanesi'nden Aldığı Sertifikalar 30

PARİS DÖNÜŞÜ MEKTEB-İ TIBBİYE'DE GÖREVLENDİRİLMESİ

Paris Dönüşü Mekteb-i Tıbbiye'de Görevlendirilmesi 36
Dr. Celal Muhtar İstanbul'da 37
Celal Muhtar Bey'in Polikliniği 37
Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de 41

CELAL MUHTAR ÖZDEN'İN DARÜLFÜNUN TIP FAKÜLTESİ'NDE HOCALIK YILLARI

Celal Muhtar Darülfünun Tıp Fakültesi'nde 43
Celal Muhtar'ın Aldığı Madalya ve Nişanlar 49
Darülfünun Tıp Fakültesi Mezuniyet Fotoğraflarında Celal Muhtar 53
Celaleddin Muhtar'ın Muayenehane Çalışmaları 57

CELAL MUHTAR'IN TÜRKÇE VE FRANSIZCA YAYINLARI

Türkçe Tıbbi Yayınları 60
Celal Muhtar'ın Fransızca Yayınları 74

CELAL MUHTAR'IN TIP DIŞI ÇALIŞMALARI

Celal Muhtar'ın Hilâl-i Ahmer'deki Hizmetleri 77
Balkan Savaşları'nda Hilâl-i Ahmer ve Celalettin Muhtar 79
Muhacirlere Yapılan Yardımlar 79

İçindekiler

Balkan Savaşları Hilâl-i Ahmer Kartpostalları 80
Birinci Dünya Savaşı'nda Kızılay ve Celalettin Muhtar 81
Birinci Dünya Savaşı'na Ait Hilâl-i Ahmer Kartpostalları 88
Aşhaneler 89
Celal Muhtar İaşe Nazırı 91
Celal Muhtar Vekâleten Ticaret ve Ziraat Nazırı 93
Celal Muhtar İtibar-ı Millî Bankası Yönetim Kurulu'nda 94

CELAL MUHTAR'IN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

Celal Muhtar'ın Kişisel Özellikleri 97
Celal Muhtar Ticarete Yatkındı, Tasarrufu Severdi 101
Celal Muhtar Evleri 105
Celal Muhtar Sokakları 108
Farklı Siyasal ve Sosyal Faaliyetleri 109
Celal Muhtar Özden'in Gazete Muhabirliği 111

CELAL MUHTAR GAZETE HABERLERİ

Gazetelerde Yapılan Celal Muhtar Polemikleri 114
Celal Muhtar Servetini Pasteur Enstitüsü'ne Bağışladı mı? 115
Celal Muhtar Bey Mallarını Darüşşafaka'ya Teberru Etti mi? 118
Celal Muhtar Bey Eşek Eti Yedirdi mi? 121
Celal Muhtar Özden'in Son Yılları ve Vefatı 124

Literatür 126
Fotoğraf ve Kartpostal Kaynakları 127
Fihrist 128

CELAL MUHTAR'IN AİLE BİLGİLERİ

Celal Muhtar'ın Aile Bilgileri

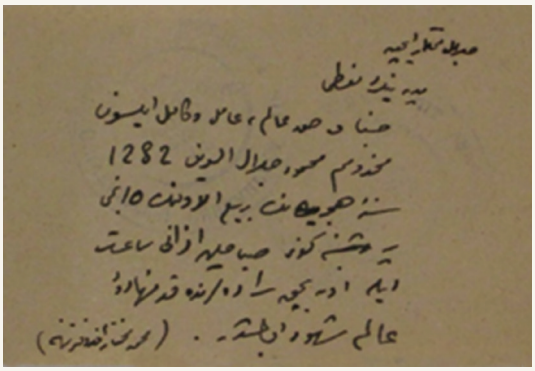
Celal Muhtar, 1865 yılında Üsküdar'da dünyaya gelir. Annesi Emine Şehibe Hanım, babası Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de başkatiplik ile Tıbbiye ve Harbiye-i Şahane'de edebiyat muallimliği yapan Mehmed Muhtar Bey'dir. İki erkek kardeşinden biri Farmakoloji Profesörü Dr. Akil Muhtar Özden, diğeri ise eski Bakteriyoloji Enstitüsü hekimlerinden Dr. Kemal Muhtar Özden'dir. Havva Fitnat ve Fatma Naciye Hanım adlarında iki de kız kardeşi vardır.

Babası Mehmet Muhtar Bey

Saygın bir kültür adamı olan, Arapça, Farsça ve Fransızca bilen babası Mehmet Muhtar Efendi, Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye, bugünkü adıyla Türkiye Tıp Akademisi'nin kurucularındandır. 1891 yılında Cemiyet'e ikinci başkan seçilmiştir. Lûgat-ı Tibbiyye'nin (Tıp Lugatı) hazırlanması sırasında yapılan görev taksiminde Kimyayı Gayri Uzvi bölümünü Muhtar Bey ve Ahmet Hilmi Bey birlikte hazırlamışlardır. Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye'de başkatip, Kavaid-i Osmaniye hocası (Osmanlıca hitabet), Mekteb-i Harbiye'de Edebiyat hocası olarak çalışmıştır.

Babası Mehmet Muhtar Bey (1)

Bu son derece kıymetli belge, Dr. Celal Muhtar Özden'in doğum tarihini ve saatini en ince ayrıntısına kadar kayıt altına alan Osmanlıca bir aile şeceresi/doğum kayıt notudur. Babası Mehmet Muhtar Bey, mektubunda kendisinin 1865 doğumlu olduğunu belirtmiş, bu not sayesinde tam olarak hangi gün ve hangi saatte dünyaya geldiği resmîleştirilmiştir.

El yazısı Osmanlıca metnin transkripsiyonu ve günümüz Türkçesiyle sadeleştirilmiş anlamı şu şekildedir:

Osmanlıca Metnin Okunuşu:

Cedd-i âlî-i mefhar-ı âlem, Biye-nâb-ı müseccel

Cenâb-ı Hakk âlim-i âmil ve fâzıl eylesin.

Mahdûmum Mahmûd Celâleddin, 1282 sene-i hicriyesinin Rebîülevvelinin 15'inci Perşembe günü sabahleyin ezânî saat iki buçuk raddelerinde dünyaya âlem-i şühûda gelmiştir (Allah ömrünü uzun etsin).

Günümüz Türkçesi ile Anlamı:

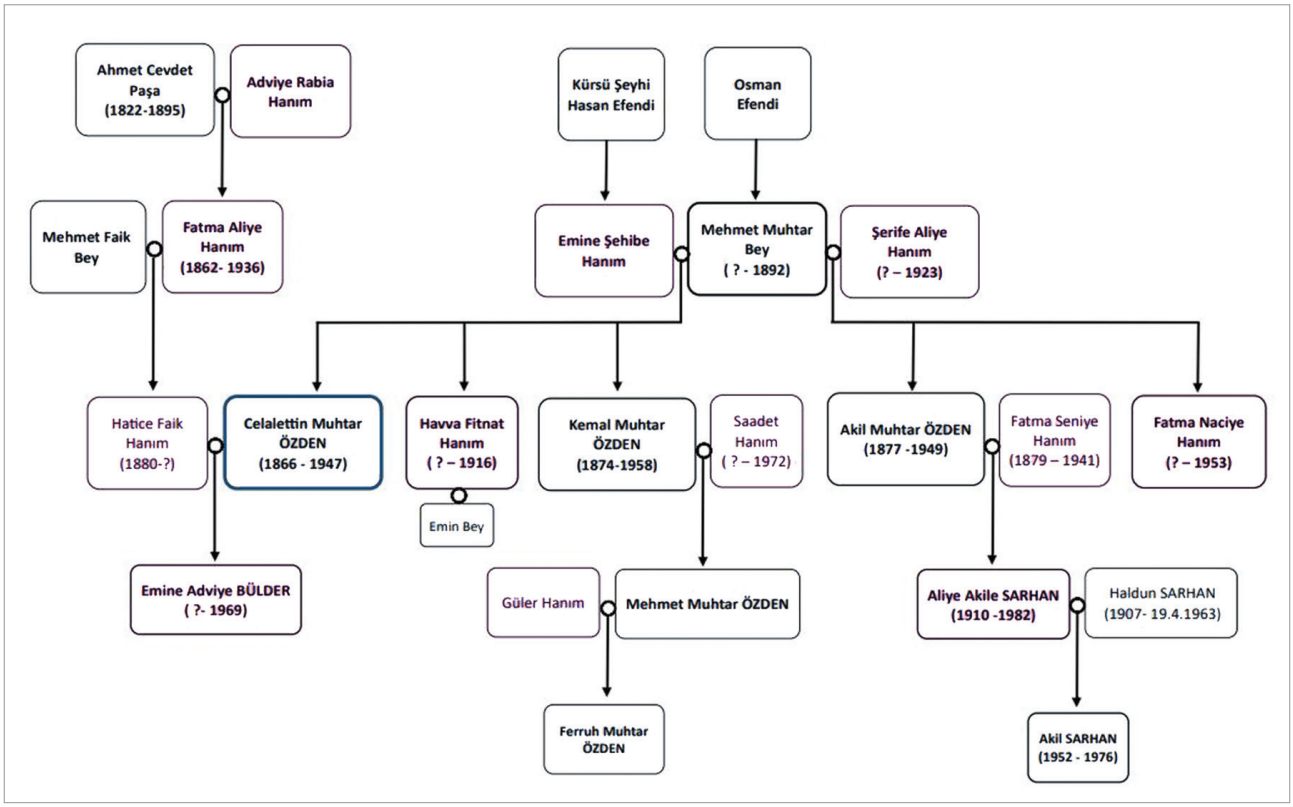
Âlemin övünç kaynağı yüce ceddin (soyun) kayıtlı ve tescilli evladı; Cenâb-ı Hakk onu ilmiyle amel eden (bilgili) ve erdemli (faziletli) bir insan eylesin.

Oğlum Mahmud Celaleddin, 1282 Hicri yılının Rebîülevvel ayının 15'inci Perşembe günü sabahleyin ezanî saatle iki buçuk sularında dünyaya (görünen âleme) gelmiştir.

8 Ağustos 1865. CTF Tıp Tarihi ABD Arşivi

Mehmet Muhtar Efendi iki kez evlenmiştir. Birinci eşi Emine Hanım Dr. Celalettin Muhtar Bey'in annesidir. Emine Hanım ölünce Aliye Hanım'la evlenmiştir ki, Akil Muhtar Bey'in annesi bu hanımdır ve bundan dolayı Akil Hoca 1910'da doğan kızına bu ismi vermiştir. 1893'te öldüğü sanılan Muhtar Efendi'nin üç oğlu yani Dr. Celal Muhtar, Bakteriyolog Dr. Kemal Muhtar ve Dr. Akil Muhtar Türk tıbbının seçkin mensupları olarak babalarının adını yaşatmışlardır.

Celal Muhtar'ın kardeşi Akil Muhtar Özden, babasını şöyle anlatmaktadır: *"Babam pek iyi bir adamdı. Bize memleket muhabbeti verdiği gibi Allah korkusu da öğretmişti. Medrese tahsili görmüş, Girit Muharebesi'ne Sava Paşa'nın katibi olarak katılmış, Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye başkatibi ve Harbiye Mektebinde kitabet ve edebiyat dersleri vermiştir. O dönemin Mekteb-i Tıbbiye baş nazırı Marko Paşa pederimi pek beğendiği için birçok işi pederimin üzerine bırakmıştı. Pederimin etraflı düşünceleri, kendisini birçok meselede zihin yormaktan kurtarmış. Marko Paşa öğrenciyi sıkmazdı. Daha sonra Askeriye'de tedrisat, evvelce Fransızca idi. Bu yüzden hekim olmak isteyen gençler arasında Türk pek az vardı. Türk doktorların yetişmesi maksadıyla tedrisat Türkçeye çevrilmişti. Böylece Türk gençleri de mektebe rağbet etmeye başlamışlardı. Bu suretle teşekkül eden sınıfların ilki, mezunlarını verecek idi. Lâkin, bir gün bunların arasında bir kavga olmuş. Askeri mekteplerde cari olan nizamnameye göre, suçluların alaya çıkartılmasına, yani nefer olmalarına karar verilmiş. Babam: "Bu karara ben imzamı atmam! Bir düzineden fazla gencin, bahusus bunlar tıbbiyenin son sınıfına gelmiş Türk delikanlıları*

Celalettin Muhtar Özden'in aile ağacı

Saip Paşa biraz sıkmıştır. Zeki Paşa mektep nazırı olunca babama kötü davranışı onu çok etkilemişti. Akabinde hastalandı ve Meclis-i Tıbbiye azası ve kurucusu olan babamı kaybettik." [1]

Celal Muhtar anlattığı bir olay ile babasının cesaret ve gözüpekliliğine işaret eder: "Babamdan bahsederken, onun dikkate lâyık bir celâdetini de söyleyeyim: Tıbbiye-i olursa, istikballerinin mahvolmasına iştirak etmem! İsterseniz onlar ile beraber beni de vazifemden affediniz!" demiş. Eve geldiği zaman, hâdiseyi anneme ve annesine anlatmış. Büyükannem, babamın celâdetine pek teşvik etmemiş. Lâkin annem: "Peynir, ekmek de yesek zararı yok, demiş. Mademki haksızlığı önlemek için bu yolda hareket ettin. Ben de senin kadar memnun oldum" demiş." [2]

Kardeşi Akil Muhtar Özden [1877-1949]

Akil Muhtar 1 Ekim 1877 yılında İstanbul'da Cağaloğlu'nda Şeref Efendi Sokağı'ndaki bir evde dünyaya geldi. İlk öğrenimini Üsküdar'daki Fıstıklı Mektebinde yaptı, daha sonra Paşakapısı Rüştiyesi'ne (Ortaokul) yazıldı. 13 yaşında Rüştiye'yi bitirdikten sonra Çengelköy'deki Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye İdadisi'ne (Lisesine) girdi. Diğer iki abisi Celal ve Kemal Muhtar gibi Demirkapı'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye'ye kaydoldu. Ancak burada bir yıl kadar okuma fırsatı buldu, dönemin siyasi olayları nedeniyle 19 yaşında okulu bitirmeden İsviçre'ye kaçtı ve Cenevre Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kaydoldu.

1902 yılında Tıp Fakültesini bitirdikten sonra Paris'e giden Akil Muhtar Pasteur Enstitüsü'nde 1 yıl çalıştıktan sonra tekrar Cenevre Üniversitesi'ne döndü. Burada Tedavi Kliniğinde özellikle farmakoloji alanında çalıştı. Sultan Abdülhamit 1909'da tahttan indirilince ülkesine döndü. 1933'te İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Farmakodinami Enstitüsü'nün başına Ord. Prof. olarak getirildi. 1943 yılında yaş sınırı nedeniyle farmakoloji profesörü olarak çalıştığı Tıp Fakültesinden emekli oldu.

Emeklilik sonrasında Alman Hastanesi'nde başhekim ve iç hastalıkları uzmanı olarak çalıştı. 1946'da Cumhuriyet Halk Partisi'nden Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne milletvekili seçildi. Türk Tıp Tarihi Derneği'nin kurucuları arasında yer alan Dr. Özden, dernekte aktif rol almış ve 1940'tan 1949'daki ölümüne kadar başkanlık yapmıştır. Ayrıca Balkan Birliği Tabipler Birliği'nin başkanlığını yapmış ve 1914-1918 yılları arasında Hilâl-i Ahmer Derneği'nde başarılı hizmetlerde bulunmuştur.

12 Mart 1949 sabahı 72 yaşında Çemberlitaş'taki evinde vefat etti. "Âlimin ölümü, âlemin ölümüdür." sözünü doğrularcasına kaybı yurt içinde ve yurt dışında derin üzüntü uyandırmıştır.

Kardeşi Kemal Muhtar Bey [1874-1958]

Dr. Kemal Muhtar Bey, 1874'te İstanbul'da doğmuştur. Sırasıyla Üsküdar'da Mirâgür İbtidaî Mektebinde, Paşakapısı Askerî Mektebi Rüştiyesinde, Mekteb-i İdadi-i Tıbbi ve Mekteb-i Fünun-ı Tıbbiye-i Askeriyede okumuştur. 11 Ocak 1900'de bu okuldan mezun olmuştur. 15 Mart 1900'de yüzbaşı rütbesi ile Gülhane Seririyat Hastanesine, 14 Mayıs 1900'de Bakteriyolojihane asistanlığına, 14 Haziran 1901'de ise Dâülkelp Tedavihanesi (Kuduz Hastanesi) asistanlığına tayin edilmiştir. 14 Ağustos 1901'den 15 Nisan 1908'e kadar Çatalca Tabur hekimliği görevinde bulunmuştur.

17 Nisan 1908'de Bakteriyolojihane müdür muavinliğine tayin edilmiştir. Bu kurumda Dr. Nicole'ün asistanlığını yapmış, hatta bir süre Dâülkelp Tedavihanesinde, Dr. Remlinger'in yanında çalışmış ve her iki hocadan da sertifika almıştır. 27 Temmuz 1908'de Mekteb-i Tıbbiye'de Bakteriyoloji dersi muallimliği görevine getirilmiştir. 15 Mart 1910'dan 14 Nisan 1912'ye kadar Bakteriyolojihanede Tahlilat ve Serum Şubeleri Şefliği görevinde bulunan Kemal Muhtar Bey Balkan Savaşları sırasında bir süre Yanya Sultaniye Hastanesi Baştabipliği görevinde bulunmuştur.

14 Nisan 1912'den 29 Temmuz 1913'e kadar Serum Şubesi Şefi olarak görev yapan Kemal Muhtar Bey, 30 Temmuz 1913'te Telkihhane-i Osmani Müdürlüğüne tayin edilmiştir.

Milli ordunun İstanbul'a girmesinden sonra 1923'te İstanbul Vilayeti Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Müdürü olmuştur. Ayrıca Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti Hıfzıssıhha-ı Umumîye Şubesi Müdürlüğü görevi de kendisine verilmiştir.

1 Kasım 1924'te sağlık durumu nedeniyle resmi görevlerinden istifa etmiştir. Türk Hekimleri Dostluk ve Yardım Cemiyeti tarafından "Şeyh'ül-Etibba" ve Şeref Başkanı olarak seçilmiştir. Osmanlı Devleti'nin son döneminde yetişen en önemli bakteriyologlarımızdan Dr. Kemal Muhtar Bey 1958'de vefat etmiştir.

Celalettin Muhtar, kardeşi Akil Muhtar ve yeğeni Aliye (2)

Ressam Feyhaman Duran'ın yaptığı Celal Muhtar portresi (3)

Sık yapılan bir yanlışlık

İnternette Celalettin Muhtar hakkında bilgi veren bazı yazılarda bu fotoğraf kullanılmıştır. Bu yanlışlığın bilerek yapıldığını düşünmüyorum. Sebebi aceleciliktir. Konuya yüzeysel yaklaşımdır. Oysa kısa bir araştırma sonrasında bu fotoğrafın Akil Muhtar Özden'e ait olduğu anlaşılacaktır.

Dahiliye Mütehassısı Prof. Dr. Akil Muhtar esasen Celal Muhtar'ın kardeşidir. Kendisi bir mesen yani sanatçı dostudur. Sanat yaşamı boyunca Feyhaman Duran'ı desteklemiş ve yakınında tutmuştur. Bu bakımdan Feyhaman Duran da Akil Muhtar ailesinin ve yakınlarının çok sayıda resmini yapmıştır.

Akil Muhtar Özden'in Feyhaman Duran tarafından yapılmış portresi

Eşi Hatice Muhtar Hanım

Celalettin Muhtar Türk edebiyatının ilk kadın romancısı Fatma Aliye Hanım ile Osmanlı Paşası Kolağası Mehmet Faik Bey'in kızı Hatice Aliye Topuz [1880] ile evlendi. Hatice Faik Topuz'un diğer kardeşleri Nimet Faik Topuz, Zübeyde İsmet Faik Topuz ve Ayşe Faik Topuz'dur.

Ekrem Kadri Unat'ın bildirdiğine göre Celal Muhtar 1896 yılında Hatice Hanım ile evlenmiştir. Bu evliliğinden kızı Emine Adviye doğmuştur. [3]

Hatice Muhtar'ın Celal Muhtar ile ne kadar süre evli kaldığı konusunda hiçbir bilgi ve kayıt yoktur. Celal Muhtar'ın eşi ile birlikte çektirmiş olduğu bir fotoğraf da bulunmamaktadır. Sonrasında ayrılmış oldukları ya da Hatice Hanım'ın erken vefatı konuları da hiç işlenmemiştir. Bilgi ve belgeler de yok denecek kadar sınırlıdır. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Müzesinde bulunan fotoğraflar bu eksikliği telafi eden mühim vesikalardır.

Fotoğraf tarihine baktığımız zaman, Osmanlı'da ilk fotoğraf stüdyoları 1850'lerde açılmış olup büyük bir kısmı gayrimüslim teba mensupları tarafından işletilmekteydi. Bu fotoğrafhanelere daha çok yabancı tüccar, sanatçı, öğretmen, konsolosluk mensupları ile başta Levantenler, Rumlar ve Ermeniler olmak üzere çeşitli topluluklardan kişiler müracaat ederlerdi. Müslüman halkın dini mülahazalarla çekincesi vardı. Özellikle kadınların fotoğraf çektirmesine iyi bakılmazdı. Kocası ve çocuklarıyla dahi olsa fotoğraf çektiremezlerdi. Sadece erkekler hangi yaş ve meslekten olurlarsa olsunlar fotoğraf çektirirlerdi. Bunlar daha çok stüdyolarda çekilen portre fotoğraflarıydı. Aile ve grup fotoğrafları ise sanki yabancı ve azınlıklar için bir ayrıcalıktı. Müslüman halktan yabancı bir ülkede bulunmuş, eğitim almış veya ticaret yapmış kişiler fotoğrafı kolaylıkla kabullendiler. Diğer taraftan Celal Muhtar Bey'in eşi Hatice Aliye Topuz'un annesi Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı Fatma Aliye Hanım mükemmel eğitim almış, lisan bilen ve elit bir ortamda yetişmiş bir kişidir. Fotoğrafa ve fotoğraf çektirmeye sıcak bakan bir anlayışa sahiptir. Bu yüzden Hatice Muhtar'ın evlilik öncesi, genç kızlık dönemine ait fotoğrafları daha çoktur. Türk edebiyatının ilk kadın romancısı olarak bilinen Fatma Aliye Hanım'ın da kendisi ve diğer kızlarının çok sayıda fotoğrafı bulunmaktadır.

Celal Muhtar Bey'in eşi Hatice Muhtar Hanım'ın evlilik sonrası tek fotoğrafı Papazyan Biraderler fotoğrafhanesinde çekilen fotoğraftır.

Hatice Muhtar'ın genç kızlık fotoğrafı (4)

Hatice Muhtar'ın evlilik sonrası çekilen fotoğrafı (5)

Hatice Aliye Topuz [Muhtar]'a ait çocukluk fotoğrafları (6), (7), (8), (9)

Foto Sebah & Joaillier'de çekilmiş baba-kız fotoğrafı (10)

Emine Adviye Bülder'in yaşlılık fotoğrafı (11)

Kızı Emine Adviye Bülder

Celalettin Muhtar-Hatice Aliye Muhtar çiftinin tek çocuğu olan Emine Adviye Bülder hakkındaki bilgilerimiz eksiktir. Baba-kız fotoğrafı, çocukluk ve gençlik fotoğrafları vardır. İki adet yaşlılık fotoğrafı da bulunmasına rağmen eşi hakkında bilgi bulunmadığı gibi çocuğu var mı yok mu o da bilinmemektedir. Milliyet Gazetesi'nde yayınlanan vefat ilanında Darülaceze bağışçısı olduğu anlaşılmaktadır.

Soyadı değiştiğine göre bir evlilik yapmıştır, fakat kimle ve ne zaman belli değildir.

Darüssafaka Cemiyetinden

VEFAT

Cemiyetimizin kıymetli müteberrilerinden ve memleketimizin tanınmış doktor ve iktisatçılarından merhum Dr. Celâl Muhtar Özden'in kızı, Tarihçi Cevdet Paşa kerimesi Fatma Aliye hanım ve Faik Paşa'nın torunu. Dr. Kemal Muhtar ve Dr. Adil Muhtar Özden'in biraderzadesi

Emine Adviye Bulder

Hakkın rahmetine kavuşmuştur.

Cenazesi 8 aralık 1969 pazartesi günü (bugün) öğle namazını müteakip Şişli Camiinden kaldırılarak Zincirlikuyu Asri Mezarlığına defnedilecektir.

Akraba ve dostlarına başsağlığı dileriz.

Milliyet: 17827

Milliyet Gazetesi, 08.12.1969 / 8 Aralık 1969

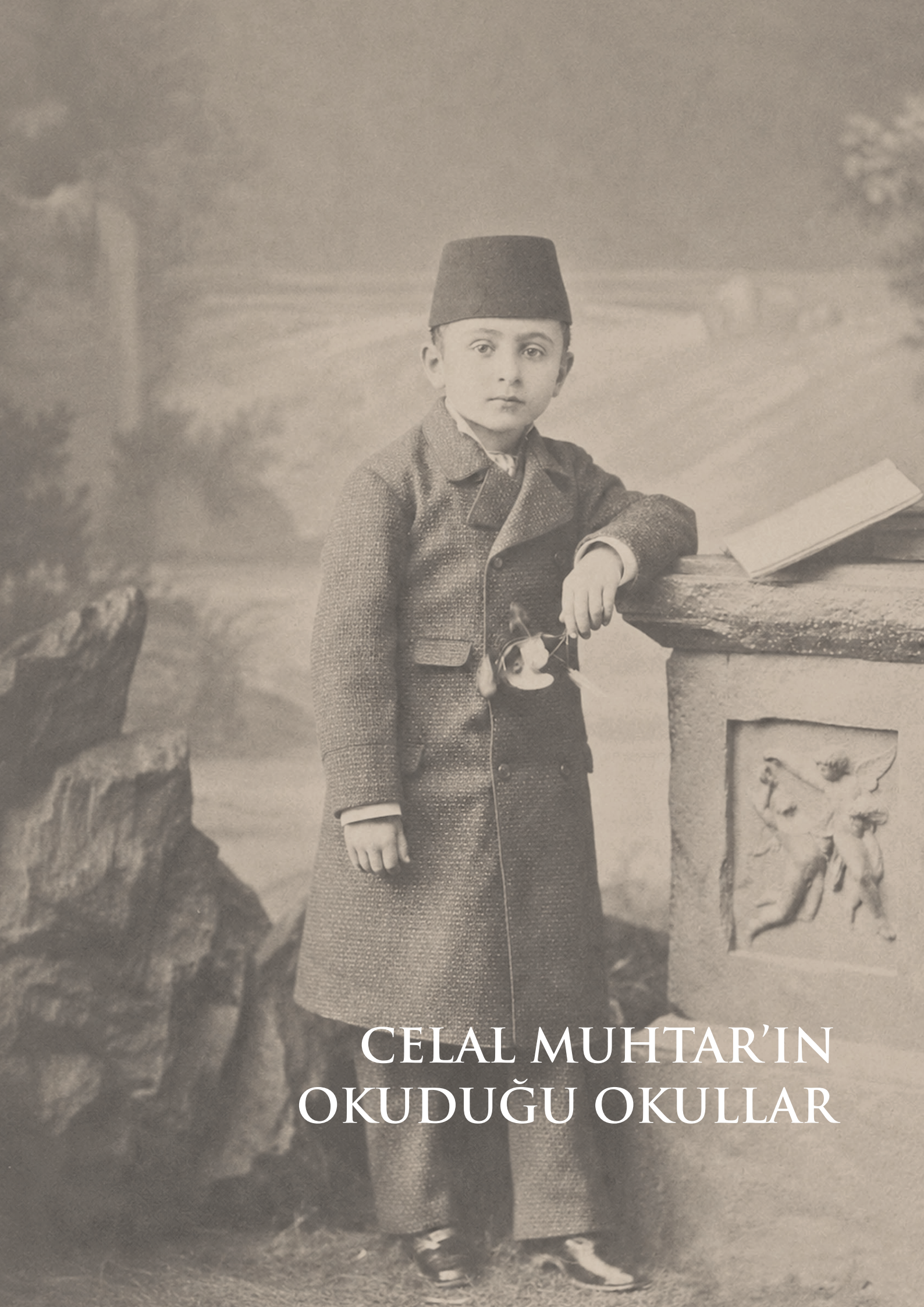

Emine Adviye Bülder'in muhtelif fotoğrafları (12), (13), (14), (15)

CELAL MUHTAR'IN OKUDUĞU OKULLAR

Celal Muhtar'ın Okuduğu Okullar

Üsküdar İhsaniye Üst Sokak'taki evlerinde 1865 yılında doğmuş olan Celal Muhtar, birçok Üsküdarlı gibi ilk öğrenimine Fıstıklı Mektebinde başlamıştır. Orta öğrenimine o tarihte Demirkapı'da bulunan Galatasaray Sultanisi'nde devam eder. Galatasaray mektebini birincilikle ikmal eder etmez 1881'de Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane'ye girer. Bu okulun her sınıfını birincilikle bitiren Celal Muhtar, bütün hocaların takdirkâr kararlarıyla Osmanlı hükûmeti tarafından (Frengi ve cilt hastalıkları) mütehassısı, uzmanı olmak üzere 1889'da Paris'e gönderildi.

Fıstıklı Mektebi

Mektep, İhsaniye Mahallesi hudutları içinde, eski adı Fıstıklı Mektebi Sokağı olan şimdiki İhsaniye Sokağı üzerinde ve İhsaniye İskele Sokağı'nın karşısında idi. Klâsik mektebin altında ve yol kenarında, mektep ile beraber yaptırılan bir çeşme, karşısında, yol aşırı yerde ise Fıstıklı Namazgâhı vardı. Etrafındaki fıstık çamlarından dolayı Fıstıklı Mektebi adı ile ünlü okul, 1927 tarihinde Vakıflar İdaresi tarafından Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir. 1935 yıllarında okul yıkılmış, Namazgah ise daha önceden ortadan kalkmıştır. Mektep ve çeşme, Sultan IV. Mehmet'in kızı Hatice Sultan'ın ruhu için vefatından 20 yıl sonra, kendisine derin bir sevgi ve saygı besleyen, Sultan III. Mustafa (1757-1774) tarafından Muharrem 1178 tarihinde yaptırılmıştır.

Bu mektebin ve özellikle o sıralarda görev yapan Sabri Hoca'nın şöhreti oldukça fazladır. Celal Muhtar bir anısını şöyle anlatır:

- İlkokula gitmek çağına girdiğim zaman Fıstıklı mektebine devam etmeğe başladım. Bu okul, çok yüksek bir insan olan Sabri Hoca Efendi tarafından idare ediliyordu. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, az çok haşarılık etmekten geri kalmazdım. Hattâ birkaç kere de Sabri Hoca Efendi'nin falakasını tattım! Lâkin, büyüklerim çok defa çalışmamı ve zekâmı takdir ederek yaramazlıklarımı hoş görürlerdi. Ben de bunu bilir ve muzipliklerime devam ederdim. Meselâ, bir gün, kalfa, mektebe götürmek üzere beni almağa gelmişti. Arkadaşlarımın yanına katılmayarak kaçtım ve bir ağaca tırmanarak oradan da duvarın üstüne çıktım. Zavallı kalfamız aynı hareketi yapamadığı için sızlanmağa başladı:

- Aman, Celâl Bey oğlum... Geç kalıyoruz, aşağı in diyordu. Lâkin inmemekte inat ediyor:

- Yanına geleyim de döğesin, öyle mi? diyordum. Kalfa baktı ki çare yok, beni döğmeyeceğine yemin etti! O zaman aşağıya indim. Fakat, kalfamız da, oyunuma oyun ile karşılık verdi. Kulağıma yapışarak çekmeğe başladı. Sordum:

- Hani döğmeyecektin? Yemin eden sen değil misin? İşte aldığım cevap:

- Dayak atmıyorum ki... Kulağını çekiyorum!

Celal Muhtar'ın Pascal Sebah tarafından çekilmiş çocukluk fotoğrafı (16)

Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi

Türkiye'nin en eski eğitim kurumlarından biri olan, Fransızca eğitim veren Galatasaray Lisesi tarih içerisinde çeşitli dönemlerden geçmiştir. Önceleri yüksek öğrenimlerini Saray Okulu'nda [Enderun] alan kişilerin ilk ve orta dereceli eğitimlerini layıkıyla sağlamak amacıyla, II. Bayezid, 1481 yılında Galata Sarayı Hümayûn Mektebi adında bir okul kurarak Osmanlı saray eğitiminin önemli bir parçasını oluşturdu. Kurum Enderun'a üst düzeyde eğitimli görevli yetiştirdiğinden, Mekteb-i Sultanî ve Galata Sarayı Ocağı gibi adlara da sahiptir. 1820 yılına dek Osmanlı'nın en önemli kurumlarından biri olan Galata Sarayı Ocağı, bu yıldan sonra Tıbbiye ve kışla olarak kullanıldı.

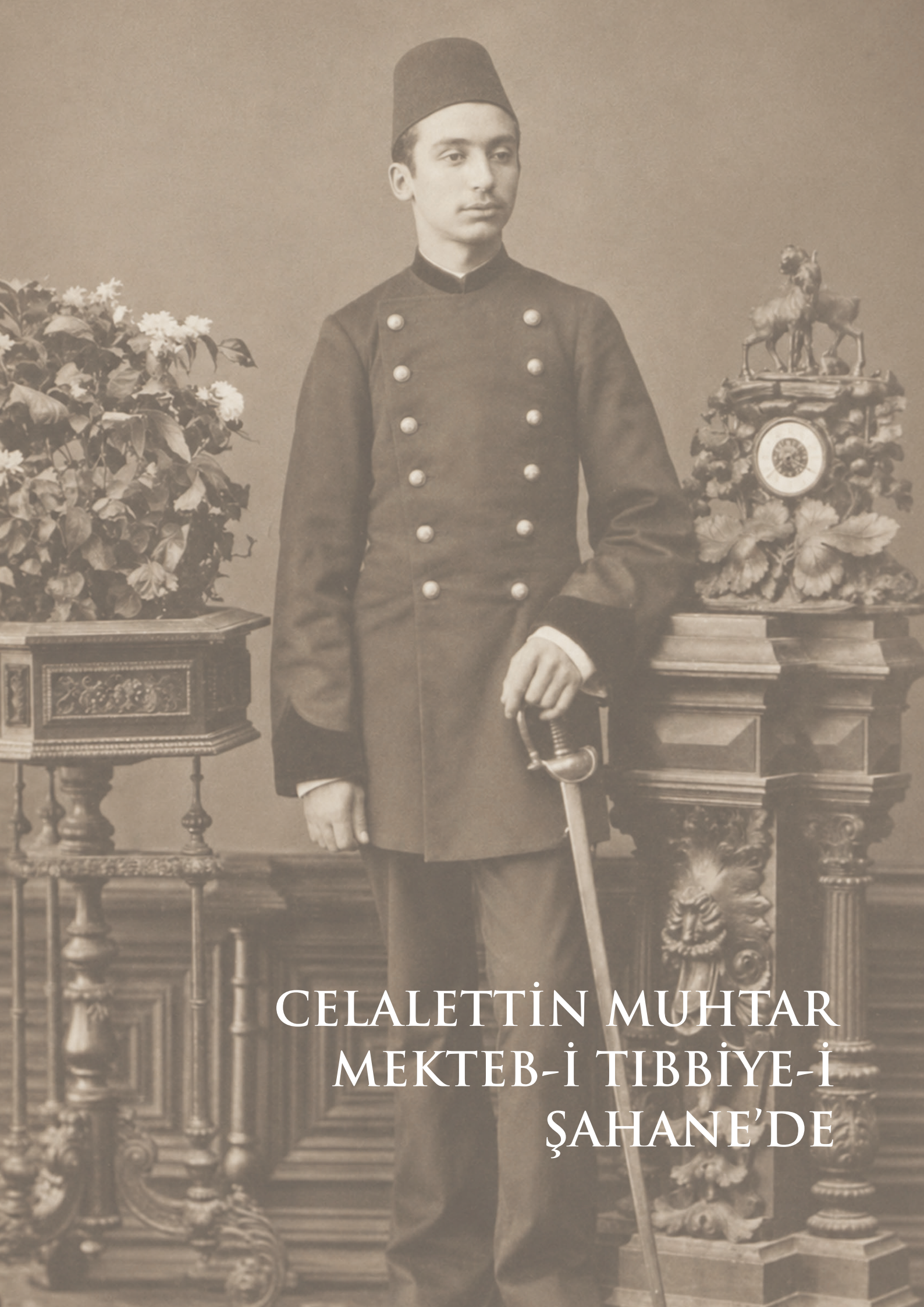
Sultani dönemindeki amaç, Osmanlı Devleti'nin etkin olacağı Batılı bir kurum yaratmaktı.

28 Şubat 1856'da yayımlanan Islahat Fermanı uyarınca Avrupa'ya öğrenci gönderildiği gibi, Fransız programına göre eğitim yaparak devlete hariciyeci ve yabancı dil bilen subay yetiştirmek üzere Paris'te 1857'de Mekteb-i Osmânî açılmıştı. Ancak bu okul beklenen sonucu vermediği için 1864'te kapatıldı. Daha sonra öğrenci gönderilmesinden de vazgeçildi. Onun yerine, daha az masrafla daha çok öğrenci yetiştirmek üzere İstanbul'da Batılı anlamda yeni bir okul açma düşüncesi ortaya çıktı. Bu amaç doğrultusunda 1 Eylül 1868'de Abdülaziz'in katıldığı bir törenle Mekteb-i Sultanî adıyla kurum yeniden faaliyete geçer. Dönemin Paris büyükelçisi Mehmed Cemil Paşa ile Hariciye Nazırı Fuad Paşa'nın çabalarıyla kurumda, Fransa'daki lise eğitimine denk ve aynı kalitede öğrenci yetiştirilmeye başlandı.

1873 yılında Mekteb-i Sultânî binası Mekteb-i Tıbbiyye'ye tahsis edildiğinden Mekteb-i Sultânî de tıbbiyenin Gülhane'deki binasına taşındı. Üç yıl kadar eğitimini burada sürdüren okul, 1876'da Galatasaray'daki eski yerine taşındı. Beyoğlu semtinde bulunan Galata Sarayı'nda eğitime başladığı için Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi (Le lycée impérial de Galata Serai) adını alan mektebin Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra "sultânî" isimleri "lise"ye çevrilince mektebin adı Galatasaray Lisesi oldu.

Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu'nun kabul edilmesiyle de (3 Mart 1924) okulun programı değiştirildi ve eğitim süresi beş yıldan altı yıla çıkarıldı. Türkçe ve Fransızca öğretim birleştirilerek diğer liselerin programı burada da uygulanmaya başlandı. 1927 yılında kurum, Galatasaray Lisesi adıyla ve Cumhuriyet devrimlerine uygun biçimde eğitime geçti.

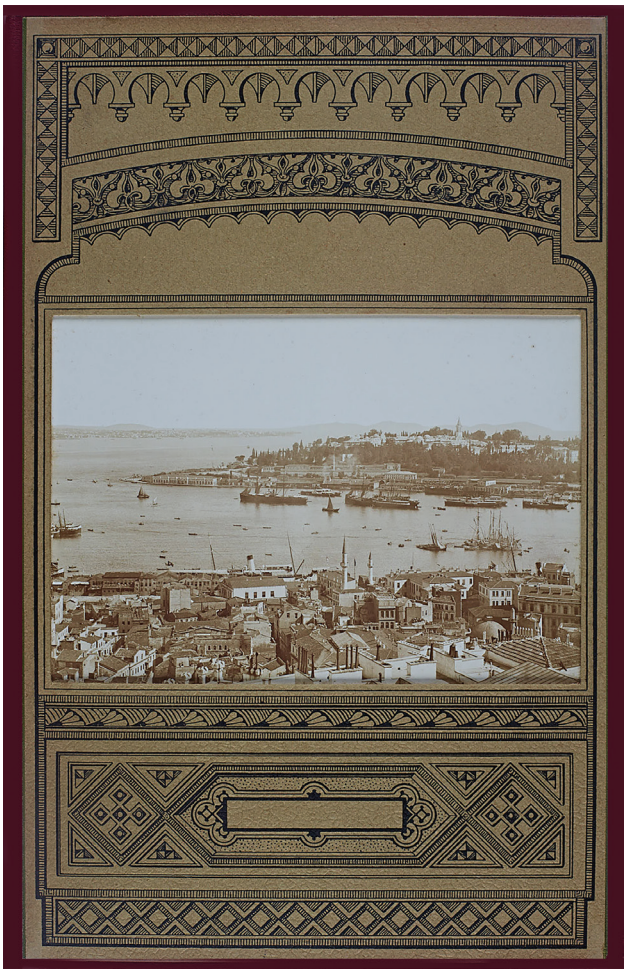
CELALETTİN MUHTAR MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE'DE

Celal Muhtar Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de

On dokuzuncu yüzyıl başlarında tıpta hâlen geleneksel eğitim devam ederken, hekimler Fatih, Haseki, Süleymaniye, Toptaşı ve Sultanahmet darüşşifalarında eğitim görüyorlardı. III. Selim bu bilimin yenileşmesi gereğini anlayan ilk padişahtır. Bu anlayışı yeniçeri ordusunu ortadan kaldırıp Asakir-i Mansure-i Muhammediye adı ile yeni bir ordu kuran (1826) Sultan II. Mahmut da sürdürür. Yeni ordu kurulur kurulmaz sağlık sorunları da hemen ortaya çıkar. Orduda hekim sayısının yetersizliğinin yanı sıra, ehliyetli ve usta hekim bulunamadığı görülür. Orduya hizmet verecek olan hekim ve cerrahların artık çağdaş bir sistem ve kurumsal bir yapı içinde eğitilip yetiştirilmesinin gerekliliği de iyice anlaşılır.

Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi (1774-1834), padişahın üzerinde durduğu bu sorunun çözülebilmesi için yeni ve çağdaş eğitim verilecek bir tıp okuluna ihtiyaç olduğunu belirterek girişimlerde bulunur. Bu uyarıları dikkate alan II. Mahmut Şehzadebaşı'nda Acemioğlanlar Kışlası'nın arkasındaki Tulumbacıbaşı konağında üst katı Tıphane, alt katı Cerrahhane şeklinde düzenlenen okulu 14 Mart 1827 tarihinde eğitime başlatır.

Bu okulun kuruluşu, ülkemizde geleneksel tıptan bir kopuş ve modern tıbba yönelişin başladığı tarih olarak kabul edilir. Bu nedenle okulun açıldığı gün olan 14 Mart, günümüzde Tıp Bayramı olarak kutlanır. Tulumbacıbaşı Konağı giderek yetersiz gelmeye başlar. Bu nedenle Cerrahhane, 1832'de Topkapı Sarayı sahilindeki yeni yerine taşınır. 1836'ya gelindiğinde Tulumbacıbaşı Konağı'nın satılması üzerine Tıphane-i Amire de Topkapı Sarayı'ndaki Otlukçu Kışlası'na (Kırmızı Kışla) taşınır. Otlukçu Kışlası'nda eğitim devam ederken burasının da yetersiz gelmeye başlaması üzerine bugünkü Galatasaray Lisesi'nin bulunduğu yerdeki Enderun Ağaları Mektebi binasının da istenen birçok niteliğe sahip olması nedeniyle, tamir edilip, yeni bölümler eklenerek kullanılmasına karar verilir. Bir hazırlık döneminden sonra Tıphane ve Cerrahhane Ekim 1838'de Galatasaray'daki yeni binasına taşınır. Bu sıralarda toplumda geniş çaplı reformların uygulamaya konulması anlamına gelen 1839 tarihli Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle eş zamanlı olarak, tıp eğitiminde de yeniden bir yapılanma ve yenilenme çabası başlar. Yeni yerinde artık tıp okulu, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne adını almıştır.

Tanınmış bir Alman firması olan Römmler ve Jonas'ın elemanları tarafından çekilmiş olan bu fotoğrafta Galata Kulesi'nden Topkapı Sarayı ve Sarayburnu görülmektedir. Demirkapı Kışlası'na yerleşmiş olan Mekteb-i Tıbbiye binaları, uzun dörtgen görünümleri ve orta kısımda yer alan cami minaresi ile kolayca seçiliyor. 28 x 17 cm boyutlarında olan bu fotoğrafın paspartusu yeşil karton olup siyah mürekkeple tezhiplidir.
İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi, 90463---0003

Demirkapı Tıbbiyesi

Ancak kuruluşu için büyük emek harcanan okul, sahip olduğu tüm binalarla birlikte 11 Ekim 1848'deki büyük Beyoğlu yangınında yanarak kül olur. Bu yangın, tıp tarihi açısından çok önemlidir. Çünkü tıbbiyenin o zamana kadar olan tüm kayıtları da yanar. Tıp eğitimine ertesi yıldan itibaren, Halıcıoğlu'ndaki bir zamanlar Mühendishanei Berri-i Hümayun olan eski Humbarahane'de (Topçu Kışlası) devam edilir (1849). 1861-1865 yıllarında İstanbul'da büyük bir kolera salgını yaşanması nedeniyle Tıbbiye'nin bulunduğu Humbarahane kışlası hastaneye çevrilerek koleralılara tahsis edilir. Tıbbiye bu sırada kısa bir süreliğine Hasköy'deki Gergeroğlu Konağı'na nakledilir, ancak salgın bitince tekrar Humbarahane'ye değil de bu kez Sirkeci/Gülhane'deki Demirkapı Kışlasına nakledilir (1866).

Yeni Tıbbiye Topkapı Sarayı içinde Demirkapı'da, tarihi camiin bulunduğu sahadaki büyük kışlada idi. Kışla iki bölümde, dikdörtgen biçimde, ön cephede üç, öteki yönlerde ikişer katlı idi. Demiryoluna bakan cephede alt katta amfi tarzında okuma odaları, üst katta yatakhaneler vardı. Saray kesiminde alt katlar yemekhaneye, üst kat ise idari personele tahsis edilmişti. Dış bahçede tek katlı bir pavyon yapılmış, Bakteriyoloji laboratuvarı ve yanında Kulak Burun ve Deri klinikleri için barakalar eklenmişti. Okulda Saip Bey Nazır, Marko Paşa ise müdürdü. Yıllardan beri bu görevde bulunan ve hakkında söylenen sözlerle sembolik bir kişi haline getirilen Marko Paşa'nın gevşek idaresi altında müessese han ve otelden farksızdı. Şahane'de serbest ve başıbozukluk hâkimdi. İntizam azalmış ve disiplinden eser kalmamıştı. Tıbbiye'de modern cerrahinin kurucusu

Demirkapı Tıbbiyesi

1874 yılında yeniden tamir edilen Galatasaray'daki binaya taşınılır, fakat iki yıl sonra burada Galatasaray Sultanisi açılınca 1876 yılında Tıbbiyeliler yeniden Demirkapı Kışlası'na dönerler. Tıbbiye, yeniden taşındığı bu binada 27 yıl kalmış, bu süreçte kitap miktarını çoğaltmış, genç kadrolar Avrupa'ya gönderilmiş ve hoca sayısı artmıştır. Sivil ve askerî tıp okulları, yenilikçi düşünceler ve milliyetçilik için bir yuva olmuş, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin nüvesi Demirkapı Tıbbiyesi'nde kurulmuştur.

ve Celal Muhtar'ın sınıf arkadaşı Dr. Cemil Topuzlu hatıralarında dönemin Tıbbiyesi ve Celal Muhtar hakkında önemli bilgiler veriyor: *Mektepte disiplin namına hiçbir şey yoktu. Mektep Nazırı Marko Paşa'nın zamanında ilk sınıf koğuşlarda yatardı. Son sınıfta her iki üç talebenin ayrı bir odası vardı. Arasıra bu odalarda talebe, medrese usulü, kendi yemeğini kendisi pişirirdi. Bu, görülecek bir manzaraydı. Mektepte havagazı olmadığı için petrol lambaları yanardı. Bu lambaların dumanı, kokusu, yanan sobaların ve odalardan pişirilen*

Hüseyin Hulki Bey [1861-1894]

Tıbbiyedeki dersleriyle ve eserleriyle tanınmış hekimlerimizdendir. Kırım kumandanlığında şehit olan Liva Hasan Paşa'nın oğludur. İstanbul'da doğdu. Askerî Tıbbiye'den 1883'te çıkmış, önce muavin, sonra muallim olarak Tıbbiyede fizyoloji ve bilhassa, deri hastalıkları dersini okutmuştur. Fransızca ve Yunanca da iyi bilirmiş. Berlin ve Viyana'daki tıp kongrelerine de iştirak etmiş ve firengi hakkındaki müşahedelerinden dolayı Viyana'da profesörlük unvanını kazanmıştı. Genç ölmüş, Eyüp'e gömülmüştür. "Müslümanların Tababete Ettikleri Hizmet", "İşret", "Tababeti Hakikiye ve Mesaliki Batıla-i Tıbbiye", "Deniz Hamamı", "Berlin Hatıraları", "Karın Ağrıları", "Koleraya Karşı Ne Yapmalı?" adlı eserleri basılmıştır.

yemeklerin dumanları ve kokularıyla karışırdı. Mektepte o derece disiplin yoktu ki, talebe bu ayrı yattığı odalarda çok defa arkadaşlarını, tanıdıklarını, taşradan gelmiş ahbaplarını misafir etmekte hiçbir mahzur görmezdi. Yarım asır evvelki mektep âdeta bir "Tıbbiye oteli" halindeydi. [4]

Mekteb-i Tıbbiye'de Eğitim Sistemi

Tıbbiye 5 sınıf idi. Öğretim üyeleri hekimlerden seçilmiş kişiler olup, öğrenciler öğretmenlerine karşı saygıda kusur etmezlerdi. Öğretmenler memleketin gözdeleri ve ünlü kişilerdi. Dürüst ve iyi kalpli kişilerdi. O zamanlar kliniklere Seririyat, polikliniklere de Seririyat-ı Mütenevvia denilirdi. Polikliniğe son sınıf öğrencileri devam ederdi. Klinik öğretiminde dershane yoktu. Poliklinikler hocalar tarafından yapılırdı. Öğretim teoriklikten kurtulmamıştı. Ders programları içinde Deri, Kulak Burun Boğaz, Hariciye, Doğum ve İç hastalıkları klinikleri ve poliklinikleri birlikte 5. sınıfta verilirdi. Her yıl sınıf sınavları vardı. Dereceler numara ile değil; Aliyyülâlâ [pekiyi], âlâ [iyi], Karip-i ala [oldukça iyi], Vasat [orta] ve zayıf notlarıyla belirtilirdi. Bu sınavları bitirenlere Tabip Yüzbaşılık rütbesi verilir ve "Memaliki mahrosa-i Şahane'"nin yani yurdun her tarafında "Kef ma Yesa" yani dilediği biçimde hekimlik yapmaya yetki ve hak tanıyan doktorluk diploması verilerek ilişiği kesilirdi. [5]

Deri Hastalıkları [Emraz-ı Cildiye ve Efrenciye]

Müstakil olarak bir Emraz-ı Cildiye ve Efrenciye Kürsüsü kurulmadığından, bu dalın öğretimi ve polikliniği diğer şube muallimleri tarafından yürütülmüştür. Bunlar arasında dahiliye muallim muavini yani doçent olan Dr. Galiniçi Bey, farmakoloji muallimi Nuri Kenan Bey ve göz hastalıkları mütehassısı İlyas Matar Efendi bulunmaktadır. Ancak daha sonra 1891 yılında Fizyoloji hocası Hüseyin Hulki Bey Cildiye dersleri vermek üzere atanmıştır. Celal Muhtar 1881 yılında Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane'ye girmiş, buradan 1887 yılında Yüzbaşı rütbesiyle mezun

Celal Muhtar'ın henüz Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane öğrencisi olduğu yıllarda İstanbul'un ünlü fotoğrafçılarından Nicolas Andriomenos stüdyosuna uğrayarak çektirmiş olduğu kabin fotoğrafı (17)

olmuştur. Bazı kaynaklar Celal Muhtar'ın Tıbbiye'de çok başarılı olduğunu vurgularken, Hafız Cemal de bu feyizli okul olan Askerî Tıbbiye'nin her sınıfını birincilikle bitirerek ve bütün hocaların takdirini kazanarak mezun olduğunu yazar. [6]

Celal Muhtar Tıbbiye-i Şahane'den yüzbaşı rütbesiyle mezun olduktan sonra yaptığı ilk işlerden biri Beyoğlu'nda Grande Rue de Pera 452 numarada bulunan Abdullah Biraderler stüdyosuna uğramak oldu. Resmi üniforması üzerine takılan mezuniyet madalyası ve kuşanılan kılıç ile objektife gururla poz verdi. Bu fotoğrafı çok sevmiş olmalı ki bir süre sonra aynı fotoğrafı yeniden tab ettirmek istemiş, stüdyo bu kez orta kısımda bulunan monogramları farklı ve "Caire" şubesi eklenmiş değişik bir karton kullanmıştır. Bu ikinci fotoğraf Nadir Eserler Kütüphanesinde bulunmaktadır.

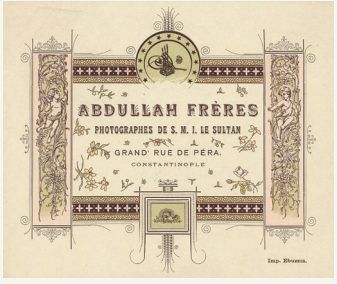

Tabip Yüzbaşı Celalettin Muhtar'ın Nadir Eserler Kütüphanesinde Bulunan Fotoğrafı (18)
İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi, 90851---0029

Tabip Yüzbaşı Celalettin Muhtar'ın Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Müzesi'nde Bulunan Fotoğrafı (19)

Abdullah Biraderler

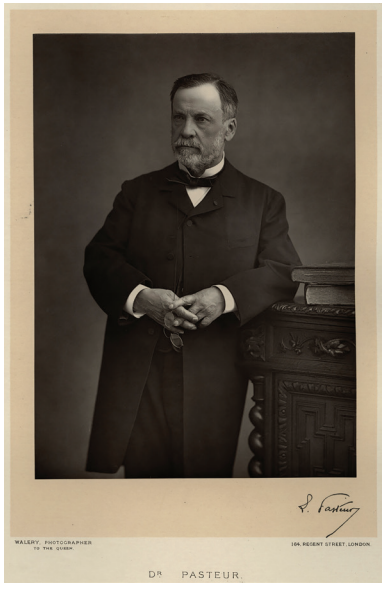

Abdullah Frères olarak da bilinen Ermeni asıllı Osmanlı fotoğrafçılarıdır. Viçen, Kevork ve Hovsep kardeşlerden Viçen daha sonra Müslüman olarak Abdullah Şükrü Efendi adını almıştır. Fotoğrafçılığa 1856 yılında Beyazıt'ta başladılar. 1867'de Pera [Beyoğlu]'na taşındılar. Sultan Abdülaziz ve Sultan II. Abdülhamid'in resmi fotoğrafçıları oldular. Yıldız Albümleri olarak bilinen koleksiyonların hazırlanmasında önemli rol aldılar. Abdullah Biraderler 40 yıl boyunca İstanbul'daki insan tiplerini ve manzaraları saptayan fotoğraflar çektiler, çeşitli siyasal ve toplumsal olayları, tarihsel ve kültürel değerleri, yapıları gösteren albümler hazırladılar. Zamanın Britanya kralı, Alman ve Avusturya-Macaristan imparatorları gibi devlet adamları ile birçok tanınmış kişinin fotoğraflarını çektiler. 1899 yılında stüdyolarını Sebah & Joaillier'e sattılar.

Celal Muhtar Kuduz Hastanesinde Görevli

Tıbbiye, dünyadaki bilimsel gelişmeleri de yakından takip ediyordu. Koch'un 1883 yılında mikrop kuramını geliştirmesi ile Avrupa'da aşı çalışmaları hız kazanmıştı. Bu süreçte Pasteur 1886 yılında kuduz aşısını geliştirmeyi başardı. Kuduz aşısının başarılı bir şekilde üretilip uygulanması tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de büyük bir heyecanla karşılandı. Sultan II. Abdülhamid kuduz aşısının kendi ülkesinde de uygulanmasını arzu ederek Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'den Seririyyat-ı Dâhiliye (İç Hastalıkları Kliniği) Muallimi Mirliva Aleksandr Zoeros Paşa, Ulûm-ı Hayvanat Muallimi Kaymakam Hüseyin Remzi ve Fenn-i Cerrahi ve Teksir-i Hayvanat Muallimi Baytar Kaymakam Hüsnü Bey'i Paris'e gönderdi,

Osmanlı tıp heyetinin yanında Pasteur'e takdim edilmek üzere Sultan II. Abdülhamid'in gönderdiği 10.000 frank bağış ve bir imtiyaz nişanı da bulunuyordu. Bu heyet yaklaşık bir yıl sonra geri dönerek, yanlarında getirdikleri teknoloji ile Osmanlı'da "Dârü'l-Kelb Tedavihanesi" kurdular. 1887 yılının Ocak ayında Zoeros Paşanın öğretmeni bulunduğu Tıbbiye-i Askeriye Mektebi'nin iç hastalıkları kliniğinin bir tarafında Daülkelp Ameliyathanesi ve kuduzla mücadele laboratuvarı yer aldı.

Louis Pasteur (20)

Kardeşi Prof. Dr. Akil Muhtar Özden'in yazdığına göre Celal Muhtar, iki sene kadar Dr. Zoeros Paşa'nın idare ettiği Pasteur Kuduz Enstitüsünde çalıştı ve bu süre içinde Pasteur'ün keşifleriyle yakından meşgul oldu. Bu sayede 1889'da tahsilini tamamlamak için Paris'e gönderildiği zaman bakteriyolojiye dair mühim nazari malûmata sahip bulunuyordu.

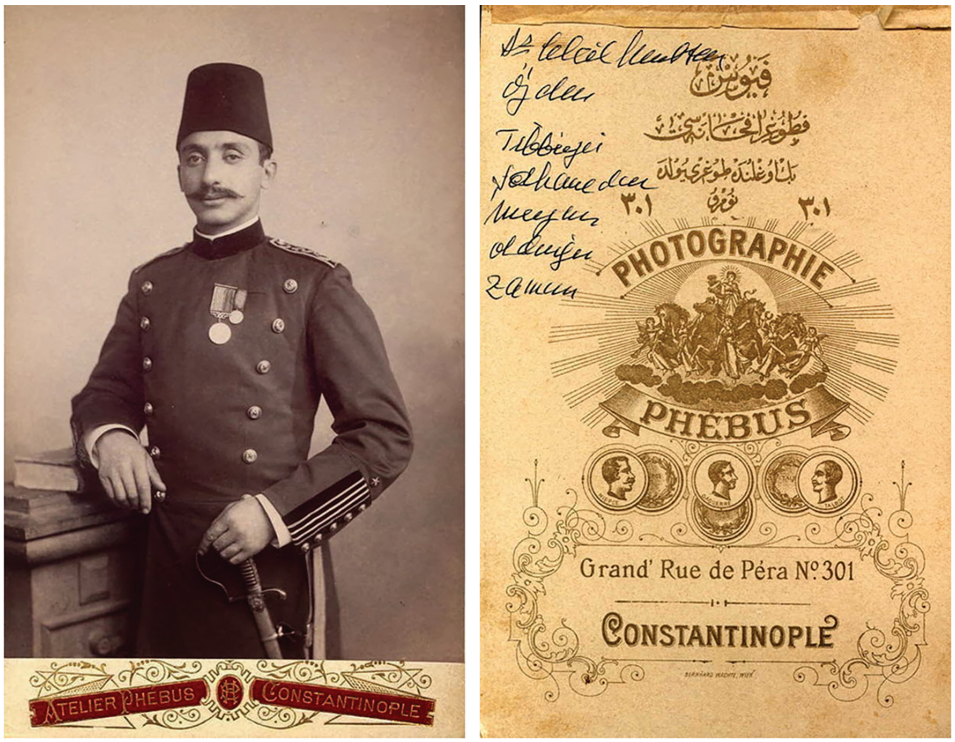

Zoeros Paşa, Hüseyin Remzi Bey ve Hüsnü Bey'den müteşekkil Pasteur'e gönderilen heyet

Celal Muhtar'ın Canlı Tarihler'de "Tavşan Avı" başlığıyla anlattıkları ilginç ayrıntılar içermektedir: "*Mektebi bitirdikten ve Yüzbaşı apoletlerini taktıktan sonra iki sene Zoeros Paşanın yanında ciddî bir alâka ile çalıştım. Bilhassa Pasteur müessesesinin neşriyatını ehemmiyetle takip ettim. Bu müddet esnasında bakteriyolojiye ait birçok esaslı şeyler öğrendim. Kuduz tedavisi enstitüsünde aşı yapmak için tavşan lâzım oluyordu. Elimizin altından bu sevimli hayvanları eksik etmemek gerekliydi. Bir ara, tahsisatsızlık yüzünden tavşan buhranı hasıl oldu. Bunu telâfi etmek maksadıyla, peşime kayıkçıları ve çocukları takarak Büyükada civarındaki Tavşanadası'na gittim. Adada kireç çıkaran ve tavşan satan bir adamcağız vardı. Tavşan avı eğlenceli idi. Hayvan, bir delikten giriyor, öbür ucundan çıkıyor, bir müddet koştuktan sonra soluksuz kalıyordu! Biz de hemen onları yakalıyorduk. Saatlerce süren bu ava daldığımız bir sırada, kireç ocaklarını tutan zat:*

«Aman Doktor Bey, fırtına geliyor, hemen dönünüz!» dedi. Hepimizi bir telâş almıştı. O gürültü arasında kayıkçılar beni beklemeden geri dönmesinler mi? Az sonra ortalık kararadı, yağmur bardaktan boşanırcasına yağmağa başladı... Ne yatacak yer, ne yorgan vardı. Üstelik ekmek de yok! Deniz ise köpürdükçe köpürüyor... Bu vaziyet tam üç gün, üç gece devam etti! Sıcak bir yemeğe, rahat bir döşeğe hasret çeke çeke, sırsıklam tam üç gün Tavşanadası'na mecburi misafir oldum! Bereket versin sığınacak bir dam altı vardı. Burada âdeta bir mahpus hayatı yaşadım."

Araştırmalarımız sırasında dikkatlerden kaçan güzel bir bilgiye rastladık. Osmanlı hükümeti kuduz gibi yaygın bir hastalıkla mücadele konusunda görev alan, bu illetle mücadelede emeği geçen halktan ya da devlet görevlilerinden birçok kişiyi madalya ya da para ile ödüllendiriyordu. Istranca'da sığır hayvanlarında görülen kuduz hastalığının yayılmasının engellenmesi hususundaki çalışmalarından dolayı Çatalca mutasarrıfı ile Mekteb-i Tıbbiye Muallimi Zoeros Paşa, yardımcısı Doktor Celaleddin ve polis komiseri Yusuf Efendi madalya ile taltif edildiler. [7,8]

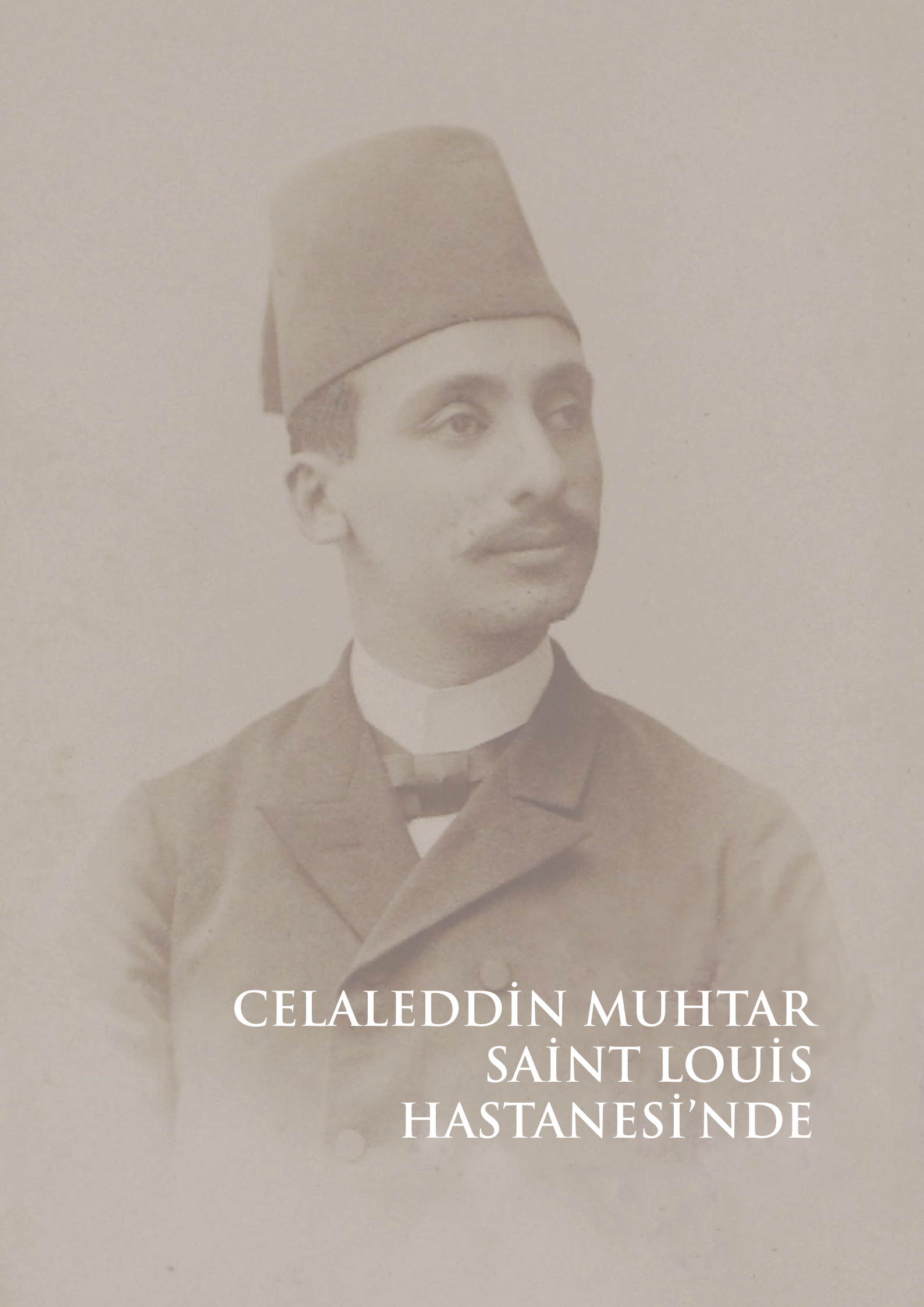

Yüzbaşı Celal Muhtar Istranca'da sığırlarda görülen kuduz hastalığının yayılmasını engelleme gayretleri nedeniyle kendisine verilen "Liyakat Madalyası"nı göğsüne takıp Beyoğlu'nda Foto Febüs'e uğrar ve bu çok bilinen fotoğrafı çektirir.

Boğos Tarkulyan [Foto Febus]

Doğum tarihi net olarak bilinmeyen, Ermeni asıllı bir Osmanlı fotoğrafçısıdır. 1890'da Grand Rue Pera No. 301'de Phébus adlı atölyesini açmıştır. Tarkulyan, daha sonraları fotoğrafhanesinin adı ile, Febüs Efendi olarak anılmıştır. Başarılı fotoğrafçılığı ve nazik kişiliği ile sevilen sanatçı, çocuk resimleri çekmek için atölyesine Fransa'dan 1890'lı yıllarda oyuncak bir at getirtmiştir. Tarkulyan stüdyosunda, askeri, siyasi, sanat ve edebi çevrelerin fotoğrafçısı olduğu kadar, hanedan mensuplarının da fotoğraflarını çekmiştir. 1927'de tedavüle çıkan 1. Emisyon 50, 100, 500 ve 1.000 Lira değerinde banknotlarda görülen Atatürk portresi, Ali Sami Boyar tarafından Boğos Tarkulyan'ın Phébus fotoğraf stüdyosunda çekilen pozları temel alınarak oluşturuldu. Tarkulyan başarılı iş hayatını ve fotoğraflarını geride bırakarak 1936 yılında yaşama veda eder.

CELALEDDİN MUHTAR SAİNT LOUİS HASTANESİ'NDE

Celal Muhtar Saint Louis Hastanesi'nde

Hoca yetiştirmek üzere 1869 yılından itibaren yeni mezunlardan sınavla seçilenlerin çoğu ihtisas için Paris'e bir kısmı da Viyana'ya gönderildiler. Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane öğrencileri arasında 1880'lerin ortalarından itibaren başlayan rejime muhalefet, İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne dönüşmüştü. Paris'e gidenler Jön Türklere katılıyorlardı. Bunu dikkate alan II. Abdülhamid, 20 Mayıs 1893 tarihli iradesiyle bundan sonra ihtisas yapacakların Paris yerine Almanya ve Viyana'ya gönderilmelerini emretti.

Avrupa'nın seçkin tıp okullarında, dönemin tanınmış profesörlerinin kliniklerinde ve laboratuvarlarında tıp eğitimi alan veya ihtisas yapan bu genç hekimler döndüklerinde Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'ye, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'ye, Gülhane'ye ve 1909'dan sonra ise Tıp Fakültesi'ne hoca olarak atandılar. Öğrendikleri yenilikleri uygulayarak Türk tıbbına yön verdiler.

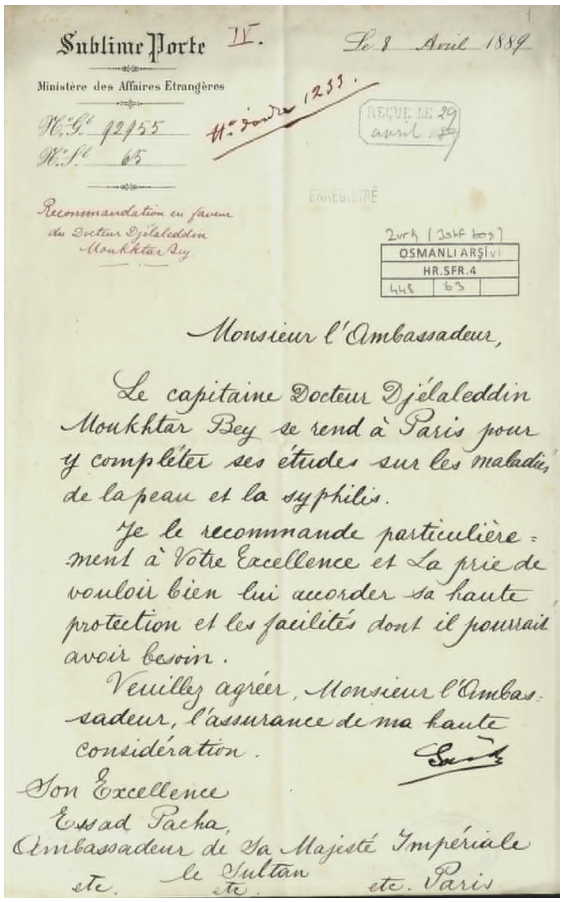
1880'li yıllarda Osmanlı'da gelişen muhtelif sorunlar arasında yaygınlığı giderek artan ve büyük yıkımlara neden olan frengi hastalığı özellikle dikkati çekmekteydi. Ayrıca frengiyi modern yöntemlerle tedavi edebilecek uzman doktor yetersizliği eklenince İstanbul ve taşrada frengiyi önlemek bir hayli zorlaşmıştı. Bununla birlikte Osmanlı yetkilileri, bütün bu sıkıntılar arasında frengiyi önlemek için elindeki bütün imkânları kullanmaya hazırdı. Bu hususta frengiden anlayan doktor yetersizliğini çözmek üzere Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi kararlaştırıldı ve 29 Ekim 1888'de bu konu hakkında Tıbbiye Nezareti'ne resmî bir yazı gönderildi. Frengiyi ilmî ve fennî usullerle tedavi etmek üzere öğrenim görmek için 27 Haziran 1889 tarihinde Yüzbaşı Celaleddin Muhtar ve Yüzbaşı Cenab Şahabeddin efendilerin Paris'e gönderilmelerine karar verildi.

Celal Muhtar hatıralarında bu karar hakkında şunları yazmaktadır: *"Bu sıralarda, Tıbbiyeye deri ve frengi hastalıkları için bir Alman profesör getirilmişti! Bu profesör Herr Düring'di. Ona halef bulmak için mektepçe şu karar verilmiştir: İki genç Türk hekiminin Paris'e gönderilmesi. Padişahın da bu hastalıklara dair dikkatini çekmişler. Sultan II. Abdülhamid de bu kararı hemen tasvip etmiş. Bunun üzerine hocalar bir seçim yapmışlar."*

Saint Louis Hastanesi Ana Giriş Kapısı

Sublime Porte IV. Le 8 Avril 1889

Ministère des Affaires Étrangères

N.G. 12155 N.S. 65

N°. 2ondre 1255.

REÇUE LE 29 avril

Recommandation en faveur du Docteur Djelaleddin Moukhtar Bey

ENREGISTRÉ

2urk (3shf bas) OSMANLI ARŞİVİ HR.SFR.4 448 63

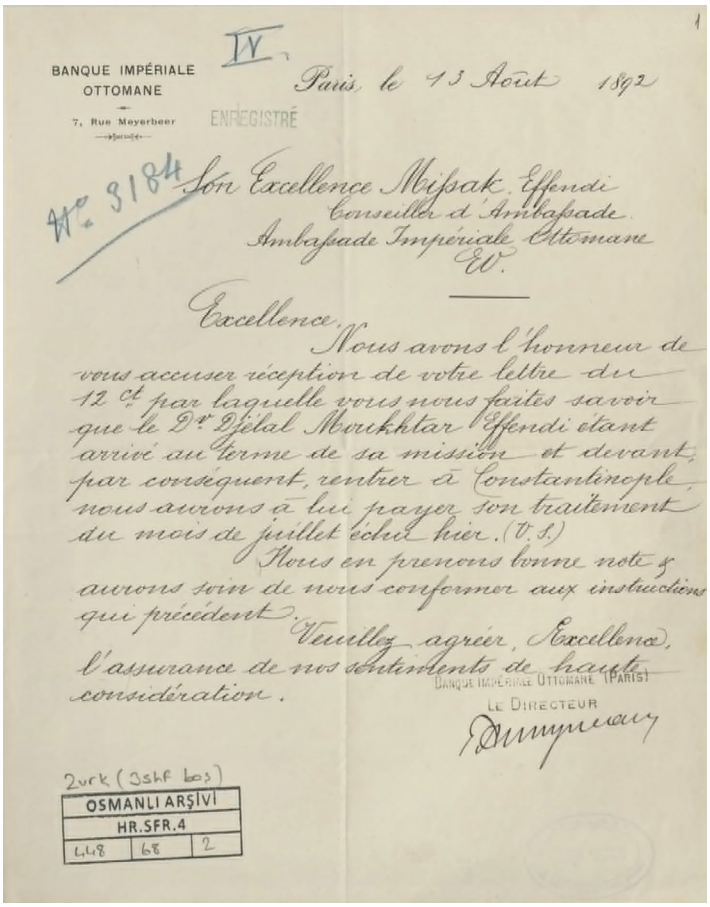
Monsieur l'Ambassadeur,

Le capitaine Docteur Djélaleddin Moukhtar Bey se rend à Paris pour y compléter ses études sur les maladies de la peau et la syphilis.

Je le recommande particulièrement à Votre Excellence et La prie de vouloir bien lui accorder sa haute protection et les facilités dont il pourrait avoir besoin.

Veuillez agréer, Monsieur l'Ambassadeur, l'assurance de ma haute considération.

Son Excellence
Essad Pacha,
Ambassadeur de Sa Majesté Impériale
etc. le Sultan etc. Paris

BANQUE IMPÉRIALE OTTOMANE
7, Rue Meyerbeer

IV. Paris, le 13 Août 1892

ENREGISTRÉ

N°. 3184

Son Excellence Misak Effendi
Conseiller d'Ambassade
Ambassade Impériale Ottomane
W.

Excellence,

Nous avons l'honneur de vous accuser réception de votre lettre du 12 Ct par laquelle vous nous faites savoir que le Dr Djelal Moukhtar Effendi étant arrivé au terme de sa mission et devant, par conséquent, rentrer à Constantinople, nous aurons à lui payer son traitement du mois de juillet échu hier. (V.S.)

Nous en prenons bonne note et aurons soin de nous conformer aux instructions qui précèdent.

Veuillez agréer, Excellence, l'assurance de nos sentiments de haute considération.

BANQUE IMPÉRIALE OTTOMANE (PARIS)
LE DIRECTEUR

2urk (3shf bas) OSMANLI ARŞİVİ HR.SFR.4 448 68 2

BABIÂLİ (Sublime Porte)

Hariciye Nezareti (Ministère des Affaires Étrangères)

Tarih: 8 Nisan 1889

Evrak No / Kayıt: No. G: 12155 No. S: 65 [Mühür: KAYDEDİLMİŞTİR / ENREGISTRÉ]

Konu: Yüzbaşı Doktor Celaleddin Muhtar Bey lehine tavsiye yazısı.

Saygıdeğer Büyükelçi,

Yüzbaşı Doktor Celaleddin Muhtar Bey, cilt hastalıkları ve frengi (sifiliz) üzerine çalışmalarını tamamlamak üzere Paris'e gitmektedir.

Kendisini Ekselanslarınıza özellikle tavsiye eder, ihtiyaç duyabileceği kolaylıkları ve yüksek himayelerinizi kendisinden esirgememenizi rica ederim.

Saygıdeğer Büyükelçi, en derin saygılarımın kabulünü rica ederim.

[İmza] Sait (Dönemin Hariciye Nazırı Kürt Sait Paşa)

Ekselansları Esad Paşa, Haşmetli İmparator Sultan Hazretlerinin Büyükelçisi vb. vb. vb. Paris [9-a]

HR.SFR.4.000448.00063.001

Ekselansları Misak Efendi Büyükelçilik Müsteşarı Osmanlı İmparatorluğu Büyükelçiliği Viyana (W.)

Ekselansları,

Dr. Celal Muhtar Efendi'nin görev süresinin sonuna geldiğini ve bu nedenle Konstantinopolis'e (İstanbul'a) dönmesi gerektiğini; dolayısıyla kendisine, dün (Eski Usul / Rumi takvime göre) vadesi dolan Temmuz ayı maaşını ödememiz gerekeceğini bildiren bu ayın 12 tarihli mektubunuzu aldığımızı bildirmekten onur duyarız.

Bu durumu memnuniyetle not etmiş bulunuyoruz ve yukarıdaki talimatlara uymaya özen göstereceğiz.

Ekselansları, en derin saygılarımızın kabulünü rica ederiz.

OSMANLI BANKASI (PARİS) Müdür [İmza] [9-b]

HR.SFR.4.000448.00068.002

Dr. Celal Muhtar Paris'te 3 sene kadar kaldı. St. Louis Hastanesi'nde Fransa'nın ve belki de bütün dünyanın en büyük cilt hastalıkları ve frengi üstatları olan Alfred Fournier, Émile Vidal, Ernest Besnier, Hallopeau, J. Darier gibi profesörlerin yanında çok ciddi bir surette çalıştı. Aynı zamanda İnstitut Pasteur'e devam etti. Dr. Celal Muhtar, öğleden sonraları Pasteur Enstitüsünde de çalışmak istemiş, bu amaçla başvurduğu P. E Roux (1853-1933), kendisinin önce histoloji ve patolojik anatomi konusunda yeterli bilgiye sahip olması gerektiğini bildirmiş ve onu College de France'de Histoloji Profesörü L. A. Rouvier'ye (1835-1933) göndermiştir. Dr. Celal Muhtar burada Louis Charles Malassez'in (1842-1910) laboratuvarında histolojiyi, Hospital de la Charite'deki ünlü P.C. E. Potain (1825-1901)'in laboratuvar şefi Suchard'dan geceleri patolojik anatomi öğrendi. Gerekli bilgileri tamamladıktan sonra Pasteur Enstitüsüne başvurdu. Celal Muhtar'ın adı bu kuruluşun 1890 kursuna devam edenler arasında bulunmaktadır. O, bu kuruluşun açtığı kurslara devam eden ilk Türk'tür.

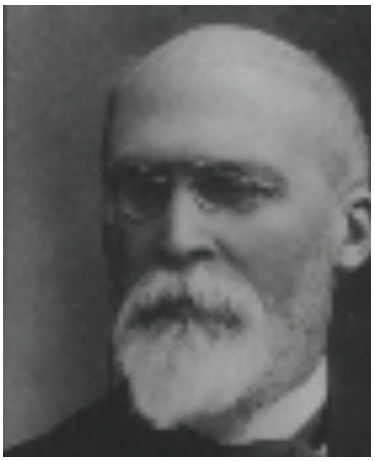
Roux, geçirdiği hemoptiziden dolayı bu ilk kursa gelememiş, onun yerine asistanı İsviçreli A. J. E. Yersin (1863-1943) dersleri vermiştir. Dr. Celal Muhtar sahip olduğu özel mikroskobu sayesinde daha sonraki kursların hepsine iştirak etmiştir. Burada Dr. Roux ve Dr. Metchnikoff (1845-1916) gibi ünlü hocaları yakından tanımış, elde ettiği bakteriyoloji bilgileri onun bundan sonraki çalışmalarında yardımcı olmuştur. [3]

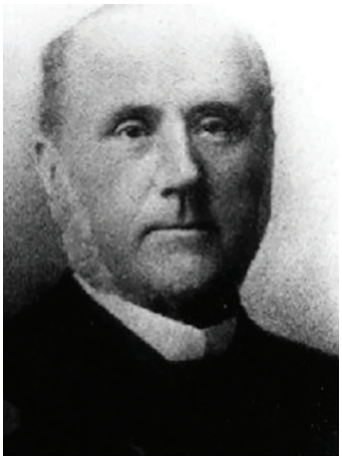
Alfred Fournier
[1832-1914]

Emile Vidal
[1825-1893]

François Henri Hallopeau
[1842-1919]

Ernest Henri Besnier
[1831-1909]

Ferdinand Jean Darier
[1856-1938]

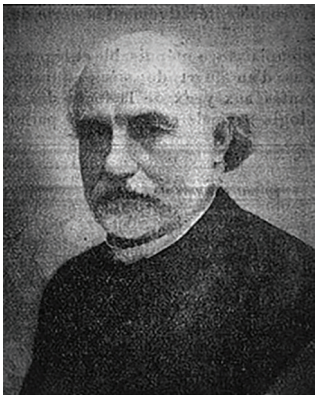
Hôpital
Saint-Louis
AP-HP

Hopital Saint Louis
Assistant Public

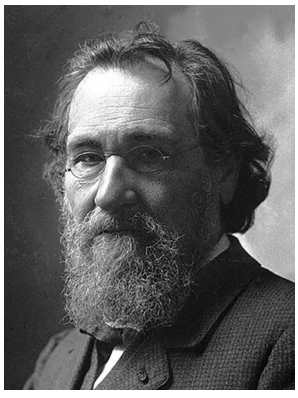
Dr. Alfred Fournier [1832-1914]

1855'te Paris Hastanelerinde stajyer olan ve 1860'ta Tıp Doktoru unvanını alan Fournier, 1863'te Paris Hastanelerine hekim olarak atandı, aynı yıl Paris Tıp Fakültesi'nde Doçent oldu, 1868'de Lourcine Hastanesi'nde bölüm başkanı ve 1876'da Saint Louis Hastanesi'nde bölüm başkanı oldu. Fournier, 31 Aralık 1879'da seçilerek Paris Tıp Fakültesi'nde klinik deri ve sifilitik hastalıklar kürsüsünün ilk sahibi oldu. Fournier, sifilisin çeşitli klinik formlarına, epidemiyolojik, sosyal ve profilaktik yönlerine adanmış birkaç bin sayfa yazdı. Fournier'in stajyeri olan Sabouraud, hocası hakkında "tek bir sorusu olan bir adamdı: sifilis" dedi. Hastaları muayene ettiği gün, sifilisin ayırıcı tanısı üzerine bir ders gibiydi. Alfred Fournier, hastaların sadece klinik muayenesini kullanarak genel felç ve tabes dorsalis'in sifilitik kökenini gösterdi. Kurucularından biri olduğu Fransız Sağlık ve Ahlâki Koruyucu Hekimlik Derneği'ne fayda sağlamak amacıyla 1946 ve 1947 yıllarında resmini taşıyan iki posta pulu basıldı. Alfred Fournier ayrıca Albi'deki Lautrec Müzesi'nde sergilenen Toulouse-Lautrec'in "Paris Tıp Fakültesi'nde Bir Muayene (1901)" adlı tablosunda da tasvir edilmiştir. 1832 doğumlu, Tıp Akademisi üyesi, Fransız Dermatoloji Derneği Başkanı (1902-1909) ve Légion d'honneur Nişanı Komutanı olan Fournier, 23 Aralık 1914'te Paris'teki evi, 77 rue de Miromesnil'de vefat etti.

Louis Charles Malassez [1842-1910]

Élie Metchnikoff [1845-1916]

Louis Pasteur [1822-1895]

Fransız bir mikrobiyolog ve kimyagerdir. 1846'da École Normale Supérieure'ün fen fakültesini bitirmiştir. 1847'de fizik ve kimya dalında doktora derecesini almıştır.

1854'te Lille Fen Fakültesi'nde kimya profesörlüğüne yükselmiştir. Burada mayalanma olayını incelemeye başlamıştır. Mayalanmanın mikroorganizmalar tarafından gerçekleştirildiğini ve kendiliğinden türeme teorisinin yanlış olduğunu ortaya koymuştur. Bu buluşuyla şarap, bira, süt gibi sıvıların bozulmadan saklanabilmesi için pastörizasyon adlı yöntemi geliştirmiştir. Pasteur, 1857'de Paris'e dönmüş ve École Normale'de araştırma laboratuvarının yöneticisi olmuştur. Burada bulaşıcı hastalıklar üzerine çalışmalar yapmıştır. Şarbon, tavuk kolerası ve kuduz gibi hastalıkların mikroplarla bulaştığını ve bağışıklık mekanizmasıyla engellenebileceğini göstermiştir. Kuduz aşısını geliştirmek için kuduzlu köpekler üzerinde deneyler yapmıştır. 1885'te kuduz bir köpek tarafından ısırılan Joseph Meister adlı bir çocuğa kuduz aşısını uygulamış ve çocuğun hayatını kurtarmıştır. Bu olaydan sonra Pasteur'ün ünü artmış ve dünyanın dört bir yanından kuduz hastaları onun laboratuvarına gelmiştir.

Pasteur, bilimsel çalışmalarının yanı sıra akademik görevler de üstlenmiştir. 1862'de Fransız Bilimler Akademisi'ne seçilmiştir. 1867'de Sorbonne Üniversitesi'nde biyoloji profesörü olmuştur. 1871'de Fransız Akademisi'ne üye olmuştur. 1888'de ise Pasteur Enstitüsü'nün kurulmasına öncülük etmiştir. Pasteur Enstitüsü, mikrobiyoloji alanında araştırma yapan ve hastalıklarla mücadele eden uluslararası bir kuruluştur.

Pasteur, 28 Eylül 1895'te Fransa'nın Saint-Cloud kentinde ölmüştür. Cenazesi Paris'teki Pasteur Enstitüsü'nün altındaki bir mezarlığa defnedilmiştir. Pasteur, bilime yaptığı katkılarla insanlığın sağlığına ve refahına hizmet etmiş bir bilim insanı olarak anılmaktadır.

Celal Muhtar Paris'te 1. Dünya Dermatoloji Kongresi'nde

İlk Dermatoloji Kongresi'nin düzenlendiği gün, tarihin bir başka önemli yılı olan 1889'a denk gelmiştir. Fransız Devrimi'nin 100. yıl dönümü kutlamaları ve ülkenin simgesi olan Eyfel Kulesi'nin tamamlanması, Fransa için özel bir öneme sahipti. Birinci Dermatoloji Kongresi, Prof. Dr. Alfred Hardy başkanlığında 1889'da düzenlenmiş ve 5-10 Ağustos tarihleri arasında Paris Saint Louis Hastanesi'nin (Musee des Moulages) müze bölümünde gerçekleştirilmiştir. Hüseyin Hulki Bey, Ali Rıza Bey, Zambako Paşa, von Düring gibi önemli bilim insanları bulunmaktadır. Celalettin Muhtar da listede İstanbul'dan katılımcı olarak gösterilmiştir. Aslında Celal Muhtar 4 ay kadar önce Paris'e gelmiş ve Saint Louis'de çalışmaya başlamıştır. Kongreye iştirak eden diğer katılımcılar Ali Rıza Bey, Baretta, Delacour, Mahe Mavroyani Paşa, Peştemalcı Paşa ve Violi gibi kişiler bilgi ve görgülerini arttırmak, ayrıca bir katılım belgesine sahip olmak

"Fransa'da Dermatoloji" adlı bir kitaptan aldığım bu fotoğraf 1889 tarihinde Paris'te yapılan 1. Dünya Dermatoloji Kongresi'nde çekilmişti. Saint Louis Hastanesi salonlarında yapılan toplantılara katılan ülke temsilcileri birlikte hatıra fotoğrafı çektiriyorlar. Arka planda müzenin girişinde kongre tabelası var. Dönemin çok tanınmış alimleri arasında fesiyle hemen dikkati çeken genç hekim İstanbul'dan ihtisas yapmak üzere henüz yeni gelmiş olan Dr. Celalettin Muhtar Bey'dir. Celalettin Muhtar yeni geldiği hastanede böyle bir sürprizle karşılaşmaktan çok mutludur. (21)

Kongre kitabı, ilk kez 1890'da Fransızca olarak yayınlanmıştır. Bu çalışmada katılımcılar alfabetik sıraya göre listelenmiştir; farklı ülkelerden 10 delege ve 212 katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların menşe ülkeleri de listelenmiştir.

Yüksek Katılımlı Uluslararası Dermatoloji ve Sifiliz Kongresi'nin kongre bildiri kitabında İstanbul'dan kongreye katılanların sayısı 11'dir. Bunlar arasında isteyen kişilerdir ki bunlar gayrimüslim veya yabancı kişilerdir.

Kongre kitabından elde edilen bilgilere göre başta Zambako Paşa olmak üzere Hüseyin Hulki Bey, Von Düring gibi Türk katılımcıların ilginç sunumları olmuştur. Bunların yanında Celal Muhtar'ın da "Adenopatisiz Şankr Sifilitik" vakasını takdim ettiğini öğreniyoruz. [10]

Fesimin Hikâyesi:

Paris'e gittiğim zaman başımdan fesimi çıkarmamıştım. Bunu, merak saikasiyle yapmıştım. Halkın şapka giymeyen, Asyalı ve Müslüman olduğu ilk bakışta anlaşılan bir adama karşı takınacağı tavrı öğrenmek istemiştim. Fesim, hiçbir yerde kötü bir karşılanma sebebi teşkil etmemişti. Hattâ dinimi ve milliyetimi bu suretle izhar etmem; şehirde ve çalıştığım muhitte hüviyetimin bir flâmasını taşımam; naçiz şahsım için bir sempati vesilesi de olmuştu. Bunu izah maksadiyle birkaç olayın hikâyesini anlatayım:

Doktor Malasez'in lâboratuvarında çalışıyordum. Bir akşam sular kesilmiş. Bundan haberim yoktu. Elimi yıkamak için musluğu açtım. İstanbul'un Terkos borularındaki mutad hırıltıyı andıran sesleri duydum, o kadar! Musluğu kapadığımı sanarak çıktım, gittim. Gece su gelmiş, akmış, akmış... Bütün lâboratuvarı âdeta sel basmış! Ertesi sabah gelince bu hâli gördüm. Tabii profesör Malasez'in karşısına büyük bir mahcubiyet ile çıkarak özür dileyecek oldum. O, sordu:

- «Musluğu açık bıraktın mı?»

- Ben kapadığımı sanıyorum.

- «O halde kapamışsındır. Hata başkasının olacak!» Kabahat, samur kürk olsa kimse üstüne almazmış; halbuki ben kabul ediyordum. Lâkin doktor Malasez tarafından hemen tebrik edilmiştim. Buna hayret ettim. Aradan zaman geçti. Büsbütün fazla bir emniyet ve itimat ile karşılaşmağa başladım. Âdeta lâboratuvar evim hâline gelmişti. Bir gün doktor Malasez'e dedim ki:

Saint- Louis Hastanesi doktorları Prof. Dr. Alfred Fournier'in etrafında yer alarak çektirdikleri bu fotoğrafta Celalettin Muhtar arka sırada, başında fesi ile dikkati çekiyor. Fotoğraf yapay zekâ ile renklendirilmiştir.

- «Aziz profesörüm, bana büyük bir inanç besliyor; kliniğin bütün malzeme ve aletlerini teslim ediyorsunuz. Dolapları kilitlemiyorsunuz. Acaba sizin bu yüksek itimadınızın sebebini öğrenebilir miyim?» İşte doktor Malasez'in cevabı:

- «Mösyö Celâleddin, siz buraya fesinizi çıkarmadan geldiniz! Yani milliyetinizi saklamak ihtiyacını duymadınız. Bu hareketler, karakter sahibi olduğunuzu belirli etmiştir. Onun için, bütün lâboratuvarımı size emniyet ediyorum. Hattâ hatırlarsınız, «musluğu kapadığımı sanıyorum» dediğiniz vakit, size, o halde başkası açık bırakmıştır, cevabını vermiştim. Çünkü, biliyorum ki siz herhangi dikkatsizliğini derhal itiraf etmekten çekinip yalan söyleyecek bir insan değildiniz! Yalan söyleyenler ve fenalık etmek isteyenler hüviyetlerini saklarlar. Halbuki siz bayrak açıp dolaşan insanlardansınız! Bunu başınızdaki fes tebarüz ettirmektedir. Onun için size her zaman inandık ve inanacağız.»

Diğer bir vaka da şu suretle cereyan etti:

Société française de Dermatologie et de Syphiligraphie'de bir kongre toplantısı yapılmıştı. İçtimaa, biraz gecikerek geldim. Kapıda karşılaştığım klinik şefi:

- «Aman, nerede kaldın? Çabuk gir içeri, unutma, fesini de çıkar!» dedi.

Bu sırada yanımıza gelen ve klinik şefinin sözlerini duyan profesör Ricore ile profesör Fournier:

- «Hayır, reyi veriyoruz! İçeriye fes ile gir!» dediler. Bu suretle kongreye de meşhur fesim ile iştirak ettim!

Celal Muhtar'ın Mantar Hastalıkları Konusunda Çalışmaları

Kardeşi Dr. Akil Muhtar Özden bu konuyu şöyle özetliyor: *Celalettin Muhtar'ın Paris'te geçirdiği seneler çok verimli olmuştur. 1890 senesinde ayak altında, ellerin içinde parmaklar arasında bulunan ekzemaya, frengiye veya disidroza atfedilen bir afetin hakiki amilinin trikofiton (Trichophyton) olduğunu keşfediyor. 1892'ye kadar bu mesele ile yakından meşgul oluyor. Bulgularını neşrediyor. Hastalarının mulajlarını hastanenin müzesine kabul ediyorlar. Bu suretle tıbba büyük hizmet ediyor ve unutulmaz bir isim bırakıyor. Bu tarihlerde neşretmiş olduğu vakalar arasında bir hastanın müşahadesi vardır. Bunun hem ellerinde ve hem de ayakların arasında birbirlerine çok benzeyen eskiden ekzema denilen şekilde bir deri hastalığı görülüyor. Ayaktakilerde trikofiton görülüyor. Halbuki eldekilerde bulunmuyor. Bu mesele sonraları büyük bir ehemmiyet kesbetmiştir. Eldekilerin trikofiton toksinlerinden hasıl olduğu kabul ediliyor. Bunlara şimdi (trichophytide) deniliyor. Trikofitonları havi kısımlar Celal Muhtar'ın gösterdiği usulle tedavi edilince ötekiler de geçiyor. 1914-1919 Umumî harbinde bu keşiften çok istifade edilmiştir. Gerek Almanların gerekse Fransızların siperlerde trikofisi oluyor. Eskiden bu hastaları uzun zaman hastanede tutmak lâzım gelirken, 1890'dan beri Celal Muhtar'ın bildirdiği tedavi usulü sayesinde elleri ve ayakları iyi edilebilmiştir.*

Saint Louis Hastanesi Mulaj Müzesi

Bu müze geçmişte olduğu gibi günümüzde de "Dermatolojinin Kutsal Mabedi" gibidir. Yolu Paris'ten geçen dermatologların uğramadan geçmedikleri tek adrestir. Bu müzenin şanı ve şöhreti dünyaca bilinir ve onaylanır. "Nedir bunun sebebi?" diye sorarsanız hakkında sayfalarca yazı yazılabilir. Kısacası Saint Louis Hastanesi öncelikle 17. yüzyıla tarihlenir. O tarihten itibaren dermatoloji alanında ne kadar tarihsel belge, fotoğraf ve doküman (hatta resim ve heykel gibi sanat eserleri) varsa atmamış biriktirmişler. Özenle korumuşlar. Ustaca sergilemişler. Müze binası ilk mekanında, yerini hiç değiştirmemişler. Buna karşılık zamanla sergileme kalitesi ve müze değeri hep ileri gitmiş. Bir başka özelliği de hep canlı oluşu. Birinci Uluslararası Dermatoloji Kongresi 1889 dahil sayısız toplantıların buluşma noktası.

Bütün bunlardan başka eşi emsali, benzeri dünyanın pek az yerinde bulunan "Mulaj koleksiyonları" ile öne çıktığını söylemek lâzım. Hastalıkları tasvir eden binlerce balmumu örnek artık ziyaretçilerin beğenisine açık. Hemen hepsi muhteşem bir sanatkar Jules Baretta tarafından yapılmış. Bu müzede Celal Muhtar'ın hastalarına ait iki güzel mulajın özenle korunup sergilenmesi Türk dermatolojisinin gurur kaynağıdır.

Prof. Dr. Fatih Göktay ve Prof. Dr. Güldehan Atış ile bir grup Türk dermatoloğun EADV 2026 kapsamında Saint Louis Mulaj Müzesi salonunda yabancı katılımcılarla birlikte çektirdiği hatıra fotoğrafı

Saint Louis Mulaj Müzesi'nde Sergilenen Celal Muhtar Mulajları

Muhteşem bir salon. Dört bir yanı ahşap camekânlarla kaplı. Hepsi ağızlarına kadar dolu. Büyük çoğunluğu Jules Baretta'nın elinden çıkmış. Bu harika mulajlardan ikisi göğsümüzü kabartıyor. Şimdi 44 numaralı vitrin önündeyiz ve 1650 numaralı eserin etiketini okuyoruz:

Collection Generale. Vitrine 44. No 1650

Trichophytie de la paume de la main. Femme agee de 18 ans, couturiere. Obs. par Djelaleddin Mouhtar, in Bull.de la Soc.fr de derm et de syph., 1892,p43. [FOURNİER 1892].

Main gauche, face palmaire

Ayakta trikofiti.

26 yaşında kadın terzi 1892

Sol ayak tabanında Celalettin Muhtar'ın Fransız Dermatoloji ve Sifiloloji Cemiyeti Bülteninde 1892 yılında 397. sayfada yayınlanmış vakası.

(Sabouraud'nun 1922'deki notundan) Bu lezyonlar genellikle aşağıdaki iki parazitten biri ile oluşur: 1. Epidermofiton İngüinale, 2. Trikofiton Rubrum

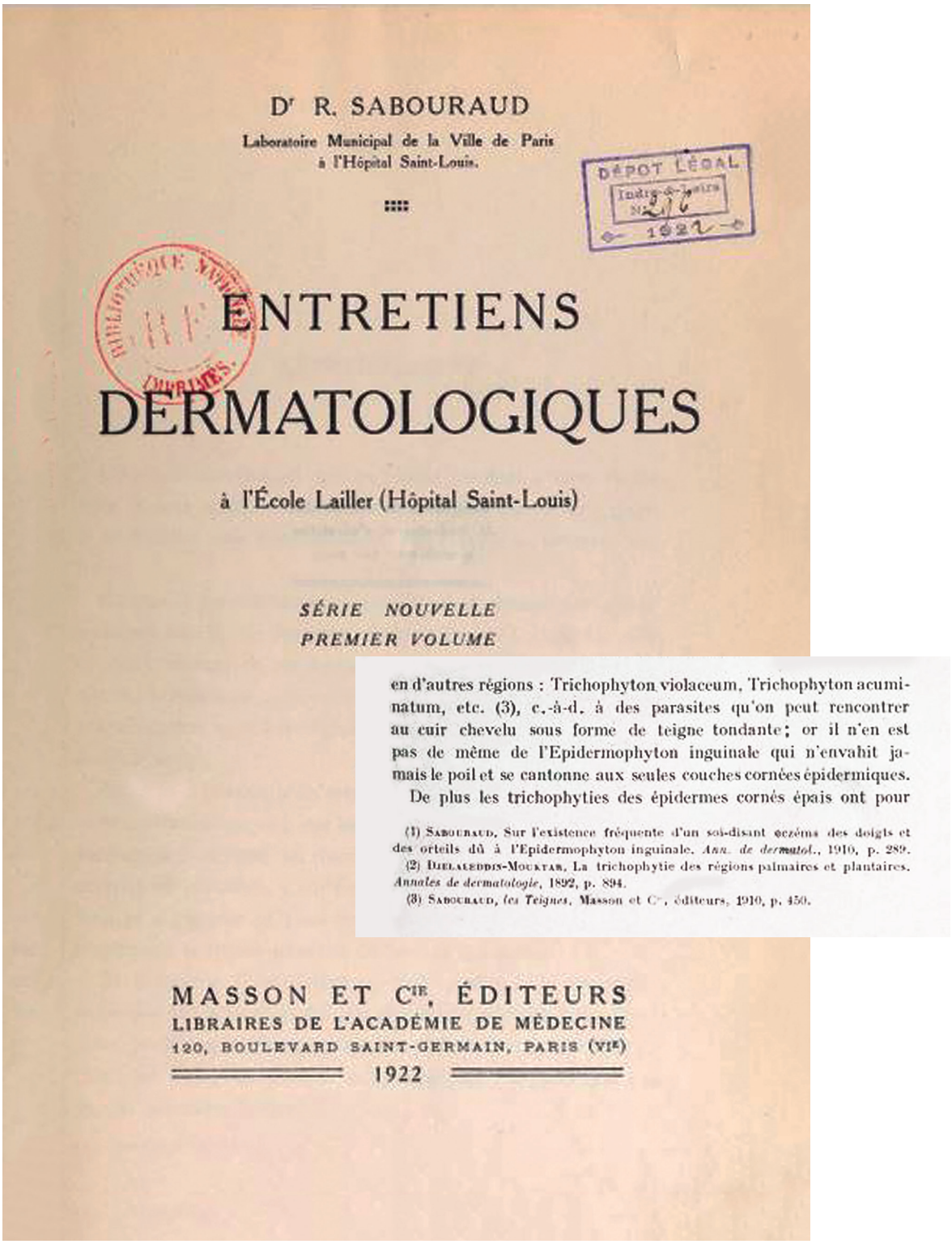

Jules Baretta [1833 - 1923]

Paris'in küçük bir sokağında yapay meyveler üreten yetenekli bir zanaatkar olan Baretta Dr. Charles Lailler tarafından 1863 yılında keşfedildi ve Lailler onu Saint Louis Hastanesi'ndeki bölümüne alarak deri hastalıkları kalıpçısı olarak eğitti. Lailler'in klinik çalışmalarını uzun süre gözlemledikten sonra Baretta, 1867'de ilk kalıbını, lupus eritematozus vakasını, üretti. 1884'te resmen Müze küratörü olarak atanan Baretta, her zaman mesleki sır olarak sakladığı harika bir teknikle 1913'te emekli olana kadar Saint Louis Hastanesi'nde 2000'den fazla alçı kalıp üretti. Fransız dermatolojisinin prestijine büyük katkıları olan Jules Baretta, 1889'da Légion d'honneur nişanıyla onurlandırıldı.

Jules Baretta'nın Dr. Celal Muhtar'a İmzalayıp Verdiği Fotoğraf

Dr R. SABOURAUD

Laboratoire Municipal de la Ville de Paris
à l'Hôpital Saint-Louis.

::::

DÉPOT LÉGAL
Imprimeurs
N° 216
1922

BIBLIOTHÈQUE NATIONALE
R.F.
IMPRIMÉS

ENTRETIENS DERMATOLOGIQUES

à l'École Lailler (Hôpital Saint-Louis)

SÉRIE NOUVELLE
PREMIER VOLUME

en d'autres régions : Trichophyton violaceum, Trichophyton acuminatum, etc. (3), c.-à-d. à des parasites qu'on peut rencontrer au cuir chevelu sous forme de teigne tondante; or il n'en est pas de même de l'Epidermophyton inguinale qui n'envahit jamais le poil et se cantonne aux seules couches cornées épidermiques.

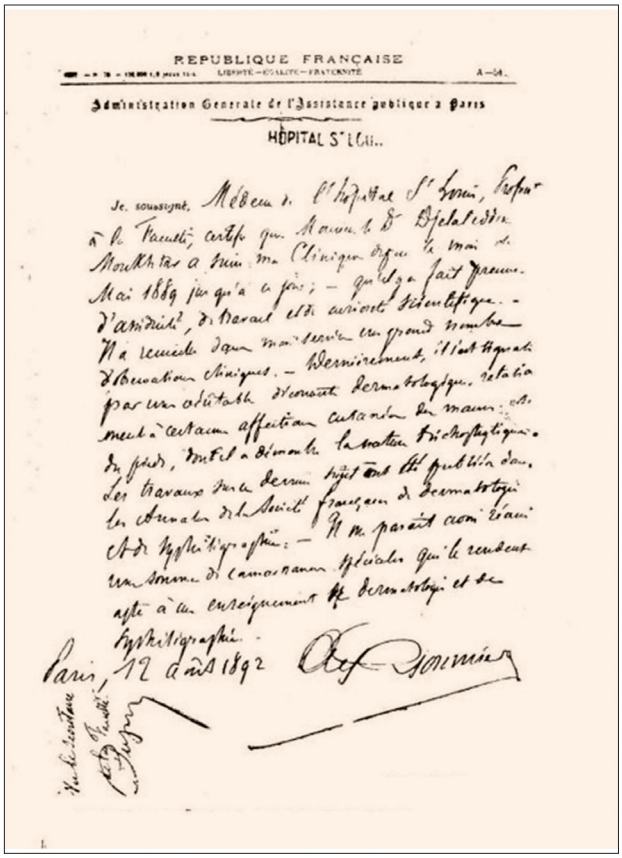
De plus les trichophyties des épidermes cornés épais ont pour

(1) Sabouraud, Sur l'existence fréquente d'un soi-disant eczéma des doigts et des orteils dû à l'Epidermophyton inguinale. *Ann. de dermatol.*, 1910, p. 289.
(2) Djelaleddis-Mouatar, La trichophytie des régions palmaires et plantaires. *Annales de dermatologie*, 1892, p. 894.
(3) Sabouraud, *les Teignes*, Masson et Cie, éditeurs, 1910, p. 450.

MASSON ET CIE, ÉDITEURS
LIBRAIRES DE L'ACADÉMIE DE MÉDECINE
120, BOULEVARD SAINT-GERMAIN, PARIS (VI^E^)
1922

Dr. Celal Muhtar'ın keşfi dünyada yankılanmış ve döneminde yayınlanan birçok dermatoloji kitabı ve dergisinde atıf almıştır. Atıf alan eserler arasında en ünlülerden biri de Dr. Raymond Sabouraud'un "Entretiens Dermatologiques" adlı eseridir. s. 156-157

Saint Louis Hastanesi'nden Aldığı Sertifikalar

REPUBLIQUE FRANÇAISE

Administration Générale de l'Assistance publique à Paris

HÔPITAL S^T LOUIS

Je soussigné, Médecin de l'Hôpital St Louis, Professeur à la Faculté, certifie que Monsieur le Dr Djelaleddin Mouhtar a suivi ma Clinique depuis le mois de Mai 1889 jusqu'à ce jour; — qu'il a fait preuve d'assiduité, de travail et a suivi attentivement ma leçons dans mes services hospitaliers. — Ma leçons dans mes services hospitaliers. — Dernièrement, il s'est appliqué par une observation clinique très intéressante, relative à certaines affections cutanées des mains et des pieds, publiée dans les Travaux de la Société française de Dermatologie et de Syphiligraphie. — Il me paraît donc qu'il a acquis des connaissances spéciales qui le rendent apte à un enseignement de Dermatologie et de Syphiligraphie.

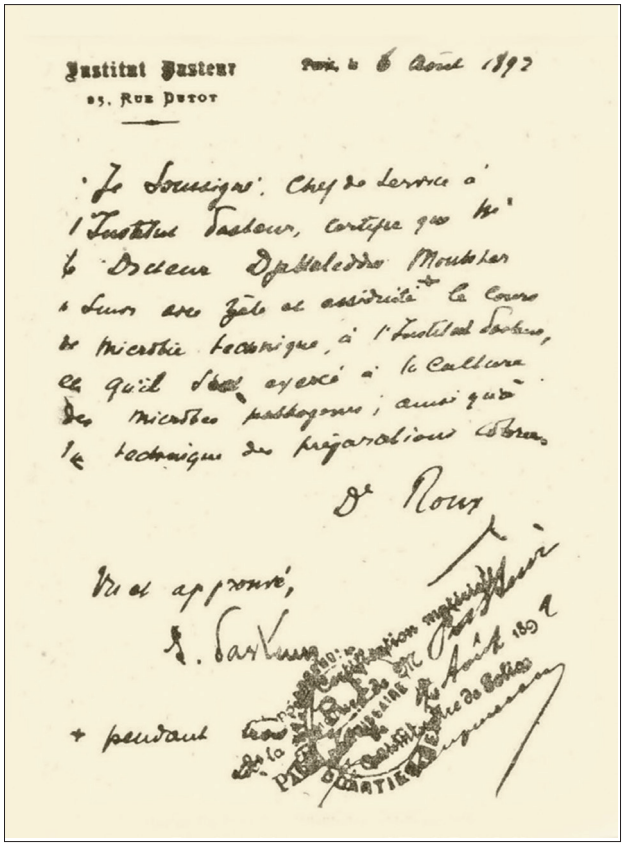
Paris, 12 août 1892

Saint Louis hastanesi hekimi ve fakülte profesörü olan ben, Celaleddin Muhtar'ın 1889 senesi mayısından bugüne kadar seririyatıma devam ettiğini, bu devamında büyük bir intizam ve ilmi merak ve tecessüs gösterdiğini tasdik ederim. Servisimde birçok seriri müşahadeler toplamış olduğu gibi ahiren cilt hastalıklarına ait hakiki bir keşifte bulunmuştur. Bu keşfi ile el ve ayaktaki bazı hastalıkları trichophitique mahiyetini ispat etmiştir. Bu mevzua dair çalışmaları Fransız deri hastalıkları ve syphiligraphie mecmuasında neşrolmuştur. Kendisinin emrazı cildiye ve efrenciye tedrisine müstaid kılacak hususi ve mütenevvi malûmatı nefsinde toplamış olduğu kanaatindeyim.

Paris, 12 Ağustos 1892

Dr. A. Fournier

Celal Muhtar'ın Dr. Fournier'den Aldığı Sertifika (22)

Institut Pasteur

25, Rue Dutot

Paris, le 6 Août 1892

Je Soussigné, Chef de Service à l'Institut Pasteur, certifie que M. le Docteur Djelaleddin Mouhtar a suivi avec Zèle et assiduité le Cours de Microbie technique, à l'Institut Pasteur, et qu'il s'est exercé à la Culture des Microbes pathogènes, ainsi que la technique des préparations Microscopiques.

Dr Roux

Vu et approuvé,

P. Pasteur

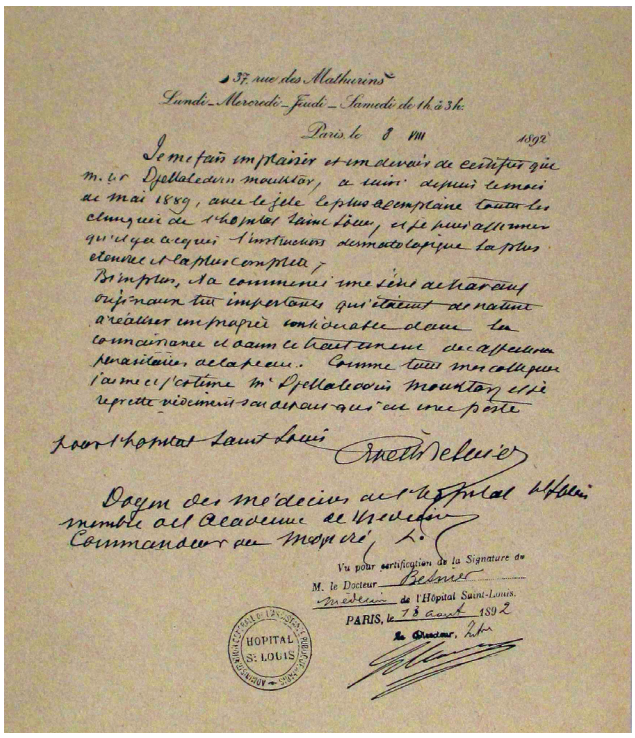
Aşağıda imzası bulunan ben, Pasteur Enstitüsü şefi, Dr. Celaleddin Muhtar'ın üç sene devam ve ikdam ile Pasteur Enstitüsü'nde tetkik ve bakteriyoloji derslerini takip ettiğini; marazî mikropların kültüründe ve boyalı müstahzarlarını yapmak usullerinde mümarese kazandığını tasdik ederim.

Dr. Roux

Görülmüş ve tasdik edilmiştir.

Pasteur

Celal Muhtar'ın Pasteur Enstitüsü'nden Aldığı Sertifika (23)

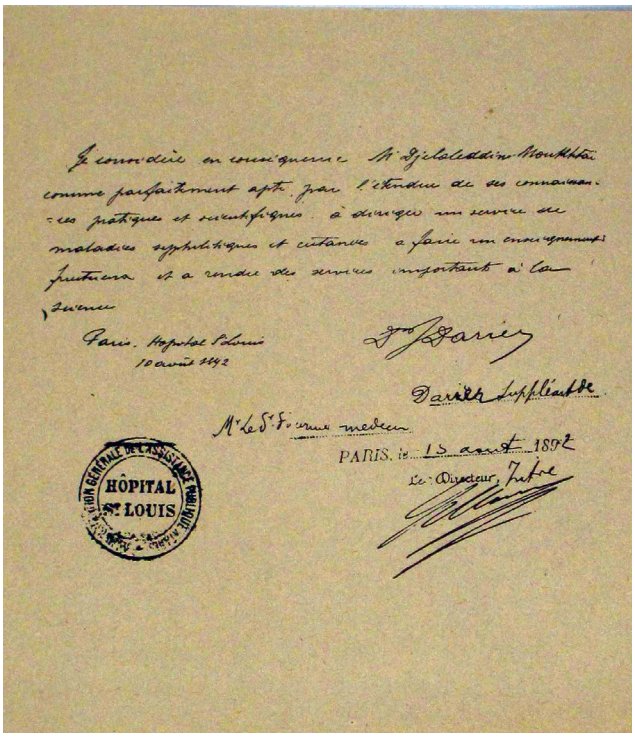

Doktor Celaleddin Muhtar'ın 1889 yılının Mayıs ayından beri, Saint Louis Hastanesi'nin tüm klinik çalışmalarını takdire şayan bir azim ve gayretle takip ettiğini beyan ve tasdik etmeyi bir görev ve memnuniyet bilirim. Kendisinin en geniş ve en eksiksiz dermatoloji birikimini edindiğini kesinlikle söyleyebilirim.

Üstelik kendisi, deri hastalıklarının ve paraziter hastalıkların tedavisi ile teşhisinde son derece önemli ilerlemeler sağlayan, tamamen özgün ve kişisel araştırmalar başlatmıştır. Tüm meslektaşlarım gibi ben de Doktor Celaleddin Muhtar'a büyük bir sevgi ve saygı duyuyor, Saint Louis Hastanesi'ndeki iç hastalıkları asistanlığı (internlük) pozisyonundan ayrılacak olmasından derin üzüntü duyuyorum.

Doktor Ernest Besnier

Saint Louis Hastanesi Başhekimi (24)

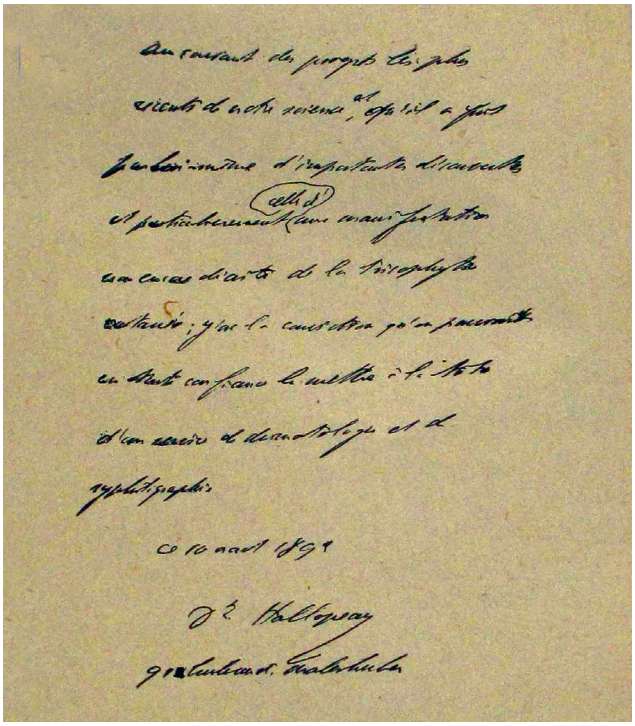

Sonuç olarak, Bay Celalüddin Muhtar'ın hem pratik hem de bilimsel bilgi birikiminin genişliği sayesinde, bir frengi (zührevi) ve cilt hastalıkları kliniğini/servisini yönetmeye, verimli ve başarılı dersler vermeye ve tıp bilimine çok önemli katkılarda bulunmaya tamamen yetkin (muktedir) olduğunu beyan ederim.

Paris, Saint Louis Hastanesi

10 Ağustos 1892

Doktor Darier (Klinik Şef Vekili / Profesör Yardımcısı) (25)

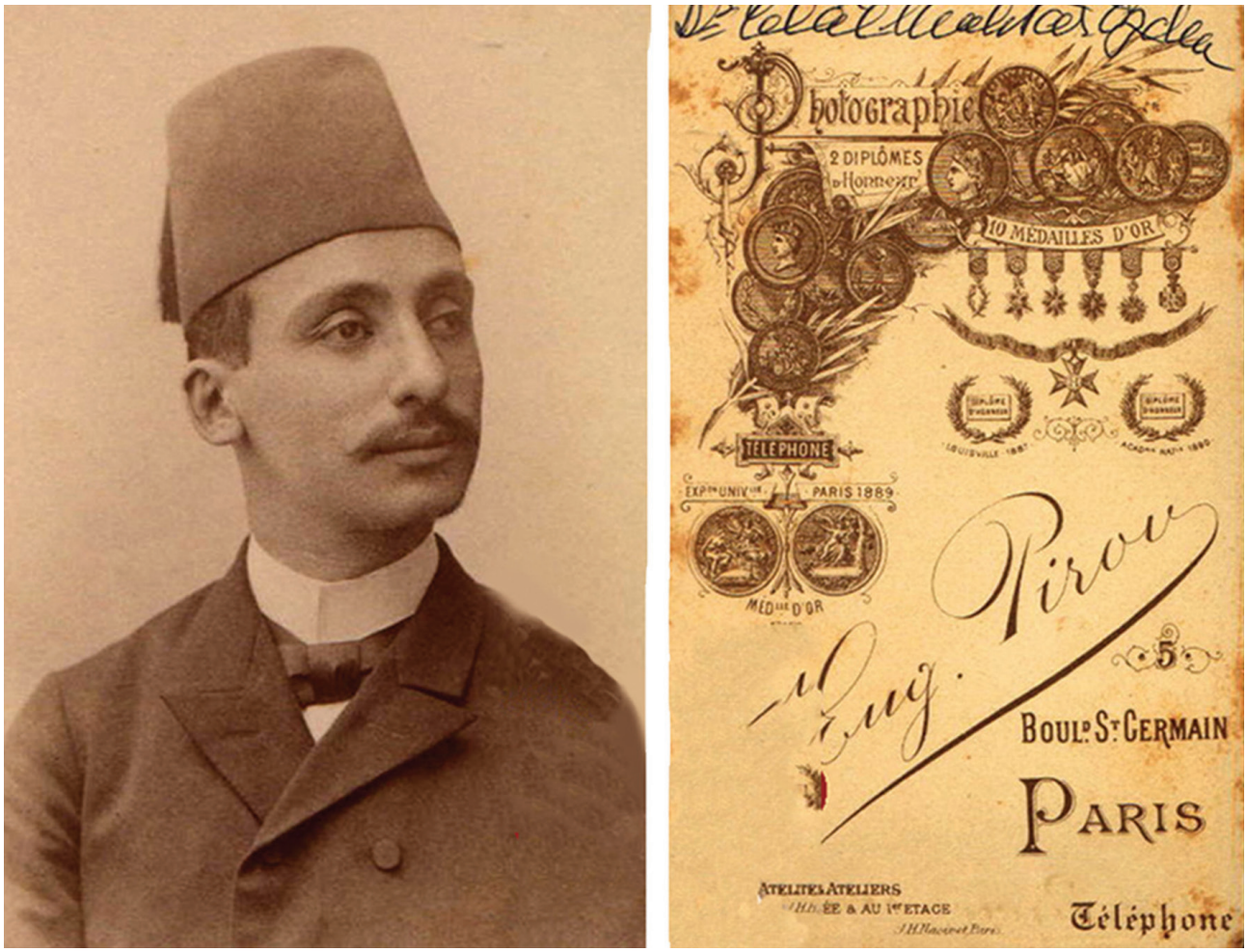

Bilimimizin (tıbbın) en son ilerlemelerine tamamen vakıftır ve bu birikimi aktarabilecek her türlü donanıma kesinlikle sahiptir. Özellikle dikkat çekici olan, cildin mantar hastalıkları (trichophytie cutanée / trikofiti) üzerine kaleme aldığı, kendisinin tıp dünyasındaki ayırt edici karakterini ve derinliğini ortaya koyan nadide bilimsel çalışmasıdır.

Kendisinin bir dermatoloji (cildiye) ve sifiligrafi (frengi/zührevi hastalıklar) kürsüsünün/kliniğinin başına getirilmesini tam bir güvenle tavsiye ederim.

Paris, 10 Ağustos 1894

Doktor Hallopeau (26)

Paris'te geçen üç senede hastane ve laboratuvarların içinde uğraşarak, gece gündüz çalışarak mesleğinde ilerlemek isteyen, onların metod ve bilgilerine ulaşmak azmini taşıyan Celal Muhtar İstanbul'dan babasının vefat haberi gelince yurda dönmek mecburiyetinde kalır.

Dr. Fournier, Dr. Roux ve Besnier, Darier, Hallopeau'dan aldığı sertifikaları cebine yerleştiren Celal Muhtar Paris'ten ayrılmadan önce son bir hatıra fotoğrafı çektirmek üzere Boulevard Saint-Germain'deki Eugene Pirou stüdyosuna uğrar. Dik yakalı gömlek üstüne giyilmiş papyon ve başından hiç çıkarmadığı fesi ile harika bir fotoğraf çektirmeyi de ihmal etmez.

Diğer taraftan Paris'te çalıştığı süre içinde Celal Muhtar Eugene Pirou stüdyosuna birkaç kez daha uğramış ve kartvizit fotoğraflar çektirmiştir. Bunlardan özellikle bir tanesi ayrıcalıklı ve bir o kadar da değerlidir. Bu fotoğraf Celal Muhtar'ın fessiz çektirmiş olduğu yegâne fotoğraftır. Diğer fotoğraflardan biri sivil kıyafetle çektirmiş olduğu portre ve nihayet üçüncü bir fotoğraf da madalyalı, 6 düğmeli, dik yakalı ve apoletli askeri setre ile çekilmiş fotoğraftır.

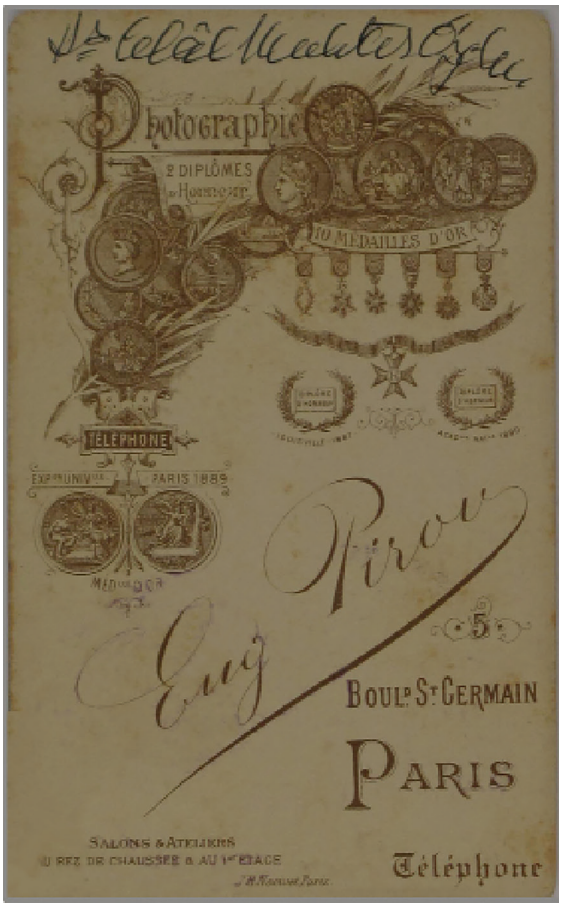
Louis Eugène Pirou, özellikle ünlülerin portrelerini çeken tanınmış bir Fransız fotoğrafçısıdır. Paris'te çok sayıda stüdyosu vardı. Daha sonra sinematografi sanatına yönelen ve bu konuda da başarılı olan Pirou 1889 Dünya Sergisi'nde altın madalya kazandı.

Bugün Eugène Pirou'nun eserleri New York'taki MoMA (Modern Sanat Müzesi) gibi dünyanın önde gelen sanat kurumlarında sergilenmektedir.

Louis Eugène Pirou (1841–1909)

Celal Muhtar'ın Paris'te, Eugene Pirou stüdyosunda çektirdiği fotoğraflar (27), (28), (29), (30)

Celal Muhtar'ın Londra'ya görevli olarak gönderildiğine dair bir kayıt bulunmamaktadır. Paris'te kaldığı 3 yıl boyunca Fransa dahilinde bazı gezilere katılmış olması doğaldır. Aynı şekilde İngiltere'ye seyahat etmek, Londra'yı görmek o günlerin moda konularından biridir. Aynı zamanda çeşitli boylarda (kartvizit, kabin, boudoir vb.) süslü kartonlara çekilen portre fotoğrafları da dönemin moda konularından biridir. O kadar ki krallara, padişahlara uzanan bir seri içinde devlet büyükleri, elçiler, yazarlar, sanatçılar, zenginler ve toplumun her kesiminden insanlar bu tip fotoğrafları çektiriyorlardı. Bu fotoğraflar albümlerde, çerçevelerde yerlerini alırken, diğer taraftan da dostlar arasında bir paylaşım, değiş tokuş aracı olarak da kullanılıyordu.

Bilindiği gibi Sultan Abdülaziz 1867 yılında çıkmış olduğu Avrupa gezisinde kendisi ve beraberinde götürdüğü Veliaht II. Abdülhamid ile oğlu Yusuf İzzettin Efendi kraliçenin fotoğrafçısı William Downey'e kartvizit fotoğraflar çektirmişlerdi.

Celal Muhtar'ın Londra'da ünlü ve zenginlerin yerleştiği önemli şehir merkezlerinden biri olan Belgravia bölgesinde tanınmış fotoğrafçılardan Emberson & Sons firmasında çektirmiş olduğu portreler aynı zamanda fotoğraf tarihi açısından da önemli belgelerden sayılmalıdır.

Celal Muhtar'ın Londra'da, Emberson & Sons stüdyosunda çektirdiği fotoğraflar (31), (32), (33)

PARİS DÖNÜŞÜ MEKTEB-İ TIBBİYE'DE GÖREVLENDİRİLMESİ

Paris Dönüşü Mekteb-i Tıbbiye'de Görevlendirilmesi

Gülhane'de Mekteb-i Tıbbiye 3 yıl önce bıraktığı gibidir. Tek fark, artık bir 'Emraz-ı Cildiye ve Efrenciye Kürsüsü'nün kurulmuş olmasıdır. Ve kürsünün başına bir Alman dermatoloğu getirilmiştir. Dr. E. von Düring Mekteb-i Tıbbiyede Emraz-ı Cildiye ve Efrenciye Muallimi, 1885 yılı mezunlarından Dr. Hüseyin Hulki (1861-1894) Muallim-i Sanidir. Dr. Celal Muhtar Tıbbiye Mektepleri Emraz-ı Cildiye ve Efrenciye muallimliğine atanmış, fakat kendisine yatak ve poliklinik yeri verilmemiş, ancak nüfuzlu bir hastanın etkisiyle kendisine poliklinik yeri sağlanmıştır.

Galata kulesi'nden Sarayburnu'na bakış.

Osmanlı döneminde İstanbul'un tarihi siluetini yansıtan fotoğraflar arasında Galata Kulesi'nden Sarayburnu'na bakış çok ilgi çeken konulardan biriydi. Bu fotoğraflar Galata Kulesi'nden veya Galata bölgesindeki yüksek bir noktadan çekiliyordu. Abdullah Biraderler, Sebah ve Joaillier, Vasilaki Kargopulo, Felix Bonfils ve Guillaume Berggren gibi fotoğrafçılar albümlük fotoğraflar ve panoramalar halinde çok sayıda eser vermişlerdir.

Genelde yoğun gemi trafiği ve Galata bölgesi etekleri konu edilirken Topkapı Sarayı Bahçesi'nin denize yakın bölümünde, Sarayburnu ile Eminönü arasında çok rahat izlenebilen Mekteb-i Tıbbiye yerleşiminden hiç söz edilmezdi. Oysa orta alanda Mektep Camii ile birlikte 3 katlı uzun dikdörtgen yapı manzaranın tam merkezinde yer alıyordu.

Dr. Celâl Muhtar İstanbul'da

Celal Muhtar İstanbul'a dönüşünü ve hemen sonrasında cereyan eden olayları şu şekilde anlatıyor: *1892 yılında babam vefat etti. Benim için büyük bir inhidam demek olan bu ölüm karşısında Paris'te duramadım. Bu duyguma belki memleket hasreti de karışmıştı. Bir an evvel İstanbul'a dönmek; evime, kardeşlerime, anama kavuşmak istedim. Âdeta tehalük ile yola çıktım. İstanbul'a gelince, beni Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye'ye deri ve frengi hastalıkları muallimi tayin ettiler. Fakat burada da, babamın ölümünden duyduğum büyük teessürü henüz yenmemiş iken mesleki bir istırap ile karşılaştım. Bir kürsü deruhte ettiğim bu ilim müessesesinde, meslek arkadaşlarım, bana karşı âdeta menfi bir veçhe almışlardı. Bunun tezahür şekli şu suretle olmuştu. Hastaları muayene etmek için bir poliklinik sahibi olamamıştım. Bu hususta rica ve ısrarlarım karşısında, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Nazırı Ahmet Hilmi Paşa:*

- «Ne yapalım, yer yok!» cevabını vermişti.

Hüviyeti Meçhul Şahsın Hediyesi: Poliklinik

Lâkin, bir tesadüf imdadıma yetişti. Hüviyeti benim için meçhul bir şahsın himmeti ile poliklinik sahibi oldum. Bu zat kimdi? Onu halâ bilmiyorum. Belki nüfuzlu bir adamdı, belki Saraya mensup bir hafiye idi... Her ne ise, bu zat karşıma çıkmış, kendisini muayene etmemi istemişti. Meçhul muhatabımı bir köşeye çekerek arzusunu isaf edebildim. Adam sordu:

- «Peki ama siz niçin hastalara bakmıyorsunuz?»
- Müsaade etmediler! Poliklinik için yer göstermediler!
Muhatabım âdeta hiddetlenmişti. Koyu kırmızı fesine bir sille aşkedip onu kaşlarının üstüne devirdikten sonra:
- «Ben bu işi yoluna koymayı bilirim!» dedi.

Meğer soluğu Ahmet Hilmi Paşa'nın yanında almış, şu sözleri söylemiş:

- «Bu kadar hastalar, bu kadar biçareler ortalarda sürünürken Celal Muhtar Bey bomboş oturuyor. Halbuki o, bu zavallılara baksa; hepsinin Padişahımız Efendimiz için hayır dualarını alsa, daha doğru ve muvafık olmaz mı? Bu meseleyi mutlaka halletmelisiniz. Eğer vaziyet yine böyle sürüncemede kalırsa; ben mesuliyeti üzerime almam, keyfiyeti Efendimize arz ederim! Velinimetimizin dua almasına mani olmak, tecvizi asla kabil olmayan bir ihmaldir.» Mektep Nazırı Ahmet Hilmi Paşa, bu sözlerin nereye varabileceğini gayet iyi bildiği için hemen beni çağırttı: «Poliklinik günlerini tespit et.» dedi. Derhal yer de buldu! [2]

Diğer taraftan Celal Muhtar'ı yakından tanıma fırsatı bulan öğrencilerinden Dr. Hafız Cemal'in anlattıkları da benzer özellikler taşıyor: "Paris'teki meşhur (Sen Lui) hastanesinden ve Pastör müessesesinden aldığı iki parlak (diplome) ile 1892 yılında İstanbul'a gelen Celal Muhtar'a gelir gelmez iş vermediler. Rahmetli Sultan Hamit Paris'i (şeytanı çok bir şehir) sayardı ve buradan İstanbul'a gelenlerin şeytanlığından korkardı. İşte bundan ötürü Doktor Celal Muhtar uzaktan uzağa takip ediliyordu. Saray idaresi nihayet Celal Muhtar'ın bir ilim adamı olduğunu ve siyasetle asla meşgul olmadığını anladı. Bir müddet sonra Sarayburnu'ndaki (Tıbbiye-i Şahane) denilen askeri hekim mektebine (Emrazı efrenciye ve cildiye) muallimi olarak tayin edildi." [8]

Celal Muhtar Bey'in Polikliniği

Kliniğin o günlerdeki durumunu ve Celal Muhtar Bey'in poliklinik görüntülerini o tarihlerde öğrenci olarak yaşayan Dr. Tevfik Sağlam'dan öğreniyoruz: "*Frengi ve Deri Kliniğine gelince, yukarıda da anlattığım veçhile kırmızı boyalı ahşap bir barakaya yerleştirilmiş perişan bir şeydi. Hocamız Kaymakam Celal Muhtar Beydi. Uzuna yakın orta boylu, uzun bıyıklı, bir gözü şaşı, dinamik, çabuk konuşur titiz bir zattı. Fransa'da tahsil etmişti. Fournier'in talebesiydi. Celal Muhtar Bey'in polikliniği bir âlemdi: Küçük bir oda, ortasında beyaz örtülü bir masa üzerinde kafurulu ispirto konmuş bir küvet, ayrı ayrı hastalıklar için dizilmiş hazır reçeteler. Kendisi masanın yanına oturur, dizinde bir havlu. Hastalarının bir kısmı teker teker içeri alınır. Kendisi hastayı muayene eder, ellerini kafurulu ispirtoya batırır, havluya siler. Etraf buram buram kafur kokusu içinde. Hoca koyduğu teşhisi söyler, sonra talebeye "Bakın da bakın, Efendiler" diyerek derideki afeti gösterir, tedaviyi birkaç kelime ile anlatır, hastanın eline hazır reçeteyi tutuşturduktan sonra başka hastaya geçerdi. Polikliniğe çok hasta gelirdi. Zührevi hastalıkların ve deri hastalıklarının her çeşidini bol bol gördük ve çok istifade ettik. Celal Muhtar Bey'in kliniğinde ayrılmış olan talebe bir ekip halinde çalışırdı. Kimisi önceden reçeteleri hazırlar. Kimisi kapının yanında durur, hastaya ilacı tarif eder. Bir kısmı uyuz gibi basit hastaları içeri sokmaz, kapıdan meselâ "Beş uyuz reçetesi" diye seslenir. İçeriden de "Geliyor!" nidasıyla reçeteler hocaya imzalatılıp gönderilirdi. Hocanın bir merakı da zührevi hastalıklardan nereden aldığını hastaya söyletmekti. Bazan hasta direnir, hoca da reçeteyi vermezdi. Bu halde hemen ekip harekete geçer, hastayı dışarı alarak itiraf ettirirler ve hocaya haber vererek reçeteyi alırlardı. Bir gün polikliniğe bir sucu geldi. Muayeneden sonra hoca sucuya bulanık çeşme suyunu nasıl berraklandırarak iyi*

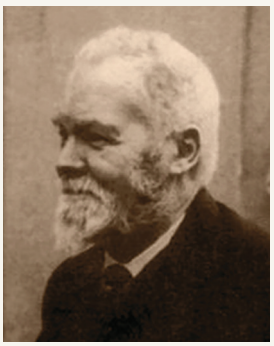
su diye sattığını sordu. Sucu inkâr edince "Öyle ise reçete yok" dedi ve hastayı dışarı çıkardı. Etrafını alan çömezler sucuyu sıkıştırıp itiraf ettirmişler. Dışarıdan "şapla berraklaştırıyormuş" haberi gelince hoca sevindi ve reçetesini gönderdi. İşte frengi ve deri polikliniği böyle eğlenceli bir âlemdi… [11]

Darülfünun Mektebi Şahane emraz-ı cildiye ve efrenciye mütehassısı tabib-i şehir muallim Celaleddin Muhtar beyefendi ile seririyatın müdavim mütehassıs etibba efendiler. 25 Teşrin-i sâni 1311 (7 Aralık 1895) (34)

Dr. Ernest von Düring

19. Asrın sonlarına gelindiği sırada, Türkiye'de yaygın şekilde frengi hüküm sürmektedir. Bunun önlenmesi konusunda Tıbbiyenin Fizyoloji hocalarından Hüseyin Hulki Bey, Askeriye Nezaretine bir mektup yazarak Türkiye'de bir cildiye servisinin kurulması gereğine işaret etmiştir. Aynı zamanda Türk Ordusunda görevli olan von der Goltz Paşa da, askere alınan çok sayıda Türk gencinde frengi görüldüğünü, bu durumun ordu kuvvetine etki yaptığından, bu hastalıkla savaşmanın gerekli olduğunu Sultan II. Abdülhamid'e (1842-1918) arz etmiştir.

Bu uyarmalar sonucunda Berlin Büyükelçiliği kanalı ile Almanya'dan bir deri hastalıkları uzmanının gönderilmesi istenmiş, Prof. Dr. Unna'nın önerisi ile Alman makamlarınca Düring aday gösterilmiştir. Nihayet, 1889 yılında Türkiye'ye gelen Dr. Ernest von Düring (1858-1944) Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin Emraz-ı Cildiye ve İllet-i Efrenciye Kürsüsünü kurarak birinci muallim (Profesör) titriyle hizmete başlamıştır.

Bilimsel çalışmalarına paralel olarak Türkiye'ye getirilmesindeki ana amaç doğrultusunda Düring Paşa Anadolu'da frengi tarama ve mücadelesini de başlatmıştır. Düring, ülkemizde bulunduğu süre içinde Hüseyin Hulki, Şükrü Mehmet Sekban, Menahem Hodara, Şükrü Kamil ve Celal Muhtar gibi hekimlerle çalışmıştır. 1896'dan itibaren de Haydarpaşa Hastanesi Dermatoloji şefliğini de yapmaya başlamış, kendisine Sultan II. Abdülhamid tarafından 1898'de miri miran rütbesiyle Paşa unvanı da verilmiştir. 13 yıl kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda çalışmıştır. 1902'de Kiel'de açılan Dermatoloji Kürsüsü'ne davet edilen Düring, Sultan Abdülhamid'in rütbe ve iki misli maaş teklifine rağmen Almanya'ya dönmüştür.

Frengili Hasta Geldiğinde Sinirlenirdi.

Celal Muhtar benim de kıymettar bir hocamdı. Sarayburnu'ndaki Askerî Tıbbiye-i Şahane'de (zührevi, frengi ve deri hastalıklarına mahsus klinikte ders almış ve yapılan tedavileri ara sıra takip etmiştim. Hatırımda kaldığına göre merhum Celal Muhtar Bey çok asabi, titiz, müdekkik ve (fikri takip!) sahibi bir muallim idi. Hastalara karşı lâzım gelen bütün sorguları kendisi yapar ve yazardı. Ve gereken bütün ilâçları ve tedavileri kendi eliyle hazırlardı. Hiçbir talebeye ve hattâ muavinine bile ilk defada emniyet ve itimat etmezdi. Mütehassis, uzman olmak isteyeni ve kendi kliniğine, muntazaman devam edenleri uzun müddet tecrübe ve takip ettikten sonra pek nâdir olarak bir veya iki kişiye emniyet ederdi. Memlekette frengi, belsoğukluğunun yayılmamasını çok isterdi. İşte bu (mefkûre) ile (ülkü) ile çalıştığı için frengili ve belsoğukluklu hasta kliniğe geldiği zaman çok sinirlenirdi. Ve bu gibi (kazazedelere) çok sert muamele ederdi. Hastayı odasına çağırırken (gel) ve işi bittikten sonra (çık!) deyip kızardı. Hiç hatırımdan çıkmaz. Bir gün şık giyinmiş mahcup bir delikanlı gelmişti. Kamışını, çok şiddetli bir (şankr mufajedenik) denilen bir (kemirici yumuşak karha yani pis bir çıban) sarmıştı. Bir haftadan beri sımsıkı bağlamış, hiç açmamış ve her idrar yaptığında ustura ile kesilmiş gibi ağrılar içinde kıvranan gencin kat kat üzerine konulmuş sargısını pek güçlükle çıkardığı zaman fena halde kızan hocam: (İşte malın gitti, canın gitti! edepsiz) demişti. Celal Muhtar bu gence şu tarzda hitap etmesinde pek haklı idi. Çünkü bu çok zehirli (yumuşak çıban) gencin en kıymetli uzvunun başını tamamıyla kemirmiş, yangın yerleri de şerefeleri yok olmuş bodur bir minare sütuncuğuna benzetmişti! [6]

Öğrencilerinden ve kendinden sonra kliniğin yönetimini alacak olan Prof. Dr. Hasan Reşat Sığındım Celal Muhtar'ın poliklinikteki tutum ve davranışları hakkında daha ayrıntılı bilgiler sunmaktadır: "*İlim ve irfanından pek çok feyz aldığım muhterem Üstadım merhum Celal Muhtar Bey derslerini daima Poliklinikte yapar ve her hastayı son sınıf talebelerinden birine muayene ettirip noksanlarını ikmal ettikten sonra icap eden fazla malûmatı da vererek derslerini bitirir idi. Hemen her def'asında son söz olarak (Efendiler, bakınız, dikkat ediniz ve görünüz) cümlesini ilâve etmekten çekinmezdi. Bu sözün onun indinde çok değeri vardı. Çünkü: Paris'ten avdet ettikten sonra memleketimizin muayyen vilayetlerinde endemik olarak icra-yı hüküm eden Halep Çibanının mikrobunu bulmak için mikroskoba sarılarak o zamanın basit usulleri ile yaptığı telvinattan elde ettiği neticeye nazaran stafilokok nev'inden bir mikrop olduğuna karar vermiş ve (Mikrop Lö Buton Halep) diyerek bir de broşür kaleme almış idi. Fakat boyaların taaddüdü ve tekniğin tekmülü ile amili marazinin Layşmanya olduğu tahakkuk edince mesaisi suya düşmüş ve bundan aldığı ilham ile yukarıda zikrettiğim (Efendiler*

Kaimakam Ali Sami kullarının çektiği fotoğrafta Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Emraz-ı Efrenciye Koğuşu (35)
İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi, 90558---0019

bakınız, dikkat ediniz, aradığınız şey hakikatte büyüktür fakat amilin küçük zannı sizi şaşırtır büyük olan hakikisini bulmak imkânı yok olur).

Bir gün dersten çıkmış beraberce Kadırga yokuşunu tırmanıyorduk. Durduk: "Reşat, madeni edviyyeden fevkalâde istifadeler temin edeceğiz amma henüz ne miktar kullanmak lâzım geldiğini ve nasıl kullanacağımızı maalesef bilmiyoruz. Mahaza bir gün gelecek ki yevmiyye azami üç santigram istimal ettiğimiz (Meselâ Fowler mayiindeki asit arseniyö gibi) Arsenik gramlar ile tatbik edilecek ve hastalar bundan pek büyük istifadeler elde etmiş olacaktır demişti." Hakikaten Ehrlich ve Hata'nın gayreti ile on yedi senede elde edilen salvarsan ve bunu müteakip meydana getirdikleri Neosalvarsanı bir gram beş santigrama kadar hem de dâhilî yoldan kullanarak elde ettiğimiz faideler - Bazı yan tesirler müstesna olmak şartı ile - gayrikabil-i inkârdır [12].

Kolera Salgınında Başarılı Çalışmaları

Bir müddet sonra (1895'te) İstanbul'da kolera çıktı. Hastalık ilk defa, o tarihte Üsküdar'da Toptaşı'nda bulunan Tımarhaneden (bu bina şimdi cezaevidir) çıktı. Alınacak tedbirleri müzakere etmek üzere Şehremanetinde Şehremaneti erkânı ile karantina sıhhi heyetinden müteşekkil bir komisyonun kurulması tekarrür etmiş. Reis Hariciye Nazırı Sait Paşa idi. İkinci reis de meşhur muharrir Ahmet Mithat Efendi idi. Toplantıda Şehremini Rıdvan Paşa da tabii bulunuyordu. İrade ile ben de bu komisyona iştirake memur edildim. Toplantı yerine geldiğim zaman vakit bir hayli ilerlemişti. Ancak alınacak kararların ne olduğunu öğrenmek istedim. Çünkü müzakere bitmiş, tedbirler tespit edilmiş, bunların yalnız tebyiz ve imza olunması kalmıştı. Bana âdeta lâf söyletmek istemediler! - «İmzala!» dediler. Ezbere imza atamayacağımı, kararların mahiyeti hakkında malûmat sahibi olmam lâzım geldiğini söyledim. Ahmet Mithat Efendi müdahale etti: - «Oğlum, fen namına ne lâzımsa yaptık.» diyerek orada bulunan zatların görgü ve tecrübelerinden bahis açtı. Vakıa pederane bir tavırla konuşuyordu. Fakat yaşı otuzu bulmamış olan bir gencin, ricaldan zatlara sual sorması onu âdeta kızdırmıştı. En sonunda bana:

- «Sen gençsin. Gençliğin hissiyatına kapılma!» Sözlerini söyledi. Açıkçası beni ya cehalet, ya şarlatanlık ile itham etmek istedi.

- «Yazılanları okumak isterim.» dedim. Ahmet Mithat Efendi kızdı:

- «Fen namına ne lâzımsa yaptık, demedim mi?» cevabını verdi. Ben de: - Fen namına ne yapıldığını öğrenmek istiyorum. Mukabelesinde bulundum. Konuşmanın bu şekle girmesi üzerine reis Sait Paşa müdahale etti, alınmasına karar verilen tedbirleri anlattı! Bu fennî tedbirler meğer şunlar imiş: Tımarhanedeki delileri diğer müstahdemler ile beraber öküz arabalarına koyup sahile getirmek. Oradan mavnalara doldurup Marmara'daki meskün olmayan adalardan birine taşımak!

- Bu gülünç kararın fenne muvafik olmadığını söyledim. Bakteriyoloji Avrupa'da o tarihte 25 senelik bir maziye sahip olmasına rağmen, bizim karantina dairesinin daha semtine bile uğramamıştı!

- Bana söz söyletmek istemiyorsunuz amma, dedim, bildiklerimi anlatmak vazifemdir. Hastalığı çıktığı yerde izale lâzımdır.

Bu ise, Toptaşı'ndakileri tecrit ve ifrazlarını dezenfekte etmek ile kabildir. Aynı zamanda hepsinin çamaşırlarını etüvden geçirmek, içecekleri suyu kaynatmak, yemeklerini sterilize kaplarla taşımak icabeder. Binden fazla adamın nakli kolay değildir. Mevcut arabalarınız bile kifayet etmez. Yolda her geçtikleri yere de hastalığı aşılarlar. Bana ne kadar israr ederseniz ediniz, fenne muvafik olmayan raporu imzalamam. Kendi düşüncelerimi kaleme alarak ayrıca Saray'a takdim ederim.

Şehremini Rıdvan Paşa beni yanına oturttu. Müteaddit sualler irad ederek bahsi uzattı. Meğer tatvîl-i kelâmdan maksadı varmış. Zamandan kazanmak istemiş ve durumu Saraya arz etmiş. Dönüşte Başhekim Müşir İsmet Paşa ile görüştüm, raporumu da verdim. Sultan Abdülhamit iki muhalif arıza karşısında kalınca, Paris sefareti vasıtasıyla işin Pasteur Enstitüsünden sorulmasını irade etmiş. Aynı zamanda mütehassıs bir hekimin yollanmasını da istemiş. Pasteur Enstitüsünden gelen cevapta bütün mülâhazalarım tasvip ediliyordu. Aynı zamanda doktor Şantimes'in yola çıktığı da bildirilmekte idi.

Padişahın iradesi ile hastalık ile mücadeleye memur edilmiştim. Lâkin Toptaşı'na gitmek üzere iken, ikinci bir irade aldım. Bunda Hünkâr, oraya itimat ettiğim bir hekim arkadaşımı yollamamı istiyor; benim Sarayda kalarak hastalığın zuhuruna mani olacak tedbirleri almamı emrediyordu. Bu suretle delilerin ve Toptaşı'nda vazife gören şahısların zoraki birer Robinson Crusoe olmalarını önlemiş idim!

Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de

Tıbbiye'de 1850'li yıllarda yaşanan bir diğer önemli gelişme ise eğitim dilinin Fransızcadan Türkçeye çevrilmesi mücadelesidir. Bu mücadele sırasında hocalarının çoğu yabancı olan Askerî Tıbbiye (Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane)'de Türkçe eğitime geçilmesi güç olduğundan, 1866'da bu okulun içinde, önce sivil tıp okulu (Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye) açılır ve 1867'de ayrı bir sınıf olarak burada Türkçe tıp eğitimine başlanır. Celal Muhtar aynı zamanda Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de yani sivil tıbbiyede de Emraz-ı Cildiye ve Efrenciye dersleri vermeyi sürdürmektedir.

Demirkapı'daki bina da giderek sivil ve askeri öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamaz hale gelir. Bu kez Ahırkapı'da yeniden bazı klinik ve dershaneler inşa edilerek, mülkî (sivil) tıbbiye 1874 (1290)'te buraya nakledilir. Ancak bu ek binalar da yetersiz kaldığından Maarif Nezaretince sivil tıbbiyenin yerleşebilmesi için Kadırga Meydanı'na bakan Menemenli Mustafa Paşa konağı satın alınır. Binaya; dahiliye, cerrahi, deri ve frengi, göz, kulak-burun-boğaz ve kadın-doğum klinikleri, bakteriyoloji, fizik, kimya, farmakoloji ve fizyoloji laboratuvarları ile kadavra salonu ve diğer bazı pavyonlar eklendikten sonra sivil tıbbiye 1894 (1310) yılında buraya nakledilir. Bu sırada Askeri Tıbbiye'nin Demirkapı'daki yeri de zamanla yetersiz kaldığından, Sultan II. Abdülhamid'in emriyle 1895 yılında Haydarpaşa'da büyük bir Tıbbiye binasının inşasına başlanır.

Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye Emraz-ı Cildiye ve Efrenciye ve Seririyyatları Muallimi Hulki Bey'in vefatı üzerine yerine mektebin Emraz-ı Cildiye Muallimi olan Binbaşı Celal Muhtar Efendi tayin edilir. [13]

Mekatib-i Tıbbiye-i Şahane'de Emraz-ı Cildiye ve Efrenciye Muallimi Kaymakam Doktor Celalettin Muhtar Bey (36)

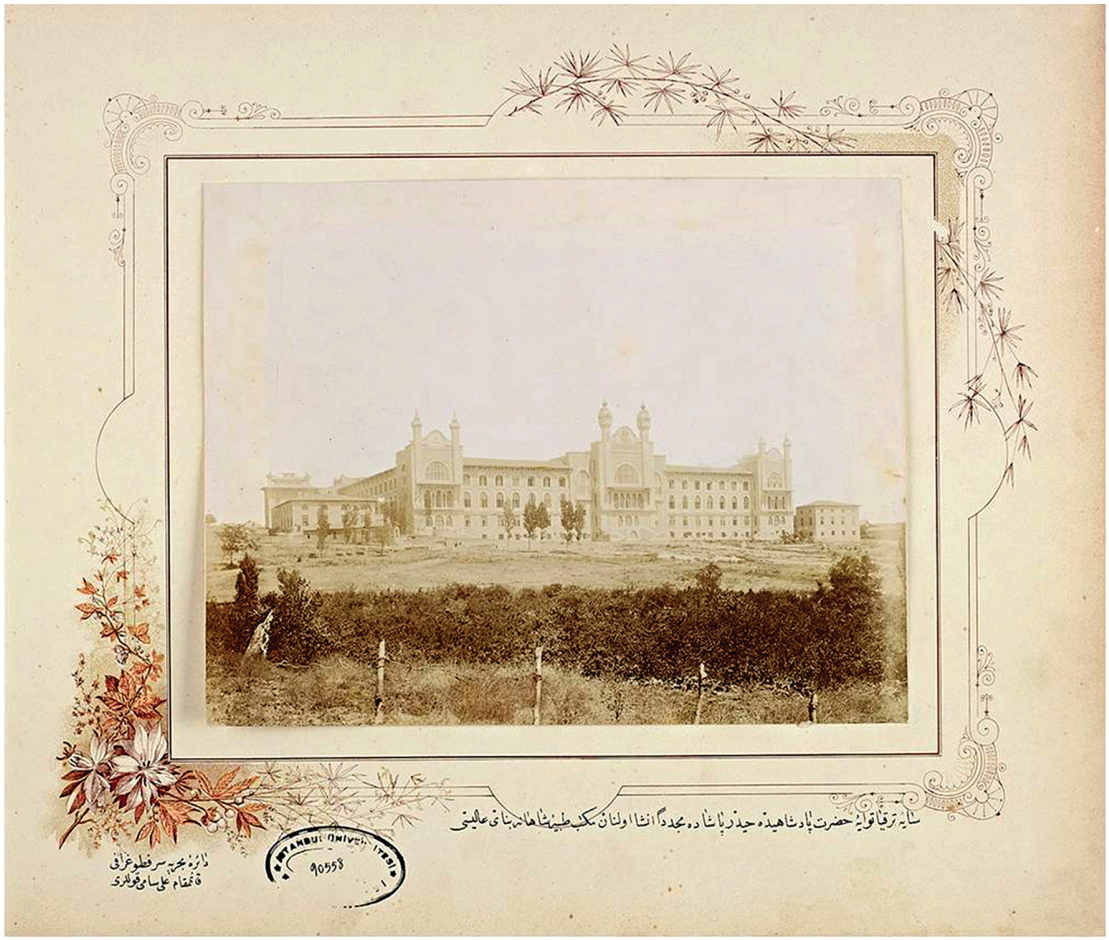
CELAL MUHTAR ÖZDEN'İN DARÜLFÜNUN TIP FAKÜLTESİ'NDE HOCALIK YILLARI

Celal Muhtar Darülfünun Tıp Fakültesi'nde

İtalyan mimarlar Alexandre Vallaury ve Raimondo D'Aronco'nun mimari projelerini çizdiği büyük ve görkemli Haydarpaşa Tıbbiye binasının inşasına 1895 yılında başlanır, bina 1903'te tamamlanır. O sırada Demirkapı'da bulunan Askerî Tıbbiye (Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane) 6 Kasım 1903 tarihinde binaya taşınır. Kadırga'daki sivil tıbbiye, Darülfünun-ı Osmani Tıp Fakültesi adı ile Haydarpaşa'daki binaya taşınır. 14 Eylül 1909'da ise sivil ve askeri tıbbiyeler Tıp Fakültesi adı altında birleştirilir.

Tıbbiye binasının inşaatı bitince karşı tarafa Mekteb-i Tıbbiye'nin Seririyat Pavyonları [Hastane kısmı] yapımına başlanır. İnşaatın başlama tarihi tam olarak tespit edilmemesine rağmen 1901 yılına rastlaması çok muhtemeldir. Çeşitli zorluklarla devam eden inşaatlar 1909'lara kadar sürer.

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane ana binasının karşısında 75 metre mesafede yataklı koğuşlar halinde 4500 m^2'lik bir alana oturan Seririyat Pavyonları, ortada tek katlı Hekimler Dairesi ile onun iki tarafına yerleşen ikişer

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin Deniz Tarafından Görünüşü (37)
İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi, 90558-----0001

Başlangıçta ana binanın üst katı geçici olarak klinik hâline sokulmuş; Muallim Süleyman Numan Paşa'nın Dahiliye, Raşit Tahsin Paşa'nın Akliye, Muallim Pepo'nun Asabiye ve Celal Muhtar Bey'in Cildiye Servisleri yerleştirilmişti.

katlı iki pavyondan ibaretti. Ortadaki Hekimler Dairesi üstüne karşıdaki binanın kubbeli çatısının aynısı yapılmış, sadece biraz daha küçük ölçüde tutulmuştur.

Hastane binasının merkez bölümü ve sol taraftaki bölümün önden görünüşü (38)
İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi, 90558-----0008

Hastane binasının merkez bölümü ve iki taraftaki bölümlerin arkadan görünüşü (39)

Seririyat pavyonlarında bütün branşları ihtiva eden koğuşlar yoktu. Ortadaki bölüm Hekimler Dairesi ile polikliniklerden oluşuyordu. Sağ taraftaki pavyonun alt katında Zoeros Paşa'nın Dahiliye, üst kısmında da Esat Paşa'nın Göz Servisi bulunuyordu. Sol taraftaki pavyonun alt katında Celal Muhtar Bey'in Cildiye Servisi, üst katında Besim Ömer Paşa'nın Kadın Doğum Servisi yer almıştı. Yeni Tıbbiyede dersler ana binada verilirken hastalar seririyat pavyonlarında yatırılarak tedavi ediliyordu. Öğretim üyeleri memleketin ünlü ve saygın şahsiyetleriydi ve çoğu paşa rütbesine sahipti.

Sağdan sola: (Başı açık) Aristidi Paşa, (başı kalpaklı, askerî kıyafetli) Tevfik Sâlim Sağlam, (kolunda baston olan, hafif kamburca) Celâl İsmail Paşa, (onun önünde kısa boylu, cebinde tavşan olan) Bakteriyolog Refik Güran, (eliyle sakalını işaret eden) Jinekolog Âsaf Derviş Paşa, (onun arkasında omuzunda çocuk olan) Besim Ömer Akalın, (onun önünde uzun boylu, kalpaklı, askerî kıyafetli) Süleyman Numan Paşa, (onun önünde kucağında iki siyah tavşan tutan) Âkil Muhtar Özden, (yakasında Kızılay işareti olan) Dermatolog Celal Muhtar, (alnında ayna olan) Kulak-Burun-Boğaz Hocası Ziya Nuri Paşa, (eli testereli, kolları sıvalı) Operatör Orhan Abdi Kurtaran, (başı fesli, gözlüklü) Teşrih Hocası Nureddin Ali Berkol, (tam Orhan Abdi'nin arkasında) Adlî Tıp Hocası Vasfi Bey, (Nureddin Ali Berkol'un yanında, gözlüklü) Histoloji Hocası Tevfik Recep Örensoy, (omuzunda akrep olan) Parazitolog Baytar İsmail Hakkı Çelebi, (şişman, eli şemsiyeli) Psikiyatri Hocası Raşit Tahsin Tuğsavul, (onun yanında siyah bıyıklı ve redingotlu) Mazhar Osman Uzman.

Karikatürist Gözüyle Tıp Fakültesi hocalarının toplu halde görüldüğü bu tabloda yakasında Kızılay işareti olan Dermatolog Celal Muhtar üst sırada, orta bölümde yer alıyor. Karikatür aynı zamanda doktor ve asabiye mütehassısı olan Ulvi Kazım'ın "Meşhur Tıp Üstadları" koleksiyonundandır.

Muhtar Tevfikoğlu, Akil Muhtar Özden, Türk Kültürü Araştırmaları. Yay., Ankara, 1996, XXV + 222 sayfa

Deri ve Zührevi Hastalıklar konusu hâlâ Tıbbiye-i Şahane'deki adıyla anılmaktadır; Emraz-ı Cildiye ve Efrenciye. Dersler ana binada yapılıyor, hastalar Seririyat-ı Cildiye ve Efrenciye adı verilen karşı bölümde yatıyordu. Eğitim ve öğretim de Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'den gelen öğretim üyeleri tarafından sürdürülüyordu. Emekliliğine kadar bölüm başkanı Müderris Celal Muhtar Bey'di.

Celal Muhtar uzun yıllar süren hocalığı sırasında sayısız uzman yetiştirmiş ve 1925 yılında kendi arzusu ile emekli olduğunda yerine öğrencilerinden Hasan Reşad Bey (1884-1971) memur edilmiştir. Görev yaptığı dönemde diğer yardımcısı Azerbaycan doğumlu Hüseyinzade Ali Turan'dır. Hüseyinzade, Hasan Reşad Bey'le birlikte 1933 senesinde İstanbul Darülfünun'un lağvedilmesine kadar kürsüde görev yapmıştır.

Prof. Dr. Hasan Reşat Sığındım (1884-1971)

1884'te İstanbul Fatih'te doğdu. 1905'te Kadırga'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'den mezun olduktan sonra ihtisas için Emraz-ı Cildiye ve Efrenciyye (Frengi) bölümünü (Müdür: Dr. Celal Muhtar Özden) seçti. 1908'de muallim muavini, 1909'da cildiye uzmanı oldu. Yedi kişinin seçildiği sınavı kazanarak o zamanki adı "fenn-i menâfiü'l-âzâ" (organların yararları bilimi) olan fizyoloji ihtisası için Almanya'ya gönderildi. 1909-1913 yıllarında Almanya'da kaldı. Bir yandan fizyoloji öğrenirken, bir yandan da cildiyeyi ihmal etmedi. Önce Berlin'de idi. Son yılında Hamburg Sankt Georg Hastanesi'nin cildiye kliniğinde (Oberarzt: Dr. Arning) çalıştı. Ardından bir süre Paris'te, deri hastalıkları ile ünlü Saint Louis Hastanesi'nde bilgi ve görgüsünü artırdı.

Yurda döndükten sonra sırayla Şam Tıbbiyesi (1913-1914) ve Beyrut Tıbbiyesi'nde (1915) müdürlük ve fizyoloji hocalığı yaptı. 1916'da Darülfünun Tıp Fakültesi (Haydarpaşa) Dâhiliye Müdürlüğüne ve fizyoloji hocalığına atanmış, ayrıca 1923'e kadar cildiye derslerini de vermiştir.

1924'te hocası Celal Muhtar'ın istifası üzerine cildiye kliniğinin müdürü olmuş ve bu görevini 1933'e kadar sürdürmüştür.

1933 Üniversite Reformu'nda kadro dışında bırakılan Hasan Reşat Afgan Kralı Nadir Şah tarafından Haydarpaşa'dakine benzer bir tıp fakültesi kurması için Kabil'e davet edilmiştir (1933-1938). 1938'de bizzat kendisi ilk mezunların diplomalarını verdikten sonra Türkiye'ye dönmüştür. Daha sonra, 1941-1953 yıllarında Haydarpaşa Numune Hastanesi Cildiye ve Zührevi Hastalıkları Şefliğini emekliliğine kadar yürütmüş, ardından Denizcilik Bankası Hastanesinde (Karaköy) dermatolog olarak görev almıştır (1953-1963). Son olarak SSK İstanbul Hastanesinde (Samatya) konsültan hekim olarak bulunmuştur (1963-1968). 27 Mart 1971'de Beyoğlu İlk Yardım Hastanesinde enfarktüs tanısı ile kaybedilmiştir. Eyüp Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Prof. Dr. Hüseyinzade Ali Turan (1864-1940)

1864 yılında Azerbaycan'ın Salyan kasabasında doğmuştur. İlk tahsilini Salyan Müslüman Okulu'nda, orta tahsilini Tiflis Klasik Jimnazyumu'nda yapmıştır. Rusya'da uzun süre kalmayarak İstanbul'a gelmiş ve 1890'da Osmanlı Devleti vatandaşlığına geçmiş ve aynı yıl Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'ye kaydolmuştur. 1895'te fakülteden mezun olmuş ve üstün başarısından dolayı Haydarpaşa Askeri Hastanesi'nde Düring Paşa'nın maiyetindeki Emraz-ı Cildiye ve Efrenciye Kliniği'ne mütehassıs muavini (asistan) olarak tayin edilmiştir. 2 Aralık 1900 tarihinde Askeri Tıbbiye'de açılan muallim muavinliği imtihanını kazanarak Celal Muhtar'ın yanında göreve başlamıştır.

1903 senesinde ülkesine dönen Ali Bey, Azerbaycan'ın haklarını aramak ve Azerbaycan'da Türk milliyetçiliğini geliştirmek için birçok dergi ve makalede yazılar kaleme almıştır. Rusların Kafkaslarda baskısını artırması üzerine ülkesinden 5 Ocak 1911'de İstanbul'a gelmiştir, İstanbul'a geldikten sonra eski görevine dönmüştür.

1911'de Talat Paşa'nın isteği ile tekrar İttihat ve Terakki Partisi'ne katılmış, Balkan Harbi ve Birinci Dünya Savaşı'nda Hilâl-i Ahmer bünyesinde hizmet etmiştir. Bu kesintilerden sonra da tekrar üniversiteye dönmüş ve 14 Mayıs 1926 tarihinde müderris (profesör) unvanı almıştır. 1931'de yaş haddinden emekli olmuşsa da 1933 yılına kadar vazifesine devam etmiş; 1933 Üniversiteler Reformu'nda kanun gereği istifası istenmiştir. Prof. Dr. Hüseyinzade Ali Turan 17 Mart 1940 tarihinde vefat etmiştir.

Filozof tabiatlı derviş meşrep olduğundan muayenehane açmamış ve aldığı maaş ile geçinmeye çalışmıştır. Genel kültürü çok iyi olan Ali Bey, Almanca, Fransızca, İngilizce, Arapça ve Farsça'yı o dilin edebiyatını anlayacak seviyede; Yunancayı ise okuduğunu anlayacak seviyede bilirdi. Tıp bilgisi haricinde edebiyat, din, felsefe, mitoloji, matematik ve astronomi alanlarında da derin bilgisi vardı. İlmî ve edebî yönlerinden başka iyi keman çalar ve usta bir ressam kadar sulu boya ve yağlı boya tablolar yapardı. Aynı şekilde oğlu Selim Turan da Türk resim sanatının önde gelen isimlerinden biri olmuştur.

Müderris Celal Muhtar Bey askerlikteki rütbesi miralaylığa (Albay) kadar yükselmiş olmasına karşın, 25 Temmuz 1325 (7 Ağustos 1909) tarihli "Tasfiye-i Rüteb" veya "Tensikat ve Tasfiye-i Rüteb-i Askeriye Kanunu" olarak da anılan bu kanun ile kaymakamlığa (Yarbay) indirilmiştir. Bu sırada bilfiil görevden (askerlikten) ayrılmıştır. Tıbbiyedeki hocalığına sivil olarak devam etmiştir.

Darülfünun Emraz-ı Cildiye ve Efrenciye muallimi Celal Muhtar, muavini Hüseyinzade Ali ve diğer mütehassıs hekimler bir arada. [40]

Nuri Osman Eren

Saim Orhon

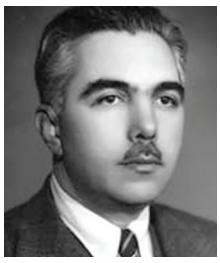
Cevat Saylam

Süleyman Faik Yargıcı

Şevket Sadi Aslan

Ahmet Hamit Selgil

Emin Rıfat Kili

Mustafa Hakkı Akansel

Mehmet Hürrem Tümer

Rıfat Salih Güngör

Prof. Dr. Celal Muhtar Bey'in yanında yetişen cildiye uzmanlarından bazıları.

Celal Muhtar'ın Aldığı Madalya ve Nişanlar

Celal Muhtar'ın, Askeri Tıp Mektebi hocalığındaki yüce ve övgüye değer hizmetlerine dayanarak, Mecidiye ve Osmanlı Nişanlarının üçüncü ve ikinci sınıf rütbeleriyle ödüllendirildiği genel sicil kaydından anlaşılmıştır. Daha sonra padişahın takdiriyle (tevcîh-i hümâyûn) birinci rütbenin ikinci sınıfı verilerek ödüllendirilmiştir. [20]

3. Derece Mecidi Nişanı

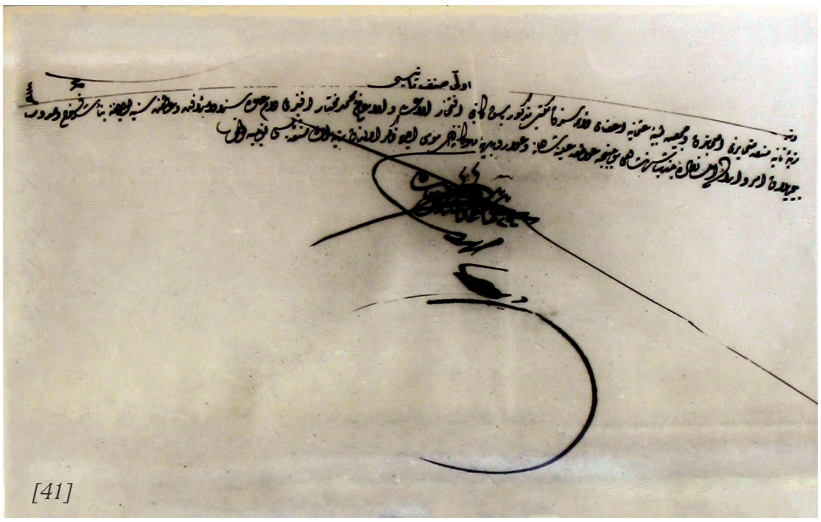
2. Derece Osmani Nişanı

Altın Liyakat Madalyası

Gümüş İmtiyaz Madalyası

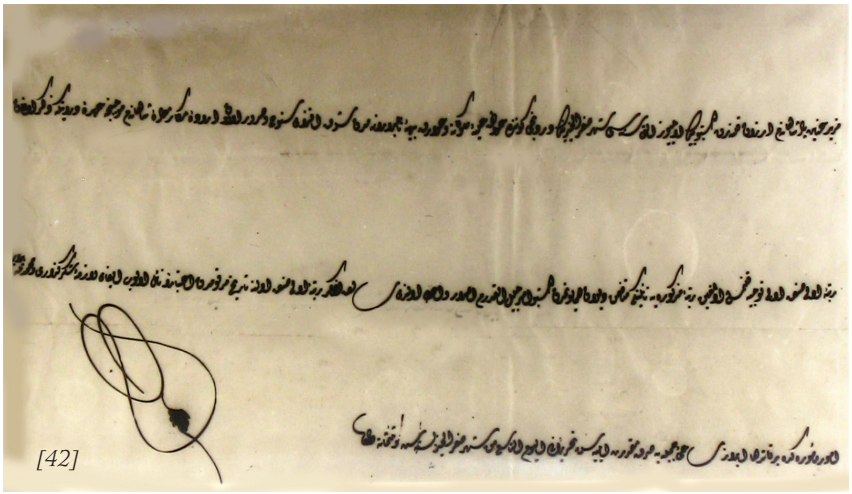
[41]

Ûlâ Sınıf-ı Sânîsi

Rütbe-i sâniye sınıf-ı müteferrikası ve dâ'î-i sadâkat-ı mekârim-i vasıfta mûmâ-ileyh Mekteb-i Tıbbîye-i Mülkîye ve Askerîye muallimlerinden ve etıbbâ-yı meşhûreden Doktor Celâleddîn Muhtar Efendi'ye dâ'î-i adâlet ve şefkat-i dâ'î-i dâvât-ı seniyem ihsân-ı hümâyûnum olmuşdur. Berran ve bahren dâru'l-adâlet-i şâhânem cenâb-ı izzet-i hakk-ı bî-pâyân hazretlerinde mûcebince tescîl-i taltîf-i mülûkânem mûcebince fahr u şerefi i'lân-ı bülend itdirilmek üzere işbu vesîka kalemi tescîl olundu.

Günümüz Türkçesi ile Özeti

Bu belge; Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye ve Askeriye hocalarından, dönemin ünlü hekimlerinden Doktor Celalettin Muhtar Bey'e (Özden) sadakat ve üstün hizmetlerinden ötürü Sultan II. Abdülhamid tarafından "Ûlâ Sınıf-ı Sânîsi" (Birinci Derecenin İkinci Sınıfı) rütbesi ihsan edildiğini ve bu taltifin devlet kayıtlarına (siciline) resmen tescil edildiğini bildiren berat/buyruldu kaydıdır.

[42]

Doktor Celâleddîn Muhtar Efendi'ye ihsân buyurulan rütbe-i sâniye sınıf-ı müteferrikası tevcîh ve taltîf-i hümâyûnu mûcebince rütbe-i mûmâ-ileyh rütbe-i mezkûreye tescîl olunub rütbe-i mezkûrenin mûceb-i fahr u ibtihâcı kılınmak üzere târîh-i ferâgatta mukteza-yı emr-i âlîsiyle tescîl-i sâlifesi mûcebince taltîf kılınmışdur.

Berran ve bahren dâru'l-adâlet-i şâhânemde emr-i tescîli meclis-i mahsûsda mukayyed idüğine dâ'ir işbu vesîka kalemi tescîl ve yedine i'tâ olundu.

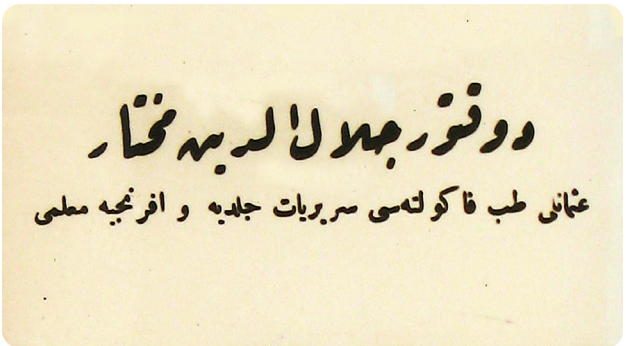
Bu belge de Dr. Celalettin Muhtar Bey'e (Özden) verilen "İkinci Derece Müteferrika" (Rütbe-i Sâniye Sınıf-ı Müteferrikası) unvanının, devletin resmî sicil defterlerine (Meclis-i Mahsûs ve ilgili kaleme) kaydedildiğini ve resmîleştiğini gösteren tescil vesikasıdır.

Prof. Dr. Marcel Labbé'nin 20 Ekim 1922 tarihinde Tıbbiye-i Şahane'yi ilk ziyaretinin fotoğrafı. Fotoğrafta: Akil Muhtar (Özden), Besim Ömer (Akalın) (Darülfünun Emini), Marcel Labbé ve yanında eşi, Aristidi, Süleyman Numan, Celal Muhtar (Özden), Neşet İrdelp, Köse Tevfik, Ahmet Refik Güran, Ziya Nuri (Birgi), Raşit Tahsin, Saim Dilemre, Sadettin Vedat (Koçer), Aime Mouchet görülmektedir. [43]

Paris Tıp Fakültesi'nden Profesör Marcel Labbé (1870-1937) özellikle beslenme ve diyabet üzerine yaptığı çalışmalarla ünlüdür. 1908, 1922 ve 1930 yıllarında İstanbul'u üç kez ziyaret etti. Dr. Süheyl Ünver ve daha birçok Türk hekimi Paris'te Pitié Hastanesi'nde Marcel Labbé'nin yanında "assistant étranger" oldu ve hekimlik ihtisasını tamamladı.

Prof. Dr. Celal Muhtar Bey'in Prof. Marcel Labbé ile bir yakınlığı bulunmamaktadır. Şahanenin diğer hocaları ile birlikte fotoğrafta yer almış olan Celal Muhtar Bey de Fransız kültürüne vakıf, Paris'te 3 yıl bulunmuş ve birçok anısı olan bir hekimdir. Prof. Labbé ile kendi dilinde uzun uzun sohbet etmiş olmalı. [14]

Doktor Celal Muhtar
Osmanlı Tıp Fakültesi Seririyatı
Cildiye ve Efrenciye Muallimi

Darülfünûn Tıp Fakültesi, 1933'e kadar Haydarpaşa'daki binada kalır. Ancak eğitim burada devam ederken, fakültenin hocaları daha ilk yıllardan itibaren, okulun merkezden uzak olması, hasta gelmemesi gibi gerekçeler öne sürerek İstanbul (Avrupa) yakasına geri dönmek isterler. Buna bir hazırlık olarak 1924 yılı sonunda, Darülfünun Tıp Fakültesi son iki sınıf öğrencilerinin klinik stajlarının Haseki, Cerrahpaşa ve Vakıf Gureba hastanelerinde yapılmasına karar verilir. Her üç hastaneye, her ders için klinik ve hocalar tayin olunur. Öğrenciler klinik stajlarını buralarda yapabilmek için 1924-25 ders yılında, birbirine uzak hastaneler arasında koşuşturmaya başlar. Bu şekilde dahiliye, hariciye (cerrahi), nisaiye (kadın doğum), göz ve kulak-burun-boğaz klinik stajları da Cerrahpaşa'da yapılmaya başlanır. Ancak pek çok sorun ve hoşnutsuzluk ortaya çıktığı için Tıp Fakültesi klinik ve öğrencileri 1925 yılında tekrar Haydarpaşa'ya dönerler.

Aslında Akil Muhtar ve Celal Muhtar'ın da bulunduğu hocalar grubu "Türk Tababetinin Terakkisi (İlerlemesi) Tıp Fakültesi'nin İstanbul'a Nakline Vâbestedir (Bağlıdır)", "Tıp Fakültesi'nin İstanbul'da Bulunması Türk Tababeti İçin Hayatî Bir Meseledir" gibi düşünceleri savunmaktadırlar. Ocak 1925 tarihinde yayımladıkları bir risalede Tıp Fakültesi'nin taşınmasının gerekliliği ve Türk tıbbının ilerlemesine en uygun durum olduğu, ülkenin malî durumu göz önüne alındığında giderleri azaltacağı ve öğrencilere fazla yorgunluk çektirmeden en fazla yararı sağlayacağı ileri sürmelerine rağmen fakültenin Haydarpaşa'ya dönmesini engelleyememişlerdi. [15]

Celal Muhtar Fakülteye verdiği bir dilekçe ile 1925 yılı sonunda, 30 yılı aşkın süre çalıştığı müesseseden emekliye ayrıldı.

Esef ve memnuniyeti bir arada veren bir haber:

Celal Muhtar Bey İstifa Etti

Kıymetli müderris Tıp Fakültesi'ndeki vazifesinden ayrılmış ve tıp tahsili için de mühim bir varidat teberru etmiştir.

Haber aldığımıza göre Celal Muhtar Bey, Tıp Fakültesi Meclis-i Müderrisin Riyaseti'ne (Profesörler Kurulu Başkanlığına) verdiği bir arıza ile seririyat-ı cildiye ve efrenciye (deri ve zührevi hastalıklar/frengi kliniği) müderrisliğinden istifa etmiştir. Bu istifa bir müddet kabul edilmemiş ise de Celal Muhtar Bey'in senn-i tekaüdden (emeklilik yaşından), istirahat ihtiyacından bahisle istifa arzusunda ısrar etmiştir. Onun için fakülte Meclis-i Müderrisi ma'at-teessüf (üzülerek) istifasını kabul etmiştir. Aynı zamanda Celal Muhtar Bey'e fahri müderrislik tevcih etmişlerdir.

Celal Muhtar Bey müderrislikten istifa ederken Maarif Vekâleti'ne (Eğitim Bakanlığına) mühim bir hizmet daha ifa etmekten çekinmemiştir. İstifanamesinin sonuna vefatından sonra fukara-i fennen (bilim fukarası/öğrenciler için) emval ve emlakinden üç dört yüz bin lira getirecek bir miktarının Avrupa'ya talebe izamına (gönderilmesine) sarf edilmek üzere fakülteye vakfedeceğini yazmıştır. Celal Muhtar Bey'in verdiği istifanamenin suretini aşağıya derç ediyoruz...

Haberin alt kısmında Celal Muhtar Bey'in fakülteye sunduğu istifanamenin sureti yer alıyor. Celal Muhtar Bey bu mektupta yaklaşık 32 yıldır tıp eğitimine ve kliniğe hizmet ettiğini, artık yerini genç ve azimli meslektaşlarına bırakma vaktinin geldiğini ifade ediyor.

Ayrıca babası Muhtar Bey'in kendisine bıraktığı şu nasihati zikrediyor:

جلال مختار بك استعفا ايتدى

"Millete hizmet et... Parayı padişahın hazinesinden değil, köylünün nasırlı avucundan alıyorsun. Bunu har vurup harman savurma, millete hizmet yolunda kullan..."
Vakit Gazetesi, 3 Recep 1344
(Ocak 1926)

Darülfünun Tıp Fakültesi Mezuniyet Fotoğraflarında Celal Muhtar

Darülfünun-u Osmani Tıp Fakültesi 1327 (1911) mezunları hocalarıyla beraber. Celalettin Muhtar orta sıra sağdan sekizinci. [44]

Darülfünun Sivil Tıbbiyesi 1912 senesi mezunları hocalarıyla beraber. Celalettin Muhtar orta sıra sağdan dokuzuncu. [45]

1918 yılı mezunları bir arada. Celal Muhtar oturanlardan sağdan altıncı. Hilali Ahmer kıyafetli. [46]

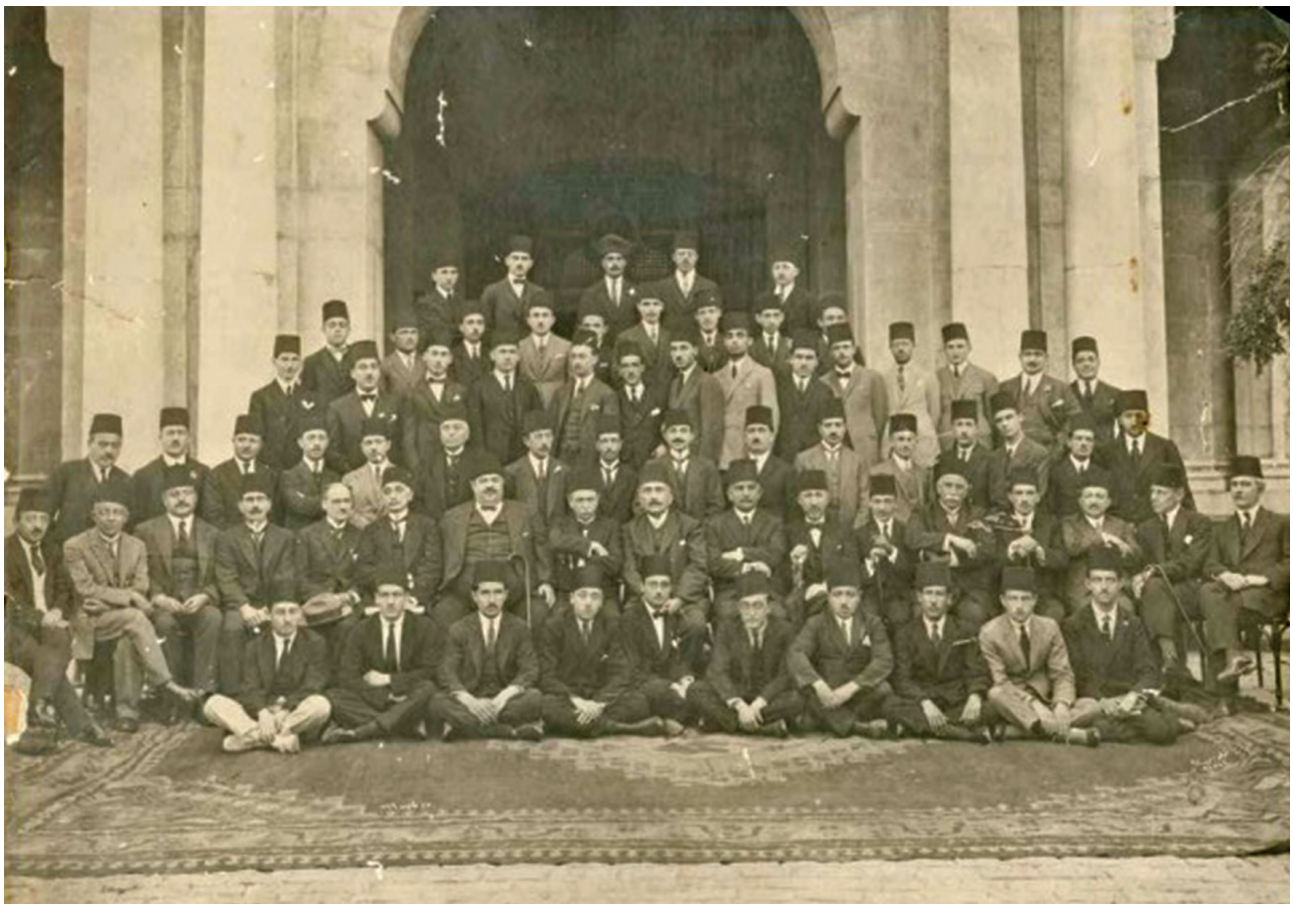
1919 askerî tıbbiye mezunları. Celal Muhtar oturanlardan sağdan 8. [47]

1919 Sivil Mezunlar. Celal Muhtar oturanlardan sağdan 8. [48]

Celalettin Muhtar 1923 yılı askerî tıbbiye mezunlarıyla okul önündeki toplu fotoğrafı. Oturan hocalardan soldan 6. Celal Muhtar. [49]

Celalettin Muhtar 1923 yılı sivil tıbbiye mezunlarıyla okul önündeki toplu fotoğrafı. Oturan hocalardan soldan 6. Celal Muhtar. (50)

Celalettin Muhtar 1925 yılında mezun olan sivil ve askerî tıbbiye öğrencileriyle asker-sivil öğrencilerin hocalarıyla okul önündeki toplu fotoğrafı. Oturan hocalar arasında sağdan altıncı kişi Celal Muhtar'dır. (51)

Celaleddin Muhtar'ın Muayenehane Çalışmaları

Kaynaklarda Celal Muhtar'ın muayenehane çalışmaları ile ilgili olarak bilgi bulmak neredeyse imkânsızdır. Bu konuda eksikliğimizi gideren ise İstanbul'da yayınlanan çeşitli gazetelere verilmiş hekim ilanları oldu.

Gazete ilanlarını dermatoloji tarihi açısından değerli birer belge niteliğinde görmek gerekir. Bu sayede birçok hekimin hangi ülkelerde eğitim aldıklarını, hangi konularda ağırlıklı olarak icra-yı tababet yaptıklarını, hangi tedavi usullerinin o tarihlerde gündemde ya da geçerli olduğunu öğrenme fırsatı bulunur. [16]

Bu ayrıntılı ilanlarda ayrıca o tarihlerde hekim-eczacı işbirliği konusunda bir ayrıntı bulunuyor.

Hekimlerin daha ziyade İstanbul'un muhtelif yerlerinde bulunan "Muayeneli Eczaneler"de hasta kabul ettikleri biliniyor. Bu eczanelere alanında şöhret bulmuş doktorlar da devam ediyordu. Bunlardan biri Dr. Celalettin Muhtar Bey'di. 1890'larda Sabah Gazetesi'ne verilen bir ilanda Köprübaşı'ndaki Osmanlı Merkez Eczanesi [Joseph Zanni] adres olarak verilmişti [17].

دوقتور
جلال الدین مختار

Doktor Celaleddin Muhtar
Deri (cildiye) ve frengi hastalıklarının teşhis ve tedavisindeki olağanüstü hekimliği herkesçe bilinen; bu alandaki tam uzmanlığı Avrupa tarafından da kabul edilmiş olan Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane (Askeri Tıp Mektebi) Deri ve Frengi Hastalıkları Hocası, ünlü doktor Celaleddin Muhtar Bey; Pazartesi, Çarşamba ve [belirtilen diğer] günler saat 9'dan sonra Karaköy Köprüsü başında, Valide Hanı'nın altında bulunan eczanede hazır bulunarak kendisine başvuran hastaları tedavi edecektir. Eczane Sahibi: Doktor Zanni
[İkdam 7 Nisan 1899]

Gazete ilanlarında genellikle doktorun adresine ve kabul saatlerine de yer verilirdi. Gazeteci ve araştırmacı yazar merhum Taha Toros bize 1903-1919 yılları arasında yayınlanan Tanin, İleri, Zeman, Hadisat, Alemdar vb. gibi gazetelerde yayınlanmış doktor ilanları olan küpürler vermişti. Tanin Gazetesi'nin 1909

دوقتور
جلال الدین مختار

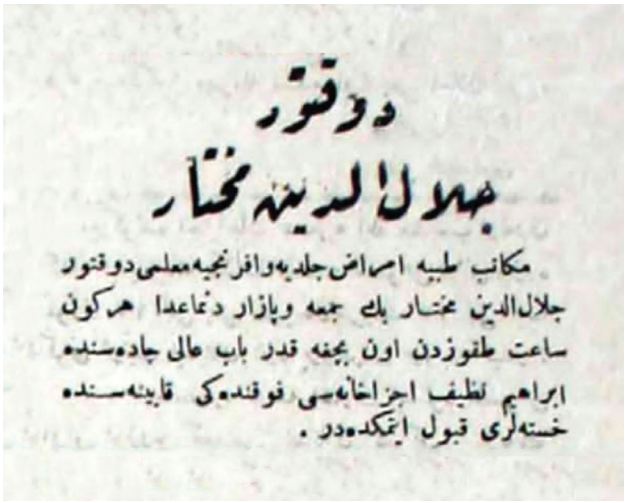
Doktor Celaleddin Muhtar
Mekteb-i Tıbbiye Emrâz-ı Cildiyye ve Efrenciyye Muallimi Doktor Celâleddin Muhtar Bey cuma ve pazardan ma'ada her gün saat dokuzdan on buçuğa kadar Bâb-ı Âli Caddesi'nde İbrahim Nazif Eczahânesi fevkindeki kabinesinde hastaları kabul etmektedir.
[Tanin 25 Temmuz 1909]

yılına ait bu iki ilanında Dr. Celalettin Muhtar'ın Bâb-ı Âli Caddesi'nde İbrahim Nazif Eczahânesi üstündeki kabinesinde hastaları kabul etmekte olduğunu öğreniyoruz.

Anlaşıldığı kadarıyla kışları Kadıköy'de, yazları da Büyükada'daki köşkünde oturan Celal Muhtar hemen her gün İstanbul'a inerek hastalarını tedaviye devam ederdi.

Bir ilginç not olarak Tanin'in 3 Ağustos 1911 tarihli sayısında Celaleddin Muhtar Bey'in Avrupa'ya gittiği ve İstanbul'daki özel muayenehanesini kapatmayarak Tıp Fakültesi cilt ve frengi hastalıkları bölümü müdürü Doktor Hüseyinzade Ali Bey'e bıraktığını görüyoruz.

Mazhar Osman, "Reçeteleri sâdedir, polifarmasi yoktur. Reçete kâğıtları şık değil, büyük değil, ilâcın miktarı pek mahdut... «Bu kadar fazla tentürdiyot yazmayınız, ziyan olur. Bahalı ilâç yazmayınız, yazıktır» der. [18]

دوقتور
جلال الدینه مختار
مکاتب طبیه امراض جلدیه وافرنجیه معلمی دوقتور
جلال الدین مختار یك جمعه وپازار دیگر اعدا هر کون
ساعت طقوزدن اون بچقه قدر باب عالی جاده سنده
ابراهیم نظیف اجزاخانه سی قوقنده کی قاپینه سنده
خسته لری قبول ایتمکده در .

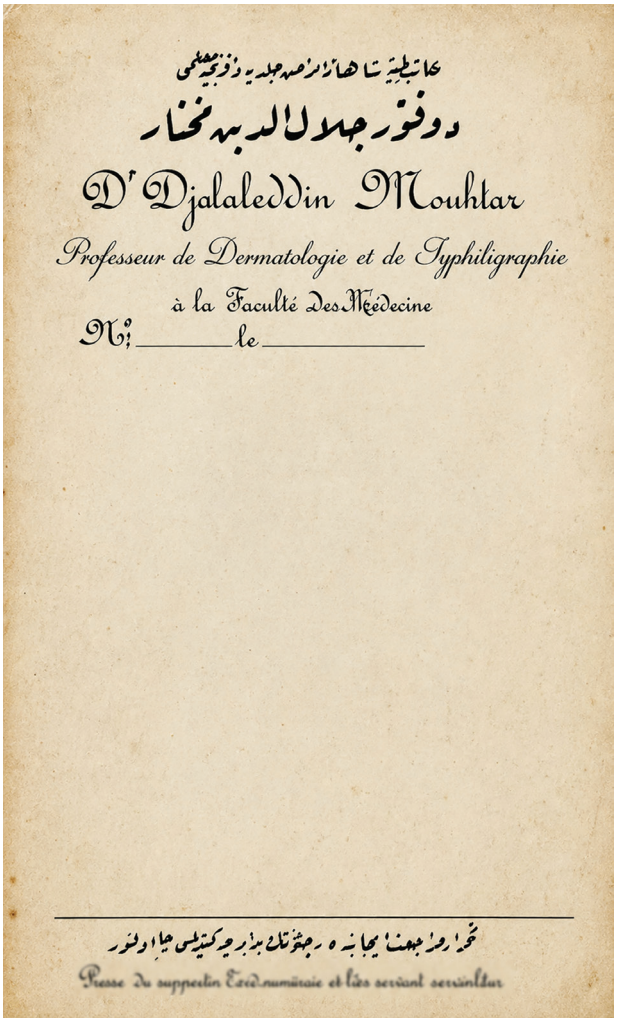
Doktor Celaleddin Muhtar
Tıb Fakültesi Emrâz-ı Cildiyye ve Efrenciyye Muallimi Doktor Celâleddin Muhtar Bey, salı ve perşembe alaturka dokuzdan on bir buçuğa, Pazartesi Çarşamba on buçuktan gecenin birine, Cumartesi on buçuktan on bir buçuğa kadar Bâb-ı Âli Caddesi'nde İbrahim Nazif Eczahânesi fevkindeki kabinesinde hastaları kabul etmektedir.
[Tanin 11 Aralık 1909]

Meserret Apartmanı ve Eczahane-i İbrahim Nazif.

«Eczahane-i İbrahim Nazif» namıyla Bab-ı Ali caddesinde Meserret Apartmanı altında şehrimizin en muntazam ve mükemmel bir eczahanesi olmak üzere tesisine sarf-ı gayret olunmuştur.

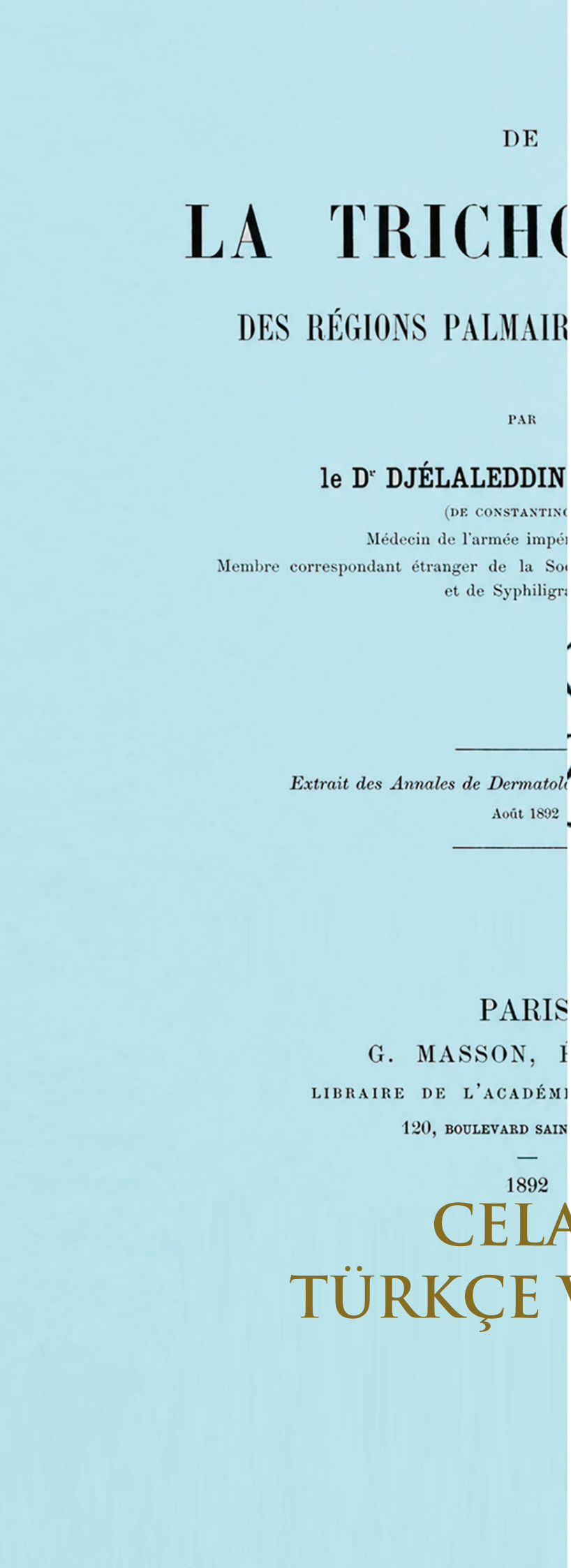
Nefaset-i edviye, mükemmeliyet-i istihzarat, nezafet-i imalat için numune-i adideye şayan olan «Eczahane-i İbrahim Nazif»de her nevi müstahzarat-ı kimyeviye-i Osmaniye ve ecnebiye, enva-ı attariyat-ı halise, miyah-ı sahiha ve halise-i madeniye bulunduğundan başka muayene-i hastagâna mahsus müteaddid muayene odaları mevcuddur. Her tür hastalığa bakan mütehassıs etıbba daima bulunur. Reçetelerin en halis, en taze ecza ile diplomalı eczacılar tarafından mutedil ve menafi-i sıhhiye-i umumîye-i san'at yüzünden temin-i menfaat-i meşrua etmek maksadına müsteniden ehven fiyat ile imal olunur. Her gece sabaha kadar muktedir bir eczacı bulunur.

عمارت بلدیه سنه سی قارشوسنده نمره ۱۵ جدیده دوقتور جمعه سی
دوقتور جلال الدین مختار
Dr Djalaleddin Mouhtar
Professeur de Dermatologie et de Syphiligraphie
à la Faculté Des Médecine
N°_____le_____

Dr. Celalettin Muhtar'ın boş reçete örneği

Celal Muhtar'ın nasıl zengin olduğu konusunda hâkim olan görüş, bu paranın ticaretten, özellikle arsa ve bina ticaretinden kaynaklandığı yönündedir. Oysa Dr. Hafız Cemal Lokman Hekim Dergisi'nde yazdığı yazıda bu kazancın daha ziyade hekimlikteki başarısına bağlı olduğunu anlatmaktadır: Türkiye'de zührevî denilen frengi, belsoğukluğu hastalıklarının ilk muallimi ve uzmanı olduğu için büyük bir şöhret almıştı. Cilt hastalıklarında da geniş bir bilgisi olduğu cihetle çok rağbet kazanmıştı. Türkiye'de yetişen ve bu hastalıklarla iştigal eden doktorların, profesörlerin hemen kâffesi onun talebesi idi. Bu cihetle gerek askerî ve tıbbî vazifelerinden ve taşrada baktığı hesapsız hastalardan çok para kazanıyordu.

Hafız Cemal de Celal Muhtar'ın kabinesine müracaat eden fakirlerden para almadığını da bildiriyor. [6]

DE

LA TRICHO

DES RÉGIONS PALMAIR

PAR

le Dr DJÉLALEDDIN

(DE CONSTANTIN

Médecin de l'armée impé

Membre correspondant étranger de la So

et de Syphiligr

Extrait des Annales de Dermatol

Août 1892

PARIS

G. MASSON, É

LIBRAIRE DE L'ACADÉMI

120, BOULEVARD SAIN

1892

دوقتور بسیم عمر

نقیب

CELAL MUHTAR'IN TÜRKÇE VE FRANSIZCA YAYINLARI

Türkçe Tıbbi Yayınları

Celal Muhtar çok sevdiği ve saydığı hocası Dr. Alfred Fournier'in yazmış olduğu "Syphilis et Mariage" adlı çok önemli bir eserini sadece çevirmekle kalmamış, yer yer kendi gözlem ve kanaatlerini de ilave ederek Türk tıp âlemine hediye etmiştir. Özellikle frengi hastalığının korkunç bir sağlık problemi olduğu o zamanlar için fevkalade bir rehber niteliği bulunan 400 sayfalık bu eser 1901 basımıdır.

Celal Muhtar frengi hastalığı hakkında yurdumuzda bilincin gelişmesi, yanlış yapılan müracaat ve tedavilerin önlenmesi konularına çok kafa yormuş ve emek harcamış bir tıp insanıdır. Fırsat buldukça bu konularda yayınlar yapmaktadır. Bir kısmı kitaplaşmış, bir kısmı makaleler halindedir. Bu yayınların farklı zamanlarda tekrar basıldıklarını görmekteyiz.

Celal Muhtar aynı çabayı, frengi konusunda halkı aydınlatma görevini gazete sütunlarında da devam ettirmiş, önemli uyarılarda bulunmuştur.

Tespit edebildiğimiz Türkçe kitap, monografi ve gazete yayınları tarih sırasına göre şunlardır:

Frengi ve İzdivaç (Fournier'in Syphilis et Mariage adlı eserinin ilaveli çevrisi). Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası, İstanbul 1317 [1901], 402 sayfa.

Frengi Tedavisi. Nevsal-i Afiyet. 1:172-177, 1891.

Frengi Makalatı. İstanbul, Karabet Matbaası, 1317/1889, 79 sayfa.

Frengi Makalatı, Karabet Matbaası, İstanbul 1325/1909

Doktorlar ve Süt Nineler. Servet-i Fünun 1901,

"Bir Derd-i İçtimai", Tanin, 16 Teşrin-i sâni 1325/29 Kasım 1909;

Deli Pazarı. Servet-i Fünun 8 Kasım 1928.

M. Roux'yu İlk ve Son Defa Ne Zaman Gördüm; Tedavi Seririyatı ve Laboratuvarı Mecmuası. 1933; Cilt 3, No. 11.

Bazı Dizidroziform Afetlerin Mikotik Tabiatı. Deri Hastalıkları ve Frengi Kliniği Arşivi, 3:1103-1107 [13-14], 1935.

Bir Celal Muhtar Çeviri Kitabı: Frengi ve İzdivaç

Celaleddin Muhtar Bey'in bir başka önemli eseri Frengi ve İzdivaç ise Paris'teki dostu ve hocası, dönemin meşhur dermatologlarından Fransız Alfred Fournier'in Syphilis et Mariage adlı eserinin tercümesiydi. Tercüme eserin önsöz kısmında, frenginin içtimai bir hastalık olduğunu ve memlekete veremin dahi veremediği zararları verdiğini belirtmişti. Frenginin doğrudan aileyi hedef alması ve ailelerin diğer bireyleri de hesaba katılınca frenginin geniş bir çevreye yayılarak ne kadar mühim zararlar verebileceğini önemle ifade etmişti. Frenginin yayılmasında evliliğin önemine dikkat çeken Celaleddin Muhtar, bu konuda kendisinin ayrı bir eser yazmak istediğini ancak hocası Alfred Fournier'in eserinin en mükemmeli olması dolayısıyla bu eseri çevirmeye karar verdiğini dile getirmişti.

Celaleddin Muhtar, eserin sadece tercümesini yapmamış, açıklayıcı ve bilgilendirici dipnotlarla eseri genişletmiş, ayrıca bizzat elinde bulunan birçok fotoğrafı da ekleyerek görsel anlamda frenginin ne kadar berbat bir hastalık olduğunu da göstermek istemişti. Tercüme eser, iki kısımdan oluşmaktadır ve ilk kısım evlilikten önce, ikinci kısım da evlilikten sonra frenginin yayılmaması için hangi önlemlerin alınması gerektiği konusunda tavsiye edici bilgiler içermektedir.

Şerafettin Mağmumi Paris'ten Yazdıklarım adlı eserinde, Frengi ve İzdivaç kitabından bahseder. Eserin yazarı Alfred Fournier'e övgü dolu sözler dile getirir.

مجلس صحیهٔ عمومیه‌نك مظهر تقدیر وتحسینی اولمشدر

فرنكی وازدواج

— ٦٨ رسمی حاویدر —

مؤلفی :
فرانسه طب آقادمیسی اعضاسندن
پاریس مكتب طبیه‌سی سریریات جلدیه وافرنجیه معلمی
فرانسه امراض جلدیه وافرنجیه جمعیتی رئیسی
آلفرد فورنیه

مترجمی :
مابین همایون ملوكانه اطباسندن
مكاتب عالیهٔ شاهانه سریریات جلدیه وافرنجیه معلمی
فرانسه امراض‌جلدیه وافرنجیه جمعیتی اعضای مخابره‌سندن
عبدالسید مختار

مترجم اثرك مهربنی حاوی اولیان نسخه‌لر ساخته‌در

معارف نظارت جلیله‌سنك ٢٢٢ نومرولی و ١٢ تموز سنه ١٣١٧
تاریخلی رخصتنامه‌سیله طبع اولنمشدر

(خاتمه‌ده مخصوص غزته) مطبعه‌سنده طبع اولنمشدر

استانبول — ١٣١٧

مترجم اثرك آثار مطبوعه‌سی :

١ فرنكی عانی نصل سرایت ایدر.
٢ فرنكی تداویسی: بش آلتی دفعه‌ده‌داء‌الافرنجی تداوی‌ایدرم دیین‌شارلاتانلره.
٣ فرنكی وورم عانی وفرنكی مداویلری .
٤ فرنكی عانی وتخریباتنك اسبابی : تداوی اولنمش و اولنمامش فرنكی.
٥ تأهله اهلیت شهادتنامه‌سی ؛ ارضاع ایله سرایت مرض .
٦ تداوی تسلی‌یه مرجعدر.

مباحثی حاوی وعمومك آكلایه‌بیله‌جكی طرزده قلمه آلنمش اولان:

فرنكی مفالاتی

ایكی غروش فیاتله صاتلقده‌در.

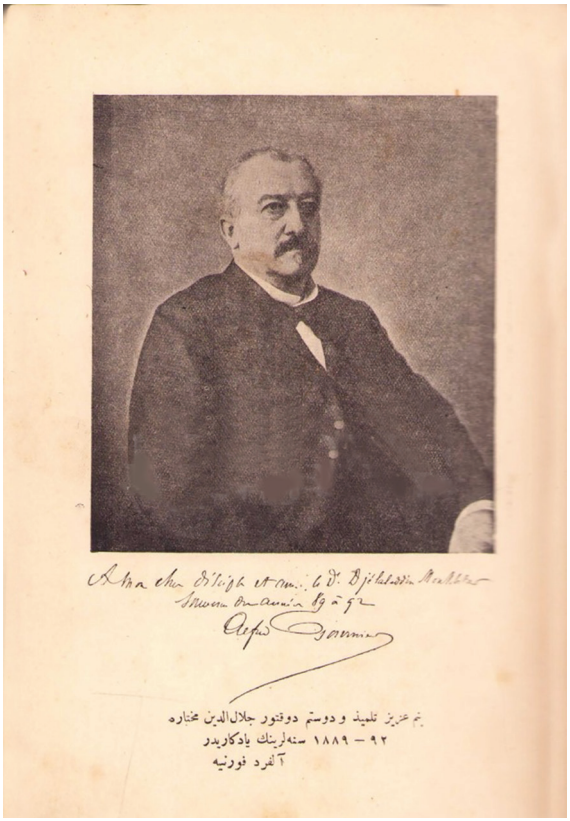
صاحب اثر دوقتورجلال‌الدین مختار بكك فرانسه امراض جلدیه وافرنجیه جمعیتنه بعدالتقدیم فرانسزجه اولهرق نشر ایلدیكی آثار:

—Publications en langue française du professeur Djélaleddin Moukhtar:

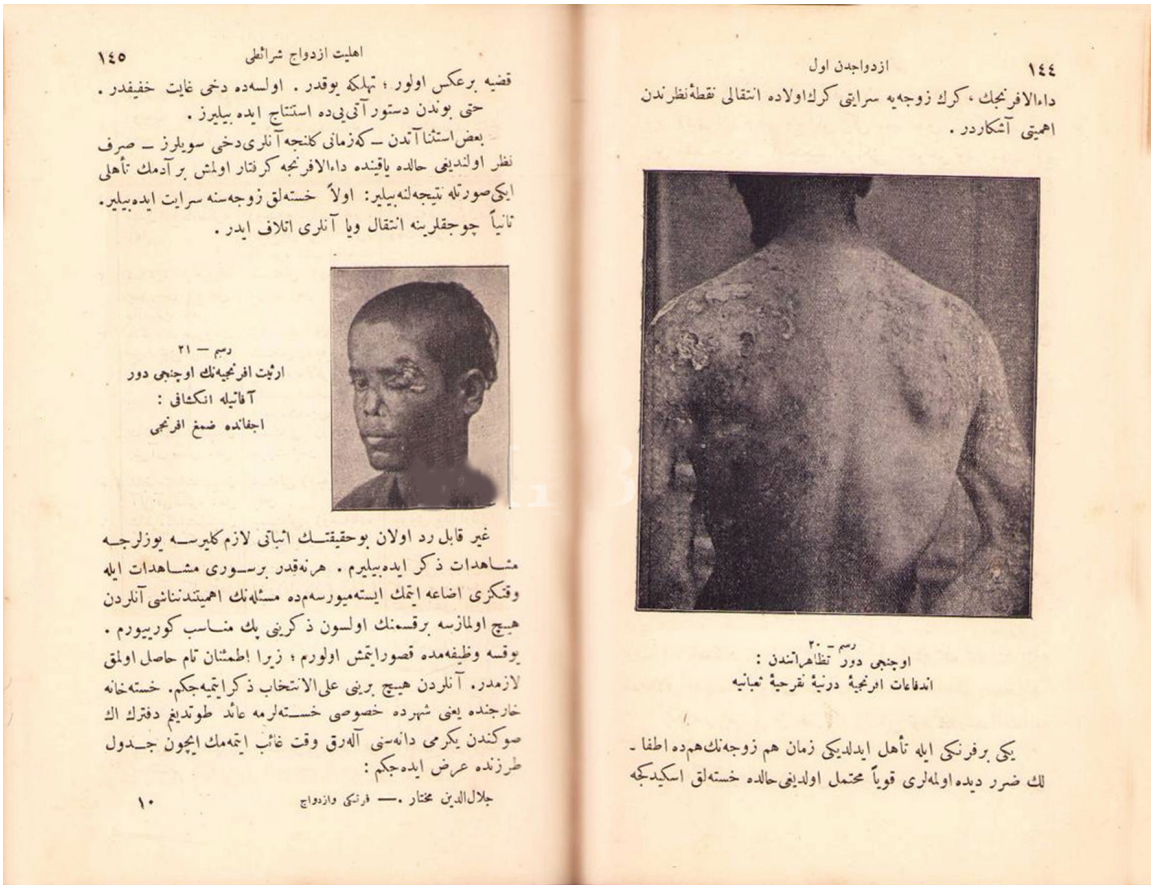
—*Trichophytie des régions palmaire et plantaire.*
—*Trichophytie de la plante du pied datant de 6 ans et simulant la syphilis.*
—*Chancre syphilitique sans adénopathie.*
—*Un cas d'hystéro - syphilis.*
—*Traitement du chancre mou par le gaïacol.*
—*Microbe du bouton d'Alep.*
—*Un cas de lichen plan unitéral ne dépassant pas la ligne médiane et suivant le trajet des nerfs.*

Onun Paris'te Saint Louis Hastanesi'nde çalıştığını ve frengi hastalığı konusunda oldukça bilgili ve tecrübeli olduğunu vurgular. Binlerce hastayı tedavi ettiğini ve bu sebeple frengi konusundaki bilgi birikiminin oldukça ileri bir düzeyde olduğunu belirterek sadece Fransa'da değil bütün dünya tarafından frengi sahasında makbul ve meşhur olduğunu söyler. Dr. Celaleddin Muhtar Bey'in de bu eseri Türkçeye tercüme ettiğini dile getirir.

Kitabı, kitâb-ı hikmet olarak niteler. Eserin neşredilmesinden bir müddet sonra Almanya'da, İngiltere'de ve İtalya'da kendi dillerine tercüme edildiğini ve herkesin okuması gerektiğini ve özellikle her cinsten her ferde, validelere, aile pederlerine, umuma, heyet-i içtimaiyelere zaruret derecesinde lâzım olduğunu ifade eder. Böyle önemli bir kitabın bir Osmanlı doktoru tarafından çevrilip Osmanlı tıbbına kazandırılmasını önemli görerek Celaleddin Muhtar Bey'i tebrik eder. Mağmumi, eseri tercüme eden Celaleddin Muhtar Bey'in Paris'te eğitim alırken gözlemlediği ve öğrendiği bazı şeyleri de çeviriye kattığını söyler. Eserin konusunun adından da anlaşıldığını belirttikten sonra şunları ifade eder: "Ben baştanbaşa mütalaa ettim ve ederken en mühim parçaları, maddeleri kurşun kalemiyle işaret etmeye başladım. Emelim o parçaları burada aynen kârîîne arz ve nakletmekti. Fakat mümkün mü? Satırları, ibareleri değil tekmil sahifeleri boydan boya çizmek icap ediyor. Her madde birbirinden ehemmiyetli, her bahis dikkate şayan. Seçmek, ayırmak kabil olamıyor. Âdeta gönül istiyor ki, eser ibtidasından intihasına kadar aynen (İkdam)'a, tekmil Dersaadet ve vilayat evrak havadisine teferruka edilsin, edilsin de bunu okumayan, duymayan kimse kalmasın." [19]

İç Kapakta bulunan Prof. Dr. Alfred Fournier imzalı ve ithaflı fotoğraf

Frengi ve İzdivaç kitabında bulunan fotoğraflı iç sayfalardan bir örnek

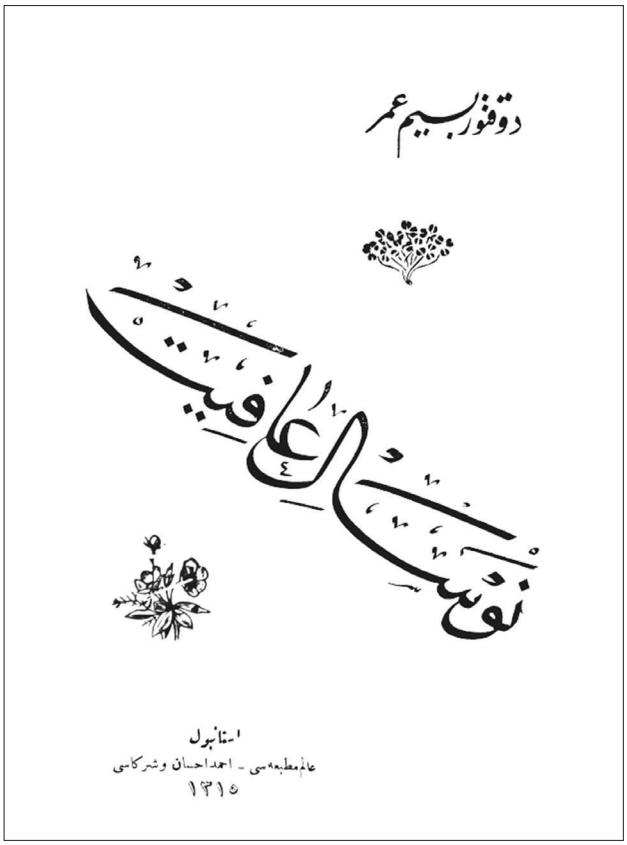
Celal Muhtar'ın Frengi Tedavisi makalesi. Nevsal-i Afiyet'ten

Frengi Tedavisi

"Beş-altı defada dâü'l-efrenci tedâvî ederim" diyen şarlatanlara: Frengi denilen illet-i müdhişe eğer mukârenet-i gayr-ı meşrû'dan başka sûretle âhara sirâyet eylememiş ve evlâd u ahfâda bi'l-intikâl nüfûs-ı memleketi taklîl ederek günden güne dâire-i tahrîbâtını tevsî etmemiş [173] olaydı o zamân cehâlet ve vicdânsızlıkların bir nişâne-i alenîsi olan mevâ'îd-i hatarnâkınıza belki ehemmiyet verilmez idi. Fakat vâ esefâ ki, kazıye ber-akisdir. Frengi illeti umûmun ma'lûmu olduğu vech ile sirâyet etdiği vücûdu tedâvî edilmediği takdîrde esâsından sarsarak berbâd eder.

Ağızda, boğazda, burunda, yüzde, kafada, ciltte, batında birçok lekeler ve yaralar ve karhalara ve bunların netâyic-i müessifesinden olarak birçok tahrîbât ve ma'lûliyete bâdî olur. Ey denîler! Bir kere de hüküm ve vicdâna mütâba'at ederek sözlerime havâle-i gûş-ı insâf ediniz! Bu alâim-i müdhişenin izâle-i tahrîbâtı sizin gazete sütûnlarında kemâl-i cür'et ve mübâhât ile sâde-dilân halka karşı neşr u ilan ettiğiniz gibi üç beş günde değil, medîd hem cidden medîd bir zamân zarfında fen dâiresinde tedâvî edilmekle mümkün olabilir. Sâhib-i vicdân bir tabîbe bir hasta ve ale'l-husûs dâü'l-efrence mübtelâ birisi mürâca'at etdiği zamân maraz-ı mezkûrun melhûz olan sademât-ı müdhişesinden hastayı vikâye etmek için hiç şüphe yoktur ki, o tabîb ma'lûmât-ı müktesebe-i fenniyesini meydân-ı tedâvîye vaz'a gayret ve yoluyla hastayı tedâvîye bezl-i himmet eder. Böyle bir bîçâreden her ne sûretle olursa olsun mücerred istihsâl-i nükûd ve gasb-ı mevcûd emelinde bulunan edânî ise cem'iyet-i beşeriyenin en büyük düşmânlarıdır ki, halkı iğfâlden başka elde sermâyeleri mefkûddur.

Dâhil-i vücûd olan frengi mikroblarının dem-i vâpesîn-i hayâta kadar bedenden ayrılmadığını kabûl etdirecek vekâyi'i derpîş-i çeşm-i intibâh ederek yirmi yaşında frengiye mübtelâ bir gencin yetmiş-seksen yaşına geldiğinde de vücûdunda alâim-i efrenciye rû-nümâ olduğu tesâdüf olunur ahvâlden bulunduğunu tasdîkinde iken bugün Avrupa kıt'asında bu bâbdaki vukûf ve hazâkat-i fevkalâdesiyle müşâr bi'l-benân ve umde-i frengi-şinâsân-ı zamân olan üstâd-ı muhteremim Mösyö Fournier'nin bile veremediği müjde-i halâs u selâmeti siz hangi ma'lûmâta istinâden ve ne cesâretle halka i'lâna kalkışıyorsunuz? Gerçi ahâlîmizin kısm-ı

ekseri tedvîr etdiğiniz dolâb-ı hiyel ü desâisi pek a'lâ anlayıp mâhiyet-i menfa'at-perestânenizle mütenâsib takdîrât-ı aleniyede bulunmakdan çekinmeyerek şu son zamânlarda bazılarınızın ilânâtına derc ettirdikleri:

"- Sıhhati vikâye etmek isteyenler bana gelsinler. Ben frengi illetini beş-on defada, kâmilen ve bir daha nüksetmemek üzere tedavi ederim.

"Sakın şarlatanlara kapılmayınız!" zeminindeki davet-i küstahâne ve vicdan-şikenâneyi, firar etmekte bulunan yankesiciyi takip eden polis memurunun:

"-Tutun, tutun!" sadâlarını taklîden merkûmun dahi:

"-Tutun, tutun!" na'rasıyla ta'kîb edilen şahsın diğeri olduğu fikr ü zehâbını etrâfdakilere ilkâ ile tahlîs-i girîbân etmesine mu'âdil bularak bunlara da kapılmıyorlar ise de gazetecilerin mu'âvenet-i bî-haberâneleriyle kurduğunuz dâm-ı hîleye düşüp hastalıktan kurtulacakları yerde keselerindeki nükûdu kaptıran sâde-dilâna dahi ma'atteessüf nâdiren tesadüf edilmektedir.

Ey mutatabbibler! Gazetelerdeki i'lânâtınızla celb edip paralarını aldıkdan sonra:

"-Artık kat'iyen iyi oldunuz" te'mîniyle salıverdiğiniz bedbahtân memleketlerine gidip familyası efrâdından bulunan bî-günâhân ve ma'sûmânın frengi mikroplarıyla bilmeyerek hayâtlarını tesmîm

ediyorlar. Küçük bir sivilceyi dehşetli bir şîrpençeye, bir katreyi koca bir ummâna tahvîl ediyorsunuz. Tabâbet perdesi arkasında irtikâb etdiğiniz bu fâci' ve müdhiş cinâyâtı düşününüz! Sıhhat ü sa'âdetini imhâ etdiğiniz bu bîçâregânın âvâze-i ıztırâb u nedâmeti eğer gazete idârehânelerine aksendâz olsa pek değersiz bir ücret mukâbilinde derc-i sütûn etdikleri mevâ'îd-i ebleh-firîbâne ile mâlî olan i'lânâtınızı kat'iyen reddedecekleri derkâr ise de ne gibi denâet ve cinâyete âlet olduklarını bittab' bilemediklerinden kabûl ediyorlar. Hattâ ahkâm-ı gaybiyeden haber vermek zu'm-ı fâsidinde bulunan ve i'lânları gazetelere kabûl olunmayan hacı babalar size nisbetle ehven-i şer addolunabilir. Çünkü onlar mürâca'atkârânın yalnız keselerini tahliye ile iktifâ etdikleri hâlde siz hem paraya hem sıhhat-i nesl-i beşere tasallut ederek işi katmerlendiriyorsunuz. Şurası da var ki, hacı babaların hud'a-i şeyt[â]netkârâneleri erbâb-ı mürâca'at için mâdâmü'l-hayât mûcib-i intibâh ve sizin verdiğiniz ders ise câlib-i mahv ü tebâh olmaktadır. Nasıl olmasın ki, doğrudan doğruya frengi alan bir vücûda illet-i mezkûrenin îrâs etdiği te'sîrât-ı muhribe bir vâhid-i kıyâsî addolunursa bunun nesliyle mensûb olduğu hey'et-i ictimâi'yeye îrâs eylediği mazarrat yüz ve belki bin derecede addolunabilir. Frengililerin zevcelerinde sebebli sebebsiz sakat cenîn vâki oluyor.

Doğan çocukların ekserîsi hemen ölmek üzere oğmuşdur, denilebilir. Bir kısmının vücûdlarında doğar doğmaz frengi âsârı rû-nümâ olur. Bazıları hîn-i tevellüdlerinde frengiden sâlim zannolundukları hâlde beş, on, yirmi yaşlarında vücûdlarında frengi çıbanları ve birçok âlâm-ı asabiye zuhûr eder. Frengililerin çocuklarının birçokları cismen ve aklen kasîr kalır. Bazısı hâricen tüvânâ görünür. Ekserîsi za'îf, soluk benizli, cüce, kanbur, abdâl, hâsılı kemik, dimâğ, sinir hastalıklarıyla ma'lûl olarak meydâna gelir ve birçoklarının dahi o zamân esbâbı ta'yîn edilemeyen havâle, ıspazmoz, iltihâb-ı sehâyâ gibi emrâz-ı mühlike ile helâkine müeddî olur. Ve'l-hâsıl frengi illeti girdiği vücûdu her bir marazın tekevvün ü tevessü'üne müsâ'id bir gübreliğe döndürür. Frengi[li]nin çocuklarından bâkî kalanlarda verem gibi hastalıklara mübtelâ olanlar da çok bulunur ve frengiden sâlim çocukların tahammül edebilecekleri birçok hastalık bunları alır götürür. Kızamık, kızıl, kuşpalazı gibi illetlere daha sühûletle tutularak emsâlinden ziyâde vefeyât verirler. Frengili çocukların pederleri bir marazdan veya sakat cenîn vukû'uyla çocuklarını gâib etdikleri zamân:

"-Her türlü tedâvî ve ihtimâmâtı yaptırdım. Hiç noksân bir şey bırakmadım. Ama evlâdım gitti" derlerse de vaktiyle her nasılsa aldıkları frengiyi tedâvî etdirmemiş veya noksân tedâvî etdirmiş olduklarını der-hâtır etmezler. Bu hâllerden dolayı biz en ziyâde pederleri şâyân-ı muâhaze görüyoruz. Çünkü üstâdım Fournier'nin Paris beldesine dâir tanzîm etdiği istatistikte bile beş yüz âileye frengi idhâl eden 487 erkeğe mukâbil 13 kadın gösterilmiştir. Paris nisvânının oldukça açık olduğu cümleye ma'lûm iken o hâlde bile âilelerine nihâyet yüzde iki buçuk nisbetinde frengiyi idhâle sebeb oluyorlar. Bizde bu nisbeti bulmak muhâldir. Demek ki, bizde kabâhat hep pederlerdedir.

Frengi illetinin nüfûs-ı memleketi müdhiş bir sûretde taklîl etdiğinden bahsetmiş idik. Bu bâbda tutulan istatistiklerden bir küçüğünü beyân edelim. Bu istatistikler sizin gibi vicdânsızlarca mechûl olabilirse de ciddî ve memleketinin selâmetini düşünen frengi mütehassıslarıyla fenn-i vilâde erbâbınca aslâ mechûl olamaz...

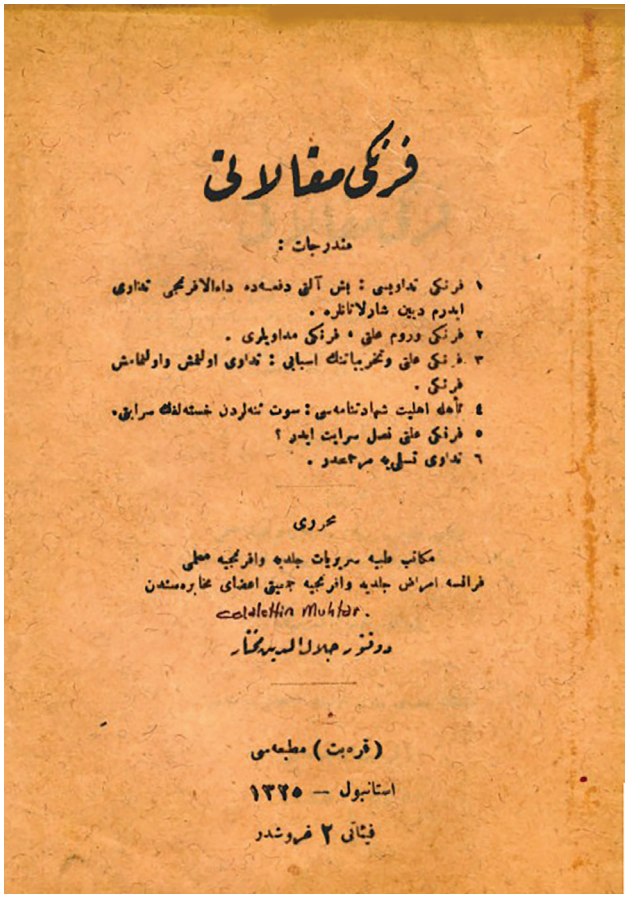
Tedâvîye muhtâc olduğu iknâ' edilinceye kadar çocukları perîşân olan ebeveynin ba'de't-tedâvî çocukları yaşamakda olduğuna dâimâ tesâdüf olunmakdadır. Bu bâbda bir-iki misâl serd edelim: Doktor Nota?!'ya mürâca'at eden bir kadın tedâvî olunmadan evvel sekiz çocuk düşürmüş ve ba'de't-tedâvî doğurduğu çocuk frengiden sâlim ve ber-hayât kalmıştır. Frengili bir zevc birçok evlâdı vefât etdikden sonra Mösyö Fournier'ye mürâca'at etmiş ve bu mütehassıs-ı şehîrin tedâvîsinden sonra ise doğan çocukları kâmilen sâlim müessir esbâbından olan frengiyi tedâvî etdirmek husûsunda kâriîn-i kirâmı kendim düşündüğüm gibi düşündürmek ve hayât-ı umûmiyeye ta'alluk eden böyle bir mes'ele-i mühimmede rast gelen şarlatanın dest-i tahrîbine teslîm-i vücûd eylemekden tahzîrden ibâret olmağla makâle-i âcizânem ümîd etdiğim netîceyi husûle getirirse vazîfe-i vatanperverânemi îfâ eylemiş olurum.

Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'de Emrâz-ı Cildiye ve Efrenciye Mu'allimi Kâimmakâm Celâleddin Muhtar.

Frengi Tedavisi, Nevsal-i Afiyet Salname-i Tıbbi, Birinci Kitap, Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaası, İstanbul 1315/1897.

[Nevsal-i Afiyet. Cilt 1, s. 200-204. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Hazırlayan: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Zeki İzgöer. İstanbul 2020]

Frengi Makalatı

فرنكی مقالاتی

مندرجات :

١ فرنكی تداويسی : بش آلتی دفعه ده داءالافرنجی تداوی ايدرم ديين شارلاتانلره .
٢ فرنكی ورووم علتی ، فرنكی مداويلری .
٣ فرنكی علتی وتخريباتنك اسبابی : تداوی اولنمش واولنماميش فرنكی .
٤ تأهله اهليت شهادتنامه‌سی : سوت نينه‌لردن خسته‌لنمك سرايتی .
٥ فرنكی علتی فصل سرايت ايدر ؟
٦ تداوی تسلی‌يه مرجعدر .

محرری

مكاتب طبيه سرويات جلديه وافرنجيه معلمی
فرانسه امراض جلديه وافرنجيه جميق اعضای مخابره‌سندن
Celalettin Muhtar .
دوكتور جلال الدين مختار

(قرميت) مطبعه‌سی
استانبول — ١٣٢٥
فيتی ٢ قروشدر

دوكتور جلال الدين مختار بكك آثار مطبوعه‌سی

فرنكی خسته‌لقلرنده اختصاص فوق العاده‌سيله مشهور اولان بالكز فرانسه‌ده دكل دنيانك هر طرفنده نام حذاقتی لسان احترام ايله ياد ايديلن فرانسه طب اقاديميسی اعضاسندن ، پاريس مكتب طبيه‌سی سرويات جلديه وافرنجيه معلمی ، فرانسه امراض جلديه وافرنجيه جميق رئيسی دوكتور موسيو آلفرد فورنييه‌نك

فرنكی وازدواج

عنوانلی براثری اولوب دوكتور جلال الدين مختار بك طرفندن ترجمه ايدلمشدر. كتاب مذكور اوروپا مراكز طبيه‌سی وبجلس صحيهٔ عموميهٔ عثمانيه طرفلرندن تحسين وتركجه ترجمه‌سنه مترجمنك مشاهدات ذاتيه‌سی وفرنكيلرك اوفراغجی احوال وسيئات مرضيه‌يی كوسترر فطوفراغ فيدن آلمه آلتش نكز رسم علاوه اولنمشدر. مندرجات مهمهٔ حياتيه‌سی جهتيله هر يدوك اولادينه اوقوماسنی اكيداً توصيه ايده‌جكی براثردر. محتوياتی فرنكيه طوتلمامه‌نك اسباب قويه‌سی وطوتيلانلرك نه صورته تخريبات ومضراتندن قورتولوب تأهله كسب استعداد ايليه جكلرينی اراءه ايدر . فيتی ٢٠ قروشدر

دوكتور جلال الدين مختار بكك فرانسه امراض جلديه وافرنجيه جميعنه بمناسبة تقديم فرانسزجه اولدوقلری اثار ايديگی آثار :

Publications en langue française du Prof. Djélaleddin Moukhtar:
— Trichophytie des régions palmaire et plantaire.
— Trichophytie de la plante du pied datant de six ans et simulant la syphilis.
— Chancre syphilitique sans adénopathie.
— Un cas d'Hystéro-syphilis.
— Traitement du chancre mou par le gaïacol.
— Microbe du bouton d'Alep.
— Un cas de lichen plan unilatéral ne dépassant pas la ligne médiane et suivant le trajet des nerfs.

Frengi Makalatı

Mündericâtı:

1. Frengi Tedavisi: Beş-Altı Defada Dâü'l-Efrenci Tedavi Ederim Diyen Şarlatanlara
2. Frengi ve Rum İlleti, Frengi Müdâvileri
3. Frengi İlleti ve Tahribâtının Esbabı: Tedâvi Olunmuş ve Olunmamış Frengi
4. Teehhüle Ehliyet Şehâdetnâmesi: Süt Ninelerden Hastalığın Sirayati
5. Frengi İlleti Nasıl Sirayet Eder?
6. Tedâvi Teselliye Müreccahtır.

Muharriri
Mekâtib-i Tıbbiyye Seririyât-ı Cildiye ve Efrenciye Muallimi Fransa Emrâz-ı Cildiye ve Efrenciye Cem'iyyeti A'za'-yı Muhâberesinden Doktor Celâlettin Muhtar

Karabet Matbaası
İstanbul - 1325
Fiatı 2 Kuruştur

Frengi ve İzdivaç adlı eser, âsâr-ı tıbbiyye-i asrîye üzere tertîb olunmuş olup, frengî hastalığına dair Avrupa'da meşhûr olan müellif Fransızca lisânında kaleme alınmış bir eserin tercümesidir. İşbu eser, Tıp Fakültesi'nde deri ve frengî hastalıkları muallimi bulunan Fransız âlimlerinden Doktor Mösyö Alfred Fournier'nin eseridir.

Frengî ve İzdivaç

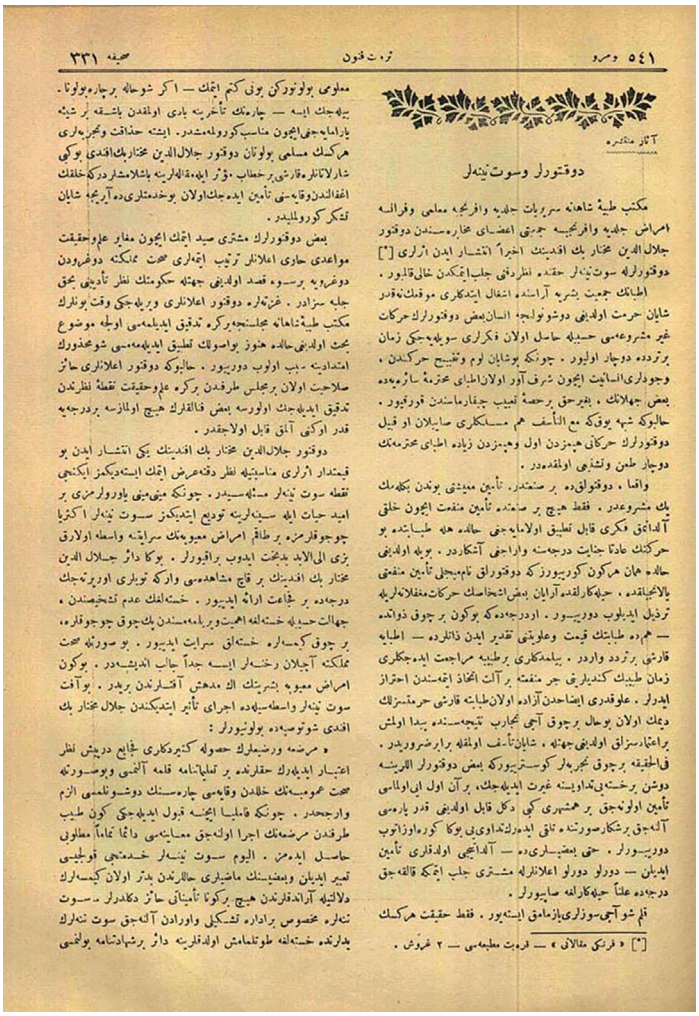
Müellif, bu eserinde frengînin esbâb ve âsârını, teşekkül ve seyrini, alâmet ve netâyicini ilmî ve amelî bir sûrette izah etmiştir. Frengînin evlilik üzerine olan tesirleri bilhassa beyan olunmuş olup, hastalığın cemiyet-i umûmiyye üzerindeki zararları dahi tafsîlen zikredilmiştir.

Eser, etibbâ ve tıb talebesi için müfîd olacak bir sûrette tertîb edilmiş olup, lüzum görülen mahallerde şerh ve izahat ilâve olunmuştur. Bu bâbda, memleketimizde frengî hakkında yazılmış mühim ve nâfi' eserlerden biri addedilmesi münâsip görülür.

Fi 1320 [Milâdî: 1904]
Fiatı 30 Kuruştur.

Doktorlar ve Süt Nineler. Celalettin Muhtar Bey'den

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane seririyat-ı cildiye ve efrenciye muallimi ve Fransa emraz-ı cildiye ve efrenciye cemiyeti aza-yı muhaberesinden doktor Celaleddin Muhtar Beyefendi'nin ahiren intişar eden eserleri [*] doktorlarla süt nineler hakkında nazar-ı dikkati celb etmekten hali kalmıyor. Etıbbanın cemiyet-i beşeriye arasında işgal ettikleri mevkinin ne kadar şayan-ı hürmet olduğu düşünülünce insan bazı doktorların harekât-ı gayr-ı meşruası hasebiyle hasıl olan fikirleri söyleyeceği zaman bir tereddüde duçar oluyor. Çünkü bu şayan-ı levm ve takbih-i hareketinden, vücutları insaniyet için şeref-aver olan etıbba-yı muhtereme-i saireye de bazı cühelanın, bi-gayr-ı hakkın bir hassa-i tabip çıkarmasından korkuyor. Halbuki şüphe yok ki maatteessüf hem-meslekleri sayılan o kabil doktorların harekâtı hepimizden evvel ve hepimizden ziyade etibba-yı muhteremenin duçar-ı tan ve teşnii olmaktadır.

٥٤١ وصره ثروت فنون صحيفه ٣٣١

آثار مقتبسه

دوقتورلر وسوت نينه‌لر

مكتب طبيهٔ شاهانه سريريات جلديه وافرنجيه معلمى وفرانسه امراض جلديه وافرنجيه جمعيتى اعضاسى مخاره‌سندن دوقتور جلال الدين مختار بك افندينك اخيراً انتشار ايدن اثرلرى [*] دوقتورلرله سوت نينه‌لر حقنده نظر دقتى جلب ايتمكدن خالى قالمبور .

اطبانك جمعيت بشريه آراسنده اشغال ايتدكلرى موقعك درجه‌سه قدر شايان حرمت اولديغى دوشونولنجه انسان بعض دوقتورلرك حركات غير مشروعه‌سى حسيله حاصل اولان فكرلرى سويله‌يه‌جكى زمان پرتردده دوچار اولبور . چونكه بوشايان لوم وتقبيح حركتدن ، وجوداريل انسانيت ايچون شرف آور اولان اطبانى محترمهٔ سائره‌دن بعض جهلانك ، بغير حق برحصهٔ تعيب جفاركاسندن قورتارمبور . حالبوكه شبه يوقكه مع الأسف هم مسلكارى صايبلان او قبيل دوقتورلرك حركاتى هيچ‌بزدن اول وهيچ‌بزدن زياده اطبانى محترمه‌نك دوچار طعن وتشنيع اولمقده‌در .

واقعا ، دوقتورلق‌ده بر صنعتدر . تأمين معيشتى يوندن بكله‌نك بك مشروعدر . فقط هيچ بر صنعتده تأمين منفعت ايچون خلقى آلداتيجق فكرى قابل تطبيق اولامايه‌جق حالده هله طبابتده بو حركتك عادتا جنايت درجه‌سنه واراجغى آشكاردر . بويله اولديغى حالده همان هركون كورمبورز كه دوقتورلق نامه‌يجل تأمين منفعتى بالاعتماد ، جهلكارلقده‌ده آرايان بعض اشخاصك حركات مغفلانه‌لريله تزايل ايديلوب دورمبور . اوردرجه‌ده كه بوكون بر چوق ذوات — هم‌ده طبابتك قيمت وعلويتى تقدير ايدن ذاتلرده — اطبايه قارشى برتردد واردر . بيلمدكارى برطبيبه مراجعت ايده‌جكلرى زمان طبيبك كندبلرينى جر منفعته برآلت اتخاذ ايتمه‌سندن احتراز ايدرلر . علوقدرى ايضاحدن آزاده اولان طبابته قارشى حرمتسزلك درجهٔ اولان بوحال برچوق آجى تجارب نتيجه‌سنده پيدا اولمش براعتبارسزلق اولديغى جهتله ، شايان تأسف اولمقله برابر ضرورىدر . فى الحقيقه برچوق تجربه‌لر كوسترمبوركه بعض دوقتورلر القرينه دوشن برخسته‌يى تداويسنه غيرت ايديه‌جك ، برآن اول ابى اولمامسى تأمين اولونه‌جق بر همشهرى كبى دكل قابل اولديغى قدر پارەسى آلنه‌جق برشكارصورتنه تلقى ايدرك تداويى بوكا كوره اوزاتوب دورمبورلر . حتى بعضبارى‌ده — آلداتيجى اولدقلرى تأمين ايدبلن — دورلو دورلو اعلانلرله مشترى جلب ايتمكه قالقه‌جق درجه‌ده علناً حيله‌كارانه صايبورلر .

قلم شوآجى سوزلرى بازمامغى ايسته‌بور . فقط حقيقت هركسك

[*] « فرنكى مقالاتى » — قره‌بت مطبعه‌سى — ٢ غروش .

معلومى بولونوركن يونى كتم ايتمك — اكر شوحاله برچاره بولونا . بيله‌جك ايسه — چارەنك تأخرينه بادى اولمقدن باشقه بر شيئه يارامايه‌جغى ايچون مناسب كورولمه‌مشدر . ايشته حذاقت وتجربه‌يارى هركسك مسلمى بولونان دوقتور جلال الدين مختار بك افندى بوكى شارلاتانلره قارشى برخطاب ، وثر ايله مقالەلرينه باشلامشدر كه خلقك اغفالندن وقايه‌سنى تأمين ايده‌جك اولان بوخدمتارى‌ده آرمجه شايان تفكر كورولمليدر .

بعض دوقتورلرك مشترى صيد ايتمك ايچون مغاير علم وحقيقت مواعدى حاوى اعلانلر ترتيب ايتمارى صحت مملكته دوغرودن دوغرويه برسوء قصد اولديغى جهتله حكومتك نظر تأديبى بحق جلبه سزادر . غرتەلره دوقتور اعلانلرى ويريلديكى وقت يونلرك مكتب طبيهٔ شاهانه مجلسنجه بركره تدقيق ايديلمه‌سى اوجله موضوع بحث اولديغى حالده هنوز بواصولك تطبيق ايديلمه‌مسى شوهذورك امتداديته سبب اولوب دورمبور . حالبوكه دوقتور اعلانارى حائز صلاحيت اولان برمجلس طرفندن بركره علوحقيقت نقطه نظرندن تدقيق ايديلديكى اولورسه بعض فالقلرك هيچ اولمازسه بردرجه‌يه قدر اوكى آلمق قابل اولاجقدر .

دوقتور جلال الدين مختار بك افندينك يكى انتشار ايدن بو قيمتدار اثرلرى مناسبتيله نظر دقته عرض ايتمك ايسته‌ديكمز ايكنجى نقطه سوت نينه‌لر مسئله‌سيدر . چونكه مينى مينى يادورولرمزى بر اميد حيات ايله سينه‌لرينه توديع ايتديكمز سوت نينه‌لر اكثريا چوجوقلرمزه برطاقم امراض معيوبه‌نك سرايته واسطه اولارق بزى الى الابد بدبخت ايدوب براقيورلر . بوكا دائر جلال الدين مختار بك افندينك بر قاچ مشاهده‌سى واركه تويلرى اورتەسنجك درجه‌ده بر جذاعت ارائه ايدييور . خسته‌لغك عدم تشخيصندن ، جهالت حسيله خسته‌لغه اهميت ويرلمه‌مسندن بك چوق چوجوقلره ، بر چوق كيمسه‌لره خسته‌لق سرايت ايدييور . بو صورتله صحت مملكته آجيلان رخنه‌لر ايسه جداً جالب الدقتدر . بوكون امراض معيوبه بشريتك الك مدهش آفتلرندن بريدر . بوآفت سوت نينه‌لر واسطه‌سيله‌ده اجراى تأثير ايتديكندن جلال مختار بك افندى شوتوصيه‌ده بولونيورلر :

« مرضعه ورضيعلرك حصوله كتيرديكارى فجايع درپيش نظر اعتبار ايديلرك حقارنده بر تعليماتنامه قلمه آلنمسى وبوصورتله صحت عموميه‌نك خللدن وقايه‌سى چارەسنك دوشونلمسى لزوم وارجحدر . چونكه قابليتسز ايكنجه قبول ايديلديكى كون طبيب طرفندن مرضعه‌نك اجرا اولنه‌جق معاينه‌سى دائما تماماً معلوم حاصل ايدەجك . اليوم سوت نينه‌لر خدمتجى قوتيلرى تعيير ايديلين وبعضيسنك ماضيلرى حالارندن بدتر اولان كيمسه‌لرك دلالتيله آزاندفارندن هيچ بركونا تأمينانى حائز دكلدرلر . سوت نينه‌لره مخصوص برادارە تشكيلى واوراده آلنه‌جق سوت نينه‌لرك يدارنده خسته‌لغه طوتلمامش اولدقلرينه دائر برشهادتنامه يولنمسى

Servet-i Fünun, 1901, sayı 541, s. 331 Asar-ı Münteşire

[*] "Frengi Makalatı" – Karabet Matbaası – 2 Kuruş.

Bir Derd-i İçtimai

Emraz-ı Zühreviyenin Men-i Sirayeti Hakkında Nizamname ile Müteallik Talimatname ve Uygulanması konusunda bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmuştur. Bunun nedenleri konusunda Tanin'in 29 Kasım 1909 tarihli nüshasında frengi uzmanı Doktor Celaleddin Muhtar Bey'in kaleme aldığı "Bir Derd-i İçtimai" başlıklı yazısı son derece çarpıcıdır. Bu yazı frenginin kaynağı olarak görülen fuhuşla mücadelede devletin karşılaştığı sorunları ortaya koyması açısından önem arz ediyor ve frenginin önüne geçilmek için fuhuşla mücadelede yapılması gerekenler hakkında detaylı bilgiler veriyordu: "Frengi sirayetinin meni, fuhşiyata karşı tatbik olunan talimatın derece-i mükemmeliyetine mütevakkıftır denilebilir" diyen Celaleddin Muhtar Bey, uygulanan fuhuş talimatının frengiyi önlemek için yeterli olmadığını belirtiyordu.

بر درد اجتماعی

Celal Muhtar Bey'in Tanin Gazetesi 29 Kasım 1909 tarihli "Bir Derd-i İçtimai" Yazısı

Celaleddin Muhtar Bey, umumhane hüviyetine sahip olmayan pek çok gizli evin açıldığını ve on çavuşla buraları gezdiğini fakat umumhane olduğunu ispat etmenin de zor olduğunu bildirmekteydi. Bu durumun da muayenesiz kızların çalışmasına neden olduğunu ve böylece hastalıkların çabuk yayıldığını önemle belirtiyordu. Yine bu durumun bir sebebi olarak, on beş kuruş ile alınan bir mürur tezkeresiyle kayıtlarını sildirenlerin İstanbul'dan hareket edip etmediğini anlamak ve hemen geri dönenleri bulup yeniden kaydedip hastalığın yayılmasını önlemenin mümkün olmadığının da altını çiziyordu. Celaleddin Muhtar Bey, "Şu haller her gün tesadüf olunan ahvaldendir. Frengi illeti de memleketin ta ciğerine işliyor; hükûmet, millet, matbuat, memurlar vazifelerini icrayı düşünmüyorlar. Fakat her mahalle ve sokakta memurları bulunan zabıta için hastalıklı kaçak kızları bulmak ve açılan gizli haneleri hemen günü gününe haber alıp, tahkik edip muayene-i tıbbiyeye tabi tutmak işten bile değildir." diyerek frengi mücadelesinde fuhuşla mücadelenin eksik taraflarını gün yüzüne çıkarıyordu.

Deli Pazarı

Gazetecilerden biri Doktor Celal Muhtar Bey'e rast gelmiş, İngiliz Lirası neden iniyor, çıkıyor, memleketin iktisadiyatı ne hâlde, bu ve emsali meseleler hakkında fikrini sormuş... Gazetecinin gazetesine yazdığına göre, Doktor Celal Muhtar Bey, bunun bir maksadı olmamasına rağmen, iktisad meseleleri üzerine fikirlerini açıkça söylemekten kaçınmamış, söz nasılsa İsviçre'nin yapmak ve tatbik etmek istediği bir kanuna intikal etmiş, bu kanun, delilerin kalıtsal hastalıklarını çocuklarına aktarmalarını önlemek için bunların evlenmesine müsaade göstermemek, yahut dâhilî

No. 1682—208 SERVETI FÜNUN 410

آفاق مصاحبه

دەلی پازاری ...(1)

دوقتور جلال مختار بك و دەلیلر.— وراثت قانونی، تکامل قانونی .— طبیعتله مجادله ، اك قابیلیلیلر ، طبیعتك محبوبی .— کوزەل قادینلر ، کوجلی ، قوتلی اوکتکلر .— « دولتەدر » و شیخ سعدی .— « چار خانه » لوحەسی ، قلعه قاپیسی اوسنده لایق .— چوجوق یاپمق ، چوجوق دوغورمق .— ارککلکلری ازاله ، قادینلرده قیصیرلغی ایجاد خادم آعالری ، خادم یاپمه صنعتی .— آلتلرده ، کدیلرده .— بر رومان موضوعی .— برانکلیز کوریشده ایکی قوشوقادین.— دەلیلرك دورلوسی وار ، شهوت دەلیسی ، عشرت دەلیسی.. الخ .— الجنون فنون ، الفلهاسیعون .

غزتەجیلردن بری دوقتور جلال مختار بکه راست گلدی ، انکلیزلرایسی نەدن ایلیور ، جیقیور مملکتك اقتصادیاتی نه حالده ، بو وامثالی مسئلەلر حقنده فکرینی صورمش .. غزتەجینك غزتەسنه یازدیغنه کوره ، دوقتور جلال مختاربك ، بوکسك بر مقتدر اولماسنه رغماً ، اقتصاد مسئلەلری اوزرینه فکرلرینی آچیقدن آچیغه سویلەمکدن قاچینیرمش ینه قاچینمش ، سوز ناصیلسه اسویجردنك یاپمق و تطبیق ایتك ایسته دیکی بر قانونه انتقال ایتمش ، بو قانون ، دەلیلری ، وراثت طریقیله خسته لقلرینی

طبیعت امانه ایرتمك ایچون ابذالکاردر دە.. بر آغاج هر سنه یوزلرجه چیچك آچار ، تخم ویرر . بوندن نهایت یتیشه بیلیرسه کندی کبی آغاج اولمق ایچون بر ایکی فدان یتیشیر . بالیقلر یومورطه دن چیقدقلری زمان دە کیزه دقتله باقیلسه، مثلا بیکلرجه مینی مینی اوسقومرو یاورولرینك صوایچنده قالیناشدقلری کورولور ... هله سینکلرده تناسل برکتی حیرت ایدیله جك درجه دە در . یوکسك حیوانلرك تکرتکر یاورولامه سنه بدل ، کدیلر ، کوبکلر ، طاوشانلر دورت بش ، آلتی یاورو بردن دوغورور و سنه ده ایکی دفعه یاورولایابیلیر .

طبیعتك دیله دیکی نوعك بقاسی در اما طبیعت ده برده تکامل قانونی جاری در . یاورولردن حیاتنه اك زیاده قابلیتی اولانلری یاشار. ضعیف، جیلیز، چه لیسز یاورولری طبیعت طیریانلار. بونلر یاشایاماز اولور، محو اولورکیدر. یاشایانلری اك قویلری در. بویله جه طبیعت اصفایه ده رعایت ایدر عضوی بر وجودی یتیشدیرمه سی ، اوندن دول آلتی ایسته مه سندن در، دول آلاجغی فردلر کورپوز ودایانیقلی اولمالی که بونلردن آلیناجق دوللرده بویله اولسون

طبیعت ده مولود والدك هرحالنه حتی مرضنه ده توارث ایدر . تیه لی وجافشیرلی جیوجولر آنجق تیه لی جافشیرلی طاووقلرك یومورطه سندن جیقار . طبیعت ساحه سنده وراثت قانونی جاری اولدیغی

بوکون علم مردود کورور خیالی خام بولور. « وولتەر» آفریقا اورتاسنده وحشی بر قبیله دن بك کوچوك بر جوجوق آلینیرده بوکا پارس ده یوکسك برتربیه یوکسك بر تحصیل ویریلیرسه بونك متمدن بر شخصیت اولابیله جکنی دوشونمش دی . ملتلر ، عرقلر ، و بونلرك افرادی آیری آیری تکامل دوری کچیرمشلردر. بویله جه - تکامل تدریجی اولماسیله - درجه درجه تمدن ایتمشلردر . بالیکز تربیه وتحصیل بونی آنی و ناکهانی حاصل ایده مز . عصرلر ، اوزون عصرلر ایسترکه تمدن ده تکامل حصوله کلەبیلسون. شیخ سعدی، دوغروسی « وولتەر» دن داها زیاده اصابت ایتمش ، « کر زاده کرك شود کرچه با آدمی بزرك شود . » دیمش در. بر قورت یاورو سی انسانلر آراسنده بویوسه ده ینه قورت در بر وحشی یاورو سی ده مدنی انسانلرله بویوسه ده ینه وحشی در . مدنی جانده عصرلر ، نسلر کچه لی که بو حیاتك خصائصی میدانه کلەبیلسون !

بر زمانلر ازدواج ده اصالت آرانیردی . اصیلزاده صفته منسوب اولان بردلیقانلی، یاخود بر قیز یه بابه کوروان طاقدن برقیز و یابردلیقانلی ایله أولنیر ، أولندیریلیردی .. بویله صنفلره رعایت ایتمین ملتلرده ده ازدواج ده کفو آرانیردی . واقعا بوکونکی مدنی عالم ومدنی اعتیاد بویله شیلره آلدیرمایور. فقط برقاچ نسل تربیه وتحصیل

köklerini izale etmek yolunda... Muhterem ve sevimli doktorumuz: «Bu kanunun taraftarıyım. Hatta aynen bizde tatbikini bile isterim.» demiş.

Verâset kanunu tabiatta câridir. Nev'in bekasını istihdaf etmiş gibi görünen tabiatın bu maksadına hâdimdir. Tekâmül kanununun bir sayfası makamında da — yerine göre — görülebilir. Uzvî hayatta, nebât veya hayvan, her ferd kendine benzer ferdler vücuda getirmek sâiyindedir. Meselâ analarda kız, erkek çocuklar doğar, büyür, uzviyet tedricen inkişaf eder. Bu kız çocuğu büyüyüp çocuk yapabilecek yaşa geldiğinde vücudu iyiden iyiye gelişmiştir. Tenâsüle mahsus uzuvları da faaliyete başlamış, vazifeye hazırlaşmıştır. Kız da erkek de sâika-i vücud çiftleşmek için neşv ü nemâ bulur. Bu fiile kudretli duruma gelir. Kadın hayızdan, nefastan kesildi de artık çocuk yapamayacak bir hale geldi mi, erkekte de bir kadına çocuk aşılayamayacak kadar zevâle uğradı mı, bunlar ihtiyarlamış demektir. Tabiat ihtiyarlarla yardım etmez, onları ölüme bırakır. Çünkü onlar tabiatın nev'i ibka gayesine hizmet edemezler. Tabiat menfaatçidir. İşte iki işi görmedikleri için tabiat bunlarla meşgul olmaz.

Tabiat emâli (emelleri) eritmek için... Bir ağaç her sene yüzlerce çiçek açar, tohum verir. Bundan nihayet yetişebilirse kendi gibi bir ağaç olmak içün bir iki fidan yetişir. Balıklar yumurtadan çıktıkları zaman (seçkin) balık, meselâ binlerce mini mini uskumru yavrularının salhanede (kesimhanede) kaynaşmaları görülür... Hele sineklerde tenasül bereketi hayret edilebilecek derecededir. Büyükçe hayvanların teker teker yavrulamasına bedel, kediler, köpekler, tavşanlar dört beş, altı yavru birden doğurur ve senede iki defa yavrulayabilirler.

Tabiatın güttüğü nevin bekası (türün devamı) olan emelinde bir de tekâmül kanunu caridir. Yavrulardan hayata en ziyade kabiliyeti olanları yaşar. Zayıf, çelimsiz, geleceksiz yavruları tabiat hırpalar. Bunlar yaşayamaz, ölür, mahv u helak olur gider. Yaşayanları en kavileridir (güçlüleridir). Böylece tabiat, istifade ilkesine riayet ederek uzvî bir vücudu yetiştirmek mi, ondan döl almak ister. Meselâ döl yatağı olan fertler gürbüz ve dayanıklı olmalı ki bunlardan alınacak döllerde böyle olsun.

Tabiatta mevlüd (doğan) valideynin (anne babanın) her halini sırtında tevarüs eder (miras alır). Tepeli, çift tepeli civcivler ancak tepeli çift tepeli tavukların yumurtasından çıkar. Tabiat-ı azîmede verâset kanunu cari olduğu gibi, ıstıfâ (doğal seçilim) kanunu da caridir. Tabiatla mücadele eden biz insanlar bu hususta da biz tabiata karşı geliyoruz. En çelimsiz çocukların, en çaresiz hastaların hayatlarını kurtarmak için uğraşıyoruz. Tabiatla şimdiye kadar çelişiyoruz. Tabiatın döl almak için en kabiliyetlileri yaşatmak istediğine ayak diriyoruz, inat ediyoruz. Ne çare ki tabiat büyük küçük anlamayarak sevdiklerinden, alıklarından tıbbı bilmediklerini yine tıbba bağlıyor.

Genç erkekler, genç güzel kadınlara meftundurlar, bunlara peşlerinden koşarlar. Kendilerinde ilkah (dölleme) kudreti olan yaşlıca erkekler bile genç ve güzel kadınları tercih ederler. Bir erkek hiçbir çocuk doğurmaya yaklaşmak istemediği gibi bir kadını da sevmez, yalnız bir erkekten hoşlanmaz. Bu tabii histir. Tabiatın hilesi doğurmaktadır. Ta ki sıhhatli, bünyesi bağlı, mütenasip ve güzel bir kadının rahmine güçlü kuvvetli, çevik bir erkek çocuk doğsun da bundan mükemmel bir döl alınsın...

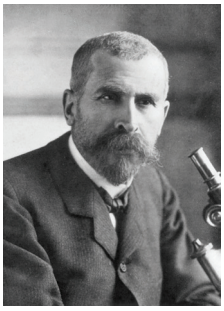
Bugün medeni milletlerin hepsinde spora riayet vardır, bu da vücudun neşv ü neması (gelişmesi), bedenin kuvvet ve kudretini temin içündür. Fakat ayrıca insaniyette medeni bir mevzu da tekâmül vardır, dimağın inkişafı vardır. Medeniyet ve marifetin mehd (beşiği) ve menşei burasıdır. Maruf filozof "Voltaire"in nazariyesini bugün ilmî olarak merdut görür hayalini hanım bulur. «Voltaire» Afrika ortasında vahşi bir kabileden pek küçük bir çocuk alınsa bu Paris'te yüksek terbiye, yüksek bir tahsil verilirse bunun müstesna bir şahsiyet olabileceğini düşünmüştü. Milletler, ırklar ve bunların efradı ayrı ayrı tekâmül devri geçirmişlerdir. Böylece -tekâmülün tedricî olmasıyla- derece derece medenileşmişlerdir. Yalnız terbiye ve tahsil bunu âni ve nâgihânî (aniden) hasıl edemez. Asırlarca, uzun asırlar ister ki temeddün (medenileşme) tekâmül husule gelebilsin. Şeyh Sa'dî, doğrusu «Voltaire»den daha ziyade isabet etmiş: «Kurt kızı kurt olur gerçi ademle (insanla) büyük şev...» demiştir. Bir kurt yavrusu insanlar arasında büyüse de yine kurttur. Bir vahşi yavrusu da medeni insanlarla büyüse de yine vahşidir. Medeniyet bakımından asırlar, nesiller geçmeli ki bu hayati hasâis (özellikler) meydana gelebilsin!

Bir zamanlar izdivaçta da asalet aranırdı. Asilzade sınıfına mensup olan bir delikanlı, yahut bir kız piyade kervandan takımdan bir kız ve yardelikanlı ile evlenmez, evlendirmezlerdi. Böyle sınıflara riayet etmeyen milletlerde izdivaçta küfüv (denklik) aranırdı. Vakıa bugünkü medeni âlem ve medeni itiyad böyle şeylere aldırmıyor. Fakat birkaç nesil terbiye ve tahsil ile geçirmiş, temeddün ve tenvvür (aydınlanma) etmiş şehirli bir delikanlı faraza cahil bir köylü ailesinden güzel bir kızla tutulsa da bununla izdivaç etse, yahut şehirli bir zenginin kızı köylü oşandak (?) kan damlayan çehresini geliştirmiş adeleli bir gence varsa bunların çocukları sağlam çıkabilir. Tabiatın bedeni fâidesine muvafıktır. Ancak bu çocuklarda mütemeddin (medeni) ve münevver (aydın) babanın, yahut ananın zekâsı kadar bir zekâ inkişaf edemezse bu kâidede şaşılamaz. Zekâ da tabii verâsete tâbidir.

Delileri evlendirmekten men'e kalkışmak da tabii verâsetin şâhib-i nümâyânı (apaçık delili), tağyir (değiştirme) etmeyen ahkâmından korkulduğu içindir. Mecnun babanın veyahut anaların çocuklarında da cünun âsârı (delilik belirtileri) görülmektedir. Bu da yalnız delilere münhasır değildir. Delilik bilhassa (evlilikten) men'ine tebşir, bunlarda dimağî afetten başka uzvi bir maraz görülmediği için bu musibetten istifade etmelerine imkân bırakmamak içündür, yani hafif akıllılar zümresini dünyada çoğaltmamak, dünyada deli az etmek gibi bu ırkın adedini artırmamak içündür. Vakıa bir takım filozofların müşahedelerine ve sözlerine göre dünyada deli az değildir, zannedildiğinden fazladır ki emraz-ı asabiye mütehassıslarından bir kısmı bu fikirden uzak bulunamazlar. Filhakika gözleriyle çeşit çeşit silsile deliler görüyorlar. İranlı hekimin dedikleri belki de doğrudur ama ihtimal buna yakın düşünüyorlar.

Servet-i Fünun 8 Kasım 1928 sayfa 2

Doktor Roux'yu Nasıl Tanıdım

St. Louis hastanesine gittiğimin haftasında Pasteur Enstitüsüne uğradım. Karşısına çıktığım zat doktor Roux idi. Onun tanınmış hüviyetini burada izahı lüzumsuz buluyorum. Yalnız şu kadarını söyleyeceğim: Onun adı Pasteur'ün araştırmalarıyla âdeta birleşmiştir. Az, fakat öz konuşan doktor Roux'ya, kısa bir mukaddemeden sonra mikrobiyoloji öğrenmek arzusunda olduğumu anlattım. O tarihte 38 yaşında genç bir adam olan doktor Roux, bana dedi ki:

- Histoloji ve patolojik anatomi yaptınız mı?

- Mektepte bu dersler verildiği için, tabii ben de onları okudum.

- Histoloji ve anatomi patolojiyi iyi bilmeyen bakteriyolojiyi hakkıyla öğrenemez. Bunların iyi, çok iyi bilinmesi icap eder.

- O halde bu derslere nerede devam edebilirim? Beni bir yere tavsiye etmek lûtfunda bulunur musunuz?

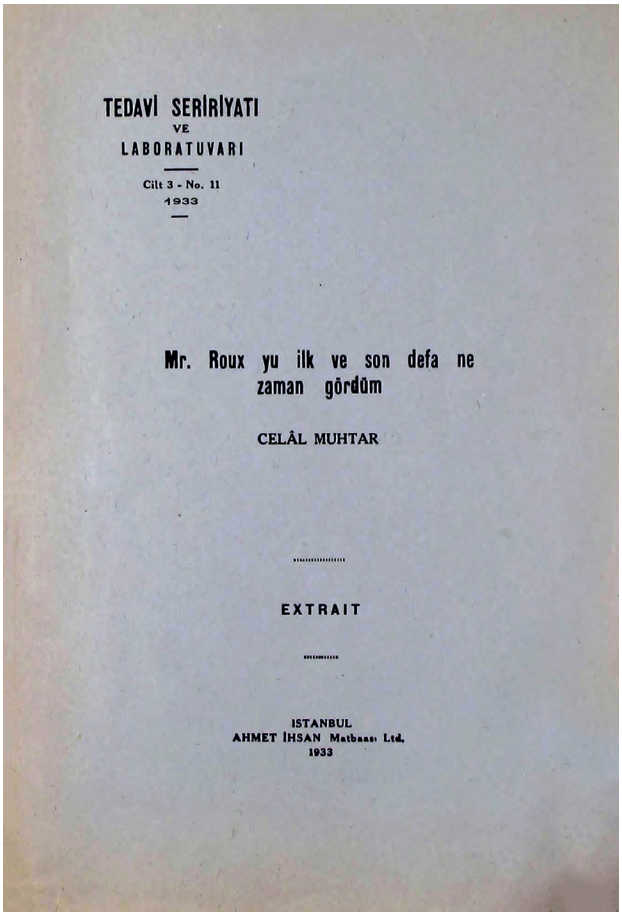
- Kollej dö Frans'da histoloji hocası Mösyö Bouvier'ye müracaat ediniz. Benim yolladığımı söyleyiniz.

Doktor Roux'ya teşekkür ederek adı geçen zata başvurdum. O da beni muavinlerinden Mösyö Suchar'a tanıttı:

- «Beraber çalışınız.» dedi.

Mösyö Suchar altı kişilik hususi bir grup teşkil etti. Aramızda doktor Jakobsen, Carnot, Henriquez de Zubiria ve Besançon vardı. Doktor Besançon son harbe kadar Tıp Fakültesi'nde dahiliye seririyatı profesörü idi. Doktor Carnot da keza Hôtel Dieu'da aynı ödevi görmekte idi.

Histolojiye ait tetkiklerimi tamamladım. Sonra meşhur doktor Potin'in çalıştığı hastanede lâboratuvar şefi olan doktor Suchard'dan, geceleri devam etmek suretiyle anatomi patoloji öğrendim. Kendime güvene güvene tekrar Pasteur müessesesine gittim. Kursa yazıldım. Fakat derslerin başlamasına daha bir müddet vakit varmış. Çaresiz, bekledim. Kursların kapıları açıldığı

TEDAVİ SERİRİYATI
VE
LABORATUVARI

Cilt 3 - No. 11
1933

Mr. Roux yu ilk ve son defa ne zaman gördüm

CELÂL MUHTAR

EXTRAIT

ISTANBUL
AHMET İHSAN Matbaası Ltd.
1933

sırada doktor Roux'nun ağzından kan geldiğini ve hasta yattığını öğrendim. Bu zat ile vakıa az temas etmiştim. Fakat ciddiyet ve bilgisi ile âdeta onun meftunu idim. Bu yüzden rahatsızlığına çok üzüldüm. Derse muavini Yersin başladı. (Doktor Jersen, Pasteur müessesesinin Çin şubesi müdürüdür.) Doktor Metchnikoff da hocalarımızın arasında idi.

Bir aralık doktor Roux'nun hatırını sormak için odasına gittim. Bundan bahsetmekteki maksadım, hakiki ilim adamlarında görülegelen sadeliği izahtır: Halısız, perdesiz küçük bir oda. Basit bir demir karyola, boyasız tahta bir masa ve hasır bir iskemle. İşte doktor Roux bu derece mahviyet sahibi bir adamdı... Ondan, iyileşmesini müteakip, ikinci bir kura kabul edilmemi rica ettim. Bana:

- Mümkün değil, dedi. Çünkü boş olan 14 kişilik yer doldu. Bunlardan biri gelmezse o yeri verebilirim. Fakat yazılanların hepsi kurdaki yerlerini aldılar. Bu olay karşısında çok üzülmüştüm. Lâkin doktor Jules

Viola (bilâhare Pasteur müessesesi köpek hastanesi müdürü olmuştur) imdadıma yetişti.

- Sende mikroskop var, halbuki başkalarında yok. Onu ortaya koydun mu, kura yazılanlardan bir muhakkak senin ile beraber çalışmağa talip olur! dedi. Doktor Jules Viola'nin tahmini doğru çıktı: İstekliler bir yerine, birkaçtı! Böylece değil yalnız ikinci kura, Paris'te bulunduğum müddet içinde her kura iştirak ettim. Yaşasın mikroskopum!

Doktor Roux üzerinde fazla duruşum, onun müessesede Pasteur'dan sonra en önemli şahsiyet olmasından ileri gelmektedir. Enstitüye devam ettiğim senelerde doktor Pasteur hem yorgundu, hem de rahatsızdı. Müesseseyi doktor Roux ile diğer birkaç talebesine bırakmıştı. Bunların arasında en dikkatli ve işe karşı hassas olanı doktor Roux idi.

Onu son defa 1933 yılı haziranında gördüm. Aradan geçen 40 seneyi aşkın zamanı düşünmek, bu uzun maziyi bir anda tahayyül, her ikimizi de mütehassis etmişti. Gençlik ve ihtiyarlık: Bu ne büyük tezat... Ben altmış yaşına geliyorum; o, seksenini aşmıştı! 1933'te İstanbul'a gelmek üzere iken, kendisine pek çok şeyler medyun olduğum bu zata vedaya gitmiştim. Sırtında eski esvabı vardı. Boynuna emektar yün atkısını sarmıştı. Hastalığımdan bahsettim.

- «Merak etme. O, bende daha fazla var.» dedi.

Lâfı değiştirdim. Pasteur Enstitüsünün inkişafı üzerinde durdum. Dünya buhranı hakkında birkaç söz söyledim ve:

- Cihanı saran krizlerin âmili makinelerdir, deniyor. Bu iddia da pek boş değil. Lâkin artan hastalıkları önlemek için Pasteur, siz ve yetiştirdiğiniz talebenin olağanüstü gayret ve çalışmaları semere verecek. Yeni birçok keşifler neticesinde hastalıkların tahripleri mağlûp edilecek. Fakat bu takdirde de adamların çoğalması gibi bir buhran ile yüz yüze gelinecek! O vakitte sizi ve arkadaşlarınızı bu buhranın müsebbibi saymayacaklar mı? dedim.

Doktor Roux yüzüme baktı, hafifçe güldü:

- Bu mümkündür, cevabını verdi. Fakat yakında tahakkuk edeceğini ummuyorum. Zira, Pasteur'ün 100'üncü doğum yıldönümünde verdiğin konferansta söylediklerini unutmadım. Onları hatırlarsan sen de bana hak verirsin.

Filhakika bu konferansımda insanların kendilerini birbirlerinden korumak için başvurdukları harp tedbirlerine milyarlar harcadıklarını söylemiştim. Halbuki hastane, laboratuvar, mektep ve sosyal yardıma sıra gelince bu fedakârlıkların binde birini dahi kıyamadığımızı anlatmıştım. Binaenaleyh, doktor Roux görüşüme iştirak etmekte haklı idi. Ne yazık ki zaman ve olayların gelişimi tahminimi pek acı bir surette tahakkuk ettirdi!

M. Roux'yu İlk ve Son Defa Ne Zaman Gördüm; Tedavi Seririyatı ve Laboratuvarı Mecmuası. 1933; Cilt 3, No. 11

Pierre Paul Emile Roux [1853-1933]

Pierre Paul Émile Roux, bakteriyolog ve immünologdur. Roux, Pasteur Enstitüsü'nün kurucu ortaklarından Louis Pasteur'ün (1822-1895) en yakın çalışma arkadaşlarından biriydi ve enstitünün bu hastalık için ilk etkili tedavi olan difteri önleyici serum üretiminden sorumluydu. Ayrıca kolera, tavuk-kolerası, kuduz ve tüberkülozu araştırdı. Roux, immünoloji alanının kurucusu olarak kabul edilir. *(53)*

Bazı dizidroziform afetlerin mikozik tabiatı [*]

Dr. Celâlettin Muhtar
İstanbul Tıp Fakültesi Deri ve Frengi Hastalıkları Seririyatı Fahri Profesörü

Türkçeye çeviren :
Bahri Pelit
Cildiye assistanı

1892 de rabatülyet ahmasukademe nahiyesinin trikofisisi namı altında Annales de dermatologie et de ayphiligraphie de intişar eden bir travayda bir çok müşahedeler toplamıştık.

[*] Budapeşte IX inci beynelmilel deri ve frengî kongresinde tebliğ edilmiştir. Eylûl 1935 Fransız cildiye cemiyeti polikliniğinin 28 kânunusani 1892 celsesi sahife 41 1890 ağustosta cemiyet tatil olduğu için bu hastayı doktor Emile Vidal ve (Saint—Louix) deki mesai arkadaşlarına göstermiştik. Bülütenin 69 uncu sahifesi.

Bunların bazılarını bilhassa tekâmül ve seyirlerinin sürati dolayısıyla tekrar zikredeceğiz. Buna biz trichophytie ismini vermiştik ki o zaman bu umumî bir isimdi. Fakat bugün trichophytonlar arasında eş'âra yerleşmiyen epidermophyton denen ayrı bir cinsi vardır. Bu tavsifi, bazı ihtiyat ile beraber, kabul ediyoruz. Zira bu mantarın kültürü eğer hayvan kıllarında marâzi değilse, insan için de hatta gayr-i müş'ar dahi olsa aynı tarzda marazi değildir. Binnetice, bu noktayı kati olarak aydınlatacak şekilde tecrübelerin yapılması icap eder.

Biz biliyoruz ki bazı parazitler, hususi afetler tevlit ederler. Burada misal olarak tarafımızdan 1890'da müşahede edilen vak'ayı (Leon X...) ve diğer bir vak'a (Caroline P...)'yi zikredeceğiz ki bunların ikisi de dizidroziform idiler. Dyshidrose şeklinde müşahede edilen bir epidermophytie vak'asi (Leon X...) 20 yaşında tenekeci, 8 Ağustos, 1890'da profesör Fournier'nin polikliniğine üç aydan beri devam eden belsoğukluğunu tedavi ettirmek için gelmişti. Bundan başka, altı günden beri ayağında mevcut olan ve zorluk vermiyen bazı sivilcelerin de olduğunu söyledi. Muayenede, ahmasulkademde parmaklara yakın olarak birçok büsrevi tebarüzler buluyoruz. Bunlar küçük mercimek cesametinde az vüs'atli, sarımtırak renkli, muhitinde ihmirar az veya hiç yok. Berrak mayi muhtevidir. Her ne kadar bu hastalığın mütenazir olması icap ederse de bu anasırın evsafı başlangıçta bizi dyshidrose teşhisine meyil ettiriyordu. Fakat görünüşte dyshidrosique birçok anasırın yanında bir tanesi hususi vasıfta idi. Bu da bizi mikroskop muayenesine sevk etti. Bu unsurun evsafı şöyle idi: Büsrevi tebarüz merkezinden yırtılmış ve etrafı karniye ile muhat ortası menekşevi bir kırmızılık arzediyordu. Kuru ve dekole idi. Bir karniye halkasının etrafında kırmızı sarımtırak bir ihmirar çevresi vardı. Bu ihmirar da aşikâr olarak mahdud idi. Birkaç gün sonra, diğer tebarüzati büsreviye açıldılar. Birbirlerile birleşerek büyümeğe başladılar. Beyneluspoi müsafatı istilâ etti. Sonra da esabın zahrına geçti. Istila büyük huveysallerin nefiri ile oluyor. Ilk plakların muhitinde yeniden teşekkül ediyordu. Bu zamana kadar afet tedavi edilmemişti. Yavaş yavaş büyüyordu ve yirmi günde bu manzarayı almıştı. Bu esnada ayak zahrında parmaklara yakın olarak 1-6 santim vüsatinde bir saha işgal ediyordu. Geniş nisif kuturlu kesirüzzevaya bir muhiti vardı. Bütün parmak aralarını işgâl ediyordu. Bütün bu kısımlarda deri kırmızı ve fürfüri tefellüsü havi idi. Ahmasulkademde de ayak üstündeki kadar vüsatinde marazi kısım vardı. Afet bir taraftan tabana ayak sırtına doğru yürüyordu. Şu da şayanı kayda değerdir ki bu iki kısımdaki afetin muhiti aynı tarzda değildi. Tabandaki daha kalın tabakai karniye mükavim ve mütecanis bir sahife şeklinde idi. Ayak sırtında ise bilakis ince ve fürfüri safiha halinde tefellüs ediyordu. Cilt trikofisileri muhitinde gördüğümüz evsafta idi. Hastanın ifadesine nazaran kaşıntı zahir kısmında oldukça fazla tabanda ise yokdu. Daha ilk günde afetin muhitinden aldığımız karniye parçacıklarından potas ianesile yaptığımız muayenelerde çok vasiftar trichophyton tonsuransın mycélium huyutu görüldü. Ve fotoğrafı da yapılmıştı (26 Ağustos 1890). Kolaylıkla bu parazitleri yeniden mebzulen bulabiliriz.

Epidermophytie dyshidrosiforme

Takdim ettiğim hasta (Caroline P...) 26 yaşında, bir haftadan beri dördüncü Henri koğuşunun 21 numarasında yatıyor. Makine ile dikici olduğu için ayaklarıyla çalışıyor. Hastaneye ayaklarındaki iltihabdan dolayı girmiş. Girdiği esnada, sol ayağının kısmı ünsisinin tabanının kısmi mutavassıtında bir afet vardı. En ziyade nazari dikkati celbeden kanayan kırmızı iki satıh idi. Bunlar hem yara gibi derince ekskoriasyonlardı. Bunların yanında fukraavi tebarüzat vardı. 50 santimlik vüsatinde sıvı mayii muhtevi edilir. Ve birkaç santim ötesinde de muhtevisi berrak huveysaller vardır.

Hastanın ifadesine nazaran üç haftadan beri varmış. Küçük bir nohut cesametinde, sol ayak vechi ünsisinde bir kabarcık, sonra diğer bir kabarcık olmuş. Bunlar kasıntı ile başlamamış. Fakat ilk dört beş günde afetin muhitinde oldukça kaşıntı husule gelmiş.

Diğer huveysaller ilk fukaanın etrafında 12 günden beri tezahür etmiş. Sağ ayakta, beş günden beri iki huveysal mevcut, biri kâbi ünsiye doğru diğeri haffei vahşiyei kademdedir. İşte hastanın girdiği zamanki vaziyeti böyle idi.

Bugün 7 Temmuz iki excoriation, yapılan pansumanlar sayesinde iyileşmiştir. Dün akşamdan beri, yarım düzine kadar huveysal büyük fukaanın etrafında husule gelmiştir. Diğerleri afetten 3-4 santim daha uzaktadır. Yüksek üstadımız Prof. Fournier'nin tavsiyesi üzerine hurdebin muayenesi yapıldı. Ve trikofitonun Mycelien huytu görüldü. Şunu da zikretmek lâzım ki gene huveysallerde diğerlerine nazaran micelyom daha fazladır. Hurdebin muayenesi için bunlar tercihen seçilmelidir.

12 temmuzda ilk afetten uzak huveysaller etrafında bidayette dağınık, daha sonra sık (18 temmuz) yarım daire tarzında huveysaller husule geldi. Bu huveysallerin bir çoğundan kültür yaptık. Kültür yapmak için daima genç ve açılmamış huveysalleri almak lâzımdır. Huveysal sathi alkol ve asit fenik solüsyonu ile, sonra da muakkam su ile yıkadıktan sonra alevden geçirilmiş pipetle huveysal mayini çektik. Ve on tane maltozlu jeloza ektik. Bunlardan yalnız bir tanesinde kültür elde ettik. Diğer tüpler bir şey vermedi. Aynı zamanda huveysal karniyesini de ekdik. Bunlardan dört tane saf kültür elde ettik. Diğer tüplerde cildin adi mikropları üredi. Birçok tüpler de muakkam kaldı.

Bu kültürler adi trikofiton idiler. Muhtelif ecnasının bulunabilmesi meselesini tahkik etmeden hüküm vermeyi arzu etmemekle beraber, bulduğumuz micelyomların trikofitinin bütün evsafini havi olduğunu kabul edebiliriz.

Bu mesele henüz tamamen halledilmemiş olmakla beraber bu hususta yapılacak mesai bilhassa tamamen kati ayırma evsafini ve telkih tecrübeleri olmalıdır. Herhâlde yalnızca hurdebin muayenesi trikofisinin çokluğunu izaha kâfi değildir. Bazı farklar olsa da bunu zemin ve intanin yerleştiği mahal atfetmek te kabildir. Şunu iyice söyleyebilirim ki bu dizidroziform afetlerin tabiatinin paraziter olduğu o zamandan beri teessüs etmişti.

1910'da M. Sabouraud "Epidermophyton inguinale'den mütevellid parmaklardaki kesretle görülen ekzema" başlığı altında bir makale neşretti. Birkaç hafta evvel eczéma marginéesi tedavi olmuş bir hastanın ellerinde ve ayaklarında huveysali indifalar husule gelmişti. Dizidrozu düşündükten sonra ayaktaki afet için intertrigo eczematisé teşhisi kondu. Bu makalede yaptığı izah bizce pek alaka bahşdeğildir. Filhakika paraziter bir afet karşısında olduğunu düşünmediğini ve hastanın israr üzerine hurdebin muayenesi yaparak eczema margine d'Hebra parazitinin meydana çıktığını itiraf ediyor. Bu mantarlar 16 sene evvel Profesör Sabrazès tarafından ekilmiş ve bu sarı limoni kültür 1894'de Fransız cildiye cemiyetinde Profesör Dubreuilh tarafından takdim edilmişti. M. Sabouraud 1910'daki Teinge kitabında mesaimiz hakkında uzun uzadıya bahsetmiş ve tasdik etmişken [1] birkaç ay sonra çıkan makalesinde trikofisi palmer ve planter hakkındaki kısaca teşhise vasıl olma yolundaki mesaimizi unutmuş olması sayanı taacübdür.

[…]

Bu dizidrozik hallerde görülen trikofiton cinsi hakkındaki münakaşayı burada mevzu bahsetmeyeceğim. M.Sabouraud eczema marginé de Hebra nin epidermophyton inguinale diye tesmiye ettiği amilini bu müellif onda sekiz nispetinde buluyor. O halde M. Sabouraud nasıl oluyor da platine ekzema marginathmu bu kadar az buluyor. Ve bunu herhangi bir rakkama kadar yükseltmemiş midir. Diğer müelliflerin neşriyatina müracaat edildiği takdirde Fransa'da bunu tasdik edenler azdır. Bazı müellifler vakaların üçte birinde diğerleri yarısında ve nihayet diğerleri de 80 % olduğunu söylüyorlar ki bu da diğerlerinin daha yüksek rakkam verdiğini gösteriyor.

Bu da vak'aların seçilmesinden ve cinsinden mütevellittir. Vaktiyle muayeneden evvel hastaları birçok gruplara ayırıyorduk.

Muayene edilen hastaların fişlerinin kayıt usulüne de cas probable ihtimali vekayi, cas possible mümkün vekayi diye kabul etmiştik. Tasnif neticesinde birinci grupta %88 ve ikinci de %53 bulmuştuk. Muayeneye seçilen hastalardan dolayı istatistiklerin değiştiğini kabul etmek lâzım geliyor. Bize gelince burada uzun istatistikler vermek nisbi bir kıymeti haiz gibi görünüyor.

Muhtar, Celâlettin. Bazı Dizidroziform Afetlerin Mikozik Tabiatı. Çeviren: Bahri Pelit. Deri Hastalıkları ve Frengi Arşivi 1936, Cilt 3, sayı 13-14, s. 1103-1107.

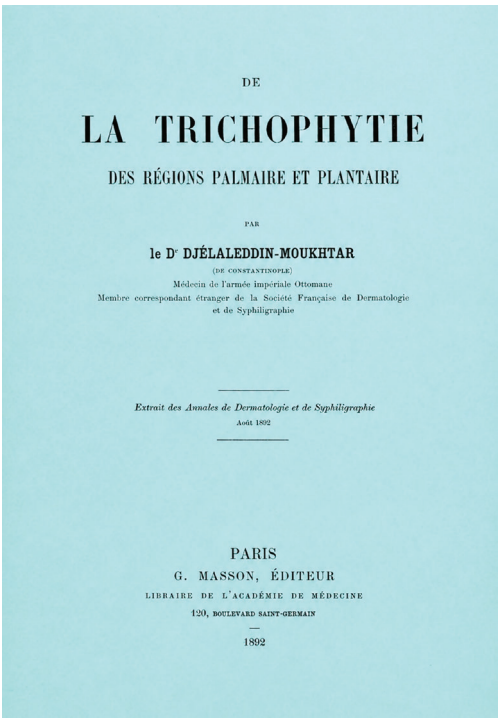
Celal Muhtar'ın Fransızca Yayınları

Celal Muhtar ünlü yayın kuruluşu Masson et Cie Ed. Paris'te 3 adet monografik yayından bol bol bastırmış, bunları yurda dönüşünde beraberinde getirmiş ve meslektaşlarıyla paylaşmıştır.

- Trichophytie Palmaire et Plantaire. 22 sayfa / 8 s. Masson et Cie Ed. Paris [Ayrı Baskı]

- De la Trichophytie Des Regions Palmair et Plantaire. Ann. de Derm. et Syph., Aou.1892. [Ayrı Baskı]

- Nature Mycosique de Certaines Lesions Dysidrosiforme. Monografi. 8 Sh. Masson et Cie Ed. Paris. [Ayrı Baskı]

DE

LA TRICHOPHYTIE

DES RÉGIONS PALMAIRE ET PLANTAIRE

PAR

le Dr DJÉLALEDDIN-MOUKHTAR

(DE CONSTANTINOPLE)

Médecin de l'armée impériale Ottomane

Membre correspondant étranger de la Société Française de Dermatologie et de Syphiligraphie

Extrait des Annales de Dermatologie et de Syphiligraphie

Août 1892

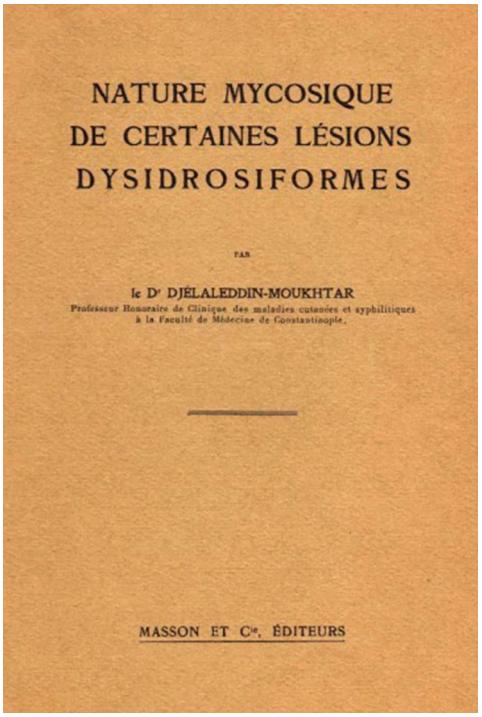
PARIS

G. MASSON, ÉDITEUR

LIBRAIRE DE L'ACADÉMIE DE MÉDECINE

120, BOULEVARD SAINT-GERMAIN

1892

NATURE MYCOSIQUE DE CERTAINES LÉSIONS DYSIDROSIFORMES

PAR

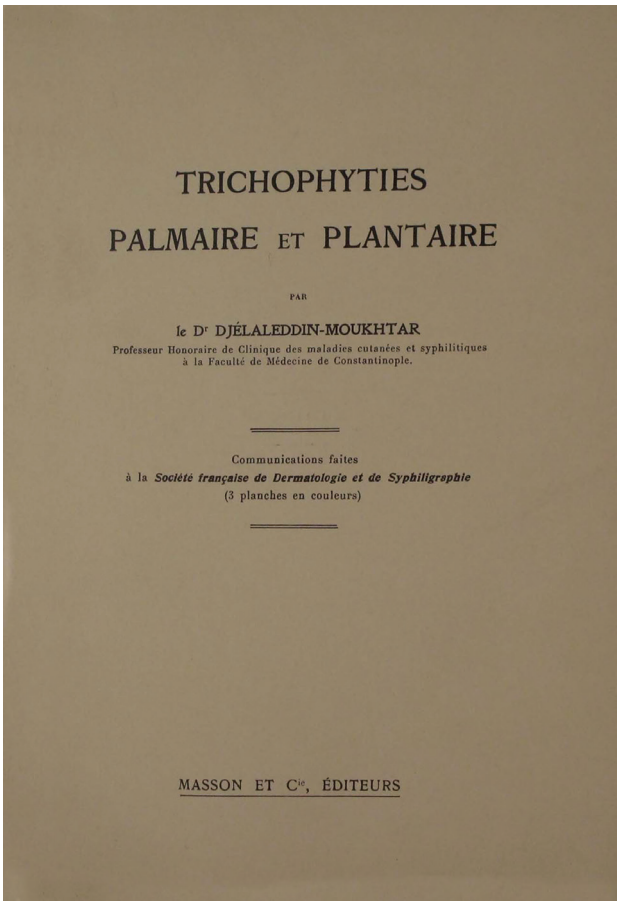
le Dr DJÉLALEDDIN-MOUKHTAR

Professeur Honoraire de Clinique des maladies cutanées et syphilitiques à la Faculté de Médecine de Constantinople.

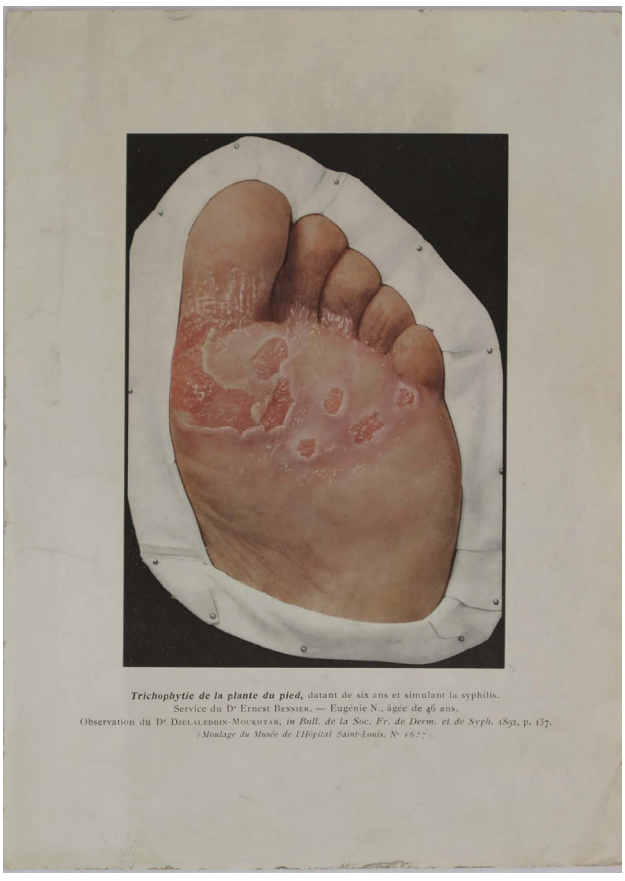
MASSON ET Cie, ÉDITEURS

Diğer taraftan aşağıda sıraladığımız Fransızca yayınların hemen tamamı Fransızların hâlâ devam eden Annales de Dermatologie ve Bulletin de Dermatologie et de Syphilologie dergilerinde yayınlanmıştır.

- Chancre Syphilitique sans adenopathie 1889. 1. Dünya Dermatoloji Kongresi Kitabı Sh.722 Tebliğ
- Un cas de lichen plan unilateral gauche, ne passant pas la ligne mediane et suivant le trajet des nerfs. Ann Dermat Syphilog 1890; 2: 82-84 vb.
- Trichophytie des Régions a Épiderme Corné Épais (plante du pied, paume de la main).
a) Bull Soc Franc Derm Syphil. 1892:3: 41.
b) Ann Derm Syphil 1892;3: 152-156
- Un cas d'hystero-syphilis.
a) Bul Soc Franc Derm Syphilog 1892;3: 134-135
b) Ann Derm Syphilog 1892,3: 134-135.
- Trichophytie de la plante du pied datant de 6 ans et simulant la syphilis.
a) Bull Soc Franc Derm Syphil 1892:3: 137-142.
b) Ann Derm Syphil 1892;3: 300-306.
- Trichophytie des pieds greffe sur un eczema.
a) Bull. Soc Franc Derm Syphil 1892:3: 284.
b) Ann Derm Syphil 1892:3: 651-652.
- Trichophytie des pieds.
a) Bul Soc Franc Derm Syphil 1892;3: 397-398.
b) Ann Derm Syphil 1892;3: 855-856.
- Traitement du Chancre Mou par la Gaïacol. Ann Derm Syphilog 1897; 8:213
- Microbe du Bouton des Pays Chauds. Ann. de Derm. et Syph.: 8: 218. 1897

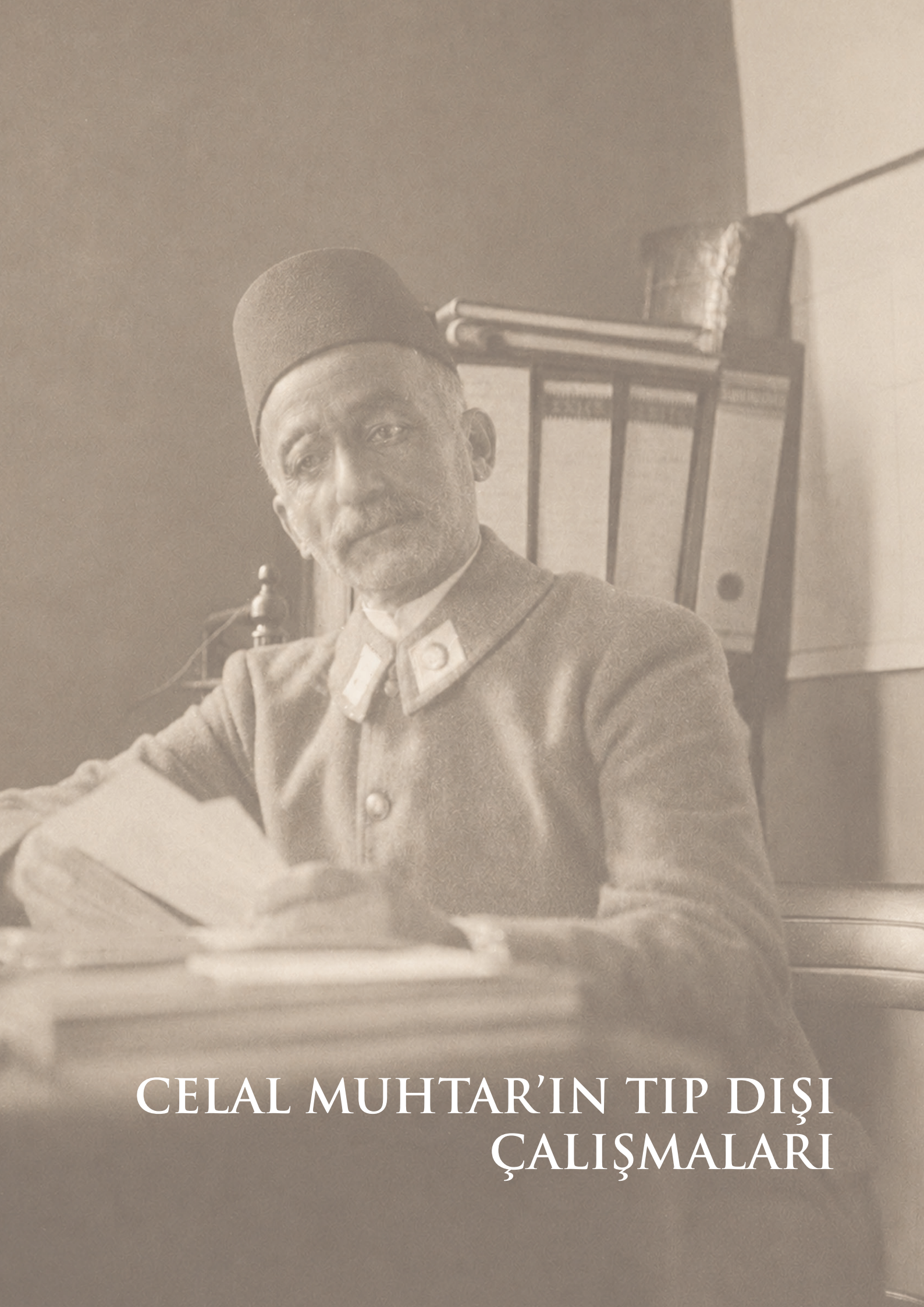

Trichophytie Palmaire et Plantaire. Kitap. 22 sayfa Masson et Cie Ed. Paris

CELAL MUHTAR'IN TIP DIŞI ÇALIŞMALARI

Celal Muhtar'ın Hilâl-i Ahmer'deki Hizmetleri

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti kuruluş çalışmaları esas olarak Kızılhaç'ın kurulmasından sonra gündeme gelmiş ve çeşitli aşamaları takiben gerçekleşmiştir.

22 Ağustos 1864'te Cenevre'de 12 hükûmetin katılımı ile düzenlenen uluslararası toplantıda I. Cenevre Konvansiyonu'nun imzalanması ile Uluslararası Kızılhaç Komitesinin kurulmasının önü açılmıştı. Osmanlı hükûmeti bu anlaşmayı 5 Temmuz 1865'te onayladı. Ancak derneğin durumu ilk 40 yıl belirsiz kaldı. Başlangıçta Osmanlı Devleti yöneticileri arasında bu cemiyetin fayda sağlamayacağı düşüncesi vardı. Yine de 1867 yılında Mekteb-i Tıbbiye hocası Dr. Abdullah Bey, Paris'te toplanan ilk Kızılhaç Kongresine delege olarak gönderildi. Kongrede Milletlerarası Sıhhi Yardım Komitesine Türkiye delegesi seçilen Abdullah Bey, Osmanlı Devleti içinde yaralılara yardım derneği kurmak için Milletlerarası Yardım Komitesi Başkanlığından bir vekâletname aldı. Abdullah Bey'in Paris dönüşünde bu konuda yaptığı girişimler oldu fakat ortada teşkilatın sembolü olan haç işaretinin Hristiyanların sembolü olması ve ordu çevrelerinden gelen güvensizlik gibi sorunlar vardı. Abdullah Bey, ısrarlı çabaları sonucu Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın desteğini almayı başardı. Kırımlı Dr. Aziz Bey'in de katkılarıyla Mekteb-i Tıbbiye Nazırı Marko Paşa başkanlığında **Mecrûhîn ve Marza-yı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti** kuruldu. Kurulan bu cemiyet herhangi bir işaret ve sembol kullanmıyordu. Bu derneğin kurulduğu 11 Haziran 1868 tarihi Türkiye'de Kızılay'ın resmi kuruluş tarihi kabul edilir. Geçici bir yönetim kurulu oluşturan cemiyet, tüzük hazırlamak üzere de bir komisyon kurdu. Cemiyetin başkanı Marko Paşa, genel sekreteri Abdullah Bey idi. Hazırlanan tüzük incelenip onaylanmak üzere hükûmete sunuldu. Ne var ki girişim askerî makamlarca "sivillerin askerlik işlerine karışması" olarak değerlendirildi. Yakınlarda bir savaş tehdidi görülmediğinden cemiyet önemli görülmüyordu ve tüzük onaylanmadı. 1874 yılında Abdullah Bey'in ölümünden sonra cemiyet faaliyetlerine son verdi.

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti

1876'da Sırbistan ve Karadağ ile Osmanlı Devleti arasında yaşanan çatışmalar, ülkede Kızılhaç'a bağlı bir "askerlere yardım cemiyeti" kurulması gerekliliğini yeniden gündeme getirdi. Çatışmalar sırasında Slav askerleri Salib-i Ahmer (Kızılhaç) Cemiyetlerinden yardım alırken, Osmanlı askerleri çaresizlik içinde kalmışlardı. Kızılhaç ekipleri Osmanlılara yardım edemiyorlardı çünkü Cenevre Sözleşmesi'ni imzalamayan ya da imzalayıp da gereklerini yerine getirmeyen hükûmetlerin askerlerine yardım edilmemesi kuralı vardı. Avrupa genelinde faaliyet gösteren Salib-i Ahmer Cemiyetlerinin yetkilileri, Osmanlı Devleti'nin de yardımlardan yararlanabileceğini, bunun için İstanbul'da bir merkez oluşturup bunu Cenevre'deki merkez yoluyla diğer devletlere duyurmaları gerektiğini ilgililere gönderdikleri mektuplarla hatırlattılar. Bu gelişmeler üzerine İstanbul'da Mecrûhîn ve Zuafây-ı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti adlı bir dernek kurulması için çalışmalar başladı.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Arması; "Vatana muhabbet, yaralılara muavenet"

13 Ağustos 1876'da çeşitli hükûmet ve cemiyet temsilcileri Mekteb-i Tıbbiye Nazırı Marko Paşa başkanlığında toplandılar. Toplantıda cemiyetin Cenevre Konvansiyonu'nda kabul edilen sembolü kullanmasının mümkün olmadığı için yeni bir sembol bulunması ve bir an önce cemiyetin tüzüğünün hazırlanması karara bağlandı. Kırımlı Aziz Bey'in konu üzerindeki çalışmaları sonucu, sembol olarak Salib-i Ahmer (Kızılhaç) yerine Hilâl-i Ahmer'in (Kızılay) kullanılması kabul edildi. Hilâl işaretinin tescili için Cenevre aracılığıyla bütün devletlere başvuru yapıldı; devletlerin çoğu amblemi kabul ettiğini bildirdi. Derneğin tüzüğü hazırlanıp hükûmete teslim edildi. Haç yerine hilâl kullanılması kararı üzerine, hükûmet tüzüğü onayladı. Cemiyet 14 Nisan 1877'de resmen kuruldu. Meclis-i Umum-u Sıhhiye İkinci Reisi Hacı Arif Bey cemiyet başkanı olarak görevlendirildi.

19 Nisan 1877'de yapılan ikinci toplantıda cemiyetin adı **Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti** olarak belirlendi. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Osmanlı-Rus Savaşı'nda [93 Harbi] ve 1897'deki Osmanlı-Yunan Harbinde büyük yardımlar yaptı ise de savaştan sonra cemiyetin faaliyetlerine yine ara verildi.

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Üçüncü Defa Resmen Kurulması

Cemiyetin tekrar kurulması için, II. Meşrutiyet'ten (10 Temmuz 1908) sonra, başta eski kuruculardan Dellasuda Faik Paşa olmak üzere girişimlere başlandı. İki yıla yakın bir süre uygun koşulların aranmasıyla geçti. Kurucu üyeler 20 Nisan 1911'de Tokatlıyan Oteli'nin kabul salonunda ilk toplantılarını yaptılar. Başkanlığını Sadrâzam Hakkı Paşa'nın yaptığı kongrede Rıfat Paşa, cemiyetin başkanlığına, 29 kişi de genel merkez üyeliğine seçildi. Genel Merkez üyeleri de ilk toplantılarını bir hafta sonra Daire-i Umûr-ı Sıhhiye'de yaptı ve idare heyetini seçti. 43-44 Cemiyet bu defa, bir daha dağılmamak üzere kuruldu. Padişah cemiyeti himâyesine aldı. Veliaht Yusuf İzzettin Efendi'yi fahrî başkanlığa getirdi. Yusuf İzzettin Efendi, tamir ve tefriş masrafı olarak 50 lira para ile Tophâne'de bulunan kendisine ait üç katlı bir binayı cemiyete hediye etti. Bu bina cemiyetin ilk idare merkezi oldu. Daha sonra şehrin merkezine yakın bir binaya ihtiyaç duyulduğundan, Divan Yolu'nda Sultan Mahmut Türbesi karşısındaki sokakta bulunan dört katlı kârgîr bir bina kiralanarak idare merkezi buraya nakledildi.

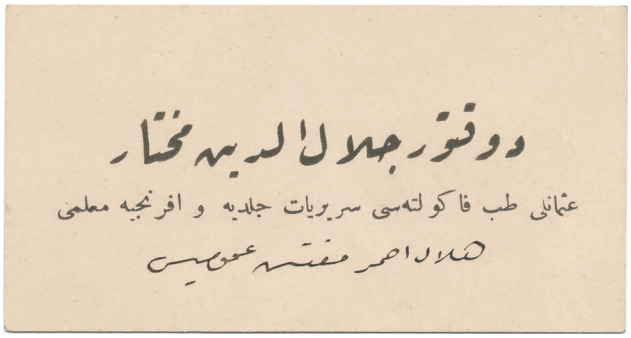
Celal Muhtar o günleri anlatıyor:

- 1908'de Meşrutiyet'in ilân edilmesi üzerine Hilâl-i Ahmer'in ihyası düşünülmüş; Hariciye Nazırı Rifat, Doktor Besim Ömer, göz mütehassısı doktor Esat Paşaların inisiyatifi ile bu teşebbüs kuvveden fiile çıkmış; adları geçen zatlara iltihak eden doktor Mehmet Ali, Ali Galip ve Kasım İzzettin Beylerin de yardımı ile ilk nizamname vücuda getirilmiştir. Devlet Şurasının (Danıştay) onayından geçen bu tüzük yürürlüğe girdikten sonra, yüz tane kurucu üye yazılmıştır.

Hilâl-i Ahmer'in ilk kongresi 7 Nisan 1911'de Tokatlıyan Oteli'nde toplanmıştır. İçtimaa Sadrazam İsmail Hakkı Paşa başkanlık etmiş; Genel Merkez üyeliğine 29 zat seçilmiş, bunlar da reisliğe Rifat Paşayı (Hariciye Nazırı) getirmişlerdir. Merkezi Umumî Âzası arasında kardeşim

Doktor Celaleddin Muhtar
Hilâl-i Ahmer Müfettiş-i Umumîsi (54)

دوقتور جلال الدین مختار
عثمانلی طب فاکولته‌سی سریات جلدیه و افرنجیه معلمی
هلال احمر مفتشی عمومیسی

Doktor Celaleddin Muhtar Osmanlı Tıp Fakültesi Seririyat-ı Cildiye ve Efrenciye Muallimi Hilâl-i Ahmer Müfettiş-i Umumîsi

Âkil Muhtar ile ben de vardım. Hilâl-i Ahmer'in ilk toplantısı da Tophane'de küçük bir binada yapılmıştı. Burası, Veliaht Yusuf İzzettin Efendiye aitti. Onun bir cemile eseri olarak, bu bina kira bedeli ödenmemek şartıyle Hilâl-i Ahmer'e tahsis edilmişti. İşte, Balkan Harbı başladığı zaman, arkadaşlarım beni Hilâl-i Ahmer Umumî Müfettişliğe getirmişlerdi. İdare heyetinde doktor Besim Ömer Paşa merhum, kardeşim Profesör Âkil Muhtar Özden, Hamit Bey merhum, Berç Keresteciyan Efendi (şimdi Afyon Millet Vekili olan Bay Berç Türker) ve doktor Adnan Adıvar vardı.

Balkan Savaşları'nda Hilâl-i Ahmer ve Celalettin Muhtar

Balkan Savaşı felâketler zincirini beraberinde getirdi. Ordunun Bulgarlara yenilip Çatalca'ya çekildiği sırada kolera salgını çıktı. Kolera felâketi en fazla Hadımköy'de olmak üzere büyük bir alana yayıldı. Savaş esnasında Bulgar zulmünden kaçan on binlerce Türk, muhâcir olarak İstanbul'a ve Anadolu vilâyetlerine geldi. Bir taraftan savaş yaralıları, bir taraftan kolera faciası, diğer taraftan kış ortasında çoluk çocuğu ile evsiz barksız sokaklarda kalmış olan muhâcirler ülkeyi ve devleti çok güç durumda bıraktı.

Muhacirlere Yapılan Yardımlar

Bu savaşların en büyük dramı olan göçmenlere kaybedilen topraklardan anavatana kadar yol boyunca her türlü sağlık ve yaşam gereklerini karşılamaktan yeni yurtlarında yerleşip hayatlarını kazanmalarına kadar uzanan örgütlü yardımları, Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ni Balkan Savaşları sırasında parlayan yıldız yaptı.

Balkan Savaşı sebebiyle Bulgar zulmünden kaçan Müslümanlar, Rumeli ve Anadolu'nun çeşitli vilâyetlerine ve İstanbul'a göç ettiler. Birkaç gün içinde İstanbul çok acı bir manzaraya büründü. Bütün camiler, mescitler muhâcirlerle doldu. İstanbul'un camileri, Edirne'nin büyük bir çoğunluğunu ve Çatalca'nın ahalisini alamadığından binlerce muhâcir arabaları ve hayvanları ile sokaklarda kaldı. 9 Aralık 1912 ve 28 Şubat 1913 tarihlerinde olağanüstü toplantılar yapıldı. Muhacirler için Şehremaneti'ne 7500 Osmanlı Lirası yardım yapıldı. Muhacirlere yardım işi Genel Merkez üyelerinden Dr. Celâlettin Muhtar'a verildi. Dr. Celal Muhtar kurduğu teşkilât ile unutulmaz hizmetler verdi. Genel Merkezin kararıyla iki kez 5.000, ardından 10.000, daha sonra da 50.000 lira ayrıldı. Kişi ve aile başına ödenecek parayla verilecek gıda maddeleri Celal Muhtar Bey'in özenli düzenlemesiyle çok ayrıntılı şekilde hesaplandıktan sonra cemiyet yetkililerinin denetim ve gözetiminde göçmenlere dağıtıldı. Muhâcirlerin giyim, kuşam, gıda, barınma vb. ihtiyaçları karşılandı. Hayvanlarının yemleri tedarik edildi. Diğer taraftan Celal Muhtar, savaşta şehit olanların İstanbul'a göçen ailelerinden yaklaşık kırkını Hanımlar Merkezinin yardımıyla Haydarpaşa'da yeni yaptırdığı 15 dairelik apartmana yerleştirdi.

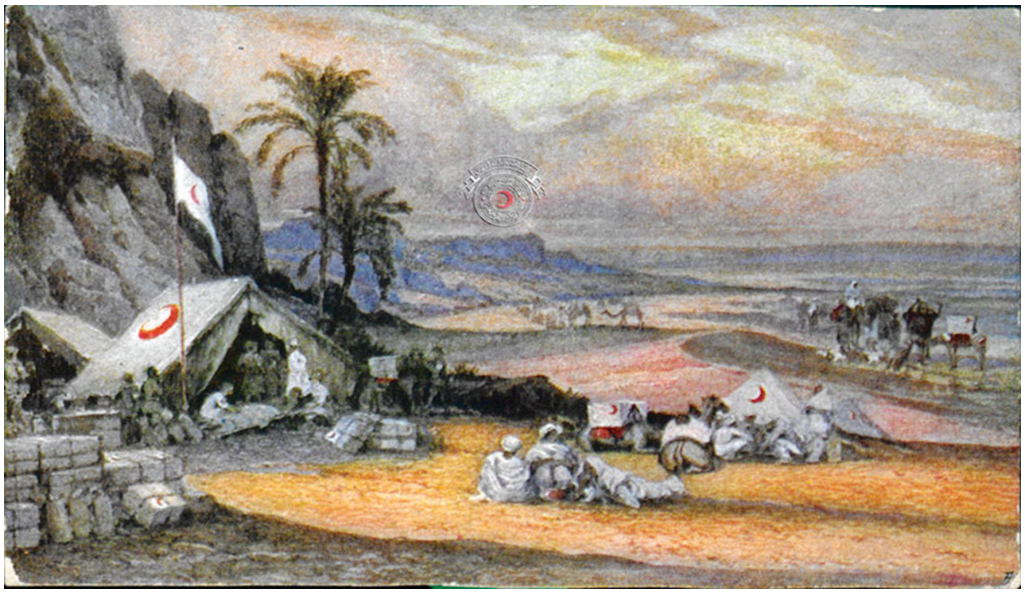
Balkan Muharebesi'nde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi

Birinci sıra, sağdan sola: Doktor Muallim Besim Ömer, Besarya Efendi, Doktor İsmail Besim Paşa, Nazif Paşa, Azmi Beyefendi [Reis-i Sani], Doktor Lambiki Paşa, Doktor Abidin Bey, Doktor Hakkı Şinasi Efendi. İkinci sırada, sağdan sola: Yusuf Razi Beyefendi, Kamhi Efendi, Asadoryan Efendi, Doktor Muallim Esat Paşa, Doktor Muallim Celaleddin Muhtar Beyefendi, Doktor Muallim Akil Muhtar Beyefendi, Diran Kelekyan Efendi. Üçüncü sırada, sağdan sola: Doktor Kilisli Rıfat Beyefendi, Doktor Besim İzzeddin Beyefendi, Kemal Ömer Bey, Haydar Beyefendi, Keresteriyan Efendi, (55)

Balkan Savaşları Hilâl-i Ahmer Kartpostalları

Balkan Savaşı'nın başında yeni savaşın devlete büyük maliyeti olacağı bilindiğinden yeni gelir kaynaklarına ihtiyaç duyuldu. Dr. Besim Ömer'in önerisiyle Heyet-i Sıhhiye'den bütün yurtta satılmak üzere cephedeki askerleri resimleyen kartpostallar istenmesi ilk çabalardı. Hilâl-i Ahmer amblemi eklenip mührü ile damgalandıktan sonra çoğaltılarak yaygın biçimde satışa sunulan bu kartpostallardan ve daha sonra bunlara eklenen hatıra pullarından elde edilen gelir, Hilâl-i Ahmer'e kalıyordu.

[Seçil Karan, Akgün]

Balkan Harbi'nde yardım amacıyla hazırlanıp satılan kartpostallara örnek

Birinci Dünya Savaşı'nda Kızılay ve Celalettin Muhtar

Birinci Dünya Savaşı başladığı sırada Kızılay idare heyeti savaşın olağanüstü şartları içinde acil olan her konuda hemen karar vererek icraata geçilmesi konusunda yetkili kılındı. Heyette şu kişiler yer alıyordu: Başkan Hüseyin Hilmi Paşa, Başkan vekili Prof. Dr. Besim Ömer (Akalın) Paşa, Başkan vekili Prof. Dr. Âkil Muhtar (Özden) Bey, Umumî Kâtip Dr. Adnan (Adıvar) Bey, Umumî Müfettiş Dr. Celal Muhtar (Özden) Bey, fahrî Muhasebeci Hamit (Hasancan) Bey ve fahrî Veznedar Berç Keresteciyan (Türker) Efendi.

Celal Muhtar aldığı yetki çerçevesinde ileri görüşlülüğü sayesinde, harbin en az dört yıl süreceğini ve enflasyonun artacağını düşünerek, Kızılay'ın bütün imkânlarıyla yiyecek ve giyecek almak; ambarlar, depolar kurmak; ziraî üretim teşkilatı oluşturmak; taşıt ağı kurmak ve araç sağlamak ve balıkçılık gibi muhtelif işlere girişti.

Umumî Müfettiş Dr. Celal Muhtar, Kızılay'ın menfaati için her fırsattan faydalanmaya çalışıyordu; nitekim İngilizlerin Çanakkale'de bırakmak zorunda kaldıkları önemli miktardaki malzemeyi, askeri barakalar, kamyonlar, otomobiller, tamirhaneler de dahil olmak üzere iki yüz bin lira gibi az bir paraya satın almıştı. Diğer yandan, Amerikan Kızılhaçı'nın bütün malzeme ve otomobillerinin parasız olarak Kızılay'a devri sağlanmıştı.

Celal Muhtar, Birinci Dünya Savaşı'nda Kızılay'a sağladığı kâr ile aynı zamanda iyi bir iş adamı olduğunu da ispatlamıştı. Yine kendi ifadesine göre, "iş hayatında başarı şartlarından biri de tehlikeden korkmamak" idi. Bu sözüyle tehlikeye körü körüne atılmayı, tedbirsizliği değil; ancak, tehlikeden yılmamayı, tehlikeyi önleyecek çareler aramayı kastediyordu.

Celal Muhtar'ın kendi hatıralarını anlattığı kitapta Hilâl-i Ahmer'deki çalışmalarına ve yapıp ettiklerine uzun uzun yer vermiştir:

Merkez-i Umumî Heyeti. Hüseyin Hilmi Paşa, Prof. Dr. Besim Ömer Akalın, Prof. Dr. Akil Muhtar Özden, Dr. Adnan Adıvar, Dr. Celal Muhtar Özden, Hamit Hasancan ve Berç Keresteciyan Türker

Celal Muhtar Bey'in Hilâl-i Ahmer Umumî Müfettişi olduğuna dair özel kimlik kartı (56)

Arkadaşlarım, işe başlar başlamaz, bana tam bir inanç gösterdiler. Onların bu teveccühü yüzünden, omuzuma yüklenen ağır görevden yüzümün akı ile çıktım. El birliği ile, bilhassa 1914-1918 savaşı içinde, Hilâl-i Ahmer'in önemli ve başarılı hizmetlerde bulunmasına çalıştık. Umumî müfettişlik makamının tahsisatı vardı. Lâkin, ben bu paranın on parasına bile dokunmadım. Görevimi, fahrî olarak yaptım, maaşımı hayır işlerine bıraktım. Esasen diğer vazife sahipleri de para almıyorlardı. Yalnız bütün zamanını Hilâl-i Ahmer'e hasreden umumî kâtip maaş alıyordu. Naçiz kanaatim şudur ki Hilâl-i Ahmer gibi sosyal yardım müesseselerinde yüksek ve idari hizmetler deruhte edenler para almamalıdır. Bu kabil teşekküllerde görev sahibi olmak, bir ideal işidir. Aksi takdirde, mekanizmanın genel çevrilişinde tam bir başarı elde etmek sağlanamaz. Hilâl-i Ahmer'de umumî müfettişlik yaparken, iş prensibi olarak şu esası ele aldım: Uzak geleceklerin ihtiyaçlarını düşünmek, bunları mümkün olduğu kadar hatasız tayin etmek ve lüzumu olan her maddeyi çok evvelden tedarik etmek.

İlk iş, Hilâl-i Ahmer'e büyük bir depo bulmak oldu. Bu maksatla Müze Müdürü merhum Halil Ethem Bey'in Kantarcılardaki büyük bahçeli ahşap konağını kira ile tuttuk. Oraya ilk ayak bastığım gün gözlerimin önünde yangın tehlikesi canlandı. Derhal böyle bir âfetin tez elden önlenmesi için gerekli olan söndürme tertibatını aldırdım. Filhakika, geçen umumî harp yılları içinde, civarda iki büyük yangın başlangıcı oldu. Depomuzdaki itfaiye organizasyonunun himmetiyle bu muhakkak felâketlerin önüne geçildi. Semt halkının da minnetlerini kazandık. Az evvel iş prensiplerimin esaslarından bahsetmiştim. Bunların tatbikatına ait birkaç örnek vereyim:

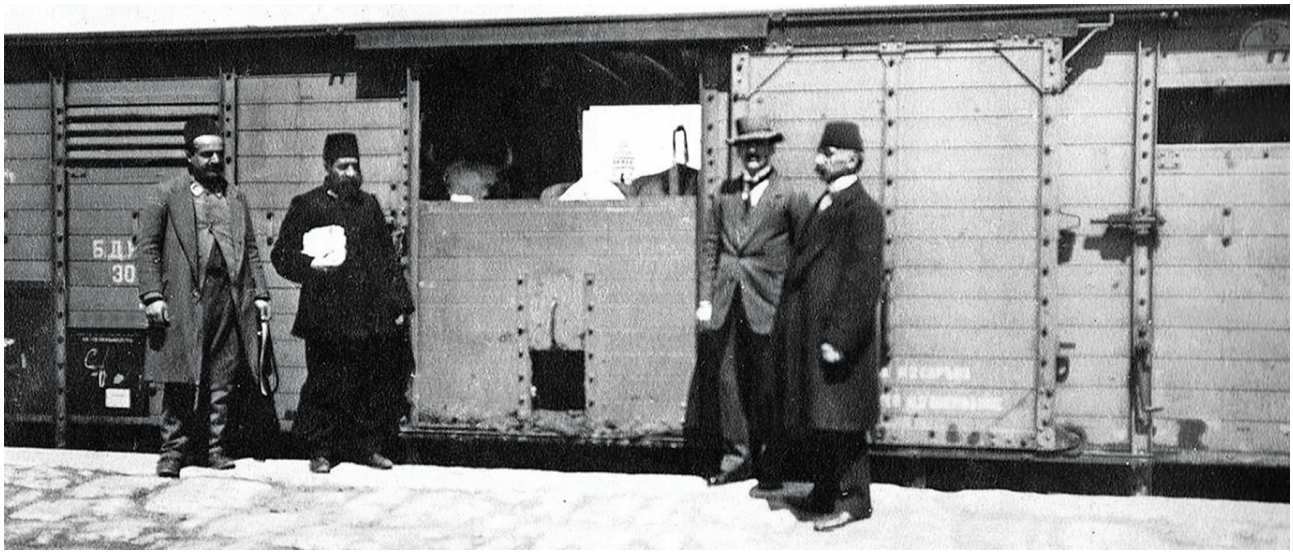
Harp başlangıcında muhtelif yerlerden gayet ucuz fiyatla boş gaz tenekeleri toplattım. Yekün kabarıktı: tam 10.000 tane! İdare heyeti âzası olan arkadaşlarım, teneke peşinde koşmamın sebebini pek iyi kavrayamamışlardı. Bana sık sık sual soruyorlar:

Yakasında Kızılay sembolü olan Celal Muhtar karikatürü

- "Bunları ne yapacaksın?" diyorlardı. Onlara, kısaca:

- "Zamanı gelince görürsünüz!" demek ile iktifa etmiş idim. Vaktaki savaş ilerledi; piyasada zeytinyağ, sadeyağ ve petrol gibi zaruri ve mübrem ihtiyaçlarımızı karşılayan maddelerin barınması ve taşınması için kap kalmadı; işte o zaman arkadaşlarım "onları ne yapacağımı" benim izahıma lüzum kalmadan anladılar... Hastahane

Celalettin Muhtar Hilâl-i Ahmer deposu önünde görevliler ile (57)

ve aşhanelerimizin gıda maddelerine olan ihtiyaçlarını çok önceden aldığım bu tenekelerin yardımı ile temin edebiliyordum. Mamafih istifadelerimizi bu kadarla da bırakmadım. Delinen, paslanan, kısmen çürüyen tenekeleri atmadım. Cihet-i askeriyeye başvurarak birkaç tane tenekeci ustası eri Hilâl-i Ahmer emrine verdirdim. Onları çalıştırarak işe yaramaz sanılan tenekelerden su maşarapaları, petrol lâmbaları gibi birçok lüzumlu ve bulunmayan eşyayı yaptırdım. Bunların maliyet fiyatı çok ucuzdu.

Harp yılları içinde, Hilâl-i Ahmer'in mübrem ihtiyaçlarını teşkil eden maddelerin arasında Amerikan bezi de vardı. Hastaların ve hasta bakıcıların çamaşır takımlarını, yatak çarşaflarını ve müessesenin buna mümasil ihtiyaçlarını Amerikan bezi olmadan karşılamak imkân

- "Pamuklar gitti, ya bezler gelmezse?" diyorlardı. Onların üzüntülerini gidermek için:

- "Maddî mesuliyeti şahsan üzerime alıyorum!" şeklinde garanti verdim. İhraç edeceğimiz pamukları bir partide göndermedim. Bunları kısım kısım sevk ettim. Âdeta ilk madde ile mamûl maddeler arasında bir nevi mubadele sistemi kurdum. Neticede bir milyon metre Amerikan bezi yaptırmaya muvaffak oldum.

Bunların maliyet fiatı ise, akıllara hayret verecek kadar ucuzdu: metresi bir, evet yalnız bir kuruş idi! Piyasada çamaşırlık olmadığı gibi bunları dikmek için lâzım olan iplik ve tire de yoktu! Makara buhranı patlak vermeden çok önce, Hilâl-i Ahmer'in bu ihtiyacını dahi düşündüm; binlerce düzinelik bir makara stoku yaptım. Bu mubayaa ile meşgul iken, depoyu gezen arkadaşlarım hayret

Hilâl-i Ahmer Umumî Müfettişi Dr. Celalettin Muhtar Özden (58)

dışında idi. İstanbul piyasasından azami miktarda Amerikan bezi satın almıştım. Fakat bu tarzdaki satın almada ifrata varmanın, taraflısı değildim. Çünkü Hilâl-i Ahmer kadar Halkın da Amerikan bezine ihtiyacı vardı. Bunları, mahsus bir miktarda piyasadan toplattığım takdirde ahali müşkül vaziyette kalacaktı. Esasen durum bolluğa da delâlet etmiyordu. Bu sebeple Amerikan bezi ve emsali mensucatın hariçten tedarikini temin etmeyi tasarladım. İdare heyeti vasıtasıyle hükûmete müracaat ederek bir miktar pamuk ihracına müsaade aldım. Orta Avrupa'daki pamuklu mensucat fabrikaları ile anlaşma imkânları buldum. Bu suretle ilk madde verip mamûl madde getirtmeği sağladım. Bazı arkadaşlarım endişeye kapılmışlardı. Bana:

içinde kalıyorlardı. Lâkin, hayretlerinin sebebi makara alışverişi ile ilgili değil idi. Onların şaşkınlığı, büsbütün hususi mahiyet taşıyan bir emrimden ileri geliyordu. Birkaç memura demiştim ki:

- Makaralardaki tirelerin kaçar metre olduğunu ölçünüz!

Arkadaşlarım bana:

- "Canım, hiç tireleri ölçmekle zaman kaybedilir mi?" sözlerini söylüyorlardı. Takdir edersiniz ki on binlerce makaranın hepsini arşin ve endazeye vurmuş değildim. Buna tevessül etmek, hakikaten zaman kaybetmek olurdu. Lâkin, mubayaatı büsbütün kontrolsüz bırakmak da tirelerin uzunluğunu yarı yarıya kaybetmek olurdu!

Fakat, bin düzine malın on düzinesini ölçtürürsem ve bunu da etrafa, büyüterek duyurtursam; hileyi %100 önleyebilirim. Çünkü herkesin, diline biraz da karikatürize edilerek, düşen bu ölçü keyfiyeti tacirlerin kulağına kadar gider ve onların santim üzerinde dahi hassasiyetini tahrik eylemiş bulunurdu!

Hilâl-i Ahmer deposunda bir de dikişhane vücuda getirmiştik. Metresi bir kuruşa mal olan Amerikan bezlerini, burada diktiriyorduk. Hilâl-i Ahmer'in savaş görevleri arasında önemle yer alan işlerinden biri de hastaların taşınması idi. Bunun için çok miktarda sedyeye ihtiyaç vardı. Yine cihet-i askeriyeye başvurdum. Gayet iyi kayık küreği yapan Hüsnü Efendi isminde birinin Hilâl-i Ahmer emrine verilmesini sağladım. Bu adamcağız, kendisine havale edilen işe evvelâ hayret etti.

O, kayık küreği yaptıracağımızı zannediyormuş. Fakat kısa bir müddet içinde ustalığını gösterdi. Kuru odunlardan sedyelerin ahşap kısımlarını çıkarmaya başladı.

Onun yanına, Hilâl-i Ahmer hizmetinde bulunan hademelerden birkaçını çırak olarak koydum. Böylece bir nevi atölye kurmuştum. Maksadım, yalnız ihtiyacımızı gidermek değil, aynı zamanda bir sanat mektebi nüvesi kurmaktı. Çünkü memleketimizin en çok bu kabilden olan müesseselere ihtiyacı bulunduğunu teessürle görmekte idim. Zira, Hüsnü Efendi'yi Hilâl-i Ahmer'e almadan önce sanat mektebine müracaat etmiş, marangozluk, dülgerlik yapabilecek kabiliyette birkaç genç aramıştım. Fakat karşılaştığım durum, beni büyük bir hayal kırıklığına götürmüştü. Zira, sanat mektebinde çalgı çalan, sportif alaylar teşkil eden gençler vardı! Fakat sanattan anlayan talebe yoktu! Bu okulun o zamanki bünyesi o tarzda kurulmuştu ki memleket için faydalı, ciddi işleri başarabilecek talebeyi pek mahdut miktarda yetiştirebiliyordu.

Gerek sedyelerin ahşap kısımlarının imaline, gerekse hastanelerin ısınmasına lâzım olan odunları hem ucuz, hem de kâfi miktarda tedarik etmeyi düşünmüştüm. Bunun için evvelâ ormanlardan "katiyat yapmak" müsaadesi almıştım.

Celal Muhtar tezkere [hastaları, ağır eşyaları taşımaya yarayan dört kollu sedye] yapım atölyesinde çalışan ustalarla beraber (59)

Aynı zamanda kantarcılardaki depomuzda bir demirhane vücuda getirmiştim. Yine cihet-i askeriyeye başvurarak birkaç demirci ustası tedarik etmiştim. Böylece baltaların demir aksamı ile tahta parçalarını yaptırmaya başlamıştım. Lâkin işin bu kadarla da kalmaması lâzımdı. Kesilen odunların ucuz taşınması için arabaya ihtiyacımız vardı. Bu taşıtları dahi kendi vasıtalarımızla imal ettirmekteydim. Bir yandan da at ve öküz tedarik ediyordum. Lâkin kara yolu bilhassa kış mevsimlerinde tam randıman vermiyordu. Nakliyatın kısmen de deniz yolu ile temini gerekli idi. Bir kalafat yeri sağlamak

ve orada mavnalar inşa etmek aklıma geldi. Lâkin bu hususta büyük bir müşkül ile karşılaştım, zift bulmak pek zordu!

Gelelim diğer hoş bir vakaya: 1914-1918 savaşı içinde, bir sene gayet bol miktarda balık çıkmıştı. Çarşılarda, pazarlarda balıktan geçilmiyordu. Fırsatı kaçırmadık: Balıkları tuzlayıp salamura yaptık. Gerek hastaneler, gerekse fakirler için gayet ucuz, hattâ bedava ve mükemmel bir gıda temin etmiş olduk. Balıkların salamura yapılmaları sırasında, bunlardan çıkan yağlar ile arabaların dingillerini yağladık. O zamana kadar bu yağlardan hiç istifade edilmemişti. Aynı zamanda bu madde gayet hususi bir maksat için de işimize yaradı.

Hilâl-i Ahmer deposuna hırsızlar girmek istemişlerdi. Bina ve bahçeyi muhafaza altına almak bir külfet olacaktı. Bu mahzuru bertaraf etmek için, gayet ağır bir koku neşreden balık yağlarını duvarlara bol bol sürdürdüm. İçeri girmek için buralardan aşmak lâzımdı. Hırsızlar duvarlara temas eder etmez leş gibi kokmaya başlıyorlar, bu yüzden derakap tutuluyorlardı! Birkaç gün geçer geçmez, hırsızlar, değil yalnız Hilâl-i Ahmer deposundan, kantarcılar semtinden bile ayaklarını çektiler!

1914-1918 Harbi içinde 22 hastane açmaya, ayrıca 3 nekahethane yaptırmaya muvaffak olduk. Bunlardan 5 tanesi İstanbul'da idi. Diğerlerini, serhat boylarında savaşan kahraman er ve subaylarımıza birer şefkat ve sağlık kurulu sağlamak düşüncesiyle İmparatorluğun geniş ve dağınık çevrelerinde kurmuştuk. Bu müesseselerde, 1914 yılından sonra 143.116 yaralıya, 72.363 hastaya bakılmış ve 49.817 "zuafa" iaşe edilmiştir.

Hilâl-i Ahmer, Istiklâl Savaşında da manevi şahsiyetinden beklenen vazifeleri başarmağa çalışmıştır. Müesseseyi Kurtuluş Savaşından sonra Kızılay'a devir ve teslim ederken bilançomuzun toplamı eşya ve nakit olarak 1.856.153 liraya varmıştı!

Savaşın mağlubiyet ile sona ereceği anlaşılınca bazı tedbirler almağı düşündük. Hilâl-i Ahmere ait paranın bir kısmını Anadolu'ya geçirmeği tasarladık. Doktor İsmail Besim Paşa ile Muhlis Bey'i (Polis müdürü Bedri Bey'in babası) diğer bir iki zat ile beraber Eskişehir'e yolladık… İsmail Besim Paşa o civardaki bir çiftliği Hilâl-i Ahmer namına satın aldı. Millî Mücadele sıralarında, ordularımıza sıhhi levazım temin etmek için var kuvvetimiz ile çalıştık. Meselâ, büyük taarruza takaddüm eden günlerde, Hilâl-i Ahmer'den 10.000 yataklık hastane levazımının tedarik ve verilmesi istenmişti. Derhal İstanbul ve Anadolu'daki depolarımızın kapılarını açarak bu levazimi ordu emrine tahsis ve teslim ettik. İşgal kuvvetleri İstanbul'dan ayrılırken, İngilizlerden muhtelif eşya almıştık. Bunların arasında seyyar evler bile vardı. Bu malların satın alınma fiyatları, piyasadaki değerlerine nazaran 772.846 lira ucuzdu. Esasen Hilâl-i Ahmer tarafından gerek satın alınan, gerekse imal edilen bütün eşya; rayiçten en az beş defa noksanına mal edilmişti. İngilizlerden mubayaa olunan seyyar ev ve barakalar da çok işe yaradı. Bunları, hükümet tarafından gösterilen bölgelere yolladık: Meselâ 700 tonunu İzmir'e, 300 tonunu da Samsun'a.

Eğer Hilâl-i Ahmer'de bir başarı gösterdi isem, bunu şu iki sebebe borçluyum: Biri, arkadaşlarımın bana tam bir emniyet ve itimat ile bağlı olmalarıdır. Diğeri de, benim ile beraber çalışan vatandaşların ciddi bir ideal sahibi olmalarıdır. Bu iki veçheli müzaharet neticesinde Hilâl-i Ahmeri yüzümüzün akı ile Kızılay'a devrettik.

Celal Muhtar Bey, Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra Kurtuluş Savaşı'nda da aynı görevi başarıyla sürdürmüştür.

Birinci Dünya Savaşı döneminde başarılı faaliyetleri görülen idâre heyetinin istifası üzerine, 5 Şubat 1918 tarihinde yapılan umumî merkez toplantısında yeni idâre heyeti seçildi. Yeni yönetici kadrosu şöyle idi: başkan vekilliklerine Prof. Dr. Âkil Muhtar ve Hâmid Bey, umumî kâtibliğe (genel sekreter) umumî merkez üyelerinden Kilisli Rıfat, umumî müfettişliğe Prof. Dr. Celal Muhtar Beyler, fahrî muhasebeciliğe Berç Keresteciyan Efendi ve fahrî veznedarlığa Dr. Adnan Bey seçildiler.

Umumî Meclis'in 15 Şubat 1924'te Abdurrahman Şeref Bey'in başkanlığında yaptığı beşinci toplantıda yeni idâre heyeti seçildi. 1924 yılı idâre heyetinde şunlar görev almıştı: Başkan: İstanbul Mebusu Abdurrahman Bey; Birinci Başkan vekili: Hâmid (Hasancan) Bey; İkinci Başkan vekili: Âkil Muhtar (Özden) Bey; Umumî Kâtib: Dr. Hikmet (Gizer) Bey; Umumî Müfettiş: Celal Muhtar (Özden) Bey; Fahrî Muhasebeci: Berç Keresteciyan (Türker) Efendi; Fahrî Veznedâr: Haydar (Kerman) Bey.

Celal Muhtar Bey'in adı 1925 yılında Kızılay'ın Heyet-i Merkeziye içinde geçmekte ve İdare Heyetinde geçmemekte, görevi İsmail Besim Paşa'ya devrettiği anlaşılmaktadır. Besim Ömer, Hakkı Şinasi, Ziya Nuri, Esat, İsmail Besim ve Ömer Fuat Paşalarla

Abdurrahman Şeref, Neşet Ömer, Mehmet Celal, Saadeddin Ferit, Nuri Ahmet, Asım, Hikmet, Akil Muhtar, Fazlı Necip, Haydar, Galip Hakkı, Mehmet Ali, Kemal Ömer, Nusret, Hasan Hayri, Adnan, Nesip, Hasan Tahsin, Keresteciyan, Kuddusi, Ethem Pertev, Cevat, Celal Muhtar, Azmi Beyefendilerden; heyet-i idare, reis-i evvel Abdurrahman Şeref Beyefendi, birinci reis-i sani Besim Ömer Paşa, ikinci Reis-i Sani Akil Muhtar, kâtib-i umumî Mehmet Celal beyefendiler, müfettiş-i umumî İsmail Besim Paşa, muhasebe murakıbı Keresteciyan ve vezne murakıbı Ethem Pertev beyefendilerden müteşekkil idi.

Hilâl-i Ahmer Madalyaları
Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkez Üyesi Dr. Celalettin Muhtar Bey'e Hilâl-i Ahmer tarafından altın madalya verilmiştir. (20)

Nadir Eserler Kütüphanesi

Dr. Celalettin Muhtar Özden'in Birinci Dünya Savaşı'nda Kızılay üniforması ile alınmış bir fotoğrafı

11 Haziran 1868'de "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" adıyla kurulan kuruluş, 1877'de "Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti" adını almıştır. Cemiyet tarafından İcra Vekilleri Heyetine (bakanlar kuruluna) yapılan başvuru üzerine, 29 Kasım 1922'de ismi Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti olarak değişti. Daha sonra, 1935 yılında "Türkiye Kızılay Cemiyeti" ve 1947'de "Türkiye Kızılay Derneği" adını almıştır. Kuruluşa "KIZILAY" adını büyük önder Atatürk vermiştir.

Celal Muhtar yakasında Hilâl-i Ahmer Çiçeği Bağış Sembolü ile dinlenirken.

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin yardım toplamak amacıyla yaptığı geniş çaplı yardım kampanyalarından biri de sokaklarda veya özel cemiyet davetlerinde "Şefkat Çiçekleri" (genellikle yapay çiçek veya emaye rozetler) satarak bağış toplamaktı.

Cemiyetin Hanımlar Merkezi, ipek veya kumaştan yaptıkları bu çiçekleri/rozetleri bağış karşılığında elit tabakanın, bürokratların ve doktorların yakalarına takardı. Yakaya takılan bu çiçek, o kişinin Hilâl-i Ahmer'e yüksek miktar veya düzenli bağışta bulunduğunun ve cemiyetin bir hamisi (koruyucusu) olduğunun nişanesiydi.

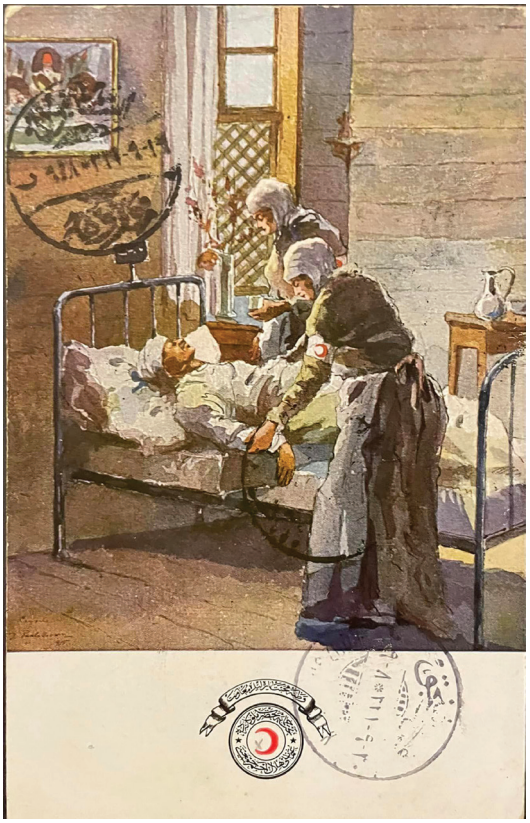
Hilâl-i Ahmer Genel Müfettişi olarak katıldığı resmi etkinliklerde ya da cemiyet yararına düzenlenen "Çiçek Günleri"nde bu tür sivil yardım sembollerini yakasında taşıması, hem kurumsal kimliğini hem de sivil halkı bağışa teşvik etme amacını taşımaktadır. (60)

Birinci Dünya Savaşı'na Ait Hilâl-i Ahmer Kartpostalları

Bu kartpostallar, Hilâl-i Ahmer Cemiyetine hem gelir sağlamak hem de faaliyetlerini geniş kitlelere duyurmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu kartpostallar hazırlanırken Avrupa ve Amerika Kızılhaç örgütlerinin örnekleri esas alınmıştır. Kartpostallarda kullanılan suluboya resimler çok iyi seçilmiş ve kartpostalların baskıları Avusturya ve Almanya'da kaliteli bir biçimde yaptırılmıştır.

Aşhaneler

Hilâl-i Ahmer'in yalnız İstanbul'da açtığı 12 aşhane, fakir halkın beslenebildiği tek yerdi. Cemiyete Kurtuluş Savaşı yıllarında da çok önemli katkıları olan Dr. Celal Muhtar Bey de İstanbul'da Cemiyet adına tamamen kendi olanaklarıyla 5 aşhane kurmakla kalmayıp yemek dağıtımı için düşündüğü pratik bir yöntemi uygulamaya koydurarak aşhaneden verilen yiyecekle beslenen ve bunun için her gün üst üste yığılıp bekleyen binlerce kimsenin karnının zahmetsiz doymasını sağladı: Bu uygulamada yemek alacak ailelere kişi sayısına göre aynı renkten yemek karnesi, yemek dağıtan aşçılara da aynı renklerde önlük veriliyor, örneğin kırmızı üç kişilik aileyi temsil ediyorsa kırmızı karne alan, kırmızı önlüklü aşçıya gidiyor, sorguyla vakit kaybedilmeden, kargaşa çıkmadan üç kişilik yemeğini alıp çekiliyordu.

İstanbul'un en önemli aşevi "Üsküdar Aşhanesi"nde Celal Muhtar ve Ahmet Rasim denetim yapıyorlar (61), (62)

Celal Muhtar kurmuş olduğu düzeni şöyle anlatıyordu: *Birinci cihan harbi içinde, İstanbul'da Topkapı, Üsküdar, Eyüp Sultan, Kumkapı, Fatih, Atikalipaşa ve Kartal'da olmak üzere müteaddit aşevleri açılmış, buralarda 36.000.000 kap yemek dağıtılmıştır.*

Bu tevzi işinde bize mahsus bazı metotlarımız vardı: Aş evlerindeki kazanların az odun ile harareti muhafaza ederek yemeği çabuk pişirmelerini temin için bunların dışlarını soba hizmeti gören birer saç mahfaza ile çevirtmiştim! İstihkak sahiplerine alacakları yemek miktarına göre, muhtelif renklerde kartlar dağıttırmıştım. Meselâ bir kişilik yemek kartı beyaz, iki kişilik yemek kartı yeşil, üç kişilik yemek kartı sarı idi diyelim. Tevzi mahallerinde bu renklerde aynen mevcuttu. Dağıtma yerlerindeki bölmeler, keza beyaz, yeşil ve sarıya boyanmıştı. Adamların iş elbiseleri de öyle... kepçelere gelince: Onlar da muhtelif büyüklükte yapılmıştı. Beyaz bölmenin kepçesi, bir kişilik istihkak miktarını alırdı; yeşil iki, sarı üç, ilâh... bu suretle hem kolaylık ve sürat, hem de hatasız iş görmek sağlanmış idi. Meselâ elinde sarı bir kart olan bir fakir kadın aş evindeki sarı bölmenin önüne gelir, sarı önlük ve başlıklı adamdan yemeğini alırdı. Onun istihkakı, üç kişilik kepçe ile bir defada verilirdi. Bu pratik dağıtma usulü ile kimsenin sızlanmasına meydan vermemiş olurduk. Birinci cihan harbi içinde, ucuz hububat temin etmek maksadıyla, ziraat yapmak da istedik.

Hilâl-i Ahmer idare heyeti âzasından B. Berç Türker'in bir makalesi

Birkaç ay evvel hayata gözlerini yuman namuslu ve fedakâr doktor meslektaşlarımızdan biri olan Dr. Celal Muhtar Özden'in hatırasını anmak üzere doktor meslektaşlarıyla bir toplantı yapılmıştı. Küçük bir mecmuada Celal Muhtar'a ilişkin bir anı yazısı yayımlandı. Bu sırada Hilâl-i Ahmer'in idare heyeti arasından eski Afyon milletvekili Berç Türker'in "**Büyük Üstat Dr. Celal Muhtar Özden**" başlıklı bir makalesi vardır. Sayın Berç Türker'in makalesini aynen iktibas ediyoruz:

Ben, Meşrutiyet ilânından sonra 1909 senesinde yeni kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nde aza olarak çalışmaya başladım ve o günden itibaren bu büyük müessesede iftiharla çalışan bir Türk vatandaşıyım. Ben, merhum Dr. Celal Muhtar'ı Balkan Harbi'nin ilk başlarında gördüm ve 1914'te patlayan Dünya Harbi'nin sonuna kadar Hilâl-i Ahmer'de diğer arkadaşlarla beraber çalıştık. Merhum Celal Muhtar, hem yüksek ilim ve hem de nezih bir iş adamı idi. Paris'te Pasteur Enstitüsü'nde çalışmış, Türkçe ilmî mecmualarda yayınlar yapmış ve bu ilim sahasındaki maharetini tıp kitaplarında aksettirmiştir. Bu kitapları ben dahi okur ve sevinç duyardım. 1914 senesi harp esnasında Hilâl-i Ahmer'in orduda hastaneler tesis etmesi için yapılan teşebbüslerde vatanperver Dr. Celal Muhtar bulunmuş, o zaman heyet idaresinde teklif edilen kişiler arasında: Dr. Celal Muhtar, Dr. Reşit Ömer, Dr. Akil Muhtar, Dr. Adnan Adıvar, Dr. Hikmet Güler, Hamit Hasan ve ben de vardım.

Dr. Celal Muhtar, müfettiş vazifesiyle Hilâl-i Ahmer namına hastaneler kurdu ve idare etti. İşte burada Celal Muhtar yüksek bir idareci ve ideal sahibi bir insan olduğunu gösterdi. Türk ordusuna önemli yardımlarda bulunma imkânını Hilâl-i Ahmer'e temin etti. Dr. Celal Muhtar'ın arkadaşlarına:

"Siz bana bir mânevî kuvvet verdiniz, ben de bütün varlığımla Hilâl-i Ahmer'e hizmet eden iyi niyetli insanlar yetiştirmek vazifesini yapacağım" dediğini hatırlıyorum.

Dr. Celal Muhtar hareketli vazifelerde bile bütün varlığıyla Hilâl-i Ahmer'in varlığını arttırmaya ve sermayesini harp esnasında faaliyette bulundurmaya çalışmış, fedakârlığı kendisine şiar edinmiştir.

İstanbul'daki İngiliz ordusunun yakında İstanbul'u terk edeceğini ve ordunun müteharrik kısımlarını almak maksadıyla İstanbul rıhtımlarından geçiş sırasında bir fırsat doğduğunu işitince hemen arkadaşlarıyla konuştuktan sonra İngiliz ordusu kumandanı Sir Charles Harrington ile Hilâl-i Ahmer'e yardım edilmesi hakkında bir görüşme talep etti.

Sir Charles Harrington, Hilâl-i Ahmer'e yardım etmek istedi, fakat ne gerek olduğunu bilmek ve vereceği yardımı idare edebilmek için resmen müracaat edilmesini istedi. Dr. Celal Muhtar, Osmanlı Bankası müdürlerinden ve Hilâl-i Ahmer azalarından Besim Keresteciyan ile birlikte müracaatta bulundu.

Ertesi gün Osmanlı Bankası ile anlaşma yapıldı; bankaya gelecek olan mallar muhafaza altına alındı. Dr. Celal Muhtar Bey, General Sir Charles Harrington'a müracaat etti ve onun isteği üzerine gerekli malzeme ve eşyayı mübayaaya başladı. General Harrington istasyonları yolda ve askerî Osmanlı Bankası müdürü ve Hilâl-i Ahmer cemiyeti azası olduğumu bilerek bana müracaat etti. "Eğer siz namusunuz üzerine bana söz verirseniz ki bu cemiyeti idare eden zatların ordunun malzemesini teslim ettikten sonra mallar sırf cemiyet için kullanılacaktır, o vakit biz de bu işe iştirak ederiz" dedi. Ben de telefonla Dr. Celal Muhtar ve diğer arkadaşlarımı haberdar ettim. Hepsi kabul ettiler ve ben de ordunun başkumandanına şunları söyledim:

"Namusum üzerine söz veririm ki alınacak mallar tamamen Hilâl-i Ahmer'e tahsis edilecektir ve benimle çalışan arkadaşlarımın namus ve şereflerine kefil olurum." Ertesi gün bankaya gidildi ve bütün malların Hilâl-i Ahmer'e devredilmesi için Çanakkale ve civarındaki askerî şubelere Sir Charles Harrington tarafından emir verildi.

Ben de Dr. Celal Muhtar'ı tebrik ettim ve muvaffakiyetini kutladım.

Dr. Celal Muhtar ordu ile temas halinde bulundu. Bu mallar o kadar külliyetli idi ki Cihangir sarayına taşınması birkaç ay sürdü. Dr. Celal Muhtar bir gün bana dedi ki:

"Malları kıymetli satırdan ve yüz bin İngiliz lirası tutarında Hilâl-i Ahmer'e kazandırdık."

Ankara'da kurulan Hilâl-i Ahmer merkezi reisi merhum Dr. Refik Saydam'dan iki maddelik emir alındı:

1. İstanbul'daki bütün mallar ve altın stokunun derhal Ankara'ya nakledilmesi.

2. İstanbul'daki Hilâl-i Ahmer cemiyeti heyeti idare azalarının hemen istifa etmeleri.

Bu emir üzerine hem istifa ettik hem de ne var ne yok hepsini Ankara'ya yolladık. Fakat maalesef Ankara merkezinden hiçbir takdirname alınmadı.

Dr. Celal Muhtar bundan dolayı çok müteessir olmuştu ve daima esefle söylerdi.

Nur içinde yatsın Hilâl-i Ahmer'i ihya eden büyük üstat Dr. Celal Muhtar Özden.

Akşam, 11 Nisan 1948

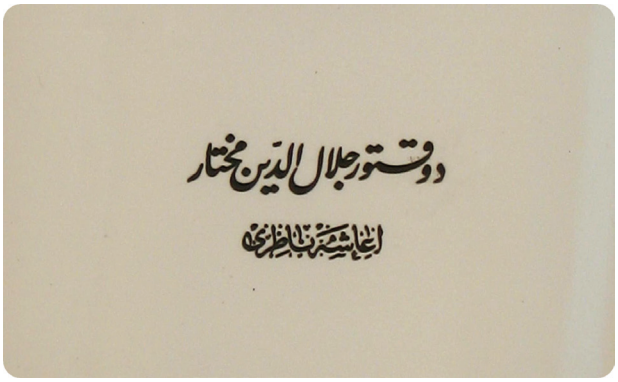
Celal Muhtar İaşe Nazırı

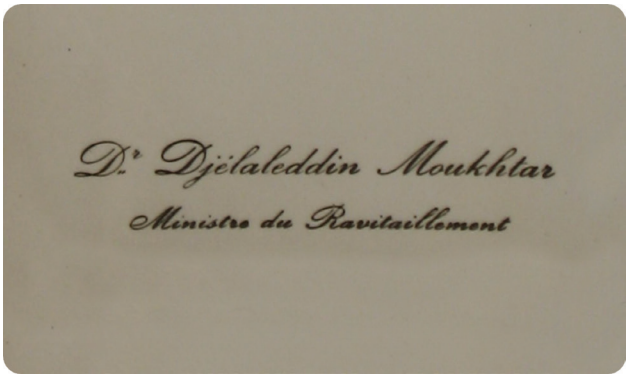
On dokuzuncu yüzyılda da hızla gerileyen ve erimeye başlayan Osmanlı Devleti daha Trablusgarp ve Balkan savaşlarının yaralarını sarmadan kendisini Birinci Dünya Savaşı'nın içinde buldu. Savaş, zaten ekonomisi bozuk olan Osmanlı Devleti'ni hayli yıprattı. Savaş başlar başlamaz bir iaşe meselesi ortaya çıktı. Ülke genelinde ortaya çıkan iaşe meselesinin çözümü için hükümet bir dizi tedbiri uygulamaya koymuşsa da arzu edilen neticeyi elde edemedi. Savaşın son aylarına doğru Talat Paşa hükûmeti tarafından meselenin halli için 30 Temmuz 1918 tarihinde İaşe Nezareti kuruldu. İaşe Nezareti'nin başına İttihat ve Terakki'nin İstanbul murahhası Kara veya Nargileci diye anılan Kemal Bey getirildi. 7 Ekim 1918'de Talat Paşa'nın istifasından sonra İaşe Nazırı Kemal Bey'in görevi de sona erdi.

Talat Paşa hükûmetinden sonra 14 Ekim 1918'de kurulan Ahmet İzzet Paşa hükûmetinde İaşe Nezareti'ne, Hilâl-i Ahmer Müfettiş-i Umumîsi Dr. Celal Muhtar Bey atandı. Yeni nazırın işbaşına geldiği gün, ekmek çıkartılması konusunda sıkıntı yaşandı. Çünkü Tahniye Müdüriyet-i Umumîyesi unsuzluk yüzünden ekmek çıkaramayacak durumdaydı. Nezaret bir gün öncesine kadar un verememişti. Ekmek tevziatıyla uğraşan İaşe Müdüriyet-i Umumîyesi, maliyeden aldığı 140 bin lira ile piyasadan un tedarik etmekteydi. İaşe Nezareti, Talat Paşa Kabinesinin istifasından bir gün önce un verme işini deruhte etmişti, bu sebeple de Maliye Nezareti daha önce verdiği bu un parasını kesmişti. Nezaretin elinde ise yalnızca bir milyon kilo buğday vardı. Bu da İstanbul'un ancak iki günlük ihtiyacını karşılayabilecek miktardı. Aynı zamanda bu buğdayı hemen öğütmek de imkânsızdı. Çünkü Nezaret tarafından el konulmuş değirmenler tüccara ait buğdayı öğütmekle meşguldü. Bu sebeple Celal Muhtar Bey un ihtiyacını eskiden olduğu gibi un piyasasından sağlama yoluna gitti. Celal Muhtar Bey un tüccarlarını nezarete çağırarak pazarlığa girişti. Bu pazarlığın sonunda un tüccarlarının yüksek fiyat istemeleri üzerine daha önce nezaretin el koymuş olduğu değirmenlerde tüccar için buğday öğütülmesi men edildi ve bizzat nezaret için buğday öğütülmesi emredildi. O güne kadar tüccar buğdayının öğütülmesi için nezarete vagon başına 150 lira ücret ödüyordu. Ayrıca değirmenlerdeki işçibaşlarına vagon başına 450 lira ücret verilmesi de piyasada mukannen gibi bir şeydi. Hükûmet tüccardan un satın aldığı için

Ahmet İzzet Paşa [1864-1937] (63)

İaşe Nazırı Celal Muhtar Bey'e ait Osmanlıca ve Türkçe yazılmış kartvizit örnekleri (64)

bu para netice itibariyle tüccar tarafından değil, hazine tarafından ödenmiş oluyordu. Tüccar hükümete un satmak suretiyle her türlü masrafı çıkardıktan sonra, çuval başına on lira fazla kâr ediyordu. 18 Ekim'den itibaren ilk defa piyasadan un almaksızın İstanbul'un ekmeği hazırlandı. Böylece, tüccar en büyük müşterisini kaybettiği için mallar her gün 2, 3 kuruş nispetinde indi. Beş gün zarfında 33 kuruştan 21 kuruşa düştü. Günlük sarf olunan 5.200 çuval un üzerinden hazine günde 60 bin lirayı aşan, ayda 2 milyon lirayı bulan bir tasarruf elde etme imkânı buldu.

Celal Muhtar Bey'in bu icraatları kamuoyunda olumlu karşılandı. Ayrıca onun gibi birinin bu göreve getirilmiş olmasının, İzzet Paşa Hükümeti'nin iaşe işlerini ne kadar ciddiye aldığının bir göstergesi olarak kabul edildi. Ancak Celal Bey bu görevde fazla kalamadı [21].

Celal Muhtar görevi nasıl kabul ettiğini ve görevden nasıl ayrıldığını hatıralarında şöyle anlatıyor:

İzzet Paşa kabinesinin teşekkülü esnasında, bir gece, saat 24'ten sonra arkadaşım Süleyman Numan Paşa bana telefon etti. Uykudan kalktım. Bu saatte diyordu ki:

— Nazır oluyorsun! Tebrik ederim. Bu söz hayretimi mucip oldu:

- Alay mı ediyorsun? cevabını verdim.

Süleyman Numan Paşa, nazırlığımı yeminlerle teyit etti. Fakat yine inanmadım:

- Paşa, vakit geç, yataktan kalktım. Alayı başka zaman yap! diyerek telefonu kapattım. Ertesi sabah, İzzet Paşa tarafından davet olundum. Meğer Süleyman Numan Paşa'nın sözü ciddiymiş; lâkin Sadrazama itizar ettim. Böylece, yani İzzet Paşa'nın ısrarı, benim de reddimle üç gün geçti. Dördüncü gün Sadrazam nerdeyse, ciddi söylüyorum, ağlayacaktı:

— "Celal Muhtar Bey," diyordu, "her istediğini vereceğim; her dediğini yapacağım. İaşe nazırlığını mutlaka kabul et." İzzet Paşanın ısrarlarına maruf Şeyhülislâm Hayri Efendi'nin İbramı da inzimam etmişti. Bunun üzerine fazla mukavemet edemeyerek iaşe işlerini çevirmeyi üzerime aldım.

Lâkin, kavl ile fiil birbirine uymadı. Sadrazam, işlerden bahsetsem, çok defa:

- "Merak etme Celâl Bey, dediğini yapacağız." Sözlerini söylüyordu, amma lâfın arkası gelmiyordu! Size bir misal anlatayım: O sıralarda maden kömürü buhranı vardı. Amelenin yevmiyesi hiç mesabesinde idi. Bu yüzden kimse çalışmak istemiyor, kâfi miktarda da istihsal yapılamıyordu. Umumî hayat ve münakale durmak tehlikesi geçirmekte idi. İşin kötüsü de şuydu ki, işgal kuvvetleri böyle bir durumun ortaya çıkmasını, her yere el koymak için dört gözle bekliyorlardı. Ameleyi tazyik etmeye de imkân yoktu. Çünkü, bir kömürün çıkarma ve taşıma ücreti 154 kuruş gibi gülünç bir rakamdı! Bunu artırmak için, şahsına karşı pek ziyade hürmetim bulunan Sadrazama ne zaman müracaat etsem bermutat:

— "Merak etme Celâl Bey, dediğini yapacağız!" cevabını alıyordum. Nihayet dayanamadım. Bir gün:

- Paşam, dedim. "Merak etme" sözünün benim için bir hususiyeti vardır. Malûm ya; ben hekimim. İyi olacak hastaya da "merak etme" derim, ölecek hastaya da! İşte, tarafı devletinizden söylenen "merak etme" sözü de ölecek hastaya verilen teselliye benziyor!

Maden kömürü işi, tek müşkülüm değildi. İaşe nazırlığı makamının buna benzer daha birçok dertleri vardı. İcrası mümkün olan işleri bile yaptıramıyordum. Kimseye meram anlatmak imkânı olmadığını görünce çekilmeyi tasarladım. İstifanamemi yazdım. Vereceğim sırada sadrazam İzzet Paşa, Padişah Vahdettin'in yanlış bir teklifi üzerine kabinenin istifasını Saraya verdi. Bu suretle ben de meramıma kavuştum. İaşe nazırlığından ayrıldıktan sonra, İtibar-ı Millî Bankasındaki vazifeme devam ettim.

Fakat çok yorulmuştum. Bu sebeple Tıp Fakültesindeki müderrislik görevimden emekliye ayrılmaklığımı rica ettim. Böylece 1925'te tam 32 sene süren fasılasız bir çalışma devresini müteakip, istirahat köşesine çekildim.

Celal Muhtar'ın nazırlığı 1,5 ay sürmüştür. Savaşın bitmesi ile birlikte deniz yolları açılmış, yiyecek sorunu sona ermiştir. İtilaf devletleri tarafından denetim altına alınmak istenen İaşe Nezareti de fonksiyonunu yitirmiştir. Yaklaşık beş ay kadar bir sürede faaliyette bulunan iaşe nezareti de bu meseleyi çözmede yetersiz kaldı. Bu süreçte faaliyet gösteren nezarette, üçü asil, üçü vekil olmak üzere altı nazır görev yaptı. Sonuç olarak 20 Ocak 1919 tarihinde İaşe Nezareti lağvedildi. Ona verilen yetki ve görevlerin önemli bir kısmı da Ziraat ve Ticaret Nezareti'ne bağlı birimlere devredildi.

Celal Muhtar Vekâleten Ticaret ve Ziraat Nazırı

Ticaret ve Ziraat Nazırlığı, Osmanlı Devleti'nde tarım ve ticaret işlerini yöneten bakanlıktır. 1840 yılında kurulmuştur. Ülkenin ziraat, ticaret ve bayındırlık (nafia) işlerini bir düzene sokmak amacıyla çalışmıştır. Çeşitli dönemlerde ikiye ayrılmalar ya da Nafia Nazırlığıyla birleşerek Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar varlığını sürdürmüştür.

Ahmet İzzet Paşa kabinesinde 2 bakanlık görevi bulunan Ziya Kutnak Paşa 26 Ekim 1918 tarihinde Bayındırlık Bakanlığını devam ettirmek üzere Ticaret ve Ziraat bakanlığından ayrıldı. Bunun üzerine boş kalan bakanlığa İaşe Bakanı Celal Muhtar vekâleten atandı.

O günlerin gazetelerinde bu konuda tafsilatlı yayınlar yapıldı:

Ticaret ve Ziraat Nezâreti umûrunun İâşe Nâzırı Celâleddin Muhtar Bey tarafından vekâleten îfâsı tensîb edilmiştir. Bu irâde-i seniyyenin icrâsına sadrazam me'mûrdur.

19 Muharrem 1337 — 26 Teşrîn-i Evvel 1334

Sadrazam ve Yâver-i Ekrem Ahmed İzzet

Takvim-i Vekayi Gazetesi, 28 Ekim 1918, Sayfa 1

Celal Muhtar Bey Ticaret ve Ziraat Nâzırı Vekîli

Celal Muhtar Bey

İâşe Nâzırı Celâleddin Muhtar Bey'in Ticaret ve Ziraat Nezâreti vekâletine ta'yîni irâde-i seniyye iktirân etmiş, müşârun-ileyh dün yeni vazîfesine mübâşeretle me'mûriyetinin tebrîkâtını kabûl eylemiştir.

İstanbul'un önemli ticaret merkezlerinden biri: Karaköy Meydanı. Rommler Johans. İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi, 90479-0046

Ma'lûm olduğu üzere İâşe Nezâreti, Ticaret ve Ziraat Nezâreti'ne merbût bir müdiriyet-i umûmîye olacaktır.

İkdam Gazetesi, 28 Ekim 1918, Sayfa 1

Ticaret ve Ziraat Nezâreti Vekâleti

Ticaret ve Ziraat Nezâreti umûrunun İâşe Nâzırı Celâleddin Muhtar

Bey tarafından vekâleten îfâsı hakkındaki irâde-i seniyye dünkü Takvîm'le neşrolunmuştur.

Tanin Gazetesi, 29 Ekim 1918, Sayfa 2

30 Ekim'de Mondros Ateşkesi imzalanması ile birlikte Birinci Dünya Savaşı sona ermiş, hükümetin gücü iyice azalmıştı. İstanbul'un işgalinden hemen önce İzzet Paşa'nın istifası ile hükümet dağıldı.

Celal Muhtar İtibar-ı Millî Bankası Yönetim Kurulu'nda

Osmanlı Devleti'nin, Birinci Dünya Savaşı'na girmesiyle birlikte karşılaştığı ekonomik sıkıntılar bilhassa Osmanlı Bankası ile yaşanan problemler üzerine 1917 yılının başında Cavit Bey'in öncülüğünde Osmanlı İtibar-ı Millî Bankası adıyla sermayesi millî olan ilk finans kurumu kuruldu. Osmanlı Hükümeti ve halk Osmanlı İtibar-ı Millî Bankası'nın kurulmasını destekledi. Banka bir devlet bankası olmadı fakat bir yatırım ve ticaret bankası olarak faaliyetlerini sürdürdü. Bankanın ilk genel müdürü Avusturya-Macaristan vatandaşı olan Viktor Weil'di. Weil bankacılık alanında tecrübeli biriydi.

1892'de İstanbul Postanesi olarak mimar Yovan Kastoryadis tarafından inşa edilen bu binanın 1923 yılında mülkiyeti Osmanlı İtibar-ı Millî Bankası'na geçti, 1926 yılında idare meclisi üyesi Dr. Celal Muhtar Bey tarafından geniş çaplı bir tadilat yapıldı. Binanın üstüne kat eklendi (65).

1924 yılında bankanın ikinci genel müdürü İtalyan vatandaşı Mösyö Stalo Rossi oldu. Osmanlı İtibar-ı Millî Bankası kurulduğunda genel merkezi olarak Galata'da Voyvoda Caddesi'nde 50 numaralı binayı kullandı. Osmanlı İtibar-ı Millî Bankası, artan işlem hacmi için bankacılık işlemlerini daha rahat yapabileceği yeni bir yer aramaya başladı. Banka İstanbul'da Yeni Cami'nin yakınlarına taşındı. Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedilmesiyle arkasındaki hükümet desteğini yitiren Osmanlı İtibar-ı Millî Bankası Cumhuriyet kurulduktan sonra bir süre daha varlığını sürdürdü. Bu arada Cumhuriyet ilan edildikten sonra 1924 yılında banka ismindeki Osmanlı ibaresini çıkararak İtibar-ı Millî Bankası olarak faaliyetlerini sürdürdü.

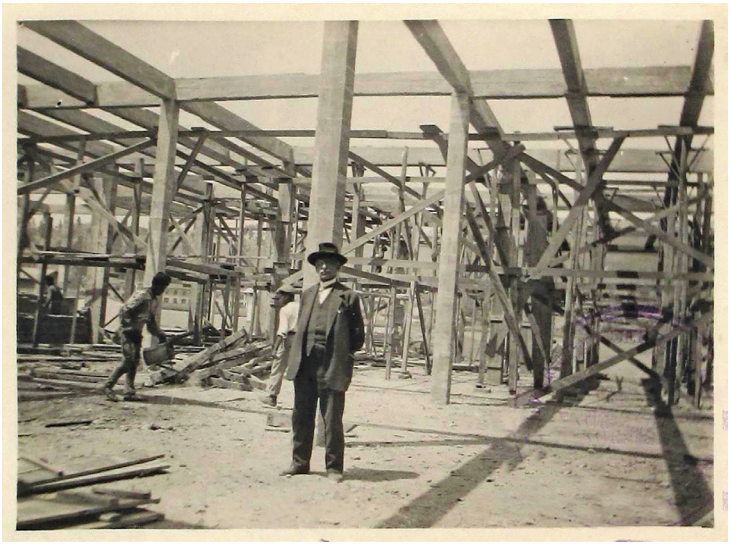

Bankanın Türkiye İş Bankası ile birleşmesinden sonra 1928 yılında cepheden görünüşü (66)

Arkasındaki siyasal desteği kaybeden banka resmî devlet bankası olma ihtimalini de kaybetti.

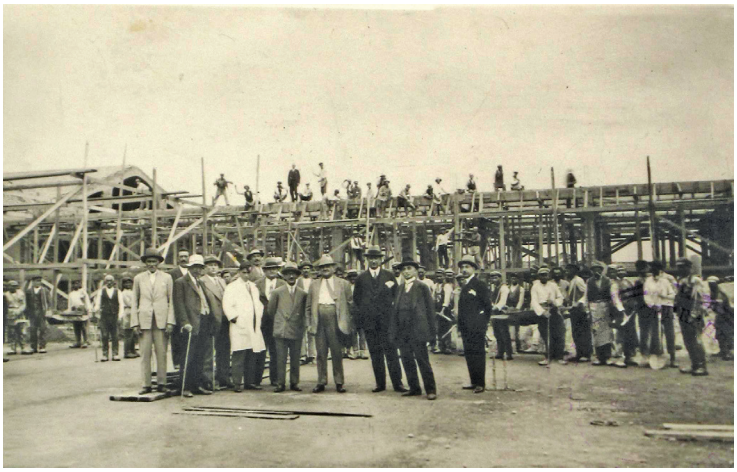
1926 yılında banka idare meclisi başkanı Kastamonu Mebusu Necmeddin Molla Bey, başkan vekili Hamit Bey'di. 1926 yılında idare meclisi üyeleri ise Darülfünun Fahri Müderrislerinden Dr. Celalettin Muhtar Bey, Trabzon Mebusu Ali Şefik Bey, Avundukzade Aziz Bey, Yelkencizade Ömer Lütfi Bey, Konya Mebusu Kazım Hüsnü Bey, Mahmut Nedim Bey ve Nemlizade Mithat Bey'di.

Bu arada kurucuları arasında Atatürk'ün de olduğu yeni yönetimin desteğiyle Türkiye İş Bankası kuruldu. Faaliyet alanı hemen hemen aynı olan iki millî bankanın gereksiz rekabetini sonlandırmak ve millî sermayeleri bir çatı altında toplayarak daha güçlü bir banka oluşturmak için Türkiye İş Bankası ve İtibar-ı Millî Bankası 1927 yılında Türkiye İş Bankası çatısı altında birleşti. İki bankanın birleşmesi yönetim ve basın tarafından da desteklendi [22].

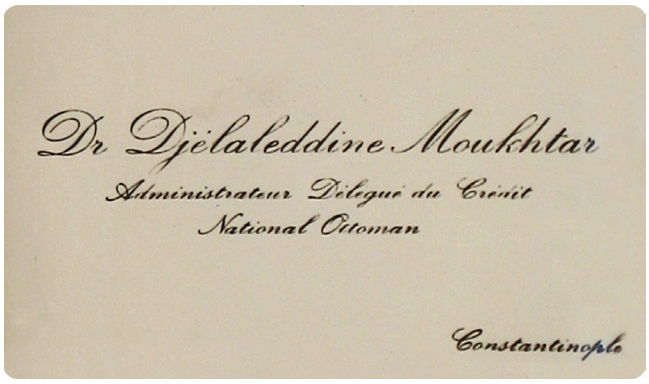
İtibar-ı Millî Bankasındaki faaliyetleri hakkında Celalettin Muhtar Bey hatıralarında şu bilgileri vermektedir:

İtibar-ı Millî Bankasının kalkınması için bana müracaat ettikleri zaman, bu müessesenin malî durumu çok bozuk idi. Bankanın idare heyeti, müessesenin mesul murahhası sıfatıyla işleri yürütmemi istemişlerdi. Bunu temin kolay değildi. Meselâ beşer liralık aksiyonlar 140 kuruşa düşmüş idi. Aynı zamanda birçok çürük yerlere para verilmiş ve bunların geri alınması kabil olamamıştı.

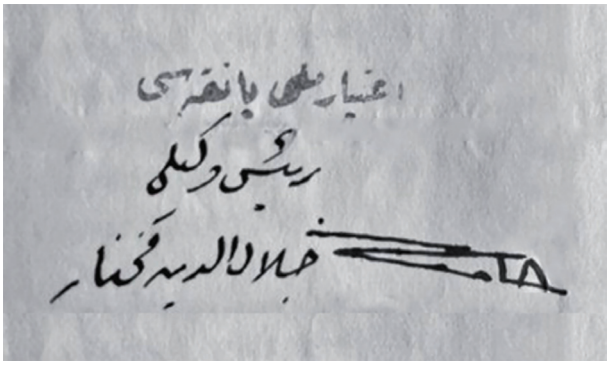

Dr. Celal Muhtar Bey İtibar-ı Millî Bankası yeni binasının inşaatında denetimlerde bulunurken (67), (68)

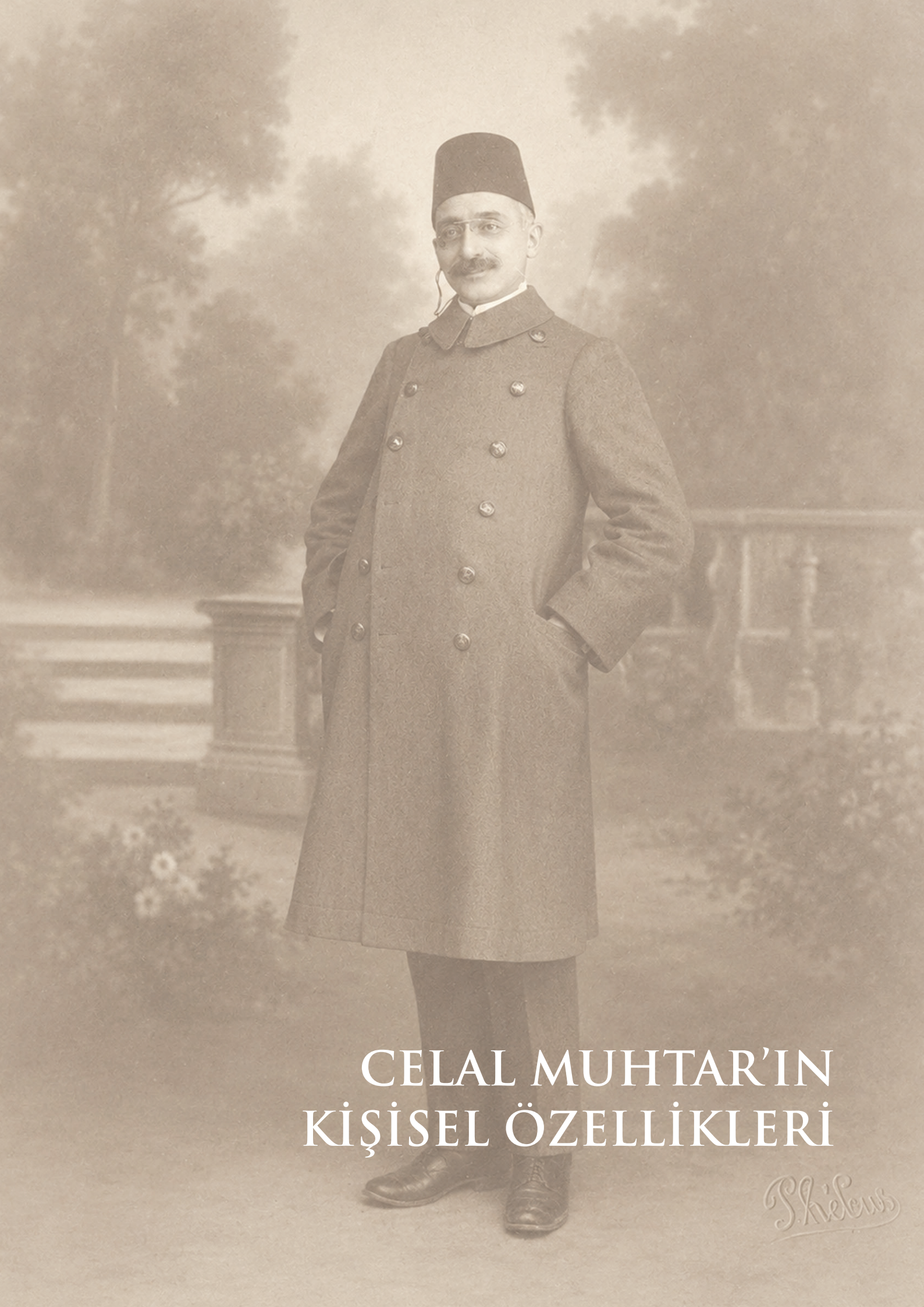
İşe önce buradan başladım ve bankanın bu şekilde dağılan sermayesini toplatmaya muvaffak oldum. Piyasa ve borsada birçok faaliyetler göstererek müessesenin mali itibarını sağladım. Kısa bir zaman sonra, 140 kuruşa düşmüş bulunan 5 liralık aksiyonlar 750 kuruşa çıktı! İtibar-ı Millî Bankasının işlerini, müessesenin İş Bankasına devrine kadar tedvir ettim. Bu arada, şimdi mevcut olan binayı da yaptırdım. İnşaata bizzat nazaret ettim. Bütün emelim, yapının maliyetini çok ucuza temin etmekti ki bunda da muvaffak oldum. Müessese, İş Bankasına ilhak edildiği, yani vazifemiz nihayete erdiği zaman; bilançomuz hepimizin yüzünü güldürecek bir durumda idi.

Celalettin Muhtar. Osmanlı İtibar-ı Millî Bankası idare azası

İtibar-ı Millî Bankası
Reis Vekili
Celalettin Muhtar
İmza
Celal Muhtar Bey'in eski Türkçe harflerle imzası (69) [23]

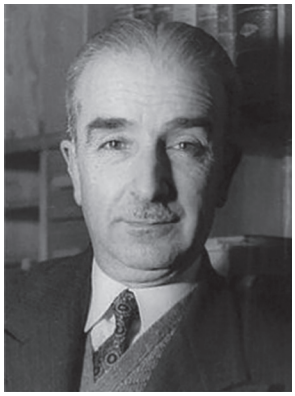

CELAL MUHTAR'IN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

Celal Muhtar'ın Kişisel Özellikleri

Kişisel özellikleri konusunda ailesinden, dostlarından, çalışma arkadaşlarından gelen bilgiler bize Celal Muhtar Özden'in keskin zekâlı, öngörülü, hızlı hareket eden ve çok çalışkan biri olduğunu söylemektedir. Daha çok basından gelen bilgilerde ise onun cimrilik noktasına varan tutumluluğu ve mal varlığının hangi yerlere bağışlandığı konuları ön plana çıkmaktadır.

Celal Muhtar Bey'in kişilik özellikleri konusunda öncelikle beraber çalışan dost ve meslektaşlarından, aynı zamanda kendisinden ilim ve feyz alma şansına sahip öğrencilerinden başlamak istedik.

Dr. Süheyl Ünver [1898-2010]

Fizik yapısı hakkında görüş bildiren Süheyl Ünver Hocamız, Celal Muhtar'ı "orta boylu, kıranta bıyıklı, sağ gözü şaşı, çok ciddi tavırlı bir hoca" olarak tanıtır [24].

Süheyl Ünver Hoca Akil Muhtar'ı tanıttığı bir başka yazısında babaları rahmetli Muhtar Efendinin çocuklarına "En büyük vatansever, mesleğinde en ileri gidendir" dediğini ve onlar için bu sözlerin ilerleme yolunu aydınlatan bir ışık olduğunu yazar.

Bu konuda kardeşi Prof. Dr. Akil Muhtar Özden kendisinin ve Dr. Celal Muhtar'ın ömürleri boyunca takip ettiği yaşama kaidesini şu suretle ifade etmek mümkün olduğunu söylemiştir: 'İyi düşünmek, halin ve istikbalin ihtiyaçlarını zamanında keşfetmek, tedbirlerini dikkatle evvelden almak, bilgi ile durmadan çalışmak, hiçbir ihmale müsaede etmemek, yapılanları ve yapanları daima kontrol etmek, daima ilerlemek".

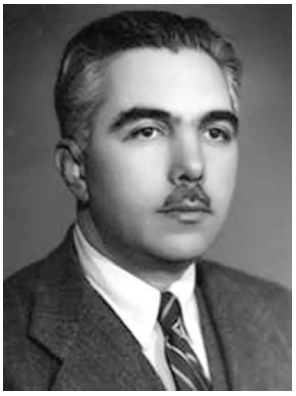
"Başarmak, bilmek ve bilenlerden hakkıyla istifade etmek sayesinde mümkündü. Her vazife görene işini tam yaptırır ve mütemadiyen iş görebilecek şahsiyetleri arar, bulur iş başına koyardı. Kendisi mütemadiyen çalıştığı gibi etrafındakileri durmaksızın çalışmaya ve işlerini bitirmeden herhangi bir sebeple olursa olsun onu bırakmamaya mecbur ederdi. Celal Muhtar'da ehemm-i mühimi takdim lüzumu bir tam kanaat halinde idi. Parlak işlere değil faydalı eserlere bağlanmak icap ettiğini daima söylerdi. Gösteriş için yapılacak ufak bir hareketin bile büyük fenalık olduğunu etrafına ilan ederdi..."

Akil Muhtar Özden [1877-1949]

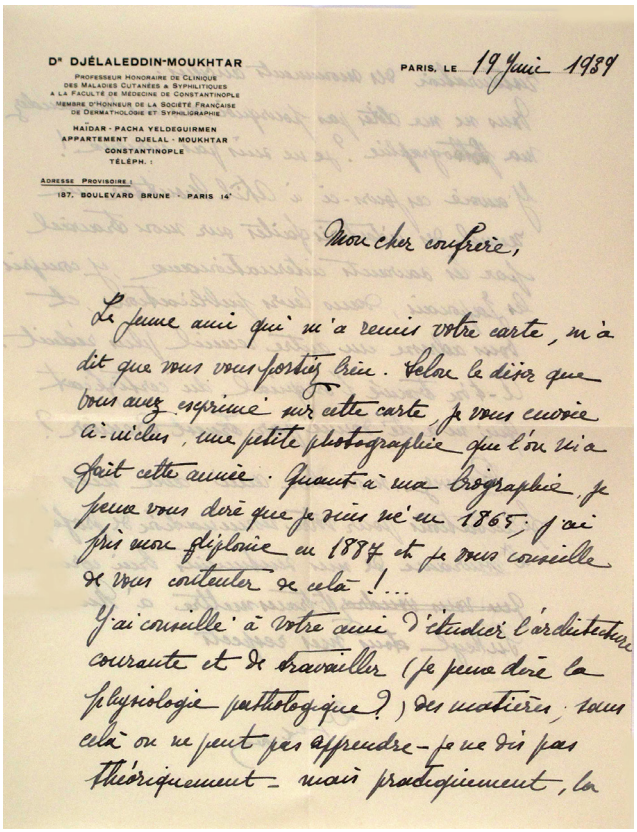
Akil Muhtar abisinin farklı prensiplere sahip olduğundan da söz etmektedir: "Celal Muhtar'ın çalışma prensipleri konusunda kardeşinin verdiği bilgiler ilgi çekicidir; Celâl'in çalışırken tuttuğu bir usul de yapacağı şeyleri evvelden cebindeki kâğıtlara kısaca kaydetmekti. Bu suretle daima kendini kontrol ederdi. Bu kâğıtlara yalnız bir iki kelime ile gayesini yazdığından listeler başkaları tarafından görüldüğü zaman çok tuhaf vaziyetlerde bulunurdu. Meselâ: Mehmet Efendi kelimesinden sonra balık, katır gibi hiç münasebeti olmayan kelimeler yazılmış görülürdü. Meselâ yazılan bu tek kelimelerin manası Celal Muhtar için şunlar olabilirdi:

Mehmet Efendi'ye şunu söyleyeceğim. Balık alarak salamura yaptıracağım. Katırı baytara göstereceğim..." [2].

Ahmet Hamit Selgil [1902-1989]

Öğrencilerinden Ahmet Hamit Selgil'den gelen bilgiler de çok ilginç; "1920'de Tıp Fakültesi'nin klinik sınıfına devama başladığımız zaman: «Bak oğlum, bak. Daha bak, yine bak» *diyen bir hoca ile karşılaştık. Gelen hastaları gösteriyor, hastalıklar hakkında fazla tafsilât vermeden sadece görmemizi istiyordu. Anlamamıştık. Bilmediğinden mi böyle yapıyordu, üşeniyor muydu? Aradan biraz zaman geçti. Anlamaya başladık. Bizim bilmediğimiz bu şubede o bir derya idi. Şubesini o kadar iyi öğretmesini biliyordu ki, hiç durmadan "bak, bak" diyor ve biz yavaş yavaş öğrenmeye başlıyorduk.*

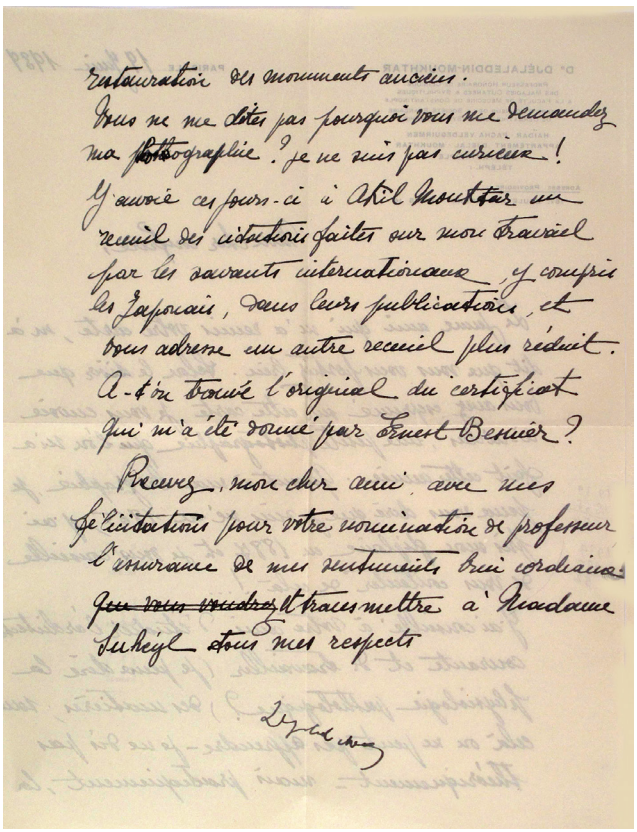
Dr DJÉLALEDDIN-MOUKHTAR
Professeur Honoraire de Clinique des Maladies Cutanées & Syphilitiques à la Faculté de Médecine de Constantinople
Membre d'Honneur de la Société Française de Dermatologie et Syphiligraphie
Haïdar-Pacha Yeldeguirmen
Appartement Djelal-Moukhtar
Constantinople
Téléph. :
Adresse Provisoire :
187, Boulevard Brune - Paris 14e

Paris, le 19 Juin 1939

Mon cher confrère,

Le jeune ami qui m'a remis votre carte, m'a dit que vous vous portez bien. Selon le désir que vous avez exprimé sur cette carte, je vous envoie ci-inclus, une petite photographie que l'on m'a fait cette année. Quant à ma biographie, je peux vous dire que je suis né en 1865; j'ai pris mon diplôme en 1887 et je vous conseille de vous contenter de cela !...

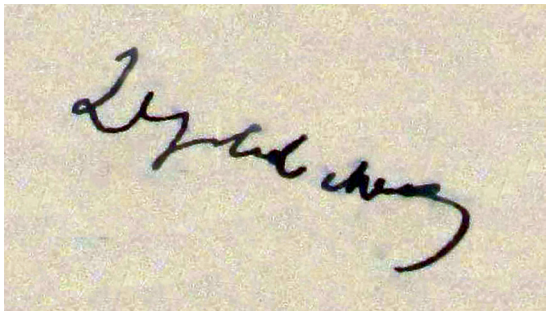
J'ai conseillé à votre ami d'étudier l'architecture courante et de travailler (je peux dire la physiologie pathologique ?) des matières; tous cela on ne peut pas apprendre - je ne dis pas théoriquement - mais pratiquement, la

restauration des monuments anciens.
Vous ne me dites pas pourquoi vous me demandez ma photographie ? Je ne suis pas curieux !
J'envoie ces jours-ci à Akil Mouktar un recueil des citations faites sur mon travail par les savants internationaux, y compris les Japonais, dans leurs publications, et vous adresse un autre recueil plus réduit.
A-t-il trouvé l'original du certificat qui m'a été donné par Ernest Besnier ?

Recevez, mon cher ami, avec mes félicitations pour votre nomination de professeur l'assurance de mes sentiments bien cordiaux pour vous voudrez et toutes mettre à Madame Suheyl tous mes respects

Dr. DJÉLALEDDIN-MOUKHTAR
İstanbul Tıp Fakültesi Deri ve Frengi Hastalıkları Fahri Profesörü
Fransız Dermatoloji ve Sifiligrafi Derneği Onur Üyesi
Haydarpaşa Yeldeğirmeni, Celal Muhtar Apartmanı, İstanbul
Geçici Adres: 187, Boulevard Brune - Paris 14
Paris, 19 Haziran 1939
Aziz Meslektaşım,
Bana kartınızı ulaştıran genç dostumuz, sağlığınızın çok iyi olduğunu söyledi. O karta yazarak belirttiğiniz arzunuz üzerine, ekte bu yıl çekilmiş küçük bir fotoğrafımı gönderiyorum.
Biyografime gelince; size 1865 yılında doğduğumu ve diplomamı 1887 yılında aldığımı söyleyebilirim. Şimdilik bununla yetinmenizi tavsiye ederim!...
Arkadaşınıza, güncel mimariyi (yapıyı) incelemesini ve maddelerin patolojik fizyolojisi üzerinde çalışmasını tavsiye ettim. Bütün bunlar olmadan hiçbir şey teorik olarak değil, pratik olarak öğrenilemez...
Bana neden fotoğrafımı istediğinizi söylememişsiniz? Ama meraklı da değilim! Bugünlerde Akil Muhtar'a, uluslararası bilim insanlarının (Japonlar dahil) kendi yayınlarında benim çalışmalarıma yaptıkları atıfların bir derlemesini göndereceğim ve size de daha küçük başka bir derleme ulaştıracağım.
Ernest Besnier tarafından bana verilen sertifikanın (belgenin) orijinali bulunabildi mi?
Profesör olarak atanmanız vesilesiyle tebriklerimi kabul edin sevgili dostum; en samimi ve kalbî duygularımın göstergesi olarak... Ayrıca Madame Süheyl'e en derin saygılarımı iletmenizi rica ederim.
İmza: [Celal Muhtar]

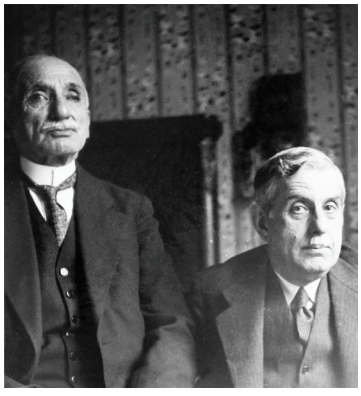
Dr. Celal Muhtar'ın arkadaşı Süheyl Ünver'e Paris'ten yazmış olduğu bu mektubun sonunda görülen Latin harfli imzası

Tıpta müşahadenin ilk dersini ondan biz böyle aldık. O yalnız bakmaz; bakarken görürdü de. Ve bize baka baka görmeyi öğretiyordu. ... Harp yıllarının yoksulluğu içinde üzerimizde yırtık Amerikan gömlekleriyle hastalara sokulup öğrenmeye çalışırken:

— Şu gelen hastaya kim teşhis koyarsa bir keten gömlek vereceğim diye bizi teşvik ediyordu. Teşhisi koyan bir patiska gömleği keten diye alıyor fakat başka biri teşhis koymadan ne yapsa gömleğe kavuşamıyordu.

O kadar sevdiği, gününü, gecesini, ömrünü vakfettiği Kızılay'a bile para verip yardım ederken memleket halkına israfın günah olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Parayı verirken mektepten çıktığından bugüne kadar lâstik yaka takmayıp da kolalı yaka taksa idi arasındaki kolalama farkının bu kadar edeceğini hesap ederek bir gazete hâdisesi yapar ve parayı öyle verirdi. Sigara içebileceği seneleri hesap eder şu kadar parayı sigaradan arttırdım diye yine Kızılay'a bir teberruda bulunur ve herkesi Kızılay ile ilgilendirmeye çalışırdı. Sonra uzun seneler onu görmedim….

1938'de Paris'in bir kenar mahallesindeki otelinde ziyaretine gittiğim zaman yüreğim kan ağladı. Bize görmesini öğreten bu büyük hoca artık dünyaya bakamıyordu. Gözleri görmüyordu. Loş otel odasında oturmuş gençlik günlerinde tıbbi keşfinin üzerine oturmak isteyen Japonlara cevaplar hazırlıyordu. Bir Polonyalı doktor kitaplar okuyarak onun iddiasını teyit eden cümleleri arıyor ve onun söylediklerini yazıyordu." [25]

Adnan Adıvar'ın Paris'te tedavi gören Celal Muhtar'ı ziyaretinden

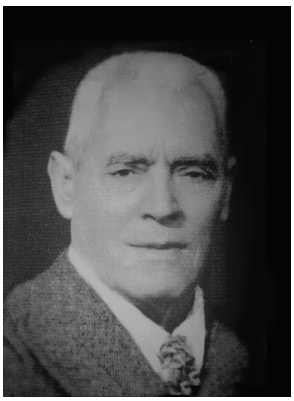
Dr. Adnan Adıvar ondan "konuşurken cümle yapmak hususunda bile vakit kaybetmemek tasarruf ve iktisat yoluna gider ve aziz hocamı bazen anlamak güçleşirdi" diye bahsetmiş ve Dr. Celal Muhtar'ın çok süratli konuştuğunu söylemiştir. [26]

Dr. Adnan Adıvar'dan sonra genel sekreter olan Dr. Hikmet Gizer, "Celal Muhtar iş üzerinde haşin ve merhametsizdir. ... Dr. Celal Muhtar kendisinden sebep olacağı her ziyanı ödemeyi kabul ederek cüretli işlere girişmiştir. O, aksi ispat edilinceye kadar insanın her suçu işleyebileceğine inanmış, müfettişlerin peşine müfettişler takmıştır. Her zaman önemlileri önemsizlere yeğlemiş, parlak işlere değil, yararlı işlere bağlanmak gerektiğini savunmuştur...

O, tekmil bu işlerin idaresi için etrafına, kendisine iman ile merbut ve sureta basit görünen birtakım adamlar toplamıştı ki biz onlara "Celal Muhtar'ın erkânı harbiyesi" ismini verirdik. Bunların her biri kendi şahsında birer mütehassıs idiler. Yine bunların her biri Celal Muhtar'ın binbir tecrübelerinden geçmiş bulunmalarına rağmen, hiç kimsenin aklına gelmeyecek birer surette ve kendilerinin haberleri olmaksızın onun daimi kontrolü altında idiler: çünkü Celal Muhtar'ın vecizelerinden biri de "Beraeti zimmet asıldır" şeklindeki hukuk maddesinin tersine olarak "Aksi sabit oluncaya kadar herkesin namussuz olması" idi [27].

Çalışma arkadaşlarından Haydar Kermen farklı yönlerine işaret etmektedir; "Dr. Celal Muhtar başkaları tarafından hiç kıymet ve ehemmiyet verilmeyen şeyleri de kıymetlendirici bir varlık idi. Meselâ, üzüm zamanı tabaklarda kalan taneleri çürükleriyle beraber toplatır bir kavanoza koyarak sirke yapardı. Konserva kutularının küçüklerini ufak bir tadil ile tükürük hokkasına tahvil ederdi.

Ambar şube şefi, memurları ve hatta hademeleriyle senli benli konuşup şakalaşırken onların kabiliyet ve zekâları hakkında devam eden tetkikatına da notlar ilâve ederdi. Ben, hırsızı da kullandırırım, nasıl çaldığını öğrenmek için derdi. Çiçek bozuğu adamlardan hoşlanmazdı. Bu gibilerde tıbben (Tare) olduğuna kanaat getirmişti." [28]

Dr. Hafız Cemal [Lokman Hekim] (1878-1967)

Celal Muhtar'la ilgili olarak en ayrıntılı bilgileri veren kişinin Dr. Hafız Cemal olduğunu söylemeliyiz:

"Celal Muhtar (aklı selim) sahibi idi. Hüsnü ahlâkı kuvvetli idi. Alâyişe, şatafata, gösterişe hiç düşkün değildi. Bu tarzda hareket edenlerden de hoşlanmazdı. Hiçbir kimseye itimadı, inanı yoktu. Hattâ kendine ve üstündeki eşyaya da! İşte bu his ile (çifte kalem!), (çifte saat!), (çifte para

çantası!), (çifte gözlük!) taşırdı. Muhtarlardan ve hattâ ahbaplardan gelen (fakrihal mazbataları!)'na (fakirlik vesikası!)'na inanmazdı. Fakat tavsiye edilen adamı (göreyim!) derdi. Karşısına alır, birçok sual sorarak ona göre âdilâne bir karar verirdi. Muhtardan kâğıt getirene (muhtara kaç kuruş verdin!) diyerek mutlaka sorardı".

Cenab-ı Allah'ın nâdir yetiştirdiği Celal Muhtar müstesna bir zekâya sahip idi. Teşkilât kurmak ve bunları (fikr-i takip!) ile kovalamak kabiliyeti fevkalâde idi. Celal Muhtar şakacı idi. Bazı kelâmlarıyla gülmezdi fakat güldürürdü. Çok nüktedan, hoş söyler bir zat idi. Hazırcevaplılığı çok meşhurdur. Suallerinize derhal cevap verirdi. Çok sevdiği Hilâl-i Ahmerin (kızıl!) sıfatı ile lekelenmesi hiç hoşuna gitmezdi. Bu ağır sözü Hilâl-i Ahmer'e hiç yakıştırmazdı. Dünyada en büyük hastalık olan (kızıl hastalığını!) düşünerek canı sıkılırdı. Bir asra yakın şerefli unvanı haiz olan ve Türkiye'nin insanlık ve hakikî medenîlik derecesine kıyas ve numune olan Hilâl-i Ahmer bir gün olacak bu lekeden kurtulacaktır, derdi. Çok ıztırap ve zahmet çeken insanlara her türlü millî rekabet üstünde namuskârane ve faziletperverâne iş gören Hilâl-i Ahmer'in nâmı dünya durdukça "yaşayacaktır..." sözünü son günlerinde bile arkadaşlarına söylerdi.

İçtimaî, iktisadî, ilmî işlerde büyük hârikalar gösteren üstat, zerre kadar kibirli ve gururlu değildi. (feragat-i nefs) sahibi idi...

Celal Muhtar parayı severdi ki servet yapsın! Ve lüzumunda millet ve vatan için sarf etsin! İsrafı, boş yere sarf etmesini katiyen istemezdi. İktisatçı Celal Muhtar'ın kıymetli vecizeleri vardır:

— Yahudi gibi kazanmalı, Bulgar gibi yemeli!

— Çok kazanmalı ve az sarf etmeyi bilmeli

— İsraftan her zaman kaçınmalı!

On paranın kıymetini bilmeyen Türk değildir." gibi değerli sözleri tıbbî ve iktisadî, edebiyat kitaplarına (darbımesel, "atalar sözü") tarzında girmiştir...

Celal Muhtar öteden beri gazetelere reklâm vermenin beyanatta, demeçte bulunmanın aleyhinde idi. Kendinin yaptığı işleri gazetecilerin kalemlerine düşürmek istemezdi. İşte bu fikrinden, düşüncesinden ötürü, Hilâl-i Ahmerin geniş faaliyet sahasına, alanına atıldığı zamandan, son güne kadar hiçbir gazeteye demeç vermemiştir! Kendini methettirmemiştir.

(Az söz, çok iş!) fehvasınca hareket ederdi. Üstat Celal Muhtar Hilâl-i Ahmer'e iş görmeye başladığı günden itibaren Hilâl-i Ahmer'in elbisesini seve seve giymiş, bâzubendini zaman zaman takmış, büyük hizmet gününe kadar bu elbiseleri giymekte devam etmişti.

Celal Muhtar hiç durmadan çalışırdı. (Güneş doğarken işi başına, güneş batınca evin kapısına!) usulünü tatbik ederdi. İntişar eden gündelik ve haftalık gazetelerin kendi lehinde, yazı yazmaları hoşuna gitmezdi. Medhüsena edilmesini hiç istemezdi. Her gece, yarın yapacağı işi tasarlardı. Bir kâğıda yazarak hazırlardı. Her gün şafak vakti kalkıp sabah kahvaltısını yapar yapmaz programına göre işlerini yapmak için evden çıkardı" [6].

1934 yılında Türkiye'de Soyadı Kanunu yürürlüğe girdikten sonra Muhtar, kardeşleri Akil ve Kemal ile birlikte "Özden" soyadını aldı.

Celal Muhtar Ticarete Yatkındı, Tasarrufu Severdi

Dr. Kemal Turgut biyografisini yazdığı Celal Muhtar için bir yerde "Keskin zekâsı, kuvvetli nükteleri, sağlam karakteri, çalışkanlığı ve derin müşahede kabiliyeti ile temayüz eden Celal Muhtar iktisadi görüşleriyle de şöhret bulmuştur" der. Yine aynı yazısında onun için "En büyük zevki millete iktisat aşısının muvaffak olması idi" dedikten sonra "On paranın kıymetini bilmeyen Osmanlı değildir" sloganının kendisine ait olduğunu ekler. [29]

Gerçekten Celal Muhtar'ın ticarete yatkınlığı daha Tıbbiye'de talebe olduğu yıllarda kendini göstermişti. Dönem arkadaşı olan Prof. Dr. Cemil Topuzlu hatıralarında bu konuya ayrıntılı bir şekilde değinmektedir:

.....Mektepte o derece disiplin yoktu ki...bir vaka anlatayım: Bir arkadaşım vardı. Dr. Akil Muhtar'ın kardeşi Celal Muhtar. Bu zat hesabını çok iyi bilirdi. Her sabah kalkınca Celal Muhtar'ın ilk işi Sarayburnu'na inmek olurdu (O zaman Tıbbiye Mektebi Gülhane'de, Demirkapı mevkiinde- E.S.). Orada olta ile balık tutar. Bunları büyük bir itina ile temizler, tuzlar, tenekeye bastırırdı. Bundan sonra tuzlu balıkları karyolanın altına koyardı. Mektebin meşhur bir "Bakkal Şahin"i vardı. Arkadaşım tuzlu balıkları bu bakkala satardı: Hafta sonunda hepimizin Bakkal Şahin'e ödenecek az çok bir borcu varken Celal Muhtar daima Şahin'den alacaklı vaziyette çıkardı. Lakin odada balık kokusu benim için hakikaten çekilmez bir hale gelmişti. Bu yüzden kaç kere kıymetli arkadaşıma kavga etmiştim. Hatta nihayet şikayete bile mecbur kalmıştım. [4]

Dr. Cemil Topuzlu [1866-1958]

Avram Galanti ise erken yaşta kestane alışverişi yaptığını yazar: "Merhum başka bir adam idi. Bir gün, kendisinin ilim adamı olduğu halde nasıl olur da ticaret işlerine atıldığını sorduğum vakit, Celâl Bey dedi ki:

- Ben Galatasaray Sultanisinde leyli talebe iken Cuma günleri çıktığım vakit kestane alıp dönüşte arkadaşlarıma para ile satardım; bu işi büyüttüm ve oldukça para kazandım. Görüyorsunuz ki ben ilim adamı olmazdan evvel ticaret adamı idim." [30]

Celal Muhtar Bey'in mizahi yönden hakkında fıkra anlatılan ve karikatürü yapılan konuların başında cimrilik derecesine varan tutumluluğu gelir. Osmanlıca Akbaba Mizah Dergisi'nde 1924 yılında yayımlanan karikatürü bunun en güzel örneğidir. Bilgisi kadar paraya olan düşkünlüğü ve varyemezliğiyle ünlü Celal Muhtar Bey'in bu karikatürü de dönemin meşhurlarından Hüsamettin Haşim tarafından çizilmiştir.

Dr. Hafız Cemal de bu konuda benzer bilgiler verir. Celal Muhtar küçük yaştan itibaren iktisadî ve ticaret işlerine akıl erdirmişti. Galatasaray'a devam ederken babasının harçlık olmak üzere her hafta verdiği (10) kuruşun bir kısmını en lüzumlu işlere ayırır, diğer bölümünü saklardı. Haftalıktan biriktirdiği paranın bir kısmını okuldaki bakkalla ortaklık ederdi. Bu işten kazandığı paranın bir kısmını ayırır, mevcut parasıyla karıştırıp saklardı. Ve bakkalın yaptığı muhallebi, sütlâç

vesair yiyecek alır yerdi. Vücudunu beslerdi. Askerî Tıbbiye'ye devam ettiği müddet zarfında da Arnavut bakkal ile ortak olarak hem para kazanır ve hem de yapılan yemeklerden vesair yemişlerden faydalanırdı.

Celal Muhtar bizzat kendi hatıralarında ticaret hayatını sevdiğini babasına söylediğini fakat kabul görmediğini ve tıbbiyeye isteksiz başladığını dile getirir ve daha lise yıllarında bu işe başladığını söyler.

- Galatasaray'a giderken de ara sıra izinsiz kalırdım. İzinli çıkıp eve gittiğim haftalar, babam bir mecidiye verirdi. Bunun ile, mektebe dönerken şeker ve çikolata gibi yemişler alırdım. Fakat arkadaşlarım etrafımı sararlar:

— Celal, bir şeker versene… Celal, bir çikolata versene diyerek Âdeta bana bir habbe bırakmazlardı! Nihayet, onların bu açık gözlülüğüne itiraz ettim:

— «Canı yemiş yemek isteyen paraya kıysın. Ben de onları bedavaya almıyorum !» dedim. Bu suretle arkadaşlarımla aramda ufak mikyasta bir alışveriş başladı. Hafta sonunda, bir mecidiye olan sermayem de çoğalarak 40 kuruşa çıktı.

Belki bana ticaret zevkini aşılayan mektep sıralarında cereyan eden bu hâdisedir. Hatta "Mekteb-i Sultânî'den" ayrıldığım zaman hekimliğe heves etmeyerek Tıbbiyeye kaydolmak istememiştim. Babama, ticaret hayatını sevdiğimi söylemiş; onun itirazlarını arkadaşlarının da desteklemesi üzerine «Tıbbiye-i Şahane'nin yolunu tutmuştum.»

Ticarette de gözüm vardı. Fakat yukarıda söylediğim veçhile Tıbbiyeye devama başladım. Derslerime çalışırdım. Lâkin, içimde daima sakin kalamamak, daima faaliyette bulunmak arzusu vardı. Meselâ, Sarayburnu'ndan denize girer, midye tutardım. Bir gün de babam ile karşılaşmayayım mı?! Midye avında iken, baktım, harem tarafından iki çifte bir kayık geliyor. İçinde siyah sakallı bir adam! Dikkat ettim: Babam değil mi? Hemen karaya çıktım. Midyeleri bir nöbetçiye teslim ettim. Lâkin, babam beni görmüştü. Hatta giyinmemi ve arkadaşlarımın yanına gitmeye vakit bulmamı temin için sandalın yolunu değiştirtmiş. Denizde büyükçe bir kavis çizdirdikten sonra sahile yanaştırtmış. Böylece ben de arkadaşlarımın arasında selâma durabildim.

Hilâl-i Ahmer'deki başarıları da bir bakıma Celal Muhtar'ın ticari yetenekleri sayesindedir. Bunu en güzel şekilde dile getiren filozof Dr. Rıza Tevfik'tir:

Rıza Tevfik [1869-1949]

«Celal Muhtar - Hilâl-i Ahmer deposunda - bir ağacın zerresini zayi etmiyor. Kütüğünden tekmil bir araba levazımını tedarik ediyor; ok, dingil, yastık gibi şeylerini yaptırıyor. Sonra çam kabuklarını kaynatıp bir nevi boya istihsal ederek merzayı askeriye için Amerikan bezinden diktirdiği entarilerin ve işçi odalarını onunla telvin ediyor. Boya kazanını kaynatmak için ağacın kendi yongalarını ve işe yaramaz dallarını yakıyor. Tekerleklerden artan sağlam odun parçalarından koltuk değneği kabzeleri kestiriyor; ve Avrupa'dan yüz otuz kuruşa gelen bir çift koltuk değneğini devlete sekiz kuruşa mal ediyor. Sonra kurmuş olduğu bir sürü salâmura fıçılarının sathına biriken ve bir işe, yaramayan balık yağlarını tüccarın yaptığı gibi yakıp mahvetmek için gündelik ve zahmet sarfedeceğine toplatıyor; ve boya kazanında teraküm eden tortular ve sair katranî maddeler ile karıştırarak, yük arabalarının tekerleklerine ve dingillerine tala etmek üzere kullanıyor. Kırık eski tezkirelerin hiçbir kısmını ziyan etmiyor, hele aksam-ı haşebiyesinden güzel çerçeveler yapıyor, sergide teşhir ediyor ilâh… / vb. Fikr-i iktisat ve marifet-i tasarruf katiyen bundan ileri gidemez. Bunda dahi hüner gibi bir eser-i ilham var.» [31]

Celal Muhtar'ın iktisadî ve ticarî mevzularda, konularda ileri sürdüğü fikir, hiçbir kimse tarafından reddedilmezdi. Çünkü, her işi büyük bir vukuf ile ve namus ve iffetle idare ederek muvaffak olduğunu görüyordu. Kıymettar hayatını Türklüğün içtimaî hizmetine, ilmî ve iktisadî sahasına vakfeden Celal Muhtar herkesin nazarında büyük bir (ideal sahibi) (mütefekkir) sayılmıştı. İnsanlık tarihinde büyük bir felâket ve mel'anet kaynağı olan Birinci Dünya Savaşı'nda / ilk cihan harbinde Hilâl-i Ahmer işleri muazzam bir mesele idi. İşte bunların hepsini parlak muvaffakiyetler, başarılarla Türk tarihine mal eden Celal Muhtardır. Hiç umulmadık işlerden ve bazı maddelerden Hilâl-i Ahmer kasasına milyonlarca lira kazandıran ve bu hayırsever cemiyetin en akıllılarına bile pes dedirten Celal Muhtar'dır. [6]

Mizah yazılarıyla tanınan Mehmet Asım Celal Muhtar'ın ticarete yatkınlığı ve para sevgisini nükteli bir tarzda ifade ederken "Doktorluk mu evvel, ticaret mi? sualine de aynı üslupla cevap buluyordu:

— Kendisine resmen doktor diyorlar. Fakat ben öyle zannediyorum ki tüccarlıkla alâkası daha ziyadedir. Ne tüccarı? İşte burasını tayin etmek, tercüme-i hâlini tetkik eden bu muharrir için bile gayrıkabildir. İnşaata pek meraklı olduğuna nazaran kendisine yapı kalfası unvanını vermek de mümkündür. Size, su kirecinin envaından başlayarak tuğlanın deliklerine, harç içine katılan tatlı su kumuna varıncaya kadar bütün teşkil ettiği malzeme hakkında en hurde malûmat verir. Bu sırada cebinden çıkardığı bir kâğıda bakacak olursanız ticaret borsasını gösteren bir varaka olduğunu görerek hayrete düşersiniz. Çünkü farazâ Brezilya'da gelecek sene kahve mahsulünün ne olacağına dair malûmat-ı umumîyesi de vardır. Mimar, tüccar, esnaf, piyasacı, onun için bütün bu sanatlar kabil-i tatbiktir. Para getiren her sanat kendisinin nazarında hâiz-i hürmettir. Ne vakit ticarete başladı? "Doktorluk mu evvel, ticaret mi? [32]

Celal Muhtar ise para sevgisi ve tutumluluğuna dair bir açıklamasında şunları söylemektedir:

— Benim için, parayı çok seviyor, derler. Evet parayı severim. Çünkü on paraya ehemmiyet vererek kazandım. Zorlukla, çok çalışmakla elde edilen paranın kıymetini herkes büyük görür. Mirasyediler malının değerini bilmezler. Çünkü çalışarak kazanmamışlardır. Haydan gelen huya gider. Fakat çalışarak kazanılan para sahibi için bir (alın teri mükâfatıdır). Bu paraları sarf ederken çok düşünürler ve zerre kadar israf etmezler. İşte ben de çok uğraşmam sayesinde kazandığım paraların onluğunu bile boş yere harcamak istemem! Fakat insanlığa, milletime hayırlı olacak bir iş için para sarf etmekten zerre kadar çekinmem.

1925'lerde yayınlanan "Türk Hayatı" dergisinde yayınlanan bir makalede Celal Muhtar'ın ticaret istidadının tesadüf değil, doğuştan olduğunu savunur: Celal Muhtar iki sözle bir ilim ve fen adamı, cilt hastalıkları mütehassısı mümtaz bir doktordur, bir fakülte müderrisi diye takdim etmiyoruz.

Bütün bu evsafı [vasıfları] haiz olduğu hâlde doktorluğunu, müderrisliğini gölgede bırakan parlak bir meziyet ve şöhreti vardır. O da tahsilsiz, kendi istidadıyla yetişmiş, muvaffak olmuş, şöhret kazanmış bir iktisat mütehassısı olmasıdır.

Müsait muhite düşmüş olmak tesadüfüyle değil, fakat fıtrî [doğuştan gelen] istidadının sevkiyle, büyük bir azim ve zekâsı ile çalışmış, babasının onu sevk ettiği tababet [tıp] yolunu geçmiş, uğraşmış, servete vasıl ve muvaffak olmuştur.

Celal Muhtar Bey Mekteb-i Tıbbiye kâtibi merhum Muhtar Efendi'nin mahdumudur [oğludur]. Muhtar Efendi Kayserili olduğu hâlde memleketinin pek meşhur olan incelik [ticari zekâsı] ve ticaret istidadına ehemmiyet vermemiş, oğluna tababet tahsil ettirmiştir.

تورک حیاتی

نومرو: ۱۱ — ۱ حزیران ۳۴۱

جلال مختار بك

جلال مختار بكی سزه برعلم فن آدمی ، جله خسته لقری متخصصی ممتاز بردوقتور ،
برفاکولته مدرسی دیه تقدیم ایتیورز .
بونون بواوصافی حائز اولدیغی حالده
دوقتورلغی ، مدرساکی کولکده
براقان پارلاق برمزیت وشایقی وتردر .
اوده خصیلسز ، کندی استعدادیله
یشیمش ، موفق اولمش ، شهرت
قازانمش براقتصادمتخصصی اولماسیدر .
مساعد محیطه دوشمش اولمق
تصادفیله دکل فقط فطری استعدادینك
سوقیله ، بویوك برعزم و ذکا ایله
چالیشمش ، یاپاسنك اولمق سوقیله
طبابت یولی دکیشدیرمش ، اوغراشمش ،
ثروته واصل وموفق اولمشدر .
جلال مختار بك طبیه مکتبی کاجی
مرحوم مختار افندینك محدومیدر .
مختار افندی قیصرلی اولدیغی حالده
مملکتنك پك مشهور اولانلرندنیدی
وتجارت استعدادینه اهمیت ویرمه مش
اوغله طبابت تحصیل ایتدیرمشدر .
فقط بونون آرقداشلری جلال مختار بکك دها طبیه مکتبنده اقتصاد وتجارت تعلیقاتیله

جلال مختار بك

Türk Hayatı, No. 11, 1 Haziran 1925

1939 yılında basılmış olan "Yeni Adam" dergisinin 249. sayısında da benzer bir yazı yapılmıştır. Her iki dergi Celal Muhtar'ın doktorluktaki başarılarını görmezden gelen bir tutum içinde olmuşlardır.

Celal Muhtar'ın, iktisat ve tasarruf konularında görüşleri, ticari konulardaki başarılarının öne çıkması iki meslektaşımızın dikkatini çekmiştir. Bu konuda Ankara Deri ve Tenasül Hastalıkları Muayene ve Tedavi Evi cildiye mütehassısı Mustafa Hakkı Akansel ve asabiye mütehassısı arkadaşı Dr. İzzettin Şadan ile birlikte 1939 yılında Kafa dergisine gönderdikleri bir mektupla bir önceki sayıda Celal Muhtar'ın yalnızca ticari başarılarından söz eden makaleyi belgeleriyle protesto etmişlerdir.

Yeni Adam'ın son nüshasında Celal Muhtar hakkında...

YENİ ADAM'IN son nüshasında Celal Muhtar hakkında bir yazı görerek hem hayret, hem de teessüf ettik desek hiç de mübalâğa etmiş olmayız. Zira haddizatında bir hakkı intak ve bir medih yazısı olan bu makale Celal Muhtar'ın şu idarî işte muvaffak olduğunu veya bu iktisadî meselede memlekete faydası dokunduğunu yazmakla güya onu methetmiş oluyor. Hâlbuki bildiğimize göre bir doktorun muvaffakiyeti, mesleğindeki muvaffakiyetiyle ölçülür. Yeni Adam'ın makalesinde ise, Celal Muhtar'ın ilmî hüviyeti hakkında bir kelime bile yok. İşte hatanın büyüğü burada.

Celal Muhtar tababet sahasında ciddî ve hakiki bir keşfiyle beynelmilel tıp âleminde ebedî olarak bir şeref mevkii kazanan yegâne Türk hekimidir zannediyoruz.

Cildiye sahasının şerefraz üstadı Sabouraud Entretiens dermatologiques, série nouvelle, V, I, 1922, p. 168, nâm eserinde şöyle yazıyor: "Bir de ayak tabanı ve avuç içi trikofisileri (tricophytie) vardır. Bunun 1892 senesinde Celâlettin Muhtar'ın mesaisine gelinceye kadar mevzuu ekzemalarla karıştırılırdı. İlk defa olarak bu müellif bunların trikofitondan mütevellit mahiyeti müşterekelerini ispat etti, karakteristik evsafını tefrik etti," diyor. Bu mesaiye ait, Barretta tarafından da gayet güzel mulajlar alındı ki bunları Paris'teki meşhur Saint Louis Hastanesi'ndeki müzede Celâlettin Muhtar'ın ilk kültür tübü ile beraber hâlâ muhafaza olunmaktadır.

1936'da neşredilen Nouvelle Pratique Dermatologique ismindeki 8 büyük ciltten ibaret ve Fransa'nın emrazı cildiye hususunda vücuda getirdiği en kıymetli eserde—ki beşyüz tabip tarafından yazılmıştır—ikinci cildin 254, 255 ve 260'ıncı sayfalarında, Celal Muhtar'ın bu keşfine ait üç büyük levha vardır ki bunlar Saint Louis Hastanesi'ndeki mulajların resmidir.

Hattâ Amerikan cildiye kitaplarında bile, Celal Muhtar'ın bu keşfi mevzubahistir.

Binaenaleyh bizce Celal Muhtar'ın en büyük meziyeti ve memleketine yaptığı en büyük hizmet bu tıbbî keşfi olsa gerektir. Bu hizmet münakaşa götürmeyen, ebedî hizmettir. Bu kadar maruf bir âlimin bizzat kendi memleketinde lâyık olduğu derecede takdir edilmemesi ve parasını öteye beriye verdi diye ahır ömründe itaba uğraması acıklı bir tezahürdür. Bunu efkâr-ı umumîyeye arzı tıbbî bir vazife bilir ve Celal Muhtar'ın isminin Tıp Fakültesi seririyatlarından birisine verilmesini teklif ederiz.

Ankara, 22 Eylül 1939.

Cildiye Mütehassısı Dr. M.H. Akansel ve Asabiye Mütehassısı Dr. İzzettin Şadan

Ankara Deri ve Tenasül Hastalıkları Muayene ve Tedavi Evi'nde

Mustafa Hakkı Akansel [1895-1951]

Bolunun Devrek kasabasında 1895'te doğdu. İstanbul Tıp Fakültesi'nden 1918 yılında diploma aldı. 1923 yılında aynı fakültede dermatoloji asistanı oldu. Rockefeller'den verilen burslardan biri fakültece kendisine tahsis edilmiş ve bir sene Fransa'da bir sene de Amerika'da Filadelfiya'da ihtisasını geliştirdi. Yurda dönünce Ankara'ya gitmiş Deri ve Tenasül Hastalıkları Muayene ve Tedavi Evi'nde bir müddet çalışmıştı. Üniversite inkılabında Hasan Reşat Hoca'nın Afganistan'a gidip, yurda avdetinden sonra Haydarpaşa Numune Hastanesi'nde vazife alması üzerine Mustafa Hakkı da oraya muavin tayin edildi. Birkaç yıl sonra hocanın 1949'da emekliye ayrılmasıyla orada şef oldu. 21 Haziran 1951 tarihinde vefat etmiştir. Milletini sonsuz bir aşkla seven idealist bir Türkçü olarak bilinir.

Celal Muhtar Evleri

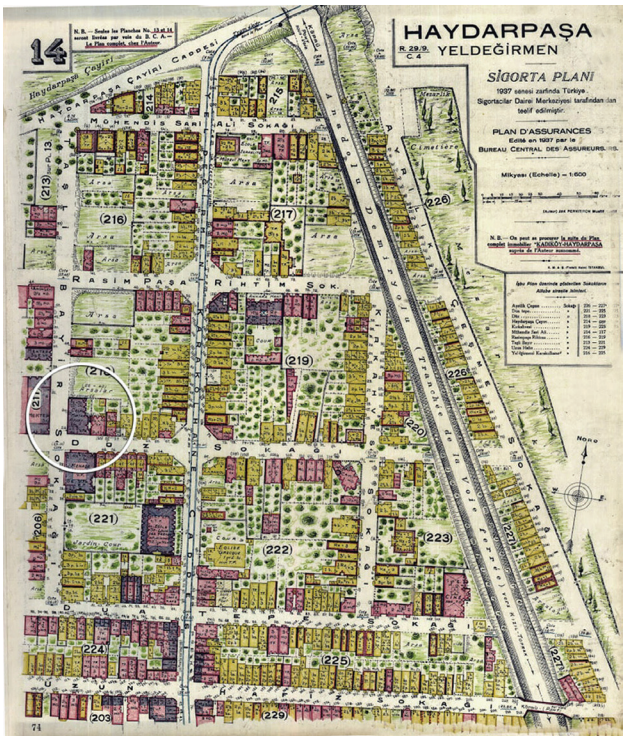
Dr. Celal Muhtar Özden'in yazlık ve kışlık olmak üzere iki evi olduğu bilinmektedir. Kadıköy Yeldeğirmeni'ndeki altı katlı apartmanı hakkında oldukça geniş bilgi bulmak mümkün olsa da, yazlık olarak kullandığı Büyükada'daki evi hakkında daha sınırlı bilgiye sahibiz. Bu bilgiler daha çok gazete havadisleri ve bunlardan yararlanan, bir kısmı Kadıköy yakasında ve Büyükada'da yaşamış kişiler ve gazetecilerin araştırma ve derlemelerinden kaynaklanmaktadır.

Yeldeğirmeni'ndeki Celal Muhtar Apartmanı

Adnan Giz'in "Bir Zamanlar Kadıköy" kitabında oldukça ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Yeldeğirmeni'nin Kadıköy'ün yakın tarihindeki bir özelliği, Üsküdar'dan Pendik'e kadar Anadolu yakasındaki ilk büyük apartmanların bu semte inşa edilmiş olmasıdır. Haydarpaşa Koyu'na bakan sırtlarda yaptırılan Kehribarcı, Menase, Valpreda apartmanlarının sahipleri ve kiracıları çoğunlukla Musevilerdi. Yüzyılın başında, Musevilere ait olmayan apartmanlardan Piri Karakolhane Caddesi'ndeki Demirciyan Apartmanı, öteki de Doktor Celal Muhtar'ın Rıhtım İskele Sokağı'nda yaptırdığı semtin tek Türk apartmanıydı [33].

Kaynaklarda apartmanın yapılış tarihi kesin olarak verilemese de 1900'lerin başlarında (1905 sonrası) olduğu tahmin edilmektedir. Mimar Levent Civelekoğlu Doktor Celal Muhtar'ın Taşlı Bayır ve İskele sokaklarının kesiştiği köşede yer alan Taşlı Bayır Sokak No. 16'daki altı katlı apartmanının teknik özelliklerini de vermektedir. Buna göre apartmanda 1 bodrum kat, 1 zemin kat, 5 normal kat bulunmakta iken, sonradan 1 kat daha eklendiği ifade ediliyor. Her katta üç daire bulunuyor. Zemin kat ve son kat pencereleri kemerli bitişe sahip iken diğer katlar düz köşeli. Pencere üstlerinde geometrik ve bitki desenli kabartmalar bulunmaktadır [34].

Dr. Hafız Cemal apartmanın mimarlığını, kalfalığını bizzat Celal Muhtar'ın yaptığını ve tüm yapılış evrelerini bizzat takip ettiğini söylemektedir:

Perwicich Haritalarında Haydarpaşa Yeldeğirmeni bölgesi

Yeldeğirmeni'ndeki Celal Muhtar Apartmanı

Evin plânını, mimarlığını, kalfalığını kendi yapardı. Celbettiği ustaların başlarından ayrılmazdı. Evlerin temellerine, duvarların yapılışlarına çok dikkat ederdi. Baştan savma işleri hiç sevmezdi. Dikkatsizliğini, hilekârlığını, hırsızlığını, tembelliğini hissettiği herhangi bir ustayı, ameleyi derhal işten uzaklaştırırdı. Ve bir daha iş vermezdi. Kadıköy'deki apartmanın bütün planlarını yüksek bir mühendis gibi tertip etmişti. Usta ile beraber çalışarak mimarlık, kalfalık yapmıştı. Kullanılan kireçleri, alçıları, çimentoları adamakıllı muayene ettikten sonra kullandırırdı [6].

Apartmanın 1933 yılında Darüşşafaka'ya bağışlandığı bilinmektedir. Adnan Giz hatıralarında Celal Muhtar'ın gözlerini kaybettiği son yıllarında, Yeldeğirmeni'ndeki bu apartmanın bir dairesine yerleşmiş olduğunu yazıyor "Bir uşağın yardımıyla bizim Berber Bekir'in dükkânına gelirdi. Orada rastladıkça anılarından yararlanmaya çalışırdım." diyordu.

Celal Muhtar'ın Büyükada'daki Yazlık Evi

Tarih araştırmacısı Pars Tuğlacı'nın verdiği bilgilere göre Celalettin Muhtar'ın Büyükada, Nizam Mahallesi Albayrak Sokağı'ndaki 2 numaradaki evinin yapım tarihi 1887'dir. Osmanlı döneminden kalan ve mesken olarak kullanılan bu evin kim tarafından yaptırıldığı ve mimarının kim olduğu bilinmemektedir. Üç katlı, bahçeli ahşap ev hâlen kullanılmamaktadır [35].

İstanbul Adalar Vakfı tarafından verilen bilgiler Tuğlacı'nın bilgileri esas olmakla birlikte bilinen ilk sahibi olarak Celal Muhtar Özden verilmektedir. Sonrasında Celal Muhtar'ın kızı Emine Adviye Bülder (1956), vasiyet yoluyla Darüşşafaka'ya ve satışla Şükran Olpak'a (1973) ve Birgül Dumlu'ya intikal etmiştir [36].

Celal Muhtar'ın Büyükada'daki köşkünün günümüzdeki görüntüsü

Celal Muhtar Bey köşkünün bahçe tarafından görünüşü (70)

Celal Muhtar Bey köşkünün bahçesinde dinlenirken (71)

İstanbul Adalar Vakfı'nın bir kitaptan aktardığı iki güzel pasaj oldukça dikkat çekicidir:

Bahçelerönü Sokağı'ndan geçen pek olmazdı, araba hemen hiç geçmezdi, yalnız Dr. Celal Muhtar sokağa çıktığında veya Dr. Âkil Muhtar ağabeyini görmeye veya bize geldiğinde araba geçerdi, atların çıngırak sesleri duyulunca kimin geldiğini veya gittiğini bilirdik... (Dr. Celal Muhtar'ın evi Albayrak Sokağı'nın başlangıcında, bugünkü Kaymakamlık-Hacopulos Köşkü'nün bahçesine bitişik, denize bakan evdi). Bir de, tahta, tek atlı, çift tahta kapakları açılıp kapanan, çöpçünün atın yanında yuları elinde yürüdüğü çöp arabasının Albayrak Yokuşu'ndan aşağı bize doğru gelmekte olduğunu tahta tekerleklerinin yolun Arnavut kaldırımı taşlarına sürtmesinden çıkan gürültüyü işitince anlardık... Köpeğimiz de havlamaya başlardı!

Aktaran: Tiraje Dikmen; bk. S. Akpınar, Büyükada: Bir Ada Öyküsü, Adalı Yayınları

Sacide Hanım'ın evinin ve sokağın karşısında yani Albayrak Sokağı'nın diğer tarafında Bahçelerönü Sokağı'nın köşesinde ise Dr. Celal Muhtar'ın boş arsası vardı ve denize kadar uzanıyordu. Bahçenin içinden geçen patika bir yol aşağıya denize inerdi. Bu arsa (Tiraje Dikmenlerin bitişiği) yakın zamana kadar aynı şekilde boş duruyordu. Birkaç yıl önce arsanın deniz tarafına yar başına bir apartman yapıldı. Bizler, yani ben, ağabeyim, Macit Beyler, Pepolar, Doğanlar arsadaki patika yoldan aşağıya sahile iner, denize girerdik. Sahil çok güzel kumluktu ve doğal bir plaj şeklindeydi. O yıllarda Ada'nın denizi billûr gibi, tertemizdi. Suyun dibini ve elmas gibi parlayan çakıl taşlarını, yer yer pırıl pırıl kumları, yeşilin her tonundaki yosunları ve sürü halinde gezen balıkları seyretmek büyük bir zevkti.

Aktaran: Zafer Ertaş; bk. S. Akpınar, Büyükada: Bir Ada Öyküsü, Adalı Yayınları

Celal Muhtar Sokakları

Celal Muhtar evleri gibi Celal Muhtar Sokakları da İstanbul'un iki ayrı semtinde de bulunmaktadır.

Büyükada'daki sokağın tam adresi "Nizam, Dr. Celal Muhtar Sk. 34970 Adalar/İstanbul'dur." Fayton turu yaparken [eskiden] güzel kırmızı tabelası gözümüze ilişir. Sokak Nizam Caddesi'nden başlar, denize kadar uzanır. Sokağın bir tarafında dinlenme kampı yer alırken diğer tarafında ise adanın doğal güzelliğine eşsiz mimarileri ile katkıda bulunan evler yer almaktadır. Bilinmesi gereken diğer bir husus da Celal Muhtar Bey'in evinin bu sokakta değil, hemen yakınlardaki Albayrak Sokak'ta olduğudur.

Daha önce mavi renkte olan İstanbul Belediyesi, 2007'de aldığı bir kararla sokak tabelalarına standartlar getirmiş ve tabela rengi olarak kırmızı [Pantone 1945] seçilmiştir. Tabela yazıları için özel bir font [Kent] oluşturulmuş ve tabela alt kısımlarına ilçe isimleri yazılmaya başlanmıştır.

Dr. Nurhan Döner 2007 yılında Büyükada Nizam'da bulunan mavi renkli Dr. Celal Muhtar Sokağı tabelası önünde.

Dr. Nurhan Döner 2007 yılında Kadıköy, Acıbadem'de bulunan Dr. Celal Muhtar Sokağı tabelası önünde.

Celal Muhtar'ın isminin verilmiş olduğu diğer sokak ise Kadıköy Rasimpaşa'dadır. Halitağa Caddesi'ni Yurttaş Sokak'a bağlar, Yeşilay Sokak ile kesişir. Üzerinde dershaneler, fırın ve matbaacılar olan bir sokaktır. Acıbadem Mahallesi içinde de devam eder. Esasen, Kadıköy'deki Celal Muhtar Apartmanı bu bölgede ve bu sokakta değildir. İlginç olarak Yeldeğirmeni'nde bulunan, yörede ilk büyük Türk apartmanı olarak bilinen Celal Muhtar Apartmanı'nın sokak adı da "Dr. Celal Muhtar Sokağı" değildir.

İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 13.10.2011 tarih ve 2256 sayılı kararı, İstanbul genelindeki (özellikle Kadıköy ilçesi ve çevresindeki) mükerrer (aynı adı taşıyan) cadde ve sokak isimlerinin değiştirilmesi ile yeni adres paftalarının oluşturulmasına yönelik numarataj kararı almıştır. Bu karar kapsamında öne çıkan bazı detaylar şunlardır: Amaç: Aynı şehir veya ilçe sınırları içerisinde birden fazla bulunan, posta ve adres yönetiminde karışıklığa yol açan aynı isimli sokak ve caddelerin isimlerini benzersiz hale getirmektir. Uygulama Alanı: Başta Kadıköy ilçesi olmak üzere İstanbul genelinde sokak tabelalarının yenilenmesi ve yeni paftaların oluşturulması bu karar doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Bu kararın sonucunda Dr. Celal Muhtar Sokağı ne yazık ki değiştirilmiş ve "Sungur Sokak" olmuştur.

Farklı Siyasal ve Sosyal Faaliyetleri

Celal Muhtar'ı siyasal ve sosyal yönü kuvvetli bir insan olarak görüyoruz. İçinde bulunduğu kurum ve kuruluşlarda fikirlerini cesurca söylemiş ve ısrarla müdafa etmiştir. Yurda dönüşünün daha ilk günlerinde kolera ile mücadele komisyonunda karar alma aşamasında dirençli tutumuna, daha sonra Darülfünun'un hocalığı döneminde de rastlanmıştır. Fakültenin İstanbul'a nakli konusunda ısrar eden grubun âdeta sözcüsü olmuştur. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ndeki sert ve dirayetli tutumu, İaşe Bakanlığı ve İtibar-ı Millî Bankası yönetiminde bulunduğu süreçlerde de devam etmiştir.

Pek konuşulmamış bir konuyla ilgili iki gazete haberi, kendisinin mebus olmayı düşündüğünü ve sonrasında bundan vazgeçtiğini bildirmektedir.

İntihâbât Etrafında (Seçimler Etrafında)

Celal Muhtar Bey'in Namzetlikten Feragati

… Dün Anadolu merkezlerinden müteaddid gelen bazı telgrafnâmeler yeni milletvekillerimizden bazı zevatın daha isimlerini tebliğ eylemişlerdir.

… Birçok rüfekası tarafından İstanbul mebusluğuna namzedliği ileri sürülen ve (on paranın kıymetini bilmeyen Osmanlı değildir) düsturunun ve sulhsever ve memleketin yegâne iktisatçısı olan Celal Muhtar Bey'in namzedlikden birine göndermiş olduğu bir mektupta siyasiyata karışmak emelinde bulunmadığı cihetle namzedliği kabul etmeyeceğini bildirmiştir.

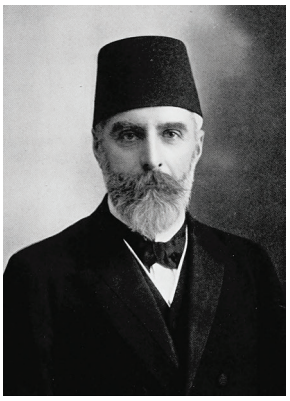
Tercüman-ı Hakikat, 8 Aralık 1919, s. 1.

Daha sonra tekrar bir gazete havadisi olarak 17 Ocak 1926, Celal Muhtar Bey'in Teşebbüsü: Celal Muhtar Bey, görevinden istifa ederek seçimlere katılmaya karar verdi. Meclis'e girmesi bekleniyor. Vakit Gazetesi, s. 1.

Celal Muhtar'ın adı Millî Mücadele yıllarında ortaya çıkan iki cemiyetin üyeleri arasında yer almaktadır. Kısa ömürlü bu iki cemiyetin kurucuları arasında adı geçmekle birlikte, görev ve faaliyetleri hakkında kanıtlanmış bilgi bulunmamaktadır.

Vahdet-i Milliye Cemiyeti

İçinde bulunulan karmaşık durum ve parçalanma tehlikesi karşısında birlik ve beraberlik içinde hareket etme düşünce ve duygusundan doğan bir girişim olarak Vahdet-i Milliye Heyeti oluşturuldu. Bu girişimin öncüsü Ayan Meclisi Başkanı Ahmed Rıza idi. Vahdet-i Milliye Heyeti 33 azadan oluşuyordu. Heyet-i İdare: Başkan, Ahmed Rıza Bey; Kâtib-i Umumî, Çürüksulu Mahmut Paşa. Heyet-i İdare azaları: Eski Harbiye Nazırı Cevat Paşa, Eski Hariciye Nazırı Nabi Bey, Dava Vekilleri Cemiyeti Reisi Celalettin Arif Bey, Reşit Said Bey, Cemil Paşazade Hamit Bey ve Cemiyet üyeleri arasında Eski İaşe Nazırı Celal Muhtar Bey. Bu heyetin kuruluş tüzüğü Mart 1919 başlarında hükümete verilmişti. Vahdet-i Milliye Heyeti'nin ömrü yaklaşık olarak sekiz-dokuz ay sürdü. Kapanma süreci Ahmed Rıza Bey'in başkanlıktan azli ve hükümetin Vahdet-i Milliye aleyhinde olması ile başladı ve nihayet dağıldı.

Ahmed Rıza Bey (1858-1930)

Wilson Prensipleri Cemiyeti

Birinci Dünya Savaşı, daha önce hiçbir zaman tanık olunmayan olayların ve trajedilerin yaşanmasına neden olmuştu. Başta Avrupa toplumları olmak üzere bütün dünya savaştan az çok etkilenmiş can kayıpları, kitlesel yıkım, açlık, sefalet ve çeşitli hastalıklara maruz kalmıştı. ABD'nin savaşa girmesiyle savaşın seyri ciddi manada değişti. İnsanların savaşa karşı isteksiz olduğu, iyi veya kötü koşullarda da olsa hayatlarını devam ettirebilecekleri bir barışın talep edilmesinin günden güne ön plana çıktığı bir ortam oluşmuştu.

Woodrow Wilson (1856-1924)

İşte tam bu ortamda ABD Başkanı Thomas Woodrow Wilson'ın şahsında netleşen ve Wilson Prensipleri olarak dünyada ünlenen esaslar, bütün dünya milletlerinin nazarında bir ebedî barış, huzur, özgürlük, eşitlik ve millet olarak var olabilme arzularına cevap veriyordu.

Başkan Wilson'ın bütün dünyaya ilettiği On Dört Prensip'e karşı Osmanlı aydınları arasında ve kamuoyunda olumlu bir tutum gelişti. Eleştirel yaklaşımlar da mevcuttu. Mondros Ateşkes Anlaşması'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun aleyhinde olacak tarzda sonuçlanmasının, işgale uğramış İstanbul'daki bazı aydınlarda yarattığı özgüven problemi, onları ruhsal bir bunalıma sokmakla kalmamış, iç çöküntüsüne sürüklemiş, ümitsizliğe düşürmüştü. Devletin kurtuluşu için sayısız fikrin havada uçtuğu bir dönemde aydınlardan bazıları, büyük devletlerden birinin mandası olmayı tek kurtuluş çaresi olarak görüyorlardı. Kurucularının ve üyelerinin çoğu gazete başyazarı olan Wilson Prensipleri Cemiyeti, kendi kuruluşunu 4 Aralık 1918'de kamuoyuna duyurdu. Bu cemiyetin kurucu şahsiyetleri, Halide Edip Adıvar, Celaleddin Muhtar Özden, Ali Kemal ve Hüseyin Avni Beylerdi.

Cemiyet'in üyeleri 5 Aralık 1918 tarihinde İngilizce olarak hazırlanmış bir tezkereyi Wilson'a, Fransızca kaleme alınmış bir mektupla da İtilaf Devletlerine bir mektup gönderdiler. Başkan Wilson'a gönderilen tezkerede de bu vatansever aydınların kendi milletlerinin "belirli bir süre için, devlet işlerini iyi bilen muktedir bir yabancı idarenin yol göstericiliğine ihtiyaç duyduğu", düşüncesini benimsedikleri ifade edilmekteydi. Aslında Osmanlı'da aydınların ABD mandasını savunmasının nedenleri arasında en önemlisi Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü koruyarak parçalanıp yok olmasının önüne geçmekti. Ancak, gelişen olaylar, Osmanlı aydınlarının tahmin ettiği gibi olmamıştır. Her şeyden önce ABD Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğü çerçevesinde Türklerin hâkim olacağı bir devleti hiçbir zaman kabul etmemiştir. Bu durum, Osmanlı aydınları için büyük bir hayal kırıklığı olmuştur. [37]

Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte arkadaşları da Wilson Prensipleri Cemiyeti'ne karşı eleştirel bir duruş sergiledi. Wilson Prensipleri Cemiyeti, kuruluşundan iki ay sonra kapandı.

Her iki cemiyetin temelde İngiliz ve Fransız mandası fikrine karşı Amerika ile işbirliği prensibi etrafında bir fikir geliştirme amacında olduğu anlaşılıyorsa da Millî Mücadele'ye zararlı cemiyetler olarak bilinmektedir. Celal Muhtar'ın bu cemiyetlere üye kaydı bulunmakla birlikte aktif görev aldığına dair doğrulanmış birincil ya da ikincil kaynak yoktur.

Mücirler [Ev Sahipleri Derneği] Kurucusu Olarak Celal Muhtar

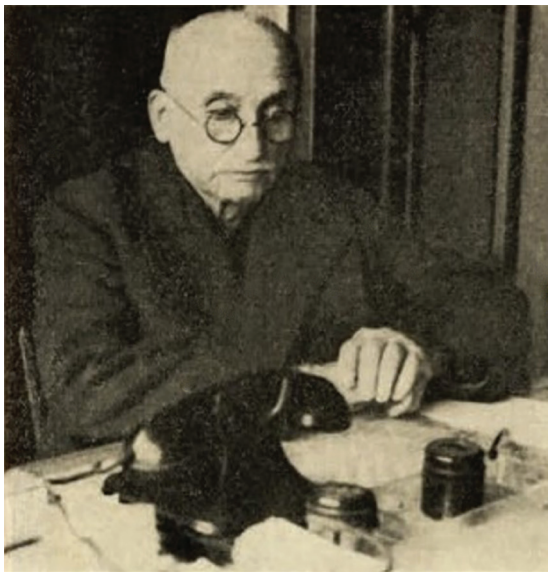
Arşiv belgeleri ve dönemin basınında yer alan haber ve makalelerden yola çıkılarak yapılan çalışmalarda ilginç bilgi ve belgelere rastlanmaktadır. Bunlardan bir tanesinde İleri gazetesinin 1920'li yıllardaki bir yayınında "Kiracı Haklarını Koruma Derneği" kuruluşundan söz ediliyordu. Buna karşılık olarak ev sahipleri de "Ev Sahipleri Cemiyeti"ni kurarak karşılık verirken bu noktada Dr. Celal Muhtar bir kere daha gündeme geliyor.

Mütareke Dönemi [1918-1922] İstanbul'unda savaşın yarattığı olumsuzluklara yangınlar ve göçmen akını da eklenince, mesken buhranı olarak isimlendirilen bir konut sorunu yaşandı. Şehrin yetersiz olan konut stoku tükenme durumuna geldi. Ev sahipleri artan talebi değerlendirerek mülklerini yüksek bedellerle kiraya vermeye çalışırken, kiracılar da haklarını arama yoluna gittiler. Sonrasında ev sahibi ve kiracılar cemiyet kurarak örgütlendiler.

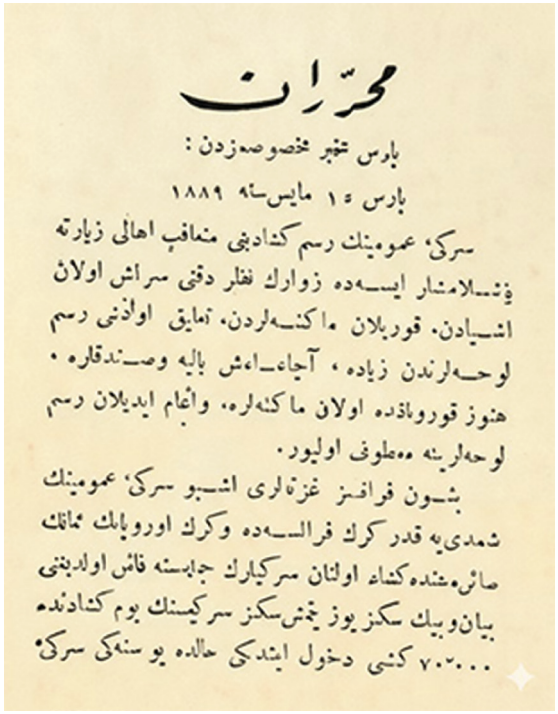
Bir tarafta merkezi Beyoğlu olan ve o dönem kurulan cemiyet adlarının vazgeçilmez unsuru "Müdafaa-yı Hukuk" terimini de adında barındıran Müstecirîn Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti (Kiracıların Haklarını Koruma Derneği) kuruldu. Derneğin amacı vurgunculukla mücadele ederek kiracıların, ev sahipleri ve hatta devlet katındaki haklarını korumaktı. Cemiyet başkanı Yeni Gazete başyazarı Mahmut Sadık, yardımcısı gazeteci Mevlanzade Rifat, hukuk müşaviri ise Dersaadet gazetesindeki köşesinde kiracıların hakkını savunan yazılarıyla dikkat çeken Orhan Midhat Beylerdi (İleri, 1920e). Üyeler arasında basından tanınan başka simalar da vardı.

Diğer tarafta onları yakından takip eden ev sahipleri de Celal Muhtar Bey'in başkanlığında Mücirler Cemiyeti (Ev Sahipleri Cemiyeti) adıyla örgütlendiler. [38]

Celal Muhtar Özden'in Gazete Muhabirliği

Celal Muhtar Özden 1942 yılında

محرّرات

پارس تحریر مخصوصه‌زدن :

پارس ۱۰ مایس‌سنه ۱۸۸۹

سرکی عمومینك رسم کشادینی منافب اهالی زیارته
ذشسلامشار ایسه‌ده زوارك نظر دقتی سراش اولان
اشبادن. قوربلان ماکنه‌لردن. تمایق اولدنی رسم
لوحه‌لرندن زیاده ، آجاغ‌اعش بایله وصندقاره .
هنوز قوروناذده اولان ماکنه‌لره. واغام ایدیلان رسم
لوحه‌لرینه معطوف اولیور.
بشون فرانسز غزته‌لری اشبو سرکی عمومینك
شمدیه قدر کرك فرانسه‌ده وکرك اوروپانك ممالك
صائره‌شنده کشاد اولنان سرکیلرك جابسنه فائق اولدیغنی
بیان‌وبیك سکز یوز یتمش سکز سرکیسنك یوم کشادنده
۷۰۰۰۰ کشی دخول ایتدکی حالده یو سنکی سرکی

Mürüvvet Gazetesi Muhaberat Mektubu

Hakkı Tarık Us'un yazmış olduğu bir kitapta bu yönde bilgilere rastlamasaydık muhtemelen Celal Muhtar Özden'in "Gazete Muhabirliği" konusu eksik kalacaktı.

6 Şubat 1943 Cumartesi günü İstanbul Üniversitesi'nin Vezneciler'deki konferans salonunda gerçekleşen ilk büyük muharrirler jübilesi, 16 Mart 1942 tarihi esas alınarak ilk yazılarının Türk basınında çıkışı en az elli yılı bulan 59 kalem erbabı adına gerçekleştirilir. Jübile, ilk olarak saat 14.00'te Eminönü Halkevi'nde yapılan toplantıyla açılır. Burada yarım asır evvel ilk yazılarını yazan her muharrir, kürsüye çıkan Hakkı Tarık Us tarafından takdim edilir ve her yazar dakikalarca alkışlanır… Programın ardından muharrirlere "50 Yıl" isimli jübile albümü hediye edilir…

"Söz uçar yazı kalır." Darb-ı meselinden hareketle Hakkı Tarık Us, "50 Yıl" isimli prestij boyutunda gayet kaliteli kâğıda basılan 102 sayfalık bir albüm hazırlar. Burada alfabetik sıra veya yaş değil, ilk yazılarının yayınlanma tarihi esas alınır. Muharrirlerin gençlik ve ihtiyarlık resimleri, imzalarını taşıyan ilk yazılarının klişeleri, Osmanlıca ve günümüz Türkçesi el yazıları bu kısma dercedilir.

Yıllar sonra eseri yeniden baskıya hazırlarken yazarların eski Türkçe el yazılarının ve klişe olarak serdedilen matbu Osmanlıca şiir veya makalelerinin transkripsiyonu ve çevirileri gerçekleştirildi. Bu kıymetli çalışma İstanbul Şehir Üniversitesi ve Basın İlan Kurumu desteği ile 2019 yılında basıldı.

Kitabın 54. sayfasında yazar (Hakkı Us) Celal Muhtar Özden'in biyografisini verdiği bölümde:

"Doktorun Paris'te geçirdiği dört sene onu yalnız Dünya tıp edebiyatına keşifler ve hususî tedavi usulleri kaydetmiş bir mütehassıs olarak kazanmakla kalmamış, Doktor Koch'un tecrübelerini, Paris umumî sergisini Türk gazetelerine en evvel aksettirmesi sayesinde de bu müstesna kabiliyeti basın hayatımız kazanmıştır." demektedir.

Ayrıca bu konuyu destekleyecek iki örnek de vermektedir.

Birinci örnekte Paris özel muhabiri olarak Celal Muhtar Bey'in "Mürüvvet gazetesinin 20 Mayıs 1889 tarihli sayısında çıkan mektubu:

Muhaberat:

Paris muhbir-i mahsusumuzdan - Paris, 15 Mayıs 1889

Sergi-i umûmînin resm-i küşâdını müte'âkib ahâli ziyârete başlamışlar ise de züvvârın nazar-ı dikkati serilmiş olan eşyâdan, kurulan makinelerden, ta'lîk olunmuş resim levhalarından ziyade, açılmamış balya ve sandıklara, henüz kurulmakta olan makinelere ve itmâm edilen resim levhalarına ma'tûf oluyor. Bütün Fransız gazeteleri işbu sergi-i umûmînin şimdiye kadar gerek Fransa'da ve gerek Avrupa'nın memâlik-i sâiresinde küşâd olunan sergilerin cümlesine fâik olduğunu beyân ederim.

İkinci örnekte 1890 yılında Londra'ya yapmış olduğu seyahat ile ilgili gönderilen başka bir mektup bulunuyor:

Saadetli efendim hazretleri (...) birbirinden dört gün farklı tarihli iki adet (...) âlilerine olacak (?) evvelce yazdığım mektubu göndermek üzere iken … misafirhaneden mecmua / toplam (...) pusulası istemelerine (...) hiçbirini (...) almadığım halde ve yalnız üç gece yatak parası olmak üzere şilin 17 ki beheri altı kuruştan hesap olunduğu halde 102 kuruş ediyor. Oturduğum oda evvelki mektupta arz olunduğu üzere 4 şilin idi. Fakat hizmet bahası olarak yevmiye dokuz kuruş zam ettiler. Ben de hafızamı ele alıp evvelce gitmek istemediğimiz otellerden birine gittim. Yevmiye üç şilin, hizmet parası olarak bir şilin daha alınırsa yevmiye yirmi dört kuruşa gelmiş olacak! / oluyor. Âcizleri Paris'in şâyân-ı temâşâ olan mahallerini, müzehane ve bahçelerini, bu ana kadar gezmemiş ve günden güne erteleyerek bu ana kadar hiçbir şey görmemiş idim. Fakat bu kere Londra'ya eylediğim seyahat beni mahcup eyledi. Hepsini sırasıyla gezmeli idim."

Jübilesi yapılanların Eminönü Halkevi konferans salonunda çektirdikleri toplu fotoğrafta Celalettin Muhtar Özden de 14 numarayla görülüyor. Ortada 5 numara ile dönemin Maarif Bakanı Hasan Ali Yücel yer alıyor.

جلال مختار بکله ملاقات

ضیا پاشانك بیاناتنه جواب — متاوله ایله باغلانمق لزومسز — اکنك مسئله‌سی برکومود مسئله‌سیدر — ذکرمنلرك اعاده‌سندن بویوك محذورلر تولد ایده‌بیلیر

نامه ناظری ضیا پاشا ایله محرولرمزدن بری آواسطهٔ وقوع کلن ملاقاتی
نکی لسفه‌مزده درج ایتمشدك. ضیا پاشا، ذکرمنجیلرله هنوز ایدیلن مذاوله‌نامه‌دن
ت ایتدیکی صرده شوسوزلری ده سویله‌مشدی: « اعاشه نظارتنده بولنان
ر، جلال مختار وراشد بکلر کبی ذواتك ناموس و استقامتلرندن ذره قدر

محرریزدن ذکرمنجیلر مذاوله‌سنك خسته‌لك مابینده
برمانده یونانان اعاشه ناظر اسبق
جلال مختار بك

یه دوشمنه‌ویکم حالده حکومتمه یومیه ۱۵۰ بیك لیرا
رفه مال اولان بویله‌بور کبی اکنکلرك اوزرنه جیبمدسنك
سبابی بر درلو آکلاشیله‌میوردی. » بو بیانات حقنده
دیسندن ایضاحات آلمق و صوك مذاوله‌نامه حقنده کی
لماتی استفسار ایتمك اوزره اعاشه ناظر اسبق جلال مختار
مراجعت ایتمشدك. جلال بك ملال احر آمیز بر
رمزی قبول ایده‌رك شو معلوماتی ویردی:

— مخزن پاشا ورفقای کرامنك تکالیف و اصرارلری
زوت اعاشه نظارتی قبول ایتدیکمك ایلك کونی استانبولك
شه‌سی اینجون ۲۶ والموق اوزره برمکه دعوت ایدلدم. اعاشه‌نك
ده بردرهم اون بولدی. بنادًعلیه اون تجارینه مراجعت
مکه مجبور قالدم. کندیلرینی غدارانه حرکت ایتمکه
وت ایتدم. بتون وصایانه رغماً ایلك کون جوالی
بچتی لیرادن ماله آلنمه باشلادم. نجار ایرلسی کون‌ده
ی فیشانلرده تمند ایتدی. کندیلرینه طبی برکاز اوانی
زوه یوزده‌اوی، اون‌دن ایله اکتفا ایقلرینی سویلدم.
نکاردن آبریله‌مایان بواشخاص همیت ویرمدیلر. بویله
رینه اعاشه قانونی موجبنجه ذکرمنلره یالکز اعاشه‌نك
وباتی فیرملرینی آخر کلبرینی قبول ایتمه‌لرینی اصرایتدم. بوسایه‌ده آناطولیدن
ب ایده‌بیله‌یکم جوباتدن کوتده وسطی اولهرق ۲۴۰۰ جوال مذاریتی فیودیرمنه
فق اولدم. اوزمانك صرفیاتی ۵۲۰۰ جواله بالغ اولدیغندن اکسیکی پیاسه‌دن
قده‌نه‌طرقالدم. مع‌مالیه‌شوراسی سویله‌یم که کافی درجه‌ده بغدای فیودیرمه‌مامله‌نفمز
کرمنلرك هدم کفایه‌سندن دکل، بنکه جوباتك آناطولیدن تقل اولنه‌ماسندن
ری کلیوردی. هدم نقك سقیده کوره‌رسزلکدی. احتیال خاطرلارسکدز:
دها کچن حزیرانده مطبوعا.. جمیننده کمیو مسئله‌سی حقنده تحریر اولنمك
ر وقتی جلب ایتمشدم. کمور استحصالاتنه‌کی شدتی دوام ایدرسه باطماب
یاتك معطل قاله‌جغی آناطولیدن ارزاق کله‌میه‌جکنی واستانبولك آج قاله‌جغی
یلشدم. اوزمان
شده بر مقاله
نظارته ایلك کونلرنده کیدرسه یعنی ایرایه آلدیغم حالده ذکرمنلره
کنز اعاشه حبوبات
یل ایتمکه موفق اولدم. اکر ذکرمنجیلری سرعتله برالوب نجارمانی فیودیرمه
ساعده ایتسه ایدك شبهه‌سز جوال ۲۸-۳۰ لیرادن آشاغی بزده آلامیه‌جقدق
عك یونزل فیشات ذکرمنلرك عاشه قانونی مرجعیتنه عاشه نظارتنك تحت تصرفنده
لنمسندن متولددر. ذکرمنلرك رد واعاده‌سی اعاشه‌نی تأمین تصمیمندن هرشیدن
وکره خاطره کله‌جك بر تدبیردر. ذکرمنلرك تسلیمی اعاشه ایچنی
لال واعاشه‌نی ذکرمنجیلره اسیر ایده‌بیلکدر. بوندن ماعدا ذکرمنلر بوکون

اعاده ایدیاجه دون بنی سنددن بری وضع ید ایدیلمش اولان ذکرمنلرك غساراتی بوکونکی فیشات اوزرندن تضمین ایدیله‌جکدر. حالبوکه بالفرض آلنی آی صوکره بوغازلرمن نجار و ابورلری کچدوب کلنکه باشلادقدن صوکره بر تخمین یاپلمه آزاده یك مهم بر ارق چیقه‌جقدر. دیه‌بیلیرم که بوکونکی تخمینات ایله اوزدانکی تخمین آره‌سنده بوز بیکلرجه فرق بولنه‌جقدر. ضیا پاشا حضرتلری بیاناتنده حلمزده بیان توجه کوسترمکله برابر تقسیط مقداری زمان تظار قده یومی ۱۵۰ بیك لیرا صرف ایتدیکمی بیله بریبورلر. بوقاریدن بری وقوع بولان بیاناتدن آکلاشیله‌جنی اوزره بن بولدیر پاره صرف ایتدم. یومی آلنمه مجبور اولدیغم اون انجون، خاطربنده قالدیرلته کوره وسطی اولدرق اون سکز لیرادن فضله ویرمدم. اعاشه نظارتنده حسابی وار، بالطبع مسئله اورادن آکلاشیله‌بیلیر. زمان انظار قده مبایعه ایتدیکم اون انجون یومی ۳۶ بیك لیرا صرف ایتدیکم ذکرمنلرده فیودیرده‌یم ۳۴۰۰ جوال قدر بندایك فیشانی محللدر. مصر، برمثل و اعاشه‌نك مبایعه مأمورلری طرفندن مبایعه صورتریله تأمین ایدیلن بوحبم بالله تاجر فیرمشه مال اولدیغی اعاشه محاسبه‌سندن جنفاربلیوسه‌ده بزمالیه ناظری بك افندینك حسابلرینه اساسن قبول ایلدکاری فیشانی یعنی بدنایك کیلوسی سکزدن وآرپه‌نك بتش غروش اونانی اوزره ۱۶ بیك لیرایی بولوزز. بغدای وآرپه‌نك فیودیرلسی اینجونده ۴۰۰۰ لیرا قدر ویرلدیکندن بوصورتله مصارفك یکونی ۵۶ بیك لیرا طوتار. دیمك زمانی نظار قده یومی ۵۶ بیك لیرا ایله اکنك توزیمانی باغلنده‌ایدی. قطعیزآناطولیدن کله‌جك حبوبات فیاتی مالیه ناظری بك افندی کی بك اهون تخمینی، موالق کورمدیکمزدن یومی یکمی بیك لیرا صرف ایدلدی دیرم.

براز اول ده صویلدیکم کبی اعاشه مسئله‌سنی تأمین ایتمك کمورك تأمین ایتمك مسئله‌سیدر. کمور ویرلدیکه ایچون مندیدا اولسون ایسترحکومت اولسون حبوبات کتیره‌مز. کتیره‌مدکدن صوکره هرهانکی برفیاتله کوریله‌مز. کمور تأمین ایتمدکدن صوکره اینه بویله براونظر اتله لزوم قالماز. عسکرك ترفیعیله استانبولدن برچوق ملتعبلرك مخابراتی کیتماری اوزرندن ظوسلك آزالمه‌سی ایله وبانکر، تجار کبی فنکیتاره وثیقه‌ا کنکی ویرلمه‌سی اساسلرك قبول ایله استانبولك صرفیاتی ۳۰۰۰ جوالدن آزفضله اولمه‌جغندن بویله برملارله ایله باغلانمه‌هیچ لزوم یوقدر.

— ذکرمنجیلرله مجارك برلشه‌جکلری سویلنیور. مجبا بوکا امکان وارمیدر؟

— کورد، ناموسلی تجاردن نه‌یزیله برشرکت علمدایدر، نده حصه آلوب چکیلیر. ناموسسزلر عنصری یاپیلیر. طاغا منافصه‌لرك، منایده‌لرك هیئتنده بو حال ایکی ال برباش ایچوندر. حکومت یونی نظروقیه آلوب تعدیل ایتملیدر.

— آناطولیدن حبوبات کایرسه استانبولك اعاشه‌سی نه‌قدر مصرفله یاپابیلیر؟

— بایدیغم حد نه‌کوره ۳۰۰۰ جوال ایچون دی سکز بیك لیرا کافیدر. اونوتمیه‌لم که وقتیله یانکز قاسم پاشا دکرمنی الکتریکله بندیرمکن شیمدی جنابی وآیوالسلطانی دکرمنلرینه‌ده الکتریق ویرلمك اوزره‌در. بتون دکرمنلرك الکتریکله آرتمسی حسابله حك قدر بویوك بر تأمیر یاپمامز. اساساً بو اوچ دکرمنی استانبولك اون احتیاجنی تأمین ایده‌بیلیر.

CELAL MUHTAR
GAZETE HABERLERİ

Gazetelerde Yapılan Celal Muhtar Polemikleri

Osmanlı İmparatorluğu'nda gazetecilik, devlet bülteni niteliğindeki yayınlarla [Takvîm-i Vekayi 1831] başlar, zamanla fikir hayatını şekillendiren sivil ve siyasi bir güce dönüşür. Osmanlı İmparatorluğu döneminde (özellikle 1831-1928 yılları arasında) Arap alfabesiyle ve Osmanlı Türkçesiyle basılmış olan süreli yayınlar siyasi, edebî ve resmî haberleri halka duyurmak amacını güderler. Bu dönemin başlıca gazeteleri arasında Hâkimiyet-i Milliye, İkdam, Peyam, Peyam-ı Sabah, Sabah, Serbesti, Son Saat, Şuray-ı Ümmet ve Tanin sayılabilir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında gazeteler, yeni rejimin ideallerini halka anlatmak, okuryazarlığı artırmak ve toplumsal modernleşmeyi sağlamak için birer "halk mektebi" işlevi görür. Harf Devrimi'nin (1928) ardından Latin alfabesine geçen basın, devlet politikalarının da en büyük destekçisi ve uygulayıcısı olmuştur. Cumhuriyet döneminin öne çıkan gazeteleri de Cumhuriyet, Akşam, Vakit, Yeni Asır, Tanin, İkdam, Yeni Gün, Milliyet ve Zaman'dır.

Celal Muhtar aynı zamanda Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşamış bir ilim ve fikir adamı olarak her iki dönem gazetelerinde adından sıkça söz ettirmiştir. Ancak doktorluk dışı konularda verilen havadisler dikkati çeker.

Celal Muhtar'ın basınla ilişkileri tam anlamıyla "polemik" tanımına uygun bir şekilde gelişti diyebiliriz. En çok ilgi gören konuların başında "Servetini Pasteur Enstitüsüne Bağışladı mı? Bağışlamadı mı?" konusu gelir. Benzer şekilde mal varlığını Darüşşafaka'ya teberru etti mi? Ettirmedi mi? konusu da basını oldukça meşgul etmiştir. Polemik konusu olan diğer konu biraz da mizahi bir mana taşır: "Vatandaşa Eşek Eti Yedirdi mi? Yedirmedi mi?"

Cimrilik derecesine varan tutumlu oluşu birçok karikatüre ve mizaha konu olmuştur. Kendisinin ticarete yatkınlığı ve edinimleri, sağlığı ile ilgili haberler, ekonomik durumla ilgili tavsiyeler vb. basında ağırlıklı olarak yer alan konulardır.

Siyasi ve İktisadi Müşahedeler: İktisadi ve siyasi gelişmeler üzerine yorumlar ve değerlendirmeler yapılmaktadır. Celal Muhtar Bey'in yaptığı açıklamalar ve görüşleri yer almaktadır.

Celâl Muhtar B.

Hamidiye suyunun da pis olduğunu söyliyor

Celal Muhtar B. Hamidiye suyunun pis olduğunu söylüyor.
Celal Muhtar Bey'in açıklaması: Hamidiye suyu temizdir:
Mumaileyh su meselesi hakkında sözlerine şu suretle başlamıştır:
- Vaktiyle, yani Abdülhamid devrinde Hamidiye suyunu muayene etmiştim. Sular pisti; içilmez diye bir rapor verdim. Hamidiye suyunun bulunduğu arazi münhattır. Civardan pis sular bu araziye dahil olur.
Benden sonra doktorlar bu suyu muayene ettiler. "Temizdir," dediler. Hayret ettim! Benim muayenemden sonra ne arazinin şekli değişmiş, ne de o civarda bir tesisat yapılmıştı. O zamandan beri hepimiz Hamidiye suyunu içiyoruz.
Bana kalırsa gene en temiz su benim vaktiyle içilmez dediğim sudur. Diğer suların nasıl olduğunu anlamak için tahlil etmeye lüzum yok. Bardağa dikkatle bakmak kâfi.
Avrupa belediyelerinde pis su meselesine ve bu yüzden ölüm vakalarına tesadüf etmek mümkün değildir.
Bizde ise senelerden beri devam eden bir meseledir. Bu işlere Belediye ne çare bulacak, ne yapacak, bilmiyorum.
Geçen gün alınacak tedbirler arasında tuhaf bir şey işittim. Belediye bütün memba sularını kapalı şişelere dolduracakmış!
Bundan ne çıkar? Sular temiz olmadıktan sonra kapalı şişelere doldurmaya ne lüzum var!
Bunun iktisadi bir zararı da olur. Yüz binlerce şişe için Avrupa'ya yeniden para vereceğiz.
Cumhuriyet Gazetesi
23 Şubat 1931, s. 3

Celal Muhtar Servetini Pasteur Enstitüsü'ne Bağışladı mı?

Tartışmalar Celal Muhtar Bey'in tedavi amacıyla gittiği Paris'ten şehrimize dönüşünden sonra başlamıştır.

İlk yayınlardan biri Vakit gazetesinde yayımlanan "Celal Muhtar Bey'in Vaadi" başlıklı yazıdır. Vakit gazetesi muhabiri Sabri Etem Celal Muhtar'ı düşüncesizlikle suçlamıştır.

Celal Muhtar Bey'in Vaadi Servetini Pasteur Enstitüsü'ne bırakacaktı

Fakat bu tasavvurundan vazgeçerek yeni bir şekil buldu.

Doktor Celal Muhtar Bey'in birkaç sene evvel her sene Avrupa ilim müesseselerinde birkaç Türk gencinin tahsil ettirilmesi mukabilinde servetinden bir kısmını Tıp Fakültesine hibe etmeyi vaat ettiği konusundan bahsedilmişti. Dün, Celal Muhtar Bey'in servetini Tıp Fakültesine hibeden vazgeçerek aynı şeraitle yani her sene üç Türk gencinin tahsil ettirilmesi şartıyla Paris'teki Pasteur Müessesesine terk etmeye karar verdiğini işittik. Duyduğumuz bu haber üzerine doktora telefonla sorduk. Şu cevabı verdi:

-Evet, böyle bir tasavvurum vardı. Pasteur Müessesesini düşünmüştüm. Fakat sonra vazgeçtim. Başka bir şekil buldum.

-Bulduğunuz hal sureti hakkında bizi tenvir eder misiniz?

-Hayır, bu hususi bir keyfiyettir. Kimseyi alâkadar etmez.

-Tıp Fakültesine olan eski vaadinizi tutuyor musunuz?

-Hayır, onlara da vermeyeceğim. Fazla tafsilat istemeyiniz.

Celal Muhtar Bey'in Vaadi: Servetini Pasteur Enstitüsü'ne bırakacaktı.

Vakit, 20 Mart 1932, s. 3.

1934 yılında bu konuda yayınlar çoğalmış, haberler İstanbul'da hayret ve infial uyandırmıştır. Özellikle Cumhuriyet Gazetesi 9 ve 10 Ekim günleri ciddi suçlamalarda bulunmuştur. Bu gazetenin 9 Ekim 1934 tarihli nüshasında, "Hem Nalına, Hem Mıhına" başlıklı köşe yazısında Abidin Daver Celal Muhtar'ın servetini Pastör Enstitüsü'ne bağışladığı konusunda bir duyum alıyor. Ardından "Evvelâ Türklük sonra insaniyet!" başlığıyla acımasızca uzun bir sitem kaleme alıyor.

Evvelâ Türklük, Sonra İnsanlık

Yunan zenginlerinin, servetlerinin büyük bir kısmını memleketlerinin hayır, irfan, umran ve millî müdafaa işlerine tahsis ettiklerine dair, evvelki gün yazdığım yazı üzerine bir kari bana bir mektup gönderdi. Bu mektupta hulâsaten deniliyor ki:

«Bizim yeni zenginlerimiz arasında da servetlerini hayır işlerine vakfedenler vardır. Meselâ, doktor Celal Muhtar Bey parasının mühim bir kısmını Fransa'daki Pasteur Enstitüsü'ne vermiştir. Arada bir fark varsa Yunan zenginleri, hariçte kazandıkları servetleri Yunanistan'a verdikleri halde bizim muhterem doktorumuz, Türkiye'de kazandığı parayı bir Fransız müessesesine vakfetmiştir.»

Pastör Enstitüsü Avrupa ve Amerika'dan, dünyanın dört tarafından milyonlarla ölçülen büyük teberrular alılagelen zengin bir müessesedir; bu itibarla bizim doktor Celal Muhtar Bey'in yarım milyon frangına muhtaç değildir. Halbuki Türkiye'mizin bu yarım milyon franga ne büyük ihtiyacı vardır!

Ben o fikirdeyim ki prensibimiz «evvelâ Türklük, sonra insaniyet» olmalıdır. Denilebilir ki Türklük de insanlık camiasına dahil olduğuna göre, insaniyete hizmet, Türklüğe de hizmettir.

Biz de cevaben deriz ki, Türklüğe hizmet ederken insaniyete de hizmet etmiş oluruz; fakat bu şekilde Türklüğe hizmetimiz daha fazla olur.

«Evvelâ can, sonra canan» sözü ferdî hayatımızdan ziyade millî hayatımızda hâkim olmak lâzım gelir. Evvela Türklük sonra insaniyet.

Cumhuriyet Gazetesi 09 Ekim 1934

İnşallah hakkınızda bu rivayetlerin aslı astarı çıkmaz!

Ercüment Ekrem Talu Cumhuriyet Gazetesi'ndeki "Bugün de Bu" adlı köşesinde yayımlanan yazısında Celal Muhtar Bey'e asılsız ithamlarda bulunmuş ve şu ağır sözleri yazmıştır:

- İnşallah, hakkınızda bu rivayetlerin aslı astarı çıkmaz da ben mahcup olurum. Can ve yürekten bütün temennim budur. Zira, sizi, Manisa'daki hastanenin tesisi için dünyanın parasını vasiyet etmiş olan asil vatandaşımız Eskenazi Efendi'den daha az Türk görmek, emin olun ki hepimizi pek girân edecektir, aziz doktor!

Cumhuriyet, 10 Teşrinievvel (Ekim) 1934

Celal Muhtar Bey'in mantığı

Celal Muhtar Bey, şu meşhur tutumlu zat, Pasteur Enstitüsü'ne yarım milyon frank teberru etmiş!
Ahlâk bakımından meseleyi fazla kurcalamamak lâzım…
Ben, Türkiye'de çalışan, Türkiye'de kazanan bir münevverin kendi memleketinde pek tutumlu, harice karşı kuvvetli oluşunu bir şahıs meselesi olarak değil, memleket psikolojisi hesabına tetkike taraftarım…
Memleketimizde de böyle ilim, fakat neticede zenginlerin işlerine yarayacak, onların mallarını, canlarını koruyacak nice müesseseler vardır. Bu müesseseler yalnız devletten değil, zenginlerin yardımını bekler…
Celal Muhtar böyle düşünebilirdi. Düşünmedi. Düşüncesi işine de gelirdi.
Vakit, 13 Ekim 1934, s. 3

Özellikle olumsuz yayınlar Dr. Celal Muhtar'ı oldukça müteessir etmiştir. Cumhuriyet Gazetesi'ne verdiği tekzip yazısı ile kendini savunmak mecburiyetinde kalmış ve Pasteur Enstitüsü'ne 500 bin frank vermediğini ve Enstitüye bağış yapmadığını kesin bir dille reddetmiştir.

Celal Muhtar Bey, Pasteur Enstitüsü'ne 500 bin frank vermediğini söylüyor.

Dün Paris'te bulunan Celal Muhtar Bey'den aşağıdaki mektubu aldık. Aynen neşrediyoruz:
187 Boulevard Brune, Paris 14; 16 Birinciteşrin 1934
Müdür Beyefendi,
Gazetenizin 9 Birinciteşrin 1934 tarihli nüshasında Pasteur Enstitüsü'ne beş yüz bin frank teberru ettiğime dair bir fıkra ile, 10 Birinciteşrin tarihli nüshasında bazı tafsilat ve bir makale gördüm.
İlk talebesinden Celal Muhtar Bey olmakla iftihar ettiğim bu büyük ilim müessesesinde dostlarıma, memleketimin gazeteleri ile şahsıma boş yere reklam yaptırmak gibi adi bir harekete tenezzül ettiğim zehabını vermemek için hiç aslı esası olmayan bu havadisi tekzip etmek mecburiyetine düşüyorum.
Bu vesile ile şurasını da arz edeyim ki, teberrunun nereye ve kimlere yapılacağını kendim herkesten daha iyi bilirim.
Makalede hakkımda reva görülen coşkun ifadeler arasında İaşe Nazırı bulunduğum esnada halka süpürge tohumu ve eşek eti yedirdiğim yazılmıştır. Nezarette bulunduğum yirmi sekiz gün içinde süpürge tohumu satın alınmadığı ve değirmenlere verilmediği gibi et de tevzi olunmadığını ve nezarete geldiğim zaman bir çuvalı otuz iki liraya satın alınan unun çekildiğim tarihte on üç liraya alındığını refakatleriyle iftihar ettiğim, bugünkü ricalden Gümrükler ve İnhisarlar Vekili Rana Beyefendi ile, Büyük Millet Meclisi Reis Vekili Hasan Beyefendi bilirler ve nezaretin evrakı ve vesaiki bunu gösterir. Soğan ve pilav satmak meselesine gelince, soğan ve pilav satmadım. Mamafih soğan ve pilav satılması ayıp olan şeylerden değildir efendim.
Celal Muhtar
Cumhuriyet Gazetesi, 23 Ekim 1934, Sayfa 1

Bu karalamalar Milliyet Gazetesi'nden Burhan Felek'i de rahatsız etmiş ve köşesinde Dr. Celal Muhtar'a haksızlık edildiğini, onun geçmiş ilmî faaliyetlerinin öne çıkartılması gerektiğini ve servetini nasıl kullanacağı hakkının yalnız kendisinde olması fikrini savundu: "Ara sıra zenginliğinden ve hasisliğinden tutturarak halka daima kötü ışıklar altında göstermede zevk bulduğumuz Dr. Celal Muhtar'ı hakikî çehresiyle bir ilim adamı, bir Türk âlimi olarak halka ve yeni nesle tanıtmayı bir vazife bildim. Geç de kalmış olsak bu borcun ödenmiş olması bir kazançtır değil mi? Zengin, hasis ve tamahkâr memleketimizde birden fazladır. Amma kaç tane ilim kâşifi var ki!"
Burhan Felek, "Doktor Celâl Muhtar'la Görüştüklerim!",
Milliyet, 14 Aralık 1934, s. 3.

1939 yılına gelindiğinde ise Cumhuriyet, Milliyet, Akşam, Yeni Asır, Haber, Tan ve Son Posta gibi çeşitli gazetelerde âdeta bombardıman şeklinde tekrar dillendirilmiştir.

Dr. Celal Muhtar bütün servetini Pasteur Müessesesine terk etti: Uzun müddetten beri Paris'te bulunan iktisatçı doktor Celal Muhtar'ın görme hassasını tamamıyla kaybettiği teessürle haber verilmektedir.
Haber Gazetesi, 23 Temmuz 1939, Sayfa 4

Servetini Pasteur Müessesesine terk etti; gözlerini tedavi ettiren biri: Celal Muhtar, tüm servetini Pasteur Müessesesine bırakmıştır.
Yeni Asır Gazetesi, 23 Temmuz 1939, Sayfa 3

Doktor Celal Muhtar, hâlen tedavi amacıyla Paris'tedir. Görüş sahasını hemen hemen tamamen kaybetmiş olan doktor, bu müessesede ölünceye kadar tedavi edileceği için bütün servetini Pasteur müessesesine terk ettiği söylenmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi, 24 Temmuz 1939, Sayfa 2

Haksız tarizlerde bulunmayalım: Bir müddet evvel bir iki yevmî gazetede doktor Celal Muhtar'ın servetini terk etmesi hakkındaki hareketler eleştiriliyor.

Cumhuriyet Gazetesi, 10 Ağustos 1939, Sayfa 9

Bu tarihlerde Tan Gazetesi "Felek" isimli köşesinde Burhan Felek "Celâl Muhtarla İftihar Etmeliyiz!" adlı yazı kaleme almış ve dedikoduculara ibret olacak bir cevap vermiştir:

— Böyle bir adamla iftihar edilecek iken alnının teriyle kazandığı helal parasını elinden alıp bunu neden şuraya buraya veriyor diye çekiştiriyor ve ona nankörlük ediyoruz... Yahu! ayıptır, bu adam bir Türk âlimidir...

Celal Muhtarla İftihar Etmeliyiz! Profesör Celal Muhtar'ın Pasteur müessesesine para vakfetmesi eleştiriliyor, ama bu iftihar edilecek bir davranıştır.

Tan Gazetesi, 10 Ağustos 1939, Sayfa 3

Servetini Pasteur Müessesesine bıraktı mı, bırakmadı mı?

Paris'ten gelen doktor bu işi yalnız kendisinin bileceğini söylüyor. Uzun müddetten beri Paris'te gözlerini tedavi ettirmekte olan meşhur iktisatçı Doktor Celal Muhtar dün sabahki Semplon ekspresiyle memleketimize dönmüştür. Sirkeci istasyonunda kardeşi Doktor Akil Muhtar Özden ve Kemal Muhtar'la diğer aile mensupları, profesör doktor Süheyl ve bazı dostları tarafından karşılanmıştır.

Akil Muhtar'ın elini tutarak trenden inen Celal Muhtar gözlerinin görme hassası çok zayıfladığı için gene biraderinin yardımıyla istasyondan çıkmış ve onun Türbe civarındaki ikametgâhına gitmiştir. Burada kısa bir müddet istirahat ettikten sonra Büyükada'da oturacaktır.

Memleketine avdetinden çok müteheyyiç olan Celal Muhtar demiştir ki:

"— Uzun müddet uzak kaldıktan sonra memleket topraklarına ayak bastığım için fevkalâde memnunum. Paris'in huzuru hava bombardımanlarıyla kaçmış bulunuyor."

Celal Muhtar, servetini Fransa'daki Pasteur Müessesesine bıraktığı hakkındaki haberleri ne teyit, ne de tekzip etmiş, sadece şu sözleri söylemiştir:

"— Ben ekonomist bir adamım. Kendi kazandığım parayı istediğim gibi kullanmakta serbestim. Hiçbir kimse buna karışamaz... Üç milyon lira harcayan Fuat Paşa'ya kimse bir şey söyledi mi? Bazı gazetelerin bu işe karışmalarını doğru bulmuyorum."

Vakit Gazetesi, 15 Eylül 1939, Sayfa 2

Ne yazık ki kendisine yöneltilen bu haksız iddialar ve kindar tutumlar karşısında gerek basından ve gerekse tıp âleminden yaşadığı süre içinde onu savunanlar çıkmamıştı.

Buna karşılık vefatı sonrası talebelerinden ve mesai arkadaşlarından Dr. Hafız Cemal'in ifadelerini en samimi ve gerçekçi savunma ve bilgilendirmeler olarak kayda geçirdi:

"Paris'te uzunca bir müddet kaldığı cihetle İstanbul'da (gazetecilik âleminde) dedikodular çoğaldı. Rivayet, rivayet üzerine eklendi büyüdükçe büyüdü! Nihayet gazetelerin parlak sütunlarına girdi! (Doktor Celal Muhtar!) sayılmayacak derecede çok olan servetinin, parasının hepsini (Pasteur Müessesesine bahşetti!) Ciddî, ağırbaşlı olan gazeteler temkinli, ihtiyatlı hareket ettiler, fakat gazeteciliği yalnız (vesiletü'l-havadis) bilerek ufak bir mevzuu, konuyu, rivayeti şişire şişire büyük bir (hamam kubbesi!) hâline koyduktan sonra sütunlarını, sahifelerini dolduran bazı arkadaşlar Celal Muhtar hocaya, şiddetli taarruzda ve hücumda bulunarak çekiştirmekte çok ileri gitmişlerdi.

Yabancı bir memlekette bulunduğu esnada bile gazetelerimizi takip eden üstat, derhal cevap verdi. Bu rivayetin aslı ve esası olmadığını bildirdi.

1935'te servetimden birazını güya Pasteur Müessesesine verdiğimi dillerine dolayan bazı gazeteler aleyhimde bulundular. Ben böyle fedakârlıkta bulunmadım. Fakat yapmış olsam bana kim karışabilir? Mal benim, para benimdir. Servetimi arzu ettiğim gibi sarf edebilirim. Ben o müesseseden aldığım feyiz ve nur ile yükseldim. Bu ilim membaı bütün cihana ve insanlık âlemine pertev ve nur saçan muazzam bir tıp ocağıdır. Ben de bir insan ve onun minnettar bir talebesi olduğumdan ötürü yardım edersem bir hizmet yapmış olurum. Ve Türklüğün şan ve şerefini daha ziyade yükseltmiş sayılırdım. Fakat ben oraya para vermedim, demişti."

Celal Muhtar Bey Mallarını Darüşşafaka'ya Teberru Etti mi?

Bu konudaki polemiklerin başlangıcı denilebilir ki, 1925 yılında Tıp Fakültesi profesörlüğünden istifa etmek üzere verdiği dilekçe ile başlar:

Celal Muhtar Bey istifanamesinin sonuna üç yüz-dört yüz bin lira değerinde bir miktar nakdi Tıp Fakültesi öğrencilerinin Avrupa'da tahsil yapabilmeleri için vakfettiğini eklemişti. Bu konu gazetelere manşet olmuştu. İlk yazı Vakit Gazetesi'nde yayımlandı.
Uzun bir süre gazeteler "Eşek Eti Yedirdi" "Pasteur Enstitüsü'ne Teberru etti" vb. konularıyla meşgul oldukları için bu konu arka planda kaldı.
1931 yılında Cumhuriyet Gazetesi'nde Celal Muhtar bu vaadi neden yerine getirmediğini açık bir dil ile anlattı.

Celal Muhtar Bey Avrupa'ya talebe göndermek vaadinde durmuş mu?

Meşhur iktisatçılarımızdan ve zenginlerimizden doktor Celal Muhtar Bey her sene masrafını kesesinden vererek Avrupa'ya talebe göndermek için Tıp Fakültesine bir vaatte bulunmuştu. Muhterem doktor o zamandan beri bu vaadini ifa etmemiştir. Celal Muhtar Bey, bunun sebebi kendisine sorulunca, şu cevabı vermiştir:
— «O zamanlar Fakültede yağlı boyalar, mermer tezyinat ve saire gibi lüks işler için 60 bin lira sarf edildi. Tasarruf mefhumuyla kabil-i telif olmayan bu sarfiyata israf demek daha doğrudur. Sonra Fakülteye Rasim Âli Bey gibi bir zat muallim diye tayin edildi. Avrupa'ya talebe göndermek için vereceğim paraya bir yed-i emin aramak hakkımdı. Halbuki o zamanlar Fakültede har vurulup harman savruluyordu. Belki vaadimi, kendim ve kendi paramla yerine getirdim ve getiriyorum. Bundan kime ne, kese benim, para benim değil mi?»
Cumhuriyet Gazetesi, 11 Haziran 1931, Sayfa 3

1934 yılından itibaren Celal Muhtar'ın Darüşşafaka'ya bağış yaptığı yönünde yayınlar sıklaştı. Özellikle ekim ayı, yayınların yoğunlaştığı bir ay oldu. İlk yayın Milliyet Gazetesi'nde yapıldı:

Celal Muhtar Bey ve 500.000 frank!

Doktor bu parayı Pasteur Enstitüsü'ne, Darüşşafaka'ya mı teberru etti?
Maruf zenginlerimizden doktor Celal Muhtar Bey'in Fransa'daki Pasteur Enstitüsü'ne yarım milyon frank teberru ettiği söyleniyordu. Dün bu hususta tahkikat yaptık. Bu haberin sıhhatini tevsik etmek mümkün olmamıştır. Celal Muhtar Bey'in kardeşi, doktor Akil Muhtar Bey bize dedi ki:
- Celal Muhtar Bey'in Pasteur'e bir para teberru ettiğinden haberim yok. Yalnız kendisinin Darüşşafaka Lisesine bir teberruda bulunduğunu duydum. Celal Muhtar Bey şimdi Avrupa'da gözlerini tedavi ettirmektedir.
Doktor Celal Muhtar Bey'in Pasteur Enstitüsü'ne yarım milyon frank teberru ettiği haberi, Tıp fakültesi muhitinde iyi bir akis yapmamıştır. Tıp talebeleri böyle bir hareket karşısında gençliğin teessür duyacağını ifade etmektedirler. Kendisiyle görüştüğümüz Tıp fakültesi Profesörlerinden bir zat demiştir ki:
— Celal Muhtar Bey, daha evvel de Avrupa'da okuyacak bir kısım tıp talebesinin masraflarını üzerine alacaktı. Fakat bu vaatlerinden hiçbirini tutmamıştır. Biz Celal Muhtar Bey'i tanıdığımız için Pasteur Enstitüsü'ne bir teberruda bulunacağını zannetmiyoruz.
Pastör müessesesi insanlığa çok hizmet etmiş bir enstitüdür. Yardım yerindedir. Fakat daha evvel, çok fakir olan İstanbul Tıp Fakültesine teberrude bulunursa daha iyi etmiş olurdu. Çünkü kendisi de evvelce Tıp fakültesinde cildiye hocası idi. Fakat son çıkan bu teberru şayiasına biz inanmıyoruz.
Milliyet, 10 Ekim 1934, s. 3

Celalettin Muhtar Bey'in Teberru Meselesi. Dr. Akil Muhtar Bey'in bir mektubu

Doktor Celal Muhtar Bey'in Pasteur Enstitüsü'ne yarım milyon frank teberru (bağış) ettiği hakkındaki haber üzerine biraderi Doktor Âkil Muhtar Bey'le telefonla konuşmuş ve sözlerini aynen gazetemize derç etmiştik. Âkil Muhtar Bey dün, bize bu hususta bir mektup gönderdi. Onu da aynen derç ediyoruz:
"Saygıdeğer efendim,
Dün akşam gazetenizden bir zat telefonla benden kardeşimin Celal Muhtar Bey'in Pasteur Enstitüsü'ne bir para verip vermediğini sordu. Hiçbir haber almadığımı söyledim. Mümkün olup olmadığını sordu. "Celal Muhtar Bey yapacağını ve yaptığını kimseye söylemez," dedim. Bu, gazeteye "hiç kimseye bir şey vermez" şeklinde geçmiş. Ben böylece kardeşime karşı bir yalancılık ve hürmetsizlik etmiş oluyorum. Hayatını milletine hizmet gayesiyle geçiren bir adama bu isnat (yakıştırma) affedilmez bir suç olurdu."

Birçok seneler evvel, Celal Muhtar Bey servetinin bir kısmını Tıp Fakültesi'ne bırakmak istemişti. O zamanki mektebin karışık vaziyetinden dolayı yapamamıştı ve bana demişti ki:

— «Mecliste de söylediğim gibi gayem her sene Avrupa'ya, meselâ Pasteur Enstitüsü'ne her yıl iki Türk talebe göndermek ve tahsillerini tamamlatmaktır. Anladım ki bizim fakülte gitgide daha fena olacak. Bırakacağım paranın maksada iyi bir şekilde sarf edileceğine emin olamıyorum. Bunu daha iyi bir surette yapmak elbette mümkündür. Enstitü Pastör'ün kendisine bile temlik ettirebilirim zannındayım.»

O zamandan beri ne yaptığını hiç bilmiyorum. Bunlar üzerine bir şey söylemek âdeti değildir. Darüşşafaka'ya bir şey hediye ettiğini başkalarından işittim.

Herhalde kardeşimin tabiatını tanırım. Türk tıp talebesine yapmak istediği hizmetten vazgeçmediğine kaniim (inanıyorum). Çok az görmeye başlayan gözlerini tedavi ile meşgul olan bu adam hakkında bir hüküm yürütmeden evvel zamanın hakikati meydana koymasını beklemek daha insaflı olmaz mı efendim?"

Dr. Âkil Muhtar

Cumhuriyet, 11 Ekim 1934, s. 2

Aynı gazetenin aynı sütununda, Dr. Akil Muhtar'ın mektubu sonrasında farklı bir başlık göze çarpıyor:

Darüşşafaka'ya teberru yok!

Doktor Celal Muhtar Bey'in Pasteur Enstitüsü'ne yaptığı söylenen teberru etrafında dedikodular ve umumî alâka devam etmektedir. Dün Celal Muhtar Bey'in bu yarım milyon frangı Pasteur Enstitüsü'ne değil Darüşşafaka'ya verdiği söylenmiş, bunun üzerine Darüşşafaka'ya giden bir muhabirimiz başmuavin beyden şu cevabı almıştır:

— «Celal Muhtar Bey müessesemize böyle bir teberruda bulunsaydı muhakkak ki haberimiz olurdu ve bizim gibi efkâr-ı umumîye (kamuoyu) de bunu duyardı. Fakat böyle bir şey maalesef yoktur.»

Darüşşafaka'yı idare eden Cemiyet-i Tedrisiye-i İslâmiye'de de bu hususta hiçbir malûmat yoktur.

Cumhuriyet, 11 Ekim 1934, s. 2

Celal Muhtar Bey

Pasteur Müessesesine yarım milyon teberru ettiği tahakkuk etmeyen Celal Muhtar Bey, Kadıköy'de bulunan 40 bin lira kıymetindeki apartmanını Darüşşafaka'ya hediye etmeyi kararlaştırdığını dostlarına bildirmiştir.

Vakit, 17 Birinciteşrin (Ekim) 1934, s. 4

1942 yılına gelindiğinde artık iyiden iyiye Celal Muhtar'ın mallarının önemli bir kısmını Darüşşafaka'ya teberru ettiği yönünde havadisler çoğalmaya başladı.

Celal Muhtar mallarının yarısını Darüşşafaka'ya teberru etti

Tanınmış zenginlerimizden profesör doktor Celal Muhtar yeni bir vakıf tesis ederek lise tahsilini birincilik, ikincilik ve buna benzer iyi derecelerle bitiren öksüz çocuklara Avrupa'nın ilim merkezlerinde tahsillerini ikmal ettirmeyi temin eylemiştir. Profesör Celalettin Muhtar bundan dokuz sene evvel, yani 26.10.1933 tarihinde de aynı maksatla Kadıköy'de Yeldeğirmeni'ndeki apartmanını Darüşşafaka'ya vakfetmişti. Şimdi de bu eski vakfının bütün hükümleri bâki kalmak suretiyle yeni bir vakıf tesis ve bu vakfını da Darüşşafaka'ya tahsis etmiştir. Bu büyük kalpli insan, yeni vakfının şartlarının yerine getirilmesi için bilcümle para, mücevherat, esham ve tahvilat vesair eşyanın yarısını vasiyet etmiştir. Bu vakfın baliğ olduğu miktar malûm olmamakla beraber yarım milyon liradan az olmayacağı tahmin edilmektedir.

Vakit, 11 Şubat 1942, s. 2

Dr. Celal Muhtar Bir Vakıf Yaptı.

Menkul ve Gayrimenkul Malları ile Para, Mücevherat, Esham ve Tahvilatının Yarısını Darüşşafaka'ya Tahsis Ediyor.

Gerek tıp âleminde, gerek Kızılay muhitinde ve gerek içtimaî ve iktisadî sahada memlekete birçok faydalı ve hayırlı hizmetlerde bulunan profesör doktor Celal Muhtar yeni bir vakıf tesis etmiştir. Bu tesisin hedefi lise tahsilini birincilik, ikincilik veya bunlara benzer iyi dereceler ile bitiren öksüz çocuklara Avrupa'nın ilim merkezlerinde tahsillerini ikmal ettirmektir.

Profesör Celal Muhtar, bundan dokuz sene evvel, yâni 26.10.1933 tarihinde de aynı maksatla Kadıköy'de Yeldeğirmeni'ndeki apartmanını Darüşşafaka'ya vakfetmişti. Şimdi de bu eski vakfının bütün hükümleri bâki kalmak şartıyla yeni bir vakıf tesis ve bu vakfını da yine Darüşşafaka'ya tahsis etmiştir.

Bu büyük kalpli insan, yeni vakfının şartlarının yerine getirilmesi için bilcümle menkul ve gayri menkul eşyası ile para, mücevherat, esham ve tahvilât ve sair eşyasının yarısını vasiyet etmiştir.

Çok eskiden beri ismini bildirmeksizin ve mutlaka gizli kalmasını şart koşarak pek çok hayırlar yaptığını, Avrupa'da talebe okuttuğunu, karakış günlerinde birçok fakirleri himaye ettiğini bildiğimiz profesör doktor Celal Muhtar'ın bu yeni hayrının bütün memleket irfan âlemini sevindireceğine şüphe yoktur. Bu vakfın baliğ olduğu

miktar malûm olmamakla beraber yarım milyon liradan az olmayacağı tahmin edilmektedir. Profesör, bütün mevcudunun yarısını vasiyet etmiş bulunmaktadır.
Esasen hâdisedeki kıymet, kemiyette değil, keyfiyettedir. El emeği ve alın teri ile biriktirilen bir servetin memleketin ilim ve irfanına tahsis edilmiş ve bu sahada memleket zenginlerine güzel bir örnek verilmiş olması tesisin büyük kıymetini ifadeye kâfidir.
Tan, 10 Şubat 1942

Bütün bu karşılıksız iddia ve yakıştırmaların gerçeğe kavuşması maalesef ölümünden sonra açıklanan vasiyeti sayesinde olmuştur. 1933, 1941 ve 1946 yıllarında üç kez tekrarlanan vasiyetnamede Darüşşafaka'ya bağış yaptığı doğrulanmıştır. Ama ne yazık ki vasiyetnamesinin son düzenlenmesi konusu hukukî bir problem ve dava konusu olmuştur.

Celal Muhtar'ın üç vasiyetnamesi servetini tamamıyla hayır işlerine hasreden merhumun vasiyetnameleri dava konusu oldu.

Seksen küsür yıllık hayatını memleketin ilmine, irfanına hasreden Doktor Celal Muhtar'ın vefatı üzerine merhumun vasiyetnamesi bir dava mevzuu olmuş ve hadise adliyeye intikal etmiştir. Merhum doktor Celal Muhtar'ın vasiyetnamesi hakkında yaptığımız tahkikat sonucunda edindiğimiz malûmatı bildiriyoruz:
Dr. Celal Muhtar'ın birinci vasiyetnamesi 26.10.1933 tarihini taşımaktadır. Noter huzurunda yapılan bu vasiyetnamede Celal Muhtar, Kadıköy'deki büyük apartmanını tesis suretiyle Darüşşafaka'ya tahsis etmiştir. Bu tesisin gayesi mektebin inkişafına hizmettir. Celal Muhtar'ın kızı Emine Adviye sağ kaldıkça dörtte birini ona bırakmakta kızının vefatından sonra da tamamının Darüşşafaka'ya intikalini istemektedir.
Ayrıca vasiyetnamede Darüşşafaka'dan mezun olacaklardan birinci ile onuncu arasında sıhhati, ahlâkı ve lisan bilgisi yerinde olan bir veya iki talebeye ecnebi memleketlerin münasip bir yerinde amelî elektrik, mühendislik, köprücülük ve mimarlık tahsil ettirilmesi ileri sürülmektedir.
Ecnebi memleketlerde tahsil edecek olan bu talebeler mevki sahibi oldukları zaman imkânları dâhilinde taksitle veya tamamen kendilerine harcanan paraları ödeyecekler ve böylece sarf edilen meblâğ vakfın sarfına ilâve edilerek bu hayırlı işin devamını temin edecektir. Darüşşafaka Mektebi şekil değiştirerek yetim mektebi halinden çıktığı takdirde yarısı Gureba Hastanesine, diğer yarısı da Rum, Ermeni ve Ermeni Katolik ve Musevi hastanesine vakıf ve tesis suretiyle intikal edecektir. Darüşşafaka yeniden tesis olunursa bu yukarıdaki vakıflar tamamen Darüşşafaka'ya geçecektir. Diğer taraftan 9 Nisan 1941'de gene noter huzurunda yapılan bir vasiyetnamede de Celal Muhtar; birinci vasiyetnameye halel gelmemek üzere menkul ve gayrimenkul, bilcümle emval ve emlâk, nukut ve mücevherat, esham ve tahvilatının yüzde ellisini Darüşşafaka'ya terk ettiğini zikretmiştir.
Bu vasiyetname noter huzurunda tanzim edilirken merhum Celal Muhtar'ın şuurunun yerinde olduğuna dair Doktor Naci Erim ve Doktor Ali Rıza Atasoy bir rapor vermiştir.
Üçüncü vasiyetname 22 Ağustos 1946'da yapılmış ve vasiyetnamenin tanzimi sırasında da merhumun yakın dostlarından Mim Kemal Öke hazır bulunarak şahitlik etmiştir.
Bu son vasiyetnamede de eskilerine sadık kalınmakta ve diğerlerine ilâve olarak Türk ve Avrupa bankalarında merhumun şahsına ait hisse senetleri de vasiyetname içine alınmaktadır.
Merhum doktor Celal Muhtar'ın muhtelif zamanlarda yaptığı vasiyetnamelerinin esasını yukarıya almış bulunuyoruz.
Vatan, 14 Şubat 1949

Celal Muhtar Bey Eşek Eti Yedirdi mi?

Üzerinde en çok spekülasyon yapılan diğer bir konu da bu olmuştur. Harp yorgunu Türkiye'de yaşanan onca soruna bir de açlık sorunu eklenmişti. 1928 senesinde Türkiye çapında en az 13.426 çocuk açlık sebebiyle can vermişti. Farklı çözüm önerileri arasında 1929 Türkiyesi'nde halk, eşek, at, kedi, fare, kurbağa eti yenmesi hususlarında gazeteler tarafından "uzman" tavsiyeleriyle teşvik ediliyordu.

Uzman tavsiyeleri arasında Celal Muhtar Bey'in özellikle eşek eti yenmesi konusunda verdiği beyanatlar çok yazıldı, konuşuldu.

Kedi Eti Münakaşası

— Bana kalırsa kedi eti eşek eti kadar lezzetli bir şey olmayacak. Çünkü kedi her şeyi yer... Halbuki eşek öyle mi ya? Zavallı feylesof hayvan yalnız otla beslenir. Bunun için eşek kediden çok daha temizdir. Sonra yenilecek kadar bol kediyi nereden bulunacaksınız? Bir kere kedi eti yenilmeye başlanılırsa bu tanesi 5-6 liraya çıkar…

— Hem efendim kedileri kese kese yersek farelerle halimiz neye varır? Rica ederim söyleyin farelerin tahribatına o zaman nasıl mani oluruz? Herhâlde kedi eti yenilmeye başlanırsa fareler tabur tabur gelip Santur Bey'e teşekkür ederler.

Şayet koyun, kuzu, tavuk, balık etlerinden başka bir et yemek lâzım gelirse eşekler ne güne duruyor? Eşek eti yiyelim, hiç olmazsa midemize daha temiz bir et girmiş olur.

Celâl Muhtar bey eşek etini kediye tercih ediyor..

Akşam, 2 Eylül 1929, s. 1

Birkaç gün sonra Akşam Gazetesi daha ayrıntılı bir havadis neşretti:

Celal Muhtar Bey harp senelerinde tam 178 eşek kestirip etini yedirmiş.

… Son günler zarfında bu köşkte cereyan eden en mühim mübahasa kedi ve eşek etine dairdir. Celal Muhtar bey eşek etini müdafaa etmekte devam ediyor. Müktesit doktor bu müdafaa esnasında bir itirafta bulunmuştur:

Mütareke senelerinde, Damat Ferit hükûmeti zamanında Maliye müfettişleri Hilâl-i Ahmer hesaplarını teftiş ederken her şeyi yolunda bulmuş,

Kedi eti münakaşası

Celâl Muhtar bey eşek etini kediye tercih ediyor..

Mühim bir nokta: Kedileri keser keser yersek farelerle halimiz neye varır?!

Kedi eti yemeli mi yememeli mi? Bu meselenin münakaşası hâlâ devam ediyor. Kedi etinin yenilmesine taraftar olanlar bu etin lezzetini, faydasını, gıda noktai nazarından ehemmiyetini anlata anlata bitiremiyorlar.

Diğer taraftan meselenin bir de iktisadî tarafı vardır. Kedi eti yiyelim diyenlerin iddialarına nazaran kedi eti yenilecek olursa koyun, sığır ve saire hayvanlardan iktisat edilmiş olacaktır.

Meselenin bu iktisat cephesini nazarı itibara alarak muktesiti şehir Celâl Muhtar beyin bu hususta

Celâl Muhtar bey

Eşekler feryada başladı

düşüdüklerini öğrenmek istedik.

Celâl Muhtar bey yazı Adada geçirdiği için ortalıkta yoktu. Geçen gün tesadüfen kendisile karşılaştık, bize fikirlerini anlattı:

— Kedi etinin lezzetini bilmem... Santur beyin dediğine bakılırsa insan kedi etini yerken 10 parmağını da beraber yutarmış... Bana kalırsa kedi eti eşek eti kadar lezzetli bir şey olmayacak. Çünki kedi her şeyi yer.. Halbuki eşek öyle mi ya? Zavallı

(Devamı ikinci sahifede)

yalnız dört eşeğin ne olduğunu anlayamamıştı. Celal Muhtar bey sorulan suale karşı bu eşekleri kestirip etlerini yedirdiğini söylemişti. Eşek eti yenir mi, yenmez mi meselesi konuşulurken Celal Muhtar bey bu vak'ayı hatırlamış ve yedirdiği eşeklerin sayısının 4 değil 178 olduğunu itiraf etmiştir. Celal Muhtar bey herhangi bir suretle sakatlanan eşekleri kestirerek etlerini tuzlattığını, sonra bunları tedricen ambarda sarf ettiğini söylemiştir. Bu itiraf harp içinde Hilâl-i Ahmer ambarlarında verilen kebapları lezzetle yemiş olan ve orada hazır bulunan birkaç kişiyi hiç de memnun etmemiştir. Hatta bunlardan biri, aradan seneler geçtiği halde, şimdi midesini bozmuştur!

Sayfiyeler tenhalaştı. "Ayan Köşkü" erkânı da birer ikişer dağılıyor. Celal Muhtar Bey harp senelerinde 178 eşek kestirip etini yedirmiş.

Akşam, 29 Eylül 1929, s. 7

Basının İlgisini Çeken Diğer Celal Muhtar Haberleri

Aşar Nezareti'nin Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne devredileceği ve Celal Muhtar Bey'in Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne geleceği bildiriliyor.
Tanin Gazetesi, 27 Ekim 1918, s. 2

Celal Muhtar Beyle Mülakat: Celal Muhtar'ın bekleyişi ve önemli görüşmeleri hakkında bilgiler içermektedir. Ziya Paşa'nın beyanatına cevap: "Eski Nafıa Nazırı (Bayındırlık Bakanı) Ziya Paşa'nın mecliste veya basında yaptığı bazı açıklamalara ve eleştirilere Celal Muhtar Bey'in verdiği cevaplar"
Celal Muhtar Bey, Ziya Paşa'nın iaşe bütçesi ve harcamaları hakkında ortaya attığı "Devlet 150 bin lira zarara uğratıldı" iddiasına sert cevaplar veriyor. Kendi döneminde yapılan harcamaların kuruşu kuruşuna hesabını vererek, Anadolu'dan (özellikle Konya ve çevresinden) İstanbul'a getirilen zahirenin (tahılın) maliyetlerini açıklıyor.
Vakit Gazetesi, 9 Ocak 1919, s. 1

Celal Muhtar Bey'in İstifası: Celal Muhtar Bey'in istifası ve bu istifanın nedenleri hakkında bilgiler verilmektedir.
Vakit Gazetesi, 4 Temmuz 1922, s. 3

Celal Muhtar Bey'in Teşebbüsü: Celal Muhtar Bey, görevinden istifa ederek seçimlere katılmaya karar verdi. Meclis'e girmesi bekleniyor.
Vakit Gazetesi, 17 Ocak 1926, s. 1

Siyasi ve Iktisadi Müşahedeler: Iktisadi ve siyasi gelişmeler üzerine yorumlar ve değerlendirmeler yapılmaktadır.
Celal Muhtar Bey'in Beyanatı: Celal Muhtar Bey'in yaptığı açıklamalar ve görüşleri yer almaktadır.
Vakit Gazetesi, 27 Ocak 1927, s. 3

Sütunlarda Seyahat: Yağmurdan Kaçarken: Celal Muhtar Bey'in yağmurdan kaçarken tutulan talihsizlikleri ve bu durum üzerine yapılan müteakibatı anlatılıyor. Yazar, Celal Muhtar Bey'in iktisadi ve fikrî derinliğine değiniyor.
Vakit Gazetesi, 3 Kasım 1928, s. 8

Develi Pazarı: Doktor Celal Muhtar Bey'in İngiliz lirası ve memleketin ekonomisi hakkındaki fikirleri soruluyor.
Servet-i Fünun Gazetesi, 8 Kasım 1928, s. 2

Celal Muhtar Bey Paris'e Gitti: Celal Muhtar Bey, kulaklarını tedavi ettirmek için Paris'e gittiğini söyledi.
Vakit Gazetesi, 19 Nisan 1930, s. 3

Celal Muhtar Bey dün Paris'ten döndü. Bir müddetten beri Paris'te bulunan Dr. Celal Muhtar Bey dünkü ekspresle şehrimize dönmüştür. Hoş geldin deriz.
Vakit Gazetesi, 1 Aralık 1930, s. 3

Dün Paris'ten gelirken neler söyledi? Dünkü ekspresle Celal Muhtar Bey Paris'ten şehrimize gelmiştir. Garda kendisini gazetecilere, "Müsaade edin, şu bagajlarımı sayayım," demiş.
Milliyet Gazetesi, 1 Aralık 1930, s. 3

Hapis ve Celal Muhtar Bey: Borç için hapis iade edilmemeli mi münakaşası var! Kimisi lehindedir, kimisi aleyhinde söyleyip duruyor, amma imam bildiğini okuyacak!
Milliyet Gazetesi, 26 Aralık 1930, s. 4

Fransa Emrazı Cildiye Cemiyeti Azalığı: Fransa Emrazı Cildiye Cemiyeti, Celal Muhtar ve İzzet Kâmil Beyleri tekrar üyeliğe kabul etti.
Yarın Gazetesi, 15 Nisan 1931, s. 2

Celal Muhtar asri bir mezarlık yaptırıyor
Celal Muhtar Bey Asrî Bir Mezarlık Yaptırıyor Ada'da Arazi Alarak Belediye'ye Verecek"
"Yegâne milyonerimiz Celal Muhtar Bey'in hayırlı bir kararını haber aldık. Celal Muhtar Bey, Büyükada'da bir miktar arazi satın alarak bunu asrî bir kabristan hâline getirmek üzere Belediye'ye vakfetmek vaat ve teşebbüste bulunmuştur. Celal Muhtar Bey, dün bu hususta Belediye Mezarlıklar Müdürü Süleyman Bey'i ziyaretle görüşmüştür. Hatırlarda olsa gerektir ki Celal Muhtar Bey, her sene Avrupa'ya ikmal-i tahsile gönderilmek üzere iki talebe için Tıp Fakültesi'ne bir miktar para vermeyi vaat etmiş. Doktor, bilâhare bazı mülâhazalarla bunu ifa etmemiş fakat kendisi vaadini hususî surette yapmakta olduğunu söylemişti. Şimdi Belediye'ye yapacağı bu vakıf ile Celal Muhtar Bey'in çok hayırlı bir iş görmüş ve diğer zenginlerimize numune-i imtisal olmuş olacağı beyan edilmektedir."
Yeni Gün, 25 Ağustos 1931

Fakat aynı gazete birkaç gün sonra çıkan nüshasında konuyu başka bir şekilde yayımladı. Yeni aşılar: Geçen gün gazeteler Celal Muhtar Bey'in Büyükada'da asrî bir mezarlık yaptıracağını yazmışlar fakat işin aslı çıkmamıştı. Dün Celal Muhtar Bey bu sahifenin muharririne demiştir ki:
Mesele yalan değil, yanlış! Ben Ada'da asrî bir mezarlık yaptıracak değilim; fakat Belediye muvafakat ederse Edirnekapı mezarlıklarındaki çitlembik ağaçlarını, fîsebîlillah kayısı, şeftali, hünnap ve incire aşılatacağım!
"Yeni Aşılar", Yeni Gün, 4 Eylül 1931

Celalettin Muhtar Bey Avrupa'ya talebe gönderme vaadinde durmuş mudur?
Cumhuriyet Gazetesi, 11 Haziran 1931, s. 3

Celal Muhtar Bey mezarlık için arsa vakfediyor mu?
Cumhuriyet Gazetesi 26 Ağustos 1931

Mezarlık hediye eden yok! Dünkü Akşam ve Yeni gazeteleri maruf zenginlerden Celal Muhtar Bey'in adına münasip bir arsa satın alarak mezarlık yapmak üzere belediyeye hediye edeceğini yazıyordu.
Milliyet Gazetesi, 26 Ağustos 1931, s. 3

Asrî Mezarlık: Celal Muhtar Beyefendi'nin Ada'da mezarlık yapma isteği.
Milliyet Gazetesi, 28 Ağustos 1931, s. 4

Adada Hayat Süremezsem! Doktor Celal Muhtar Bey'in mektubu ve ada hakkındaki düşünceleri ele alınıyor.
Milliyet Gazetesi, 1 Eylül 1931, s. 4

Dr. Celal Muhtar dünkü ekspresle geldi: Gözlerini tedavi ettirmek üzere, Paris'e gitmiş bulunan doktor Celal Muhtar, dünkü Semplon ekspresiyle şehrimize dönmüştür.
Son Posta Gazetesi, 15 Eylül 1939, s. 4

Odun meselesi dün de tetkik edildi: Dr. Celal Muhtar odunun çok ucuza temini kabil olduğu kanaatinde.
Akşam Gazetesi, 8 Ekim 1941, s. 1

Torik akını: Doktor Celal Muhtar'ın bir mütalaası: Doktor Celal Muhtar, torik balıklarının tuzlanarak değerlendirilmesi gerektiğini söyledi.
Akşam Gazetesi, 29 Ekim 1941, s. 3

Bir Doktorun Hayırseverliği: Doktor Celal Muhtar 100 fakir aileyi sevindirdi. İlaç ve erzak yardımında bulundu. Fakirlerin yüzü güldü.
İkdam (Sabah Postası) Gazetesi, 1 Şubat 1942, s. 2

Odun, Kömür: Dr. Celal Muhtar «Birlik bu meseleyi hallederiz» diyor.
Akşam Gazetesi, 4 Nisan 1942, s. 3

Celal Muhtar'ın aziz hatırası: Nalbantların kestiği tırnak parçalarından da faydalanılmıştır.
Abidin Daver'in Cumhuriyet gazetesinde 1947 yılında "Hem Nalına Hem Mıhına" adlı köşesinde "Celal Muhtar'ın Aziz Hatırası" başlığıyla yazdıkları onun tasarrufa riayetkârlığının en sarih örneklerindendir.
"Celal Muhtar harp içinde bir gün Tasvîr-i Efkâr idarehanesine gelmişti. Pek neşeli idi:
— Hilâl-i Ahmer'e yeni bir gelir buldu. Nalband dükkanlarındaki eski nal parçalarıyla çivileri ve çivi kırıntılarını toplatıyorum. Bunlardan birkaç bin lira elde edeceğiz.
— Nalbantların kestiği tırnak parçalarından da faydalanmayı unutmuşsunuz dedim. Gülerek cevap verdi:
— Onu da düşündüm ama yazık ki tırnaklar bir işe yaramıyor..."
Cumhuriyet Gazetesi, 3 Kasım 1947, s. 2

Celal Muhtar Özden'in Son Yılları ve Vefatı

Uzun yıllar çok yorucu işlerle meşgul olan Celal Muhtar Özden son yıllarda gözlerinden rahatsızlanmış ve bu hastalık gittikçe ilerlemiştir. Nihayet onu maalesef hiç görmez hale koymuştur. Dr. Hafız Cemal bu süreci ayrıntılarıyla anlatmaktadır: "Celal Muhtar'ın gözleri ve feyiz aldığı müesseselere muhabbet ve bağlılığı küçük yaşından itibaren zamanını okumakla, yazmak, mikroskop gibi göz yorucu işlerle gece gündüz uğraştığı cihetle

Celal Muhtar Özden

kuvvetli miyopiye yani uzağı göremeyerek pek yakından görmek hastalığına dûçar olmuştu. İhtimal ki bu hastalık ileri giderek (Dekolman) olarak gözün içindeki en önemli cihaz (aygıt) bozulmuş veyahut (göz siniri!) işleye işleye bütün kudretini kaybetmiş "şebeke tabakası (ağ tabaka)" da allak bullak olmağa başlamıştı. 72-73 yaşlarında vukua gelmeye başlayan bu felâketin önünü almak ve tedavi görmek için Paris'e gitmişti. Gençliğinin en faal devresini, ilmî mesaisini feyiz ve nur almak için mütecavizane ve fakirane hasrettiği Pasteur Enstitüsüne gittiği dönemlerde taktığı siyah kravatı hatıra olarak saklamış. Yetmiş üç yaşında olduğunu hesaba katmayarak bu modası geçmiş solmuş kravatı takarak Pasteur Müessesesine gitmişti. Öğrencilerin arasına girerek kucaklaşmıştı. Son büyük harbin başlangıcına kadar Paris'te kalarak ve Pasteur Müessesesine devam ederek gözlerinin tedavisine çalışmıştı. Fakat ne kadar yazık! Ne kadar elîm! En muktedir göz hekimleri bütün bütün ümitsiz kalmışlardı. Çünkü göz cihazının beyinle alâkası kesilmişti. (Göz nuru!) büsbütün sönmüştü! Her dakikada (10-20) defa kadar çabuk çabuk hareket eden ve (tik) denilen sinir hastalığının belirtileri olan göz kapaklarının faaliyetleri, titremeleri yalnız kendisine kalmıştı...

Hocam Celal Muhtar Kurban Bayramı'nın 6 Ekim 1947 günü öldü. On sene evvel göz nurunu kaybetmeye başlamıştı. Fakat (nûranî bir şelale!) gibi işleyen dimağı ile, parlak ruhu ile ilmî ve dünya işlerini takip ederdi. Hiç hatırımdan çıkmaz. Akşam gazetesine ve Gece Postasına yazdığım makaleler hakkında bana telefonla 4-5 defa müracaat etti. Derin sualler sordu. Beni imtihan etti ve derhal cevap vermemi istedi. Kendisine cevap verdikten sonra bana "Aferin oğlum!" dedi. Kendi apartmanında kiracı olan ve çok güzel Fransızca bilen Musevi kızlardan bazılarına aylık veriyor, bizde ve Fransa'da çıkan gazeteleri, kitapları okutup dinliyordu."

Yakın arkadaşlarından Dr. Cemil Topuzlu da hatıralarında Profesör Doktor Celal Muhtar Özden'in ilim ve hadiseler hakkında ilgisini hiç kesmediğini anlatmaktadır. "Birkaç sene evvel gözlerinden rahatsızlanmıştır. Bu hastalık gittikçe ilerlemiş, nihayet onu maalesef hiç görmez bir hale koymuştur. Bununla beraber, Celal Muhtar Özden ilim ve hâdiseler ile alâkasını kesmiş değildir. Her gün, uzun saatlerini başkalarına okuttuğu neşriyatı dinlemek ile geçirmektedir." [4].

Dönemin ünlü hekimlerinden Prof. Dr. Mazhar Osman da Celal Muhtar'ın son aşamada geçirdiği hastalığını şu şekilde anlatıyor: "Eski hocalarımızdan doktor Celal Muhtar'ı bu bayram kaybettik. İki ay evvel Ramazan Bayramı'nda gayet ağır bir zatürree geçirmiş, hayatından tamamen ümit kesilmişken penisilin tedavisiyle bu badireyi mucize nevinden atlatmıştı. Ancak iki ay daha yaşayabildi. Bu bayram her fâninin gittiği yere o da gitti. Yaşı seksen ikiydi, lâkin on senedir göz hastalığı yavaş yavaş biçareyi görme nimetinden mahrum etmişti; karanlık dünyada mazinin hatıralarıyla yaşıyordu." [18].

1947'de bir bayram günü hayata gözlerini yumduğunda, boş durmayı hiç sevmeyen hocanın yakın dostu

Celal Muhtar Özden'in Karacaahmet Mezarlığındaki Aile Kabristanı

Dr. Adnan Adıvar, Kızılay dergisinde "O bir âlemdi!" diyerek başlayan yazısında, "O, tanıdığım insanların en canlı ve en çalışkanlarından biri idi. Boş durmayı sevmez, bunun için bayram günlerinden hoşlanmazdı. Galiba sonsuzluk yolunun son hazırlıklarını yaptırarak insanları boş durmamak için böyle bir bayram günü seçmiş ve o gün ölmüştür!" diyerek hoş bir üslupla büyük üstadı dile getirmiştir.

Devam eden satırlarda Dr. Adıvar üzüntüsünü şu şekilde ifade ediyor: "Celal Muhtar, hattâ gözleri görmediği günlerde, ta son zamanlarına kadar o kadar canlı yaşamıştı ki onun artık ölmüş olduğuna inanmak insana güç geliyor. Günün birinde telefonda onun sesini duyacakmışım zannediyorum; ve bu zandan hayatta kendisine dayanılabilecek ender dostlardan birinden mahrum kalmadığım zannına geçerek teselli buluyorum." [26]

Vefat duyuruları İstanbul ve Ankara'da bazı gazeteler tarafından geniş bilgilere yer verilerek yayımlandı. Vatan gazetesinin 29 Ekim 1947 tarihli sayısında çıkan "Celal Muhtar'ı Kaybettik" başlıklı taziye yazısı imzasız olmasına rağmen kendisini yakından tanıyan biri tarafından kaleme alındığı üslubundan kolayca anlaşılmaktadır. Yazının başyazar Ahmet Emin Yalman tarafından kaleme alındığını düşünüyoruz.

"İlim ve Memleket hizmetiyle Dolu Bir Hayat Sönmüştür" alt başlığıyla devam eden yazıda Celal Muhtar'ın 80 küsür yıllık hayatında Türk ilmine, Türk içtimaî ve iktisadi meselelerine kendini vakfetmiş olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca "Bu, büyük ruhlu, feragatli bir insan bayramın ikinci günü sessizce aramızdan çekilip gitmiştir." denilmektedir.

İki sütuna yayılan bu uzun yazıda Celal Muhtar'ın yaşamı boyunca yapmış olduğu çalışmalar doğru ve objektif bir görüşle sıralanmış, bazı kişisel özelliklerine değinilmiştir: "Merhum, bizzat şakayı severdi ve herkesin gidişine uymayan hareketleriyle üzerine daima latifeler çekerdi. Kendi hesabına para tasarruf etmekteki titizliği fazlaca göze çarpmış ve birbirini takip eden üç nesile, kendisi hakkında hoş hikâyeler anlatmak fırsatını vermişti. Halbuki bu latifelerin arkasında alâyişsiz bir hayat geçiren ve ancak fikrî kıymetlere bağlı bulunan yüksek bir ilim ve ideal adamı gizli bulunuyordu."

Bu kıymetli yazı şu satırlarla sona eriyor:

"Nihayet iki gün evvel Celal Muhtar son nefesini vermiş, içindeki mücadelelere bu kadar alaka gösterdiği, düzelmesi için bu kadar emek verdiği bu dünyadan ayrılmıştır. Celal Muhtar'ın bu memlekete ettiği hizmetlerin hatırası kalplerden silinmeyecektir. Merhuma rahmet diler, kardeşleri Profesör Akil Muhtar ve Kemal Muhtar'a, hemşiresine, kızına ve diğer aile erkânına taziyetlerimizi bildiririz." Merhumun cenazesi Pazartesi günü kaldırılmış, Karacaahmet'te babasının ve annesinin kabrinin yanına defnolunmuştur.

Dr. Celâl Muhtarı kaybettik

İlim ve memleket hizmetile dolu bir hayat sönmüştür

Merhum Celâl Muhtar

Seksen küsur yıllık bir hayatı Türk ilmine, Türk içtimaî hizmetine, Türk iktisadî hayatına vakfetmiş olan büyük ruhlu, feragatli bir insan; bayramin i-

(Devamı Sa. 3; Sü. 5 de)

Vatan Gazetesi 29 Ekim 1947 tarihli sayısında çıkan haber

Literatür

1. Özden, Âkil Muhtar. “Prof. Dr. Celal Muhtar Özden.” *Kızılay Dergisi*, sy. 26, Aralık 1947, ss. 6-8.
2. Özden, Celal Muhtar. *Dr. Celal Muhtar Özden Hatıraları*. Canlı Tarihler, X. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1945.
3. Unat, Ekrem Kadri. “Müderris Dr. Celal Muhtar Özden (Ağustos 1865-Ekim 1947).” *Deri Hastalıkları ve Frengi Arşivi* 27, sy. 4 (1993): 227-233.
4. Topuzlu, Cemil. *İstibdat, Meşrutiyet, Cumhuriyet Devirlerinde 80 Yıllık Hatıralarım*. Haz. Hüsrev Hatemi ve Aykut Kazancıgil. İstanbul: İşaret Yayınları, 2017.
5. Özbay, Kemal. *Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri*. C. 1. İstanbul: Yörük Basımevi, 1976.
6. Hafız Cemal. “Doktor Celal Muhtar’ın Hayat Tarihi.” *Lokman Hekim*, no. 86, 28 Ocak 1948.
7. Özgün, Cihan. “Osmanlı Devleti’nin Son Zamanlarında Bir İlletle Yüzleşmek: Devletin Resmî Tutumu Bağlamında Daülkelb (Kuduz Hastalığı).” *Tarih İncelemeleri Dergisi* XXXII/2 (2017): 519.
8. “Istranca’da Kara Sığırlarda Ortaya Çıkan Kuduz İlletinin Sebeplerini Araştırmak ve Bir Rapor Hazırlamak Üzere Buraya Gönderilen Zoeros Paşa ile Muavini Doktor Celal Efendi Muvazzaf Memur Olduklarından Haklarında Harcırah Kararnamesi’nin On Altıncı Maddesine Göre Muamele Olunması.” DH.MKT. 1575/110. Tarih: H. 14.04.1306 / 18 Aralık 1888.

9-A. “Fransa’daki Osmanlı Öğrenci ve Stajyerleri: Dr. Celal Muhtar.” HR.SFR.4.000448.00063.001.

9-B. “Fransa’daki Osmanlı Öğrenci ve Stajyerleri: Dr. Celal Muhtar.” HR.SFR.4.000448.00068.002.

10. Hayırlıdağ, Mustafa. “What Did Ottoman Doctor Hüseyin Hulki (1862-1894) Speak about at the First International Dermatology Congress?” *Turkderm-Turkish Archives of Dermatology and Venereology* 57, no. 3 (2023): 73-76.
11. Sağlam, Tevfik. *Nasıl Okudum*. Haz. Hüsrev Hatemi ve Aykut Kazancıgil. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları, 1981.
12. Sığındım, Hasan Reşat. “İstanbul Tıp Fakültesi Deri ve Zührevi Hastalıklar Hocası Müderris Doktor Celal Muhtar Bey.” *2. Ulusal Dermatoloji Kongresi*, Ankara, 1958, s. 282.
13. “Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye Emraz-ı Cildiye ve Efrenciye ve Seririyatları Muallimi Hulki Bey’in Vefatı Üzerine Yerine Mektebin Emraz-ı Cildiye Muallimi Olan Binbaşı Celal Muhtar Efendi’nin Tayin Edildiği.” MF.MKT. 213/35. Tarih: H. 19.01.1312 / 23 Temmuz 1894.
14. Sarı, Nil, Burhan Akgün ve Ümit Emrah Kurt. *Kuruluşundan 1933 Reformuna Fotoğraflarla Darülfünun Tıp Fakültesi*. İstanbul, 2011.
15. Dölen, Emre. “Müderris Dr. Akil Muhtar Bey’in ‘Darülfünunumuz Hakkında Bazı Mülahazat’ Adlı Risalesi.” *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* V/1 (2003):
16. Köşlü, Adem ve Handan Ferhanoğlu. “Türk Dermatoloji Tarihi Açısından İlginç Bir Kaynak: Gazete İlanları.” *Scherideram* 1 (1998): 27-29.
17. Yıldırım, Nuran. “İstanbul Eczanelerinde Hasta Muayenesi ve Tıbbi Tahlil Laboratuvarları.” *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları* 2-3/8 (1996-1997): 58.
18. Osman, Mazhar. “Celal Muhtar.” *İstanbul Seririyatı* 29, sy. 11 (1947): 117.
19. Mağmumi, Şerafettin. *Paris’ten Yazdıklarım*. C. 1. Kahire: Matbaa-yı Kibare, 1329/1911, ss. 131-133.
20. Ataç, A., M. Uçar ve N. Aray. “Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nce Altın Madalya ile Taltif Edilenler.” *8. Türk Tıp Tarihi Kongresi*, Sivas, 2004, s. 375.
21. Aydın, Mehmet. “İaşe Nezareti ve İaşe Nazırları (1918-1919).” *History Studies* 14/4 (Kasım 2022): 767-779.
22. Yılmaz, Nihat. *Osmanlı İtibar-ı Millî Bankası*. Yüksek lisans tezi, İstanbul, 2009.
23. Çetinkaya, Doğan Y. “İtibar-ı Millî Bankası ve İş Bankası Birleşmesi (1927): Bir Banka Birleşmesi Üzerinden Müslüman/Türk Burjuvazisi Üzerine Tarih Yazımını Düşünmek.” *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, sy. 21 (Bahar 2023).
24. Ünver, A. S. “Profesör Doktor Celal Muhtar’ın Kişisel Dosyası.” CTF Tıp Tarihi Anabilim Dalı Arşivi.
25. Selgil, Ahmet Hamit. “Celal Muhtar Hocam.” *Kızılay Dergisi*, sy. 26 (1947): 11.
26. Adıvar, Adnan. “O, Bir Âlemdi.” *Kızılay Dergisi*, Celal Muhtar Sayısı, sy. 26 (1947): 16-18.
27. Gizer, Hikmet. “Celal Muhtar, Hilâl-i Ahmer Müfettiş-i Umumîsi.” *Kızılay Dergisi*, sy. 26, Celal Muhtar Özel Sayısı, Aralık 1947, s. 14.
28. Kermen, Haydar. “Muvaffakiyetinin Esrarı.” *Kızılay Dergisi*, sy. 26 (1947): 18-19.
29. Turgut, Kemal. “Prof. Dr. Celal Muhtar Özden.” *Deri Hastalıkları ve Frengi Arşivi* 2, sy. 1 (1964): 2-4.
30. Galanti, Avram. “Merhum Doktor Celal Muhtar Bey Hakkında Bazı Hatırat.” *Kızılay Dergisi*, Celal Muhtar Sayısı, sy. 26 (1947).
31. Çapa, Mesut. *Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti, 1914-1925*. Ankara: Rıhtım Ajans.
32. Şahin, Seval. *Mehmet Asım Us - Karikatür - 2. Meşrutiyet Döneminin Ünlü Simaları*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019.
33. Giz, Adnan. *Bir Zamanlar Kadıköy*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ, 2022.
34. Civelekoğlu, Levent. “Celal Muhtar.” *Levent Civelekoğlu Blogu*. https://lcivelekoglu.blogspot.com/search?q=celal+muhtar Erişim tarihi:
35. Tuğlacı, Pars. *Tarih Boyunca İstanbul Adaları*. C. 1. İstanbul, 1989, s. 229.
36. “Celal Muhtar Bey Evi.” *Adalar Miras*. https://adalarmiras.com/detay/1/celal-muhtar-bey-evi Erişim tarihi.
37. Ertaş, Erdal – Kenan Kırkpınar. “Amerikan Emperyalizmi’nin Ayak Sesleri: Wilson Prensipleri ve Osmanlı Kamuoyu.” Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi 22/45 (2023), 519–565.
38. Kıranlar, Safiye. “Mütareke İstanbul’unda Konut Sorunu.” *METU Journal of the Faculty of Architecture* 32/2 (2015): 99.

Fotoğraf ve Kartpostal Kaynakları

1. Bilgili, Seda Özen. *Memleketin İktisadi Binası: Türkiye İş Bankası Tarihine Mimari Bir Bakış*. İstanbul, 2025.

   Görsel no: 66.

2. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Müzesi Arşivi.

   Görsel no: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 41, 42, 54, 56, 60, 61, 62, 64, 67, 68 ve 69.

3. Dornac [Paul Marsan]. "Docteur Émile Roux, médecin et biologiste." *Wikimedia Commons*. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paul_Marsan,_dit_Dornac_-_Docteur_Émile_Roux,_Médecin_Et_Biologiste.jpg

   Görsel no: 53.

4. "Ahmet İzzet Furgaç." *Vikipedi*. https://tr.wikipedia.org/wiki/Ahmet_%C4%B0zzet_Furga%C3%A7

   Görsel no: 63.

5. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi.

   Görsel no: 18, 35, 37 ve 45.

6. İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Müzesi.

   Görsel no: 3.

7. Taktak, Ülkü Feyyaz. Kişisel kartpostal arşivi.

   Görsel no: 80 ve 88. Sayfalardaki tüm kartpostallar

8. National Portrait Gallery, London.

   Görsel no: 20.

9. Sarı, Nil, Burhan Akgün ve Ümit Emrah Kurt. *Kuruluşundan 1933 Reformuna Fotoğraflarla Darülfünun Tıp Fakültesi*. İstanbul, 2011.

   Görsel no: 34, 39, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 58, 59 ve 71.

10. *Servet-i Fünun*, 1 Eylül 1900.

    Görsel no: 65.

11. Tevfikoğlu, Muhtar. *Akil Muhtar Özden*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1996, s. 210.

    Görsel no: 55.

Fihrist

Abdullah Biraderler 17, 36
Adalar Vakfı 106, 107
Adnan Adıvar 78, 81, 90, 99, 124, 125
Ahmet Hamit Selgil 48, 97
Ahmet İzzet Paşa 91, 93
Ahmet Mithat Efendi 40
Ahmet Rasim 89
Akil Muhtar 2, 3, 4, 5, 18, 27, 45, 51, 52, 79, 85, 86, 90, 97, 98, 101, 117, 118, 119, 125, 126, 127
Alfred Fournier 23, 24, 26, 60, 61, 62, 65
Aşhaneler 83, 89
Avram Galanti 101
Balkan Savaşları 4, 79, 80, 91
Berat 111
Berç Türker 78, 90
Birinci Dünya Savaşı 46, 81, 85, 86, 88, 91, 93, 94, 102, 109
Boğos Tarkulyan 19
Celal Muhtar Evleri 105, 106, 107
Celal Muhtar Polemikleri 114
Celal Muhtar Servetini Pasteur Enstitüsü'ne Bağışladı Mı? 115
Celal Muhtar Sokakları 108
Cemil Topuzlu 15, 101, 124, 126
Cevat Saylam 48
Dârü'l-Kelb Tedavihanesi 18
Darülfünun Tıp Fakültesi 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 126, 127
Deli Pazarı 60, 68
Demirkapı Tıbbiyesi 15
Derd-i İçtimai 60, 67
Ekrem Kadri Unat 6
Emberson & Sons 34
Emile Vidal 23
Emin Rıfat Kili 48
Emine Adviye 6, 8, 9, 106, 120
Emraz-ı Cildiye ve Efrenciye 16, 36, 38, 41, 45, 46, 48, 66, 126
Ernest Henri Besnier 23
Ernest von Düring 38
Eugene Pirou 32, 33
Ev Sahipleri Derneği 110
Ferdinand Jean Darier 23
Feyhaman Duran 5
Fıstıklı Mektebi 4, 11
Fransızca yayınlar 74
Frengi Makalatı 60, 65, 66
Frengi Tedavisi 60, 63, 64, 65
Frengi ve İzdivaç 60, 61, 62, 65
Hafız Cemal 17, 37, 58, 99, 101, 105, 117, 124, 126
Hasan Reşat Sığındım 39, 46
Hatice Muhtar 6
Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 77, 78, 79, 86, 87, 88, 90, 109, 121, 123, 126
Hilâl-i Ahmer Çiçeği 87
Hüseyin Hulki Bey 16, 25, 38
Hüseyinzade Ali Turan 45, 46
İaşe Nazırı 91, 109, 116
İş Bankası 94, 95, 126, 127
İtibar-ı Millî Bankası 92, 94, 95, 109, 126
Jules Baretta 27, 28

Fihrist

Karikatür 45, 82, 84, 101, 114, 126
Kartpostallar 80, 88, 127
Kemal Muhtar 2, 4, 117, 125
Kemal Turgut 101
Kolera 15, 16, 24, 40, 71, 79, 109
Kuduz Hastanesi 4, 18, 19
Lokman Hekim 58, 99, 126
Louis Pasteur 18, 24, 71
Madalya 17, 19, 32, 49, 86, 126
Marcel Labbé 51
Mazhar Osman 45, 57, 124
Mehmet Hürrem Tümer 48
Mehmet Muhtar 2
Mekteb-i Tıbbiye 2, 4, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 45, 46, 57, 64, 66, 77, 103, 126
Mezunlar 3, 21, 36, 46, 54, 55, 56
Muayenehane 46, 57, 58
Muhacirler 79
Muhtar Tevfikoğlu 45
Mulaj 27, 28, 104
Mustafa Hakkı Akansel 48, 103, 104
Nevsal-i Afiyet 63, 64
Nurhan Döner 108
Nuri Osman Eren 48
Pars Tuğlacı 106
Pascal Sebah 11
Pierre Paul Emile Roux 71
Poliklinik 16, 36, 37, 39, 45
Raymond Sabouraud 29
Reçete 37, 38, 57, 58
Rıfat Salih Güngör 48
Rıza Tevfik 102
Römmler ve Jonas 14
Saim Orhon 48
Saint Louis Hastanesi 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 46, 61, 104
Seririyat Pavyonları 43, 45
Süheyl Ünver 51, 97, 98, 117
Süleyman Faik Yargıcı 48
Süt Nineler 60, 65, 66
Şevket Sadi Aslan 48
Tevfik Sağlam 37
Ticaret ve Ziraat Nazırı 93
Vahdet-i Milliye Cemiyeti 109
Wilson Prensipleri Cemiyeti 109, 110
Zambako Paşa 25
Zoeros Paşa 18, 19, 45, 126

Türk Dermatolojisinin Öncüsü

Celal Muhtar Özden

Adem Köşlü - Burhan Akgün

Onların isimlerini tozlu raf aralarından çıkarıp parlatmak, hatıralarını ve eserlerini gün yüzüne söküp getirmek, sıradan bir tarih merakı yahut kuru bir nostalji övgüsü değildir. Bu çaba:

İnsani bir borçtur; çünkü emeğe, akıtılan alın terine ve insanlığa sunulan hizmete hürmet göstermek, insan olmanın en temel haysiyetidir.

Vicdani bir sorumluluktur; çünkü bizler bugün onların yaktığı meşalenin ışığında yolumuzu buluyor, onların kurduğu felsefi ve ilmi zemin üzerinde yükseliyoruz.

Ve en önemlisi, kutsal bir milli vazifemizdir; çünkü bir millet, kahramanlarını ve alimlerini nesiller boyu yaşatabildiği müddetçe "millet" olma vasfını korur. Kendi dehalarını tanımayan, onların mirasına sırt çeviren toplumlar, başkalarının gölgesinde yürümeye mahkûmdur.

Bugün bizlere düşen en soylu görev; o kıymetli isimlerin adlarını sadece taş kitabelere kazımak değil, fikirlerini ve ülkülerini genç dimağların kalbine nakşetmektir. Onları gelecek nesillerin omuzlarına birer sancak gibi emanet etmeliyiz ki yarının gençliği, kimin ardılı olduğunu bilerek, o muazzam mirasın vakarıyla geleceğe yürüsün.

DERİ VE ZÜHREVİ HASTALIKLAR DERNEĞİ
1930

www.turkderm.org.tr

ISBN: 978-625-92323-1-7